CLAUDINE MONTEIL

ÖZGÜRLÜK ÂŞIKLARI

JEAN-PAUL SARTRE İLE SIMONE DE BEAUVOIR'IN
20. YÜZYIL SERÜVENİ

CAN

BİYOGRAFİ

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN
ELİF GÖKTEKE

Claudine Monteil

ÖZGÜRLÜK ÂŞIKLARI

Jean-Paul Sartre ve Simone de Beauvoir'ın
20. Yüzyıl Serüveni

Can Yayınları: 1486
Yaşam: 97

Les amants de la liberté, Claudine Monteil
©•Editions no1, 1999
© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2005
Bu kitabın yayın hakları
Onk Ajans aracılığıyla alınmıştır.

1. basım : 2005

Yayına Hazırlayan: Esra Özdoğan

Kapak Tasarımı: Erkal Yavi
Kapak Düzeni: Semih Özcan
Dizgi: Gelengül Çakır
Düzelti: Fulya Tükel
Montaj: Mine Sarıkaya

Kapak Baskı: Çetin Ofset
İç Baskı: Özal Basımevi
Cilt: Eko Ofset

ISBN 975-07-0564-5

CAN SANAT YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
http://www.canyayinlari.com
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Claudine Monteil

ÖZGÜRLÜK ÂŞIKLARI

Jean-Paul Sartre ve Simone de Beauvoir'ın 20. Yüzyıl Serüveni

BİYOGRAFİ

Fransızca aslından çeviren
ELİF GÖKTEKE

CAN YAYINLARI

Claudine Monteil, 1949'da doğdu. Fransa'nın önde gelen kadın hakları aktivistlerinden biri olan Monteil, doktora çalışmasını 1984 yılında Nice Üniversitesi'nde Simone de Beauvoir üstüne yaptı. Sonradan yakın bir dostluk kurduğu Beauvoir'la birlikte uzun yıllar kadın hakları uğrunda savaşım verdi. 1980'de yayınlanan *Simone de Beauvoir: Le Movement des Femmes* (Simone de Beauvoir: Kadın Hareketi) adlı kitabında, Beauvoir'm kadın hareketi içindeki etkinliklerini ve yerini anlattı. Monteil'in bir başka önemli kitabı da, Beauvoir ile kız kardeşi ressam ve feminist Hélène de Beauvoir'ın yaşam öykülerini anlattığı *Les soeur Beauvoir*'dır (Beauvoir Kardeşler). Jean-Paul Sartre ve Simone de Beauvoir'ın 20. yüzyıldaki düşünsel ve yazınsal serüvenlerini anlattığı *Les amants de la liberté* (Özgürlük Âşıkları) adlı yapıtı ise 1995'te yayınlandı.

Elif Gökteke, 1970 yılında Ankara'da doğdu. Editörlük ve çevirmenlik yapıyor. Aralarında Gustave Flaubert, Jules Verne, Tristan Tzara, Bohumil Hrabal, Olivier Rolin'in de bulunduğu birçok yazarın yapıtını dilimize kazandırdı.

Hélène de Beauvoir ve Lionel de Roulet'yi sevgileriyle kuşatan Annick, Carol, Cecelia, Chantal, Michel, Monique, Sandro, Thérèse, Victor ve Yolanda'ya;

Hélène Benbaruk, Rebecca Chalker, Emmanuelle Escal, Liliane Lazar, Philippe Legrand, Michèle Mazier, Patrick Pommier, Jacqueline Rey, Judith ve Norman Stein ve Anne Zelensky'ye;

Ömrünün otuz beşinci yılında, hastalıkla yaşama sevincini kırılan Françoise Montangon'un anısına.

Önsöz

Bu anlatı Simone de Beauvoir ve Jean-Paul Sartre'ın yaşamından özgürce esinlenilerek yazılmıştır.

Hélène de Beauvoir'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Bu kitaptaki birçok bölüm, onun yaşamının son yirmi beş yılı boyunca, çoğunlukla müteveffa eşi Lionel de Roulet eşliğinde yaptığımız sohbetlerden doğdu.

Elbette, Simone de Beauvoir'la yaşamının son on altı yılında yaptığım görüşmelerin de bu kitaba pek çok katkısı oldu. O yıllarda Fransa'da kadın hakları konusunda birlikte çetin bir savaşım veriyorduk. Onun yapıtlarını ve siyasal bağlanma'sını* ele aldığım doktora çalışmamla ilgili yorumlarının çok yararı dokundu.

Ayrıca, araştırmalarımda bana yardımcı olan Simone de Beauvoir Derneği'nin başkanı Yolanda Astarita Patterson ile derneğin sekreteri Liliane Lazar'a da teşekkür borçluyum. XX. yüzyıl ve Soğuk Savaş uzmanı tarihçiler Claire Mouradian ile Françoise Thom'un saptamaları benim için son derece değerliydi. Isabelle Stal, Jean-Paul Sartre'ın felsefi yapıtları konusundaki eleştirel bakışını paylaştı benimle. Rebecca Chalker ve Cecelia Yoder destek ve cesaret verdiler. Patrick Pommier metni yayınlanmadan önce okuma inceliğini gösterdi. Hepsinin katkısı son derece değerli.

* Bu kitapta, Fransızca'da 'çağının dünyasına, toplumuna ait olduğunun bilincine vararak, basit bir seyirci konumunda kalmayı reddeden, düşüncesini (/sanatını) bir davanın hizmetine sunan entelektüelin (/sanatçının) edimi ya da tavrı' anlamı taşıyan engagement sözcüğünün karşılığı olarak 'bağlanma' terimi kullanılmıştır. (Çev.)

Her iki yazar üstüne ek bilgi isteyen okurlar kitabın sonundaki bibliyografyaya başvurabilir. Özellikle Michel Contat ve Michel Rybalka'nın yazılarından, Sartre'ın roman türündeki yapıtlarına ilişkin Pléiade dizisinden çıkan ve yazarın hem felsefesine hem de hayat arkadaşına ilişkin temel bilgiler içeren ciltten, Annie Cohen-Solal'in Sartre biyografisinden ve Deirdre Bair'ın Simone de Beauvoir biyografisinden yararlanabilirler.

Son olarak da Simone de Beauvoir'ın anıları, hem Sartre-Beauvoir çiftinin yaşamı hem de XX. yüzyıl tarihi konusunda tükenmez bir bilgi ve düşünce kaynağıdır.

Claudine Monteil

Giriş

Binanın kapısı boğuk bir gürültüyle kapandı. Paris'e inceden inceye yağmur yağıyordu. Nisan ayı serin geçiyordu. Bej yağmurluğuna sarınmış Simone de Beauvoir küçük adımlarla Schoelcher Sokağı'ndan Raspail Bulvarı'na doğru yürüdü. Birden çıkan şiddetli rüzgâr, tozları ve polenleri savurdu, onu Vavin Kavşağı'nın tam ortasında yakaladı; yetmiş yedi yıl önce burada, La Rotonde Kahvesi'nin üstündeki, ailesine ait apartman dairesinde doğmuştu Beauvoir. Kaldırıma çıkınca adımlarını yavaşlattı, saatine baktı. Randevusuna gecikmesi söz konusu değildi. Çocukluğundan beri değişmez takıntılarından biriydi dakiklik. En küçük gecikme onu endişeye boğardı.

Yolu uzatmak için yeterince zamanı vardı. Edgar-Quinet Bulvarı'na doğru saptı, Montparnasse Mezarlığı'nın duvarları boyunca ilerledi ve ana kapıdan bu sessizlik mekânına dalıverdi. Sağ tarafta, hayat arkadaşının ebedi istirahatgâhı bulunuyordu, gösterişsiz, sade.

Rüzgâr sert esiyor, bulutları sürüklüyordu. Paris'in sol yakası üstünde bulutlar dağıldı, gökyüzü açıldı. Ağaçlı yollarda gezinenler vardı. Bahçıvanlar ve ameleler işleriyle uğraşıyorlardı. Kimsenin onun varlığına aldırdığı yoktu. Gönlünde onca değerli yer tutan mezarın önünde tek randevusu olan Beauvoir değildi: Japonlar ellerinde bir kitap, fotoğraf çektiriyordu; az ötede bir grup genç gevezelik ediyordu. Ziyaretçilerden hiçbiri onu tanımamıştı. Kendini belli etmeden orada bulunanlara yaklaştı, anıtın karşısına konmuş küçük banka oturdu, sağanağın ilk damlalarına aldırmadı.

Düşünceleri oradan oraya sürükleniyordu.

Sartre'ın onu kederiyle baş başa bırakarak göçüp gittiği 15 Nisan 1980'den beri beş yıl geçmişti. Mezar taşına, yazarın adı siyah harflerle kazınmıştı. Altına boş bir alan bırakılmıştı. Günün birinde bu boş yere, ömrünün elli bir yılını paylaşan erkeğin adının yanı başına onun adı gelecekti belki.

Artık yanıtları bilen bir tek oydu, aralarındaki hiç bitmeyen diyalog, monologa dönmüştü. Sartre'a seslenmeyi çok arzuluyordu ama biraz beklemeyi, ziyaretçilere bakıp oyalanmayı, konuşmalarını dinlemeyi yeğledi. Genç bir kadın tanıdı onu. Fısıldaşmalar yükseldi ve küçük topluluk onu anılarıyla bırakarak geri çekildi.

Sonunda Sartre'la baş başa kalmıştı. Bir güneş ışını yüzünü okşarken, 'Yine de güzel bir hayatımız oldu,' diye mırıldandı kendi kendine.

Vakit ilerliyordu.

Ayağa kalkmak için temkinli bir el hareketiyle bankın arkasına tutundu ve La Coupole'de kendisini bekleyen öğle yemeğine doğru, güçsüz adımlarla uzaklaştı.

I. Bölüm
Tanışma

Büyük acılarını çabucak unutur yüzyıllar, o acılar yaşanırken ölümcül oldukları sanılsa da. 1905'te Fransa, ülkeye silinmez damgasını vuran şu ağır bunalımlardan biriyle sarsılıyordu. Laik cumhuriyetçilerin iktidara geldiği 1879 tarihinden beri, Dreyfus olayıyla ilişkili çatışmalardan yeni kurtulmuş bir toplumda Devlet ile Kilise arasındaki sıkı bağlar gevşemişti. Kilise savaştan yenik çıkıyordu. Napolyon'un papayla imzaladığı anlaşma Katolikliği 'Fransızların çoğunluğunun dini' ilan etmişti. Yeni bir yasa bu kararnameyi yürürlükten kaldırıyor, inananlara toplanma, konuşma ve unvan seçme özgürlüğü güvencesi vermekle yetiniyordu. Pahalıya mal olan bir özgürlüktü bu. Devlet'i Kilise'ye bağlayan geleneksel bağlar aynı vesileyle, büyük bir gümbürtüyle koptu. Kilise bu arada o zamana dek sahip olduğu avantajları, simgesel ve somut nüfuzunu kaybedecekti.

Sarsıntı geçiren Fransa'da Katolikler direnç gösterdi ve sayısız olay yaşandı. Brötanya'da inançlılar ellerine silah aldı; Bask ülkesinde kiliselerin girişine ayı zincirlediler.[1] Kilise mensupları geceleri çan kulelerinde nöbet tutuyordu. Ülke bu bunalımın üstesinden nasıl gelecekti? Kilise'nin çöküşüne mi tanık olunuyordu yoksa?

Jean-Paul Sartre, 21 Haziran 1905'te, kavganın en kızıştığı sırada doğdu. Babası Jean-Baptiste Sartre uzak ufuklar hayal ediyordu. Deniz Harp Okulu'nu bitirdi, deniz subayı oldu, yolculuklar yaptı, Anne-Marie Schweit-

[1] Adrien Dansette, *Histoire religieuse de la France contemporaine* [Çağdaş Fransa'nın Dinsel Tarihi], Cilt 2, Flammarion, 1948, s. 359.

zer'le evlendi ve ona bir çocuk verdi. Sonra, uzak diyarlarda kaptığı hastalıklar ve ateşler yüzünden güçsüz düştü, otuz ikinci yaşgününü hüzünle kutladı ve uzun bir can çekişmenin ardından, genç karısının kollarında göçüp gitti. Daha sonraları oğlunun yazacağı üzere, 'genç ölmek gibi bir ince zevk' sergilemişti.

Sartre bu olaydan ıstırap çekmedi. Otobiyografisinde bir yetimin hissedebileceği üzüntü belirtilerinden hiçbirini göstermez. Tam tersine, annesiyle yalnız kalmaktan duyduğu sevinci dile getirir:

"Jean-Baptiste'in ölümü hayatımın büyük olayı oldu: Annemi zincirlerine döndürdü, bana da özgürlük sağladı."[1]

Yazar, babasından söz ederken 'Jean-Baptiste' adını kullanacaktır yalnızca. Dünyaya gelmesini sağlayan bu yabancıyı çabucak unutan küçük Jean-Paul, daha çok, yanında bulunan bir baba imgesine döndü; söylediklerine bakılırsa, Victor Hugo'ya benzeyen, sakalları etkileyici görünen bir adamdı bu: dedesi Charles Schweitzer.

Yaşlı adam, ağabeyinin, yani Jean-Paul'ün büyükdayısının ünlendireceği Alsaceli Protestan bir aileden geliyordu. Yazar, Doktor Albert Schweitzer 'sonunda, hasta yerlileri tedavi etmek için Afrika ülkelerini yeğledi' diye âdeta sert bir eleştiriyle, bu büyükdayıyı bir kalemde çizip atar. Albert Schweitzer, Gabon'da Lambaréné Hastanesi'ni kurmuştu. Sayısız hayat kurtardığı cerrahi kliniğinin yanında, Papaz Schwietzer bir de cüzam hastanesi yaptırmıştı. Nobel Barış Ödülü 1952'de ona verilecekti, küçük yeğeni Sartre'ın da bir Nobel ödülüne, ama edebiyat alanındaki ödüle aday gösterilmesinden tam on iki yıl önce.

O dönemde bu ünlü şahsiyet genç Poulou'yu pek heyecanlandırmıyordu, çünkü Poulou dedesinin 'harikası', annesinin, güzel Anne-Marie'nin tesellisi olmuştu. Gülücükleriyle, yetişkinleri şaşırtan keskin ve kurnaz zekâ-

[1] Jean-Paul Sartre, *Les Mots* (Sözcükler), Gallimard, 1964, s. 11.

sıyla ailesine hükmediyordu.

•

Sartre'dan üç yıl sonra, Fransa laiklik tartışmalarından yeni yeni kurtulurken, 9 Ocak 1908'de, Raspail Bulvarı'na bakan beyaz mobilyalı bir odada sabaha karşı saat dörtte Simone de Beauvoir doğdu. Beauvoir ailesi, Raspail Bulvarı'yla Montparnasse Bulvarı'nın kesiştiği yerde, La Rotonde Kahvesi'nin üstünde oturuyordu. Paris'in bu kavşağı, o zamanlar başkentteki sanatçıların ve tiyatro oyuncularının buluşma noktasıydı.

Baba bebeğine uzun uzun baktı! Ne büyük hayal kırıklığı! Bir oğul sahibi olmayı ne çok umut etmişlerdi! Bebek kızdı. Kabul etmek gerekirdi ki çok güzel bir küçük kızdı bu, kahverengi saçları, canlı mavi gözleri vardı.

Burgonya kökenli, Avukat Georges de Beauvoir, aristokrat bir aileden geliyordu. I. Napolyon için imal edilmiş, Sèvres yapımı bir tabağın üstünde, atalarından birinin, Du Guesclin'in silah arkadaşı Bertrand de Beauvoir'ın portresi yer almaktadır. Devrim sırasında bir başka Beauvoir idam sehpasında can vermiştir. Daha sonra, Simone'un bizzat ifade edeceği üzere, ailede 'soyadlardaki soyluluk takısı züppelerinden' kalmayacaktı.

Aristokrat ve burjuva kökenlerine karşın, Georges de Beauvoir varlıklı değildi. Verdun'de karşılaştığı, orada doğmuş Françoise Wantelle'i baştan çıkarmak için çekiciliğini ve şakacılığını kullanmıştı. Rahat ve neşeli Georges, müstakbel kayınpederi ve kayınvalidesinin salonunda, duvarın önüne yan yana dizilmiş, kıpırdamadan, konuşmadan oturan bir grup genç kız gördü. Delikanlı kızları alaycı bir tavırla tepeden tırnağa süzdü.

"Siz hep böyle halka olup mu oturursunuz genç hanımlar?"[1] dedi.

[1] Hélène de Beauvoir, *Souvenirs, propos recueillis par Marcelle Routier* [Anılar, Marcelle Routier'nin Derlediği Konuşmalar], Librairie Séguier, Garamont/Archimbaud, 1987, s. 14.

Konuya böyle pek alışılmadık bir biçimde girdikten sonra, Georges de Beauvoir genç Françoise'a kur yaptı. Tatlı sözlerle genç kızın gururunu okşamayı, onu heyecanlandırmayı becerdi. Ömrünü tiyatroya ve komediye adamayı düşleyecek türden, çekici bir adamdı Georges. Simone'un annesi, okşamaları, aşk oyunlarını, yaşamın asla bütünüyle yola getiremeyeceği bir kocanın suç ortaklığını ondan öğrendi.

Georges ve Françoise de Beauvoir, aynı zamanda da büyükannesi ve evin hizmetçisi Louise, Simone'un çevresinde sıcak, sevecen bir çember oluşturdu. Hareketli, erken gelişen çocuğun her öfkesi, her keşfi aile içinde bitmez tükenmez yorumlara neden oluyordu. Dayılar, kuzenler onun her sözünü fısıldayarak tekrar ediyorlardı; Simone bu fısıldaşmaların hayranlık dolu olduğunu seziyordu. Gülüşmeler, şık örtülerin, güzel sofra takımlarının, şamdanların dolaptan çıktığı sosyetik akşam yemekleri, kadınların zarif elbiseleri Simone'un dünyaya ilişkin ilk izlenimleriydi. Hiçbir mutsuzluk ona erişemez gibiydi.

Birinci Dünya Savaşı henüz ocakları söndürmemiş, toplumu paramparça etmemişti.

•

Alsace ve Lorraine Alman boyunduruğu altında bulunsa da –konuşmaların başlıca konusu buydu– 1910'da tasasız bir hava egemendi. Sartre beş, Simone de Beauvoir iki yaşındaydı. Erken gelişen bir zekâyla çevrelerine çoktan hükmetmeye başlamışlardı.

Küçücük yaştan itibaren, başat bir tutkuları olduğunu keşfettiler: okumak. Ama Jean-Paul bunu daha iyi dile getirecekti:

"Yaşamıma nasıl başladıysam kuşkusuz öyle bitireceğim: kitaplar arasında."[1]

Çevresinin 'Poulou' diye çağırdığı çocuk, çok erken-

[1] Jean-Paul Sartre, *Les Mots*, s. 29.

den, kalemini 'mor mürekkebe' batırmaya, kâğıtların, kurutma kâğıtlarının kokusuyla sarhoş olmaya ve öyküler uydurmaya başladı. Nefes alıp verir gibi yazıyordu ve büyüdükçe şöhrete doğru ilerlediğini hissediyordu. En azından buna inanıyordu. Dış görünüşü onu kıskıvrak yakalayacak, ona başka öyküler, inanılmaz derecede zalim öyküler anlatacaktı.

Birinci Dünya Savaşı korkunç bir rakip haline geldi: Küçük oğlana yakınlarının gösterdiği ilgiyi ortadan kaldırdı. O artık harika çocuk değildi. Minik savaş yetimleri bundan böyle Poulou kadar ilgi hak ediyordu. Küçük Sartre ömrü boyunca kullanacağı silahlarla intikam aldı: okumak ve yazmakla. Savaşın başında kaldığı Arcachon'da, sonra da *Buffalo Bill* ve *Nick Carter* yığınlarının ortasında yaşadığı Paris'te savaşı unutmaya çabalıyordu. Orada annesiyle yaşadığı yılları ömrünün en mutlu yılları olarak anlatmıştır. Annesiyle küçük oğlu hiç ayrılmıyordu; Sartre, yaşamının simgesi olacak tuhaf çiftlerin ilkini annesiyle kurdu: "Bana hizmetkâr şövalyem, küçük adamım diyordu, ben ona her şeyi söylüyordum."[1]

'Küçük adam' henüz bilmiyordu ama, bu deyiş hayatının sonuna kadar yakasını bırakmayacaktı.

•

Simone'un da kendine özgü, farklı bir çocukluğu oldu. Zekâsının kıvraklığı sayesinde, aristokrat bir ailedeki görgü kurallarının izin verdiği ölçüde, küçük bir oğlan çocuğu gibi yaşayabildi. Böylelikle, erkek bir vârisi onca arzulamışken iki kız sahibi olan babasının gizli dileğine yanıt mı veriyordu acaba? Oysa babasıyla değil, ömrü boyunca koruması altında kalacak olan kız kardeşiyle Simone ayrılmaz bir ikili oldu.

"Küçük kız kardeş olmak ne kadar zor kimse doğru dürüst bilmez,"[2] diyordu sık sık Hélène de Beauvoir.

[1] *A.g.y.*, s. 181.
[2] *Hélène de Beauvoir'la yazarın konuşmalarından.*

Poupette diye anılan Hélène, Simone'un oyun arkadaşı ve ilk öğrencisiydi. Tek çocuk olan, erkenden yetim kalan, annesine aşırı bir sevgiyle bağlanan ve yalnız bir çocuğun hayalleriyle yaşayan Sartre'ın tersine, Simone vaktinden önce başka türlü bir suç ortaklığının hazzını yaşadı: öğretimin.

Oyunlar Poupette'in dünyayı keşfetmesini sağlayan birer fırsattı. İki kardeş Fantômas oynarken anneyle baba akşamlarını Divonne-les-Bains Casinosu'nda geçiriyordu. 1913'te, Simone beş yaşındayken, Raspail Bulvarı'ndaki apartman dairesinde abla-kardeş kaloriferin dibine sokulmuş oturdukları sırada, abla kardeşine yaşamın hazinelerinden birini gösterdi: Ona okumayı öğretti. Öğretme, aktarma tutkusu o günden sonra hiç dinmedi.

1912'de kadınlar sokaklarda oy hakkı için gösteriler düzenliyordu. Süfrajet hareketi[1] Avrupa'nın birçok kentine yayıldı. Güncel olayları tartışmaya pek eğilim duymayan bir ortamda Simone bu olup bitenlere aldırmayacak kadar gençti. Fransa'yı sarsan siyasal mücadeleler ona ulaşmıyordu. Cezayir'de bulunan Fransız Ulusal Kurtuluş Komitesi'nin kabul ettiği 21 Nisan 1944 tarihli kararnameyle Fransa'da kadınlara seçme ve seçilme hakkı ve 29 Nisan 1945'te belediye seçimlerine katılma hakkı verildi. Fransa böylece birçok ülkenin kadınlara uzun zaman önce tanıdığı bir hakkı veren, sondan bir önceki Avrupa ülkesi olacaktı.

1913 Ekimi'nde, Simone beş buçuk yaşındayken, annesiyle babası onu Jacob Sokağı'ndaki özel bir dershaneye yazdırmaya karar verdiler. Cours Désir[2] adı biraz kafa karıştırıcı olabilirdi. Çocuk tıpkı sınıf arkadaşları gibi é'lerin aksanını telaffuz etmemeyi öğrendi. İyi aile kızlarını korkutup kaçırmamak gerekiyordu. Dershanenin kurucusu Matmazel Adeline Désir'in heykeli, durduğu

[1] Seçme ve seçilme hakkı isteyen kadınların hareketi. (Yay.)

[2] *Désir* Fransızca'da 'arzu' demektir. Türkçe'ye sözcüğü sözcüğüne çevrilirse, *Cours Désir*: 'Arzu Dersanesi' ya da 'Arzu Dersleri'. (Çev.)

yerin tepesinden, kurumunun karşı çıkılmaz etkisi üstünde hiçbir küçümsemenin dolanıp durmasına izin vermeyen sert bir ifadeyle[1] öğrencileri gözlüyordu.

O dönemde Saint-Germain-des-Prés'de oturanlar, pazar günleri Saint-Sulpice'te buluşan Katolik ailelerdi. Daha ileride, Odéon yakınında, saklı bahçelerin ortasında manastırlar vardı. Hıristiyan geleneğine hâlâ sıkı sıkıya bağlı Fransa'da din ciddi bir meseleydi. Daha sonraları Kilise'nin ağırlığını baskı unsuru olarak ilan edecek olan küçük kız için din dersi gerçek bir mutluluk kaynağıydı: "Anlatılan mucizeler gerçekten yaşandığına göre din tarihi bana Perrault masallarından çok daha eğlenceli görünüyordu."[2]

Artık dünya, Poupette'le baş başa zaman geçirmekle sınırlı değildi. Okul ufkunu genişletmişti: başka çocuklar, öğretmenler, okul çantası, kitaplar. Daha ilk günlerden itibaren Simone kendini öbür kızlardan üstün hissetti: Okumayı ve sayı saymayı zaten biliyordu. Kardeşinden birazcık daha ilerideki sınıf arkadaşları harfleri bir türlü sökemezken, o, rahatça okuyabiliyordu. Öğrenmekten aldığı zevk ilk ödevlerle hemen kendini belli etti. Şevkle işe koyuldu Simone. Kısa sürede mükemmel notlar aldı, anne-babasıyla büyükanne ve büyükbabası bir kez daha hep bir ağızdan bu şaşırtıcı ufaklığa övgüler düzdüler.

Ödevlerinden sonra Poupette'le oynuyor, atlası açıp anlatıyor da anlatıyor, kardeşine haritada kendisini düşlere sürükleyen uzak ülkeleri gösteriyordu. İkisi birlikte, o dönemde Kongo Nehri kıyılarına dek uzanan, uygarlaştırılmaya çalışılan egzotik isimli yerlilerin yaşadığı Fransız koloni imparatorluğunun sınırları üstünde geziyorlardı parmaklarını.

1915'te Hélène de Cours Désir'e girdiğinde, o da oku-

[1] Simone de Beauvoir, *Mémoires d'une jeune fille rangée* (Bir Genç Kızın Anıları), Gallimard-Folio, 1958, s. 32.
[2] *A.g.y.*, s. 33.

mayı ve sayı saymayı biliyordu. Babalarının askere alındığı yıldı bu. Georges de Beauvoir kalbinde üfürük olduğu için 1914'teki genel seferberlikte askere alınmaktan kurtulmuştu. Bir yıl sonra Almanlar Marne üstündeki baskıyı artırdılar ve durum endişe verici bir görünüm aldı. O andan itibaren bütün sağlam erkekler askere alındı. İlk muharebelerde verilen kanlı kayıpları telafi etmek gerekiyordu. Sağlığı pek yerinde olmayan Georges de Beauvoir, Milly-la-Forêt'de bir zuhaf alayına gönderildi. Simone ve Hélène gidip babalarını kucakladılar. Zarif bıyığı, müthiş görüntüsüyle Georges kızlarını kollarına aldı; Simone ve Hélène babalarının kabarık pantolonuna ve zuhaf fesine hayran kaldılar.

İki kardeş savaşın acısını pek çekmeyecekti. Babalarının dileğine uygun biçimde, derli toplu küçük kızlar olarak yaşıyorlardı. Françoise de Beauvoir onlardan şefkat ve inceliğini esirgemiyordu. Esmer ekmek yeniyordu, tereyağı bulunmuyordu, şeker karneye bağlanmıştı ama kızlar sevgi eksikliği çekmiyordu.

1916'da Georges de Beauvoir kalp krizi geçirdi. Hayatını kurtaran bir olaydı bu çünkü onun alayı Verdun'de katledilecekti. Coulommiers Hastanesi'ndeyken en sonunda tutku duyduğu şeye verebildi kendini: tiyatroya. Komedi oynadı ve karısını da yanında götürmeye çalıştı. Boşuna. Françoise de Beauvoir çevresinin dar halkasından kurtulup da sahnelerde kendini göstermeyi başaramıyordu. Hayal kırıklığına uğrayan Georges de Beauvoir'ın artık tek düşüncesi ordu tiyatrosuna katılmaktı. Babaları sayesinde, babalarına can veren bu tutku sayesinde iki küçük uslu kız Comédie-Française ve Châtelet'de çok iyi yerlerden gösterileri seyredebildi.

•

Sartre, iriyarı büyükbabasının çalışma odasında oturur, tek harf bile bilmeden çok önce, dev kütüphaneye dizilmiş o dörtgen nesneleri, yani kitapları hayran hayran

seyrederdi. Herkesin hayranlığının odağında olmaya küçücük yaştan beri alışmış olan Poulou, yetişkinlerin ellerine alıp açtığı, sessizce uzun uzun baktığı bu sessiz, sert, kokulu hazinelerin büyüsüne kapılmıştı. Hayatının kutsal anlamı orada, gözlerinin önünde, rafların gizeminde yan yana dizilmiş duruyordu.

Bir gün küçük Poulou bu tuhaf deri kutuların içinde ne olduğunu sordu büyükbabasına. İhtiyarın gülümsemesi yok oldu. Ciddi bir an yaşanıyordu. Torununu dizine oturtan Charles Schweitzer, güzel bas sesiyle, insanlığın ve yazarların öyküsünü anlatmaya koyuldu. Sartre ilk kez Homeros, Flaubert, Balzac, Rabelais, Victor Hugo adlarını işitiyordu, bir de dedesinin şu XX. yüzyıl başında hoş görebildiği iki yazarın adını: Anatole France ve Courteline. Sartre dedesiyle baş başa geçirdiği bu özel zamandan söz ederken, olayın önemini henüz algılayamasa da o kütüphanede kendini nasıl da evinde gibi hissettiğini özellikle vurgular.

Poulou, çok cazip bulduğu, zamanın yer yer kabarttığı bu toz kaplı[1] nesnelerden oğlunu koparmaya çalışan annesine öfkelendi çok geçmeden. Sartre'ı parmaklıklı karyolasında oturmuş, Jules Verne'in, gravürlerine merakla baktığı *Les Tribulations d'un Chinois en Chine* [Bir Çinlinin Çin'deki Serüvenleri] adlı kitabını iyi kötü sökmeye çalışırken yakalayan yetişkinler sonunda ona okumayı öğretmeye karar verdiler. Sartre çabucak öğrendi ve Hector Malot'nun *Sans famille*'ini [Kimsesiz Çocuk] gizli gizli okuyarak da iyice yetkinleşti.

Küçük Poulou böylece meraktan mutluluğa geçti. Sonunda dünya ulaşabileceği mesafedeydi. Kendini büyümüş hissediyordu. Sayfaları çevirmek yeterliydi. Benzersiz olmanın mutluluğu ve bilinciyle, birlikte olağanüstü maceralar yaşadığı bu kahramanlara yakın hissediyordu kendini. Annesiyle büyükannesi endişeye kapıldı-

[1] Jean-Paul Sartre, *Les Mots*, s. 60.

lar: Bu çocuk fazla ciddi bir çocuk oluyordu. Sorunu büyükbabayla oturup konuşmak olanaksızdı. Bunun üzerine, itaatkâr kadınlara özgü bir kaçamakla bir oyun oynayıp çocuğun bir gazete bayiinde çizgi romanları keşfetmesini sağladılar. Küçük Sartre dayanamadı. Dönemin bir yansıması olan bu yeni okuma malzemesine daldı, böylece sözcüğün tam anlamıyla potansiyel bir kahraman haline geldi. Çizgi romanların değersizliğinin farkındaydı, "Büyükbabama bu konuda tek söz etmedim,"[1] diye durumunu açıklayacaktı daha sonraları. İhtiyar beyefendi oynanan kurnazca oyunu öğrendiğinde öfkeden boğuluyordu neredeyse. Kadınlar savunmaya geçtiler ve sonunda davayı kazandılar. Jean-Paul 'en büyük Amerikan dedektifi' *Nick Carter* fasikülleri ile Michel Zévaco' nun anlattığı Pardaillan şövalyesinin serüvenlerine özgürce dalmaya devam edebildi. Onlarla yabancı diyarları keşfediyor, sayısız tuzakları bozuyor, başka türlü okumayı öğreniyordu.

Birinci Dünya Savaşı, Beauvoir kardeşler gibi onu da pek ilgilendirmiyordu. 1914'te o dokuz yaşındaydı, Simone altı. Bu yas ve kan dolu yılları çocukluğunun en mutlu yılları olarak tanımlayacaktı. Anne-Marie salt onun için yaşadıktan sonra, genç 'şövalye'nin bütün arzuları gerçek olmuş demekti.

Her iki ailede de kadınlar çocuklara din sevgisi aşılamaya çabaladı. Erkekler çocukları dinden uzaklaştırma eğilimindeydi daha çok. Yine de Simone en başlarda dindar mı dindar bir küçük kızdı.[2] Cours Désir'de dine büyük bir bağlılıkla dualarını okuyor, kendi kadar hevesli öbür küçük kızlarla oynuyordu. Akıllı uslu, derli toplu küçük kızlarla. Ama bu Simone'un, yetişkinlerin Tanrı'yla karmaşık ilişkilerini sessizce gözlemlemesini engellemedi, öbür tarafta Sartre da kendi köşesinde aynını yapacaktı. Büyükbaba Schweitzer softalık diye nitelediği

[1] *A.g.y.*
[2] Simone de Beauvoir, *Mémoires d'une jeune fille rangée*, s. 85.

davranışlarla alay etmekten çekinmiyordu. Ayin izlemektense tiyatro izlemeyi daha cazip bulan çekici Georges de Beauvoir, karısının batıl inanç olarak nitelediği inanışlarıyla sık sık dalga geçiyordu. Kavga, bağrış çağrış, korku dolu haykırışlar, kıyasıya eleştiriler ve çarpılan kapılar. Ailelerde erkeklerle kadınlar arasındaki bu apaçık anlaşmazlık küçük Sartre ve Beauvoir'ı ileride tek ve aynı dini seçmeye götürecekti: özgürlüğü.

•

Çocukluk mutluluğu pat diye bittiğinde Sartre sekiz yaşındaydı. Kabahat dedesindeydi. Torununun uzun, lüle lüle saçlarının omuzlarına düştüğünü görmekten bıkan Charles Schweitzer, yeter artık, diye düşündü. Anne-Marie bir kız annesi olmamanın bilinçaltı üzüntüsünü bu şekilde mi ifade ediyordu acaba? Büyükbabanın düşüncesine göre artık küçük Sartre'ın bir oğlan çocuğu gibi görünmesinin zamanı gelmişti. Dolayısıyla Poulou'yu kadınlardan gizlice berbere götürdü. Makas şaklayıp işini bitirdiğinde sonuç kötü oldu. Ailenin üstüne mutsuzluk çöktü. Kurban giden buklelerin altında sevimsiz görünüşlü bir oğlan saklanıyordu; gözleri berbat derecede kayan ve birdenbire ne kadar da çirkin olduğu fark edilen bir oğlan çocuğu.

Sartre'ın fiziksel çirkinliğinin ortaya çıkışını anlattığı bölüm, *Les Mots*'nun (Sözcükler) en dokunaklı pasajlarındandır. Lüleleri onu artık bakışlardan korumadığı için gün ışığına çıkan çiçek bozuğu cildi, deforme gözü ve birkaç sivilcesiyle zavallı Poulou berbat görünüyordu. O günden sonra yaşamı eskisi gibi olmayacaktı. Çocuğun keskin zekâsı, yeni durumunun ve ötekilerin kendisine bakışında birdenbire meydana gelen değişikliğin bilincine varmasına yol açtı.

"Büyükbabam iyice apışıp kalmış gibiydi, küçük harikası ona emanet edilmişti, o geriye bir kurbağa vermişti."[1]

[1] Jean-Paul Sartre, *Les Mots*, s. 85.

Sartre bu olayı hiç atlatabildi mi acaba? Yaşamının en romantik anlarında bile çirkinliği yakasını bırakmayacaktı.

Paris'te Sartre çocukluğunu kitaplarda yaşarken, Simone Limousin'deki Mérignac'ta doğayı ve aile evini keşfediyordu. Bu fark hep devam edecekti. Sartre hiçbir zaman spor yapmayacak, Simone'un bisiklet ve yürüyüş keyfi sürmesine izin verecekti. Okumak genç kızın hareketli yaradılışına yetmez olmuştu. Dünyayı keşfetmek, arşınlamak, yaşayan gerçekliği içinde kavramak istiyordu. Açık havanın keyfine, kırların güzelliğine erken yaşta eren Simone, daha sonraları şöyle yazacaktı: "Sanırım ağaçlar, taşlar, gökler, renkler, manzaraların mırıltıları beni daima duygulandıracaktı."[1]

Limousin'in ücra köşesinden göründüğü kadarıyla savaş ona ancak çok soyut bir mutsuzluk duygusu vermişti. Sadece yetişkinler dünyasını ilgilendiriyordu bu felaket. Paris'e dönüşte, mutsuzluk onu da yakaladı ama Sartre'ın saç kesimiyle yaşadığı mutsuzluğun şiddetinden çok uzak, açıkça belli olmayan bir biçimde. Babası neden bu kadar sık evden gidiyor, annesini, gözlerini yere indirmiş, kederli bir yüzle oturmuş dikiş dikerken bırakıyordu? Neden büyük kızıyla artık öyle kolay kolay gülmüyordu? Babasının evde bıraktığı bu boşluk, annesinin gözyaşlarına boğulmasına yol açan bu yokluklar ne anlama geliyordu? 1918'de Simone, Georges de Beauvoir'ın başarısızlığa uğramış bir adam olduğunu anlayacak yaşta değildi henüz. Babası artık avukatlık yapmıyor, tiyatro sahnelerine çıkıyordu. Savaştan önce Françoise de Beauvoir hoşnut edilen, etrafı boş bırakılmayan bir kadındı. Kızının anılarına göre, okşamaları ve tenselliği kibar kocası sayesinde keşfetmişti. Onun döneminde yaşayan bir kadın için ender rastlanacak bir durumdu bu. Savaş ertesinde Georges de Beauvoir karısına ilgisini yitir-

[1] Simone de Beauvoir, *La Force des choses* (Koşulların Gücü), Gallimard-Folio, 1963, cilt I, s. 313.

di, Françoise da küskün ve alıngan, avutulmaz bir kadın oldu. Kızlarına karşı katılaştı. 'Oğlan doğacakken kız olmuş' Simone bunun acısını çekti ama anne-babası için ailenin parlak ve umut vaat eden çocuğu olarak kaldı, yetişkinlerin arasında hep ayrı bir yeri oldu.

Françoise de Beauvoir hırsını küçük kızından çıkardı. Simone'a verdiğini Hélène'den esirgedi. Ailenin gözbebeği ablasından nefret eden Françoise de Beauvoir, eski kıskançlığını ikinci kızına yansıttı. Hélène, arkadaşlarını seçmek ve öğrenim görmek hakkından yoksun, kısıtlanmış bir çocukluk geçirdi.

"İkimiz arasında sahiden akıllı uslu bir genç kız olan bendim," diye anlatırdı sık sık Hélène de Beauvoir.[1]

Kardeşinin uğradığı üzücü muameleler ve haksızlıklar karşısında Simone çabucak tepki gösterdi. Ayrıcalıklı konumunun keyfini sürmek yerine Hélène'le dayanışma içinde hissetti kendini, oyunlarını paylaştı, bildiği her şeyi öğretti ona. Abladan çok bir ikinci anne oldu. Simone o sırada adaletsizliğe karşı, insanın özgürlüğü ve onuru uğruna ilk bağlanma'sını yaşıyordu. Başkaldıran genç kız o dönemden çok şey sakladı belleğinde. Dünyayı düzelten kişi rolü, sonsuza dek damgasını vuracaktı Simone de Beauvoir'a.

•

Aynı sıralarda Sartre, aileye ait apartman katının bütün odalarında kılıcını savururken annesi de piyano çalıyordu. Küçük oğlan kötüleri öldürüyor, güzel kontesleri kurtarıyordu. Luxembourg Parkı'nda çocuklar askercilik, hırsız-polisçilik, Buffalo Bill ve Kızılderilicilik oynuyordu. Ama evde, odanın içinde dünyanın bütün hainlerini ve kalleşlerini kılıcıyla delmeye hazır olan gözü pek şövalye dışarıda bambaşka biri oluveriyordu. Bir ağaca yaslanmış, bir başına kenara çekilmiş küçük Sartre akranlarının oyunlarını seyrediyordu. Oğlanlardan hiçbiri

[1] Yazarla yapılan konuşmalardan.

bu ufaklığa bakmaya tenezzül bile etmiyordu. Sartre gerçeklik ilkesine toslamıştı.

Biçimsizliğinin yanı sıra başka talihsizlikleri de vardı: Çirkinliğinin bilincine vardıktan sonra Sartre, güzel ve yapılı öbür çocuklardan daha ufak tefek ve cılız olduğunu da fark etti. Yine *Sözcükler*'de annesinin şaşkınlığını anlatmaktadır. Oğlunu ezici yalnızlığından çıkartıp ferahlatmayı başaramayan anne, o çocukların anneleriyle konuşmayı önerir. Jean-Paul bunu kabul etmez. Çok gururu, çok kederi vardır. Çirkin, ufak tefek ve yalnız biri olacaktır.

O gün Luxembourg Parkı'ndan Anne-Marie ile birlikte, sırtını kamburlaştırmış, gözlerini yere eğmiş olarak döner. Anne-Marie oğlunun elini tutar, içini rahatlatmaya çalışır, teselli eder. Beceremez. Ona bu kadar pis bir oyun oynayan yaradılışa nasıl duyarlı olsun ki küçük oğlan? Onuncu yaşına girerken, görünüşe bakılırsa Jean-Paul'ü acılı bir gelecek beklemektedir.

Buna karşılık Simone hep mutluluk ve doyum duyguları içindeydi. Ailenin minik 'harikasıydı' hâlâ. Zalimlik ve ıstırap konusunda azıcık bildiğini, kız kardeşinin çektiklerine bakarak dolaylı biçimde yaşıyordu. Böylece küçücük yaşından itibaren bir daha hiç korunma gereksinimi duymadı. Tam tersine o, korumacı olacaktı, o, yazgının adaletsizliğine başkaldıracaktı ve en güçsüz olanların yardımına koşacaktı.

•

İstemeden neden olduğu beklenmedik olayın ardından, Sartre'ın büyükbabası torununa bir yaşama nedeni vermeyi başardı ve bunu öyle güçlü, öyle ustalıklı bir biçimde yaptı ki *Sözcükler*'in yazarı otobiyografisinin ikinci bölümünün tamamını büyükbabaya ayırdı. Yazın Charles Schweitzer torununa manzum mektuplar yazmaya başlamıştı. Poulou ona aynı tarzda karşılık vererek eğlendi ve bu oyuna kaptırdı kendini. Annesi, büyükannesi ve hizmetçi Louise ufaklığın şiirlerini yüksek sesle

okuyorlardı. Kısa sürede, Sartre erken ortaya çıkan yazarlık yetenekleri sayesinde çevresindeki yetişkinlerin gözünde yepyeni bir önem kazandığını fark etti. Sahneler, diyaloglar düşlemenin hazzını keşfetti. Eğik elyazısıyla karartacağı bir defter hediye edildi ona. Artık yalnız değildi. İmgeleminden çizgi romanlardan esinlenerek yaratılmış varlıklar fışkırıyordu. Nankör yaradılıştan öç almak için Sartre düşevinden bir dünya yaratıyordu. Hiç durmayacaktı artık.

Başlangıçta Anne-Marie'nin yaşamındaki erkek işlevini yerine getirmişti. Şimdiyse çok daha saygın bir role erişiyordu:

"Ara ara elimi durduruyordum. Çatık kaşlı alnım, dalgın bakışlarımla, kendimi bir yazar gibi hissetmek için duraksar gibi yapıyordum."[1]

Oyun gitgide daha heyecan verici oluyordu. Yalnız çocuk bunca adaletsiz dünyadan öcünü alıyordu sonunda. Öyle hızlı yazıyordu ki defterler üst üste yığılmaya başladı. O zaman Sartre, ani ve kendinden emin bir hareketle, ilk romansı yapıtlarını yere atıyordu.

Annesi harika çocuğunu çalışma masasının başında konuklarına gösteriyor, konukların hayranlık dolu bakışları altında Sartre, işini bırakamayacak kadar meşgul bir tavırla, yetişkin-çocuğu oynuyordu. Aile içinde kadınlar kayıtsız şartsız hayranıydı bu oğlanın. Bu çocuk aracılığıyla, onları gizemlerle, romanlarla, sürprizlerle dolu bir gelecek bekliyordu. Otuz ikinci yaşgününü kutlarken Schweitzer ailesinin hiç yanından ayrılmadığı ama oğlundan başka talibi bulunmayan genç dul için ne büyük bir ödüldü bu! Annesinin neşesi Poulou'yu gurur ve kıvançla dolduruyordu.

Yan yana dizdiği sözcükler ona çirkinliğini unutturuyordu. Sadece, bu tutkuyu uyandıran büyükbaba kuşkucu görünüyordu. Kadınlar coşkuya kapılmakta biraz ace-

[1] Jean-Paul Sartre, *Les Mots*, s. 118.

leci davranmışlardı. Jean-Paul'ün yazar nitelikleri konusunda nasıl nesnel bir yargıya varabilirlerdi ki? Hem zaten Sartre daha küçük bir çocuktu. Beklemek daha uygun olacaktı. Kadınların görüşü bir değer taşımıyordu. O dönemde pek az kadın yazıyordu. Yazmak bir erkek uğraşıydı. Anatole France, Roger Martin du Gard kısa süre sonra dünyadan göçecekti. Bir tek Anna de Noailles hayranlık uyandırıyordu. Colette hâlâ *Claudine*'leriyle ve müzikhol sahnelerinde çıplak boy gösterişiyle skandal yaratıyordu.

Ama bir akşam küçük Sartre anladı ki ihtiyar adam sonunda teslim olmuş ve yeteneğini kabul etmişti:

"...Benimle erkek erkeğe konuşmak istediğini söyledi, kadınlar ortalıktan çekildiler, beni dizlerine oturttu ve benimle ciddi ciddi konuştu. Yazacaktım, bu mesele anlaşılmıştı... ama gerçeklere dosdoğru, açıklıkla bakmak gerekliydi: Edebiyat karın doyurmuyordu."[1]

Çocuk uslu uslu dinliyordu. Büyükbabasının karşısında hiçbir korku, endişe duymuyordu. Sınırlarını pek iyi göremediği uzak bir geleceğin o anda çizildiğini anlıyordu belli belirsiz. Elbette, insana yazı yazacak boş zaman bırakan öğretmenlikten, meslekler içindeki o kutsal meslekten konuşuldu. Büyükbaba en saygın Fransız yazarlarının mezun olduğu şu okuldan da söz etti. Ulm Sokağı'nda, Panthéon, Collège de France ve Sorbonne'un yakınında bulunan École Normale Supérieure[2] o günden sonra küçük Poulou'nun rüyalarına girmeye başladı. İçgüdüsel olarak, o andan itibaren ömrünü Seine Nehri' nin sol yakasında, o sıralarda Alsace'ı geri almak için savaş halinde bulunan Paris'te geçireceğini anladı.

•

Poulou böyle kendince Vosges dağlarının mavi çizgisini seyrediyordu: Tıpkı yeni bir Rubempré gibi Paris'i

[1] Jean-Paul Sartre, *Les Mots*, s. 129.
[2] *ENS*: Yüksek Öğretmen Okulu. (Çev.)

fethedecek, ailesine ve Alsace'a gurur kaynağı olacaktı. Simone da o da Almanlara karşı aynı nefret içinde, o sırada Schweitzer ailesinin atalarının topraklarını işgal eden Almanlara karşı aynı intikam duygusu içinde büyütüldüler. 1914'te, savaş ilan edildikten birkaç ay sonra Sartre, Kaiser'i kaçırıp ona düelloda meydan okuyan asker Penin'in öyküsüyle koca bir defter doldurdu.[1]

Altıncı sınıfa başlamak için, Sartre Seine'in sol yakasına geçti. ENS'e öğrenci yetiştirme konusunda o dönemde iki lise birbiriyle yarış halindeydi: aralarında birkaç yüz metre mesafe bulunan Louis-le-Grand ve Henri-IV liseleri. Collège de France'ın binalarına yaslanmış Louis-le-Grand Lisesi Saint-Jacques Sokağı'ndaydı. Henri-IV ise ünlü şahsiyetlerin ebedi uykuya çekildiği Panthéon'un gölgesindeydi. O ünlülerden bazıları çocukken bu liselerin sıralarında öğrenim görmüştü. Erkek çocuklara ayrılmış bir alandı bu. En parlak zekâlı kızlar, Saint-Germain Bulvarı ile Île de la Cité arasındaki Fénelon Lisesi'ne kabul edilmek için çırpınıp didinirdi. Sartre, Henri-IV Lisesi'ne başladı; bu lisenin sadece en iyi öğrencileri, öğrenimleri bittiğinde ve ENS'in hazırlık sınıfına girmek koşuluyla ENS'e kabul edilebiliyordu. Sartre her zamankinden de fazla yalnızlaşmıştı, insanlarla tanışma, ilişki ve dostluk kurmaya duyduğu çılgınca gereksinimi zar zor gizleyebiliyordu.

On bir yaşına gelen Jean-Paul Sartre'ın o zamana dek ne bir sınıf arkadaşı olmuştu ne de dostu. Oyun arkadaşları, Arcachon'da ya da Fransa'nın başka bölgelerinde tatildeyken karşılaştığı küçük kızlardı. Büyükbabası o kızları, büyük bir zevkle, torununun 'nişanlıları' diye adlandırıyor, bu masum oyunla küçük oğlanı, ilgincliğini kolay kolay unutmayacağı bir çokeşliliğe yöneltiyordu.

[1] La Pléiade'dan çıkan kitapta sözü edilmektedir: Chronologie, S. XXXVIII, Gallimard, 1981, Geneviève Idt ve Georges H. Bauer'in katkılarıyla hazırlayan Michel Contat ve Michel Rybalka.

İyi bir öğrenci olan, en iyiler arasında çabucak tanınan ama hep yalnız gezen Sartre, başka yerlerdeki gibi Henri-IV'da da, düşlerindeki, okuduklarındaki ve yeniyetme yazılarındaki yoldaşı bulamadı. Lisede olduğu gibi evde de yalnızlıktan yazarak kaçıyordu. Yazıyordu, var olmak için ve yalnız olmamak için yine yazıyordu.

Cephede insanlar ölüyordu, ama ailedeki durumu pek değiştirmiyordu bu, çünkü annesi zaten duldu. 1916'da, Verdun muharebesi kıyasıya devam ederken yeni bir çocuk geldi sınıfa: Paul Nizan. O da kendini edebiyata vermişti. Yetenekli, akıllı, zeki bir çocuktu. Sartre sonunda ruh eşini bulmuş muydu yoksa?

Bu önemli soru hızla ikinci plana atıldı. Okul arkadaşlığıyla aydınlanan gökyüzü kısa süre içinde aile cephesinde çıkan büyük karışıklıklarla bulutlandı. İşgalciye karşı mücadele veren yalnız Fransa değildi. Sartre bir akşam eve döndüğünde annesini, önünde bir fincan çay, sert tavırlı, iriyarı, esmer ve zayıf bir adamla söyleşirken buldu. Genç dula gözlerini dikmiş bakan bu davetsiz misafirin ne işi vardı burada? Sartre, belli belirsiz bir endişeyle, yine yazmaya verdi kendini.

Anne-Marie kaygılanıyordu. Toplumsal konumu hiç de iç açıcı değildi. Geleceği yoktu. Pek az kadının meslek sahibi olduğu bir dönemde, erken evlenen, erken dul kalan, yetim oğlunun eğitimiyle fazlasıyla meşgul olan Anne-Marie öğrenim yapmaya zaman bulamamıştı. Çevresindeki kadınlarla babalar, kocalarının, oğullarının cephede öldüğü haberini alıyorlardı. Sokaklar yas tutan kadınlarla, yaralı askerlerle ve sakatlarla doluyordu. Ne yapmalı da Poulou'ya uygun bir eğitim vermeliydi? Anne-Marie'nin düşük aylığı buna yetmezdi. Davetsiz misafir onunla evlenmek isteyince, genç kadın minnetle kabul etti, böylece kaygılarını yatıştırıyor, oğluna güvence diye gördüğü şeyi sağlamış oluyordu. Mutlu muydu? Kesinkes hayır. Mesele bu değildi ki. Bu evlilik maddi kaygıların bitmesi ve toplumda saygıdeğer bir mevki an-

lamına geliyordu. Genç bir dul kadın bütün öbür kadınlar için potansiyel rakip demekti. Genç Poulou'ya artık annesinin bir başkasına ait olacağını söylemek gerekiyordu.

Sartre bu sahneyi anlatmaz. Annesinin yeniden evlenmesi, yaşamının en büyük üzüntüsü olarak kalacaktır. Anımsamamayı yeğler ve kısa sürede nefret edeceği bu üvey baba onun dünyasına girdiğinde *Sözcükler*'de başladığı otobiyografik tarihçesini keser. 1974'te, bu konuyu durmaksızın eşeleyen Simone, sonunda Sartre'ı yeniyetmeliğini anlatmaya mecbur etti. Yetişkinle çocuğu her şey ayırıyordu birbirinden. Joseph Mancy'ye École Polytechnique'te geçirdiği yıllardan bilimsel bir sertlik miras kalmıştı. Disiplinle şakası yoktu ve küçük Poulou' nun yanında tam bir baba rolü oynamak istiyordu.

Yeniyetmeyi yeni bir üzüntü bekliyordu. 1917 yılında, uzaklardan Ekim Devrimi'nin yankıları çınlarken ve Fransa'ya Rus aristokratlarının ilk dalgası akın ederken, Sartre'ın anne-babası oğlanın sonunda birkaç arkadaş edinmeyi başardığı Paris'ten ayrıldılar. İşte böylelikle, Poulou La Rochelle'i bir sürgün yeri olarak tanıdı. 1917' de taşra, dünyayı dönüştüren olayları çok uzaktan yaşıyordu. 15 Ekim'de, Margareta Gertruida Mc Leod, bir başka deyişle Mata-Hari, Vincennes Korusu'nda kurşuna dizildi. Almanların hesabına casusluk etmekle suçlanmıştı. 7 Kasım'da, Petrograd'da, Bolşevikler Kışlık Saray'ı bastılar. Rusya bir gecede komünist olmuştu. Aynı ayın 17'sinde Auguste Rodin öldü.

Yüzünü Atlas Okyanusu'na dönmüş La Rochelle'e dünyanın yankıları gecikerek ulaşıyordu. Yalnızca aileler arasındaki rekabetler, ilişkiler ve dış görünüş önemliydi. Yeni bir lise, uyulması gereken yeni kurallar, tahmin edilmesi gereken güç dengeleri: Köklerinden koparılmış küçük Parisli için bu çetin bir deneyim oldu. Annie Cohen-Solal, yapıtında[1] bize Sartre'ı, genç oğlanların sal-

[1] Annie Cohen-Solal, *Sartre*, Gallimard, 1985.

dırganlığını özgürce dışavurduğu erkeksiz bir dünyaya fırlatılmış olarak gösterir:

"Sartre'ın günah keçisi, dışlanmış, atılmış olduğu... şiddet dolu bir sınıf... Güneybatılı çocuklar arasında pek sevilmiyordu. Kendini herkesten fazlasıyla üstün gören, eğlenmeyi beceremeyen biriydi."[1]

Sartre özellikle, her şeyini yitirmiş gibi hissediyordu kendini: en büyük düşmanı olacak adamı mahremiyetlerine sokan annesini, büyük mücadele vererek tam dostluklarını kazanmayı başardığı sırada da Henri-IV'daki arkadaşlarını. Keder, nefret ve umutsuzluk duygularının onu boğmasına izin verecek miydi? Bu duyguları susturmayı, bastırmayı La Rochelle'de öğrenecekti. İşte bu kentte Sartre duyuların basit mantığına tepki veren, felsefede teselli bulan entelektüel bir insan oldu. Nasıl tek başına yazmayı öğrendiyse, mutsuzluktan kaçıp kurtulmayı da öğrendi.

•

Simone Paris'te öğrenimine devam ediyordu. Genç kız büyüyor, ödül üstüne ödül alıyor, hep hayranlık uyandırmayı sürdürüyordu. Genç Sartre metafizik meselelere pek aldırmazken, Beauvoir kardeşler yüce Tanrı'nın yetkinliğinin ve ona duyulan hayranlığın arayışı içindeydiler.

Bir gün Simone, Poupette'in elinden tutmuş eve dönerken, kardeşine:

"Élisabeth Mabille diye biriyle tanıştım. Aynı sınıftayız. Çok eğlenceli birine benziyor," dedi.

"Onu yine görecek misin?" diye sordu kardeşi, Simone'un hızlı yürüyüşüne ayak uydurmaya çalışıyordu.

"Elbette. Onunla gevezelik etmek için sabırsızlanıyorum. Birbirimize anlatacak öyle çok şeyimiz var ki. Hadi acele et biraz. İkindi kahvaltısına geç kalacağız..."

Simone kardeşini her zamanki tezcanlılığıyla sürük-

[1] *A.g.y.*, s. 79.

lerken artık kaldırım taşlarına takılıp tökezlemeye başlayan Hélène'in gözlerinden süzülen yaşları görmedi.

"Yine de benimle bu akşam oynarsın değil mi?" diye sordu Hélène, başı öne eğik, gözleri kızarıktı...

"Elbette, neden öyle sordun?" diye şaşırdı Simone ve adımlarını daha da hızlandırdı.

Zaza aralarına işte böyle girdi. Simone onda ruh eşini buluyordu, Hélène ise ablasının sevgisi için bir rakip. *Mémoires d'une jeune fille rangée*'de (Bir Genç Kızın Anıları) sayfalarca Zaza'dan söz edilmektedir. Élisabeth Mabille, sayfiyede uğradığı bir mutfak kazasında aldığı ağır yanıklar yüzünden bir yıllık bir iyileşme dönemi geçirdikten sonra Simone'un sınıfına gelmişti. Kızcağız yaşamı boyunca kazanın izlerini taşıyacaktı: "Kalçası üçüncü derecede yanıkmış, geceler boyunca bağıra bağıra inlemiş, bir yıl yatakta kalmış... bana hemen önemli, yabana atılmayacak biri gibi göründü."[1] İki kız arasında hemen bir tür yarıştır başladı. Sınıf birincisi olmaya alışkın Simone birisiyle olumlu bir yarışmaya girmenin keyfini keşfetti. İyi öğrenciler arasında rekabet olabilirdi. Ama onlar daha çok bir suç ortaklığı, sonra da karşı konulmaz bir dostluk hissettiler birbirlerine. Ayrılmaz iki arkadaş olmaları için bu kadarı yetti.

Simone ile Hélène tatillerini Limousin'de, iki ev arasında geçiriyordu: ya babalarının babasıyla bir araya geldikleri Mérignac'ta ya da Hélène adındaki teyzelerinin La Grillère'deki evinde. Daha çok Mérignac'ı tercih ediyorlardı. Çocuklukları boyunca önemli bir yer tutan, babaları dışındaki erkek figürü bu büyükbabaydı: Hayatı hafife alıyor, koca kahkahalar atıyor, sık sık bağırıyor, kendini hiç ciddiye almıyor ve yaşamaktan duyduğu mutluluğu saflıkla dışa vuruyordu. Mérignac Parkı'nda Françoise de Beauvoir kızlarının ne yaptığını tasa etmiyordu. Kızlar saatlerce, istedikleri gibi ortadan kaybo-

[1] Simone de Beauvoir, *Mémoires d'une jeune fille rangée*, s. 125.

labiliyor, kestane ağaçlarının altında kitap okuyabiliyorlardı. Yaz tatlı bir özgürlük duygusu veriyordu. Paris'te katı kurallardan oluşan bir çembere tıkılmış olarak katlandıkları yaşamdan çok farklıydı burada yaşamları. Simone için tatil bir keşif, yeni bir dünya demekti:

"Mutluluklarımın en başta geleni, sabahleyin erkenden kırların uyanışına tanık olmaktı... dünyanın güzelliğini ve Tanrı'nın görkemini taşıyordum bir başıma, midem kazındığında çikolata ve kızarmış ekmek düşleriyle."[1]

Poupette ağaçların altında, ablasına sokulmuş, kitap okuyordu. Simone'un sırlarını mahrem defterlerine aktarmak için tek başına bir köşeye çekildiği oluyordu. Bedensel acılar çekmiş olan Zaza'yı düşünüyordu. Dönüşte kavuşmak için sabırsızlandığı gerçek bir diyalog kurulmuştu iki kızın arasında.

Keşiflerini, umutlarını ve yeniyetme tasalarını kaydettiği bu günlük Simone'a yetiyordu. Mérignac'ta da, La Grillère'de de, Simone ne bir roman yazma düşüncesi taşımıştı, ne de, Colette'in dediği gibi, 'baştan çıkarıcı kâğıda benliğinin bütün içtenliğini' akıtma gereksinimi hissetmişti. Yazınsal imgelem gücünün hazlarını tanımamıştı henüz. Kahraman olarak kendi kendine yetiyordu. O böyle kendi duygularını ifade etmeyi öğrenirken, müstakbel yoldaşı kendini daha iyi unutabilmek için duygularını romansı entrikalar kılığına sokmayı yeğliyordu çoktandır.

Genç Sartre için La Rochelle ufukları içsel ufuklardı. Var olmakla, kimliğini kanıtlamakla, annesinin yeniden evlenmesi yüzünden yitirdiği yeri geri kazanmaya çalışmakla fazlasıyla meşgul olan Sartre, yazılarını yazmaya dalmıştı, kendine kadın öyküleri uyduruyor ve yeni bir tür başlatıyordu. Şövalyelerin kötüleri öldürmek için kıyasıya dövüştüğü silahşorluk romanlarının ardından, genç yazar şimdi çeşitli konularla ve efsanelerle ilgileniyordu. On bir yaşındayken bir Ortaçağ kahramanından

[1] *A.g.y.*, s. 109.

esinlenerek, bu kahramana çok karmaşık işkenceler uyguladığı bir destan yazdı.[1] Gençlik yapıtlarında, içinde bulunduğu bağlamın bütün öğelerini kullanıyordu; olayları kendi anlatım biçimiyle veriyor, öykü başlangıçlarını ve bitimlerini kopya ediyor, kısacası yazarlık mesleğini öğreniyordu. Nefret ettiği o taşra limanı, Sartre'ın gereksiz şeylerle uğraşıp dağılmadan yazarlığa hazırlanmasını sağladı. Öteki oğlanlar bedensel olarak birbirlerine meydan okuyordu. O çoktan, bütünüyle daha uzak bir geleceğe dönmüştü yüzünü –ama bunun ne derecede bilincindeydi acaba?–, büyükbabasıyla birkaç yıl önce konuştuğu geleceğe yönelmişti.

Ateşkes imzalandı. Versailles Antlaşması savaşı sonlandırdı. 1918'de İspanyol gribinden binlerce Fransız öldü. Beauvoir ailesine bir şey olmadı. Simone sınıfa girdiğinde bir öğrenci eksikti: Zaza. Ansızın her şey Simone'a yavan ve anlamsız göründü. Neler oluyordu? Zaza acılar içinde miydi? Apaçık bir gerçek kendini kabul ettirdi: "Onsuz yaşayamam."

Zaza sonunda okula döndü. Sanki hiç ayrılmamışlar gibi yeniden başladı konuşmaları. Dostlukları, ayrı kalma sınavından zaferle çıkan duyguların taşıdığı o ağırlığı kazanmıştı. Arkadaşı taze dertlerini açtı mı acaba Zaza'ya? Babasının durumu zorlaşmıştı. Georges de Beauvoir avukat yazıhanesini yeniden açacak cesareti bulamamıştı. O dönemde 'malî tanıtım' denen alana girdi. Bu iş onu çok yoruyordu. Ama karısının ve kızlarının ihtiyaçlarını karşılaması gerekiyordu. Boş zamanlarının büyük bölümünü önceleri kâğıt oynayarak, sonra yarışlarda ve, aile de fısıldanan sözlere bakılacak olursa, başka kadınların yanında geçirir oldu.

●

Sartre La Rochelle'deki son anlarını geçiriyordu. Li-

[1] Simone de Beauvoir, *La Cérémonie des adieux*, suivi des *Entretiens avec Jean-Paul Sartre* (Veda Töreni ve Jean-Paul Sartre'la Söyleşiler), Gallimard, 1981, s. 166.

se iki biterken üvey babasıyla ilişkileri iyice kötülemişti. Erken gelişen öykü anlatma yeteneğinden hiçbir şey yitirmemekle birlikte, şiddet dolu, saldırgan biri olup çıkmıştı. Bir zamanlar öz babasını tanımış olmakla böbürlenen bu adam, bu yabancı, bu davetsiz misafir, Sartre'ın üstünde, oğlanı çileden çıkaran bir otorite uygulamaya kalkışıyordu. Delikanlıya acımasızca bir sürü fen dersi vermeye çalışınca durum daha da beter oldu. Sonuç felaketti. Çoktandır edebiyata eğilim gösteren genç Sartre, nefret duyguları içinde, matematik ve fiziği üvey babasıyla bağdaştırdı. Ancak daha ileride, büyük araştırmacılarla yakınlaşma fırsatı bulduğunda anımsayacaktı bunları.

Bir gün ailece Paris'e döneceklerini öğrendi ve rahatladı. Quartier Latin'in kapıları yine açılmıştı önünde. Filozof Alain'in öğretmenlik yaptığı Henri-IV Lisesi'nin sıralarına döndü ve arkadaşı Paul Nizan'a kavuştu. Simone Élisabeth Mabille ile nasılsa, Sartre da olumlu rekabetin verdiği zevki Nizan'la tattı, sınıf birinciliğinde başa baş gittiği bu keskin zekâlı parlak oğlanla diyaloğa girmeyi öğrendi. O günden sonra kendini yalnız hissetmez oldu. Arkadaş çevresi hızla genişledi. Öğrenciler arasında çetin bir yarış sürüyordu. ENS'in bekleme odası konumundaki bu lisede, ENS'in hazırlık sınıfına girebilmek ve bir gün giriş sınavına katılma şansı elde etmek için birinciler arasında olmak gerekiyordu.

Simone klasikleri keşfederken ve yeniyetmeliğin ilk sıkıntılarını yaşarken, Sartre dört elle arkadaşlarının söz ettiği yapıtlara sarılıyordu. Sainte-Geneviève Kütüphanesi'yle lisenin arası birkaç metreydi. Sartre orada 'hayranlıkla'[1] Proust'u ve Jean Giraudoux'yu keşfetti; Giraudoux'yla daha sonra beklenmedik biçimde karşılaşacaktı.

Çocukluktan çıkan Simone yetişkin kadınların du-

[1] Simone de Beauvoir, *La Cérémonie des adieux*, suivi des *Entretiens avec Jean-Paul Sartre*, s. 167.

rumunu keşfediyordu. Sartre'ın geleceği tıpkı bir kralın yolu gibi belirlenmişti: O yazar olacaktı. Genç Beauvoir'ınki o kadar şan şöhret dolu olamayacak gibi görünüyordu:

"Her gün öğle yemeği, akşam yemeği; her gün bulaşık; durmaksızın yeniden başlayan ve insanı hiçbir yere götürmeyen şu saatler: Böyle mi yaşayacaktım? [...] – Dolaba tabakları yerleştirirken, hayır dedim kendi kendime, benim yaşamım bir yerlere götürecek beni."[1]

Genç Sartre'ın böyle dertleri yoktu; Simone kız olmanın yazgısına sıkışmış, kendini feminist hissetmese de isyan ediyordu. Feministlik meselesi ortada bile yoktu. Onu farkında olmadan kurtaran babası oldu. Hırçın, tatminsiz Georges de Beauvoir karısına olduğu gibi kızlarına da sert davranmaya başlamıştı ama bu tavrı, onları tembelliğe ya da aldırmazlığa itmiyordu. İflas eden babanın çocuklarına verecek hiçbir şeyi yoktu ve bunu onlara açıkça söyledi:

"Siz yavrularım, evlenemeyeceksiniz... Drahomanız yok, çalışmanız gerekecek,"[2] dedi kızlarına; bu sözlerinin büyük kızını geleceğe nasıl hazırladığından habersizdi.

Jean-Paul de Simone da henüz aşkı tanımamıştı. Aşkın ne olduğunu biliyorlar mıydı peki? Sartre genç kızları eve davet ediyor, bu konuda ondan daha fazla bir şey bilmeyen arkadaşlarının yanında, yaptığını anlatarak böbürleniyordu. Erkek çocuklar pek uzağa varmayan bu tür yalancı pehlivanlıklara kalkışabilirlerdi. Cours Désir'de yeniyetme bir kız bu konuda somut hiçbir şey öğrenemezdi. Simone ile Zaza birbirlerine rüyalarını anlatıyor, ideal eş hakkındaki düşüncelerini tartışıyorlardı uzun uzadıya. Simone temkinli bir biçimde dinliyordu. Anne-babası arasındaki anlaşmazlık, babasının kabalığı, annesinin sıkıntı ve melankolisi, aşkın sonuçlarını kaygıyla karşılamasına yol açıyordu. Eğer çift olmak ke-

[1] Simone de Beauvoir, *Mémoires d'une jeune fille rangée*, s. 144-145.
[2] *A.g.y.*, s. 145.

sinlikle keder ve pişmanlığa götürüyorsa insanı, ne işe yarıyordu ki?

Eskiden onca sevdiği ve sevgi dolu olan babası, artık Françoise de Beauvoir'la ya alay etmek ya da kadıncağızı üzmek için konuşuyordu sadece. XX. yüzyıl başındaki ailelerde hiç de ender rastlanan bir durum değildi bu. Simone yaşamını çok başka türlü görüyordu. Onu paylaşılan bir aşka sürükleyecek, onda ilgi ve tutku uyandırmayı bilecek, hayranlık duyacağı bir erkek istiyordu:

"Bir erkek, zekâsı, kültürü ve otoritesiyle beni büyülediği gün, seveceğim."[1]

Aynı dönemde, yine babası dolayısıyla, başka bir keşif yaptı: Georges de Beauvoir, ailesiyle geçirdiği ender akşamlarda salonda oturup tiyatro oyunları okur ve sevdiği kitapları anlatırdı. Yaşamdan ne kadar hayal kırıklığına uğramış olursa olsun, Georges de Beauvoir'ın gözünde yazarlar yine de değerliydi.[2] Edebiyatı da tiyatro kadar seviyordu o. Neredeyse istemeden, edebiyata duyduğu hayranlığı büyük kızına aktardı. Devamı kendiliğinden geldi zaten:

"'İleride ne yapmak istiyorsunuz?' sorusuna bir çırpıda yanıt verdim: 'Ünlü bir yazar olmak.'"[3]

Bu ifşada bulunduktan sonra Simone'un yapacağı tek şey bir kalem ve küçük defterler edinmekti.

Zaza'yla rekabeti onu parlak bir öğrenci yapıyordu. İkisi de sınıf birincileri olarak çalım atıyordu. Edebiyattan başka yeni bir tutkusu vardı Simone'un: matematik. Bu soyut evren büyülüyordu onu, ve ileride, mantık ve felsefede çok işine yarayacaktı. Öbür genç kızlar gibi, verilen önemsiz derslere girmeye devam etti:

"Bize Aziz Thomas'a göre gerçek öğretiliyordu."[4]

Sartre'ın aldığı eğitimle müstakbel yoldaşınınki ara-

[1] *A.g.y.*, s. 201.
[2] *A.g.y.*, s. 197.
[3] *A.g.y.*, s. 196.
[4] *A.g.y.*, s. 219.

sında ne büyük bir fark vardı! Genç adam bilgiye erişme konusunda âdeta bir tür Tanrısal hakka sahipti. İstediği kitapları alabiliyor, düşünebiliyor, tartışabiliyor, itiraz edebiliyordu. Daha sonra öyküleştireceği *L'Enfance d'un chef* (Bir Liderin Çocukluğu) yaşanıyordu. Genç kız ise yumuşatılmış, keskinliği giderilmiş bir gerçekle, ezberlenen ve tatsız tuzsuz tekrarlanıp duran yerleşik düşüncelerle yetinmek zorundaydı. Dersler sınıf arkadaşlarını her şeyden önce evliliğe, nakış işlemeye, ev idaresi ve bulaşığa hazırlıyordu. Bu eğitimin daha ciddi bir hedefi de vardı: Bu genç hanımlar düşünmeyi öğrenmekten ne pahasına olursa olsun uzak tutulmalıydı.

Beauvoir kardeşlerin büyüğü, duruma o gözle bakmıyordu. Yavan derslerin ötesinde, öğrendiğini derinleştirmek, dünyayı anlamak ve dünyayla iletişime girmek istiyordu. Öğrenme açlığı her şeyi silip süpürecekti. Bütün *a priori*'leri[1] alıp götürecek bu enerjiyi ortaya çıkarmaya hazırdı. Daha ileride, birkaç yüz sayfada, toplumun kadınlara ve kadınların konumuna ilişkin hiç değişmeden duran uzlaşımlarını ortadan kaldırmasını sağlayacak bir güçtü bu. Lise bitirme sınavı gelip çattığında, sınıf arkadaşlarının izleyeceği türden bir yol izlemesi düşünülemezdi. Felsefe ona tek olası yol gibi göründü:

"Her zaman her şeyi öğrenmek isterdim; felsefe bu arzumu yerine getirmemi sağlayacaktı, çünkü gerçeğin tümünü hedefliyordu."[2]

O sıralarda Sartre *L'Ange morbide* [Marazî Melek] ve *Jésus la Chouette*'i [Tatlı İsa] yazıyordu. Henüz felsefe onda ilgi ve tutku uyandırmamıştı. O daha çok edebiyatı düşünüyordu. Arkadaşı Nizan'la birlikte Henri-IV Lisesi'nden Louis-le-Grand Lisesi'ne geçtiler. Bile isteye yapılmış bir ihanetti bu. Fransa'nın en saygın iki lisesi arasında amansız bir savaş yaşanıyordu. ENS giriş sınavına

[1] *A priori:* (Lat.) Önsel, deney öncesi, ama deneyle canlandırılabilen, bilincine varılabilen bilgi. (Yay.)

[2] *A.g.y.*, s. 220.

hazırlık Louis-le-Grand'da Henri-IV'dakinden daha iyiydi. İki liseli için tereddüt edecek bir şey yoktu. Karar verip harekete geçtiler.

1924'te Simone iki bakaloryada birden başarılı oldu: matematik ve felsefe. Aynı yıl Sartre ilk büyük mutluluğu tadacaktı. Yaşı Simone'dan daha büyük olan Sartre'ın lise yılları sona ermişti.

•

Okula girmişti! Sartre 1924 öğretim yılında ENS'te okuyacak mutlu azınlığın listesinde kendi adını okudu. On dokuzuncu yaşgününü yeni kutlamıştı. Kazananların sayısı çok değildi: Edebiyata yirmi dokuz, fene yirmi üç kişi alınmıştı. Bütün Fransa'da toplam elli iki kişi. Delikanlı, içi rahatlamış bir şekilde, Ulm Sokağı'ndan Panthéon'a doğru yürüdü. En sonunda üvey babasının otoritesinden kurtulacaktı. ENS'te cüzi olsa da uzun zamandır beklediği bağımsızlığın tadını çıkarmasına yetecek miktarda bir aylık alacaktı.

Sartre bu prestijli okula tek başına girmemişti. Yakın arkadaşları Paul Nizan ve André Herbaud da aynı başarıyı paylaşıyordu. Ulm'daki koğuşlarda Louis-le-Grand Lisesi'nin ENS'e hazırlık sınıfındaki grubu yeniden kurabileceklerdi. Sartre Soufflot Sokağı'na kadar bir sigara içerek yürüdü. Çok erken ölen büyükbabasının hayali gerçek olmuştu.

Delikanlıya verilen görevin ilk bölümü yerine getirilmişti: Demek ki işe öğretmen olarak başlayacaktı. Yazar olmak için sebat etmesi gerekecekti. Geriye yalnızca felsefe doçentlik sınavına hazırlanmak ve inatla yazı çalışmalarını sürdürmek kalıyordu.

Sartre kendisiyle aynı dönemdeki fen öğrencilerini pek umursamıyordu. Bastırılmaz bir alerji hissettiği alanlarda çok başarılı olan o parlak öğrencilere söyleyecek nesi olabilirdi ki? Hiçbir şey anlamadığı aritmetik teoremlerini açıklayan Joseph Mancy'nin kırıcı, ters tav-

rını unutmamıştı. Gezintileri sırasında, Panthéon'un öbür tarafındaki Montagne Sainte-Geneviève Sokağı'ndan uzak duruyordu. École Polytechnique o sokaktaydı; okulun adı bile tüylerini diken diken ediyordu, çünkü şu iğrenç üvey baba orada okumuştu. Oysa Sartre iki okulun birbiriyle bağlantılı olduğunu biliyordu. Öğrenciler ENS ve Polytechnique giriş sınavlarına çoğunlukla aynı zamanda hazırlanırdı. Fransız Devrimi'nden beri, her iki okulda da ders veren aynı hocalar olurdu. Quartier Latin'in tepesindeki şu ünlü yeraltı geçitlerinden de çok söz edilirdi: Louis-le-Grand'da liseliler, ENS'lilerin Ulm Sokağı'ndaki mahzenlerden, sonra da yeraltı mezarlıklarından geçerek Polytechnique öğrencileriyle bağıra çağıra alay etmeye nasıl gittiğini defalarca dinlemişlerdi. Kim kimi ne zaman işgal edecek, bunu tahmin etmeye dayanıyordu iki okul arasındaki oyun.

ENS neden kurulmuştu? 1794'te, genç Cumhuriyet'in idealleri ve Ansiklopediciler'in zihniyeti doğrultusunda 'ulusun entelektüel kadrolarını yeniden oluşturmak' gerekiyordu. Napolyon bu düşüncenin yaşama geçirilmesine özenle zemin hazırladı. Mısır seferinde arzuladığı üzere, bilginlerin ve edebiyatçıların yan yana bulunacağı, imparatorluğun en değerli parçası olacak bir bina yaptırdı. Bilginlerle edebiyatçıları karıştırmak iyi sonuç verdi. Her ne kadar bu prestijli kurumdan çıkan yazarlar kolayca anımsanıyorsa, bilim adamlarını da unutmamak gerekir: Sartre'ın, Nizan'ın, Aron'un yanı sıra, o yıl ENS'e girenler arasında gelecekte fizik alanında Nobel ödülü alacak olan Louis Néel vardı; Henri Cartan'la birlikte Bourbaki grubunun (grup ileride matematikte Fransız ekolünün yüzakı olacaktı) kurucularından matematikçi Jean Dieudonné de aynı yıl girmişti ENS'e.

Erkek lisesinden mezun olan Sartre, öğrenimine erkekler dünyasında devam edecekti. 1924'te en parlak kız öğrenciler hemcinsleri için düzenlenen sınava katılıyor ve Sèvres'de kızlar için açılmış bulunan ENS'e giriyorlar-

dı. Yeşillikler içindeki bu ücra banliyöde, entelektüel buluşma ve alışverişler için çok elverişli olan Quartier Latin atmosferinden yararlanamıyorlardı. Çoğunlukla, küçük burjuva ailelerden gelen bu genç kızlar öğrenimlerini bu ileri düzeye kadar vardırabilmek için önyargılarla mücadele etmek zorunda kalırlardı. ENS'e girer girmez 'evlenilebilecek' nitelikte görülmüyorlar ve yaşamlarını yalnız geçirmeye mahkûm ediyorlardı kendilerini, grotesk bir biçimde 'bas bleu'[1] diye çağrılıyorlardı. Kadınlar için, Germaine de Staël'in çok güzel dile getirdiği gibi, "Şöhret mutluluğun parıltılı matemidir," sözü ne kadar da doğru!

●

Sartre toplumca kabul edilmenin tadını çıkarıyordu. Özgürlüğe doğru ilk belirleyici adımı atmıştı: "ENS... ilk günden itibaren, bağımsızlığın başlangıcı oldu. Pek çok kişi, tıpkı benim gibi, orada dört yıl süren bir mutluluk yaşadığını söyleyebilir."[2]

Nizan ve Sartre aynı odada kalıyordu. Çember yeniden güçlenmişti. Sartre'ın tek yapacağı sevdiği konular üstünde çalışmaktı. Artık felsefeye ilgi duyuyordu. Alain'in eski öğrencileriyle bağlantı kurdu, Descartes ve Spinoza'ya daldı. Edebiyatta Stendhal'i bütün yazarlara yeğliyordu.

Sartre ENS yılları boyunca her pazar, annesi ve üvey babasının evinde öğle yemeği yedi. Eski Polytechnique' li, genç ENS'liyle çatışıyor, onu hepten Komünist Parti yandaşı olmakla suçlamakta tereddüt etmiyordu.[3] Aslında, meslektaşı ve dostu Raymond Aron'un tersine, genç adam siyasetle pek ilgilenmiyordu.

●

Bakaloryayı vereceği kesinleşince, Simone liseyle işi

[1] İngilizce *Blue stocking* (mavi çorap) deyişinden gelen bu ifade, yazarlık taslayan kadın, ukala entelektüel kadın anlamında küçümsemek amacıyla kullanılır. (Çev.)

[2] Jean-Paul Sartre, *Œuvres romanesques* [Toplu Romanlar], Gallimard, La Pléiade, 1981, Chronologie XLII.

[3] *A.g.y.*, Chronologie XLIV.

biteceği için rahatladı. Artık üniversite öğrencisi olacaktı. Bağımsızlık güvencesi. Bu arada Sèvres'de kızlar için kurulmuş ENS'in giriş sınavına hazırlanması söz konusu değildi. Eğitimi hâlâ sıkı gözetim altında tutuluyordu. Simone, Sainte-Croix-de-Neuilly ve Institut Catholique'te (Katolik Enstitüsü) felsefe lisansı yapmaya karar verdi. Yaşamının akışını değiştirecek sözleri bu korkunç derecede klasik ortamda işitti. İnançlı bir Katolik olan Profesör Garric dayanışma içindeki insanlardan oluşan bir dünyaya inanıyordu:

"Yeryüzünde, bütün üyeleri birbiriyle kardeş olan dev bir topluluk vardı yalnız. Bütün sınırları, bütün ayrılıkları reddetmek, sınıfımdan çıkmak, derimden çıkmak: Bu parola birden coşturup harekete geçirdi beni."[1]

Simone, Sainte-Marie-de-Neuilly'de bütün gün kütüphaneye kapanarak hazırladığı doçentliğe kadar, güçlük çekmeden sınavlarında başarılı oldu. Annesi ona çok az harçlık veriyordu ve Simone doğru dürüst beslenemiyordu bile. Yemek istiyorsa uslu uslu eve dönmek ya da hafif bir sandviçle yetinmek zorunda kalıyordu. Güç toplamaya en çok gereksinim duyduğu bütün o yıllar boyunca Simone aç dolaştı.

Bibliothèque Nationale'in (Fransız Ulusal Kütüphanesi) çekim gücü çok fazlaydı. René Maheu adında, çekici ve akıllı bir genç adamın çevresinde bir grup oluşmuştu. Komik ve parlak zekâlı genç ENS'lilerin çetesinden ilk konuşan Maheu oldu. Simone, Maheu'yle birlikte Ulm Sokağı'na gitti. Kısa sürede 1924 girişli bütün edebiyat öğrencileriyle tanıştı. Birkaçı hariç:

"Sadece, Sartre, Nizan ve Herbaud'dan kurulu klan bana sıkı sıkıya kapalıydı... Kötü bir şöhretleri vardı... Sartre huysuzun teki değildi ama üçü arasında onun en berbat olduğu söyleniyordu, hatta içki içmekle suçlanıyordu."[2]

[1] Simone de Beauvoir, *Mémoires d'une jeune fille rangée*, s. 251.
[2] *A.g.y.*, s. 433.

•

Mavi gözlü, ince hatlı, zarif vücutlu güzel esmerin ziyaretleri Sartre'ın keskin gözünden kaçmamıştı oysa. Bahçedeki bir sıraya oturmuş, Maheu'yle canlı canlı gevezelik eden, kaba kumaştan çirkin elbisesinin içinde güzelliğiyle parıldayan bu doçentlik adayını hemen fark etmişti genç adam. Odasından çıkıp önlerinden geçtiği sırada, banktakiler Sartre'm merdivenlerden inişini duymuş olmalıydılar. Yürümesini kesmeye cesaret edemeden, gözleriyle izlediler Sartre'ı. Kuşkusuz Simone bu gencin kim olduğunu biliyordu. Sartre onlara ne bakmak ne de bir şey söylemek lütfunda bulundu, Matmazel de Beauvoir'ın önünden telaşlı adımlarla geçip havuzu dolaştı. Gizliden gizliye, onunla tanışmaya kesin kararlıydı.

Simone, Jean-Paul Sartre'la buluşmayı en sonunda kabul ettiğini söylediği gün, René Maheu kıskançlığını açıkça sergiledi. Sartre'ı Simone'a takdim edecek kişi sadece ve sadece oydu. O olmadan Simone randevuya kesinkes gidemezdi. Simone arkadaşının kaprisine istemeye istemeye boyun eğdi. Randevuyu iptal etmek için artık çok geçti.

Sartre, Simone'u boşuna mı bekleyecekti? Médicis Sokağı'ndaki kafe çok az ışık alıyordu. Havada çekilmiş kahve kokusu vardı. Sartre huysuz bir garsonun getirdiği koyu renkli içeceği küçük yudumlarla içiyordu. Sinirli bir el hareketiyle kaşığını fincanının içinde döndürüp duruyordu. Matmazel de Beauvoir gecikmişti. Yokluğunu daha uzun zaman duyuracak mıydı? Genç bir kız girdi içeri. Sarışın, incecik bir kızdı, üstündeki basit pamuklu elbiseyi zarafetle taşıyordu; ince belli, körpe memeli, mükemmel vücutlu olduğu anlaşılıyordu elbisesinden. Ama Sartre'ın beklediği kız değildi. Hayal kırıklığıyla yeniden düşüncelerine daldı delikanlı. Kahvesini bitirmeye fırsat bulamadı. Masasının önünde, sarışın

genç kız gözlerini ona dikmiş bakıyordu. Sinirlenen, somurtan delikanlı haddini bilmezi uzaklaştırmak, çekip gitmesini söylemek isterdi. Ufak tefek delikanlı kur yapacak durumda değildi. Onu, yalnız bir tek genç hanım ilgilendiriyordu, o da burada yoktu.

"Ben Simone'un kardeşiyim."

Bu da ne demekti? Afallamış, öfkelenmişti, ama kızı yanına buyur edecek kadar nezaket gösterdi. Hélène rahat değildi. Komikliğiyle ün salmış bu delikanlının kötücül bir havası vardı. Genç kız soluklandı. Sözlerini tane tane, özenle seçerek yalan söylemeye girişti:

"Simone özür diliyor. Bir aile meselesi yüzünden son anda kent dışına gitmek zorunda kaldı ve size haber veremedi."[1]

Genç adam gözlüğünün arkasından kızı inceliyordu. Kardeş de ablası kadar güzeldi. Sartre'ın içini bıkkınlık kapladı. Söyleyecek iki çift laf bulamadığı bu çocukla koca öğleden sonrayı geçirmek zorunda olması ne büyük talihsizlikti! Simone neden gelmemişti? Simone için Sartre fazla mı çirkindi? Yoksa genç kız Sartre hakkında, ondan kaçmasına yol açan sözler mi işitmişti? Delikanlı, ses etmeden, Hélène'i sinemaya götürdü, birbirlerinden ayrılmadan önce hepi topu birkaç cümle konuştular.

Zamanı sayılıydı. Üç hafta sonra doçentlik sınavları başlıyordu. Önceki yıl uğradığı başarısızlık hâlâ içini yakıyordu. Ailesine karşı ne büyük bir utanç! Ya onu küçümseyerek dalga geçen şu lânet üvey baba! Bir daha böyle alçalmaya izin veremezdi! Üstelik mavi gözlü, esmer güzel kız da doçent adayıydı! Maheu ve Nizan kızın zekâsını övüyorlardı. Simone, yirmi iki yaşında ilk denemesini yapıyordu. Öyle bir sınavı kazanmak için bayağı genç sayılırdı! Sartre yirmi beşindeydi. Şu Matmazel Be-

[1] Hélène de Beauvoir, *Souvenirs, propos recueillis par Marcelle Routier*, Librairie Séguier, Garamont/Archimbaud, 1987, s. 91 ve Claudine Monteil, *Simone de Beauvoir, le mouvement des femmes* [Simone de Beauvoir, Kadın Hareketi], éd. Du Rocher, 1996, s. 123.

auvoir'ı hayal kırıklığına uğratmak istemiyordu. Küçükhanım kütüphaneye kapanmış, aklını şüpheli randevularla meşgul etmiyor, dur durak bilmeden çalışıyordu:

"Nasıl buldun onu?" diye sordu Simone kardeşine.

"Eğlenceli değildi," diye karşılık verdi Hélène kuşkuyla dudak bükerek.

Hélène için işin en zor yanı, kendisine verilen çok kısa bilgilere dayanarak kafede Sartre'ı tanımak olmuştu:

"Gözlüklü, çirkin bir adam, denmişti ona. İçeri girince, iki masada oturan iki çirkin adam görmüş. Peş peşe ikisiyle de konuşmak zorunda kalmış."[1]

•

Duyuru panosunun önünde Sartre bir sevinç çığlığı attı: Felsefe doçentlik sınavının sözlüsüne kabul edilmişti. Yazılı sınavda yazdığı kompozisyonlardan biri 'Özgürlük ve olumsallık' üstüneydi. Böyle bir konuyla sınavda nasıl çakabilirdi ki?

"Şu andan itibaren sizi ben ele alıyorum!"[2]

Sartre, Simone'a onun sözlüye kabul edildiğini bildirmişti. Sözlüye birlikte hazırlanmayı önerdi. Nizan ve Sartre zaten birlikte çalışıyordu. Leibniz tartışmak için Simone da onlara katılamaz mıydı?

Hâlâ kıskançlığı dinmeyen Maheu'nün yanında Simone, ENS'lilerin odasına girdi titreyerek: Gürültü patırtıcı, çapkın ve içkici olarak ünlenen şu adam hem gözünü korkutuyor, hem de merakını uyandırıyordu. Verdiği karşılıklar yaralayıcı, zekâsı ürkütücüydü. Sonunda Simone ona meydan okumaya cesaret edebilecek miydi? Kendini ya şimdi ortaya koyacaktı ya da asla. Gruba kabul edilecek miydi acaba?

Hiç duraksamadan Leibniz üstüne yapılan tartışmaya girişti.

---

[1] Hélène de Beauvoir, *Souvenirs, propos recueillis par Marcelle Routier*, s. 91 ve Claudine Monteil, *Simone de Beauvoir, le mouvement des femmes*, s. 123.

[2] Simone de Beauvoir, *Mémoires d'une jeune fille rangée*, s. 473.

Doğrusunu söylemek gerekirse, Sartre Leibniz'i pek düşünmüyordu, deniz gözleri, duyarlı dudaklarıyla birdenbire bu kadar yakınında duran Simone'un hayranlık uyandıran vücudunu düşünüyordu fazlasıyla. Kızın güzelliği Sartre'ı öyle etkiliyordu ki gözden geçirdiği konulara yoğunlaşmakta zorlanıyordu delikanlı. Kendini belli etmekte sabırsızlanarak, konuşmaları ve mizah duygusuyla Simone'un gözlerini kamaştırmak istedi. Simone da ondan aşağı kalmamak için felsefi kanılarını şiddetle savundu. Kendine özgü bir temposu olan biraz nobran sesi, süratli, yer yer soluk soluğa konuşması genç adamın aklını daha da fazla karıştırıyordu. Sartre sükûnetini korumayı başardı ama onu tekrar görmek ve bir daha hiç bırakmamak istediğini çabucak anladı.

O günden itibaren Simone, Castor oldu. Sartre belki bu lakabı bulan kişi değildi ama ölene kadar tek kullanacak olan oydu... Arkadaşı Herbaud tarafından 'Castor' adı verilen Simone, bu lakabı, soyadının İngilizce *'beaver'* sözcüğüne yakınlığı ve ekip çalışması yapma konusundaki inanılmaz kapasitesine borçluydu.[1]

●

Sözlü sınav günü, jürinin karşısında Sartre temkinli davrandı. Fransız dilini kullanmayı bildiğini ve ne pahasına olursa olsun kendini orijinallik taslamak zorunda hissetmeden felsefe yapabildiğini gösterdi. Sonuçları ve notları gösteren listede, yirmi bir yaşındaki o güzel ve sempatik, o parlak öğrenci kız, Sartre'ın hemen arkasında, ikinci sıradaydı. Daha ilk denemesinde Simone de Beauvoir jürinin gözünü kamaştırmayı ve böylece Fransa'nın en genç kadın felsefe doçenti olmayı başardı. Sartre'ın birinciliği Simone'a kaptırmasına ramak kalmıştı.

"Sartre yabana atılmayacak nitelikler sergiliyordu, çok belirgin, yine de zaman zaman kesinlikten uzaklaşabilen bir zekâsı ve kültürü vardı, ama herkes asıl FELSE-

[1] *Castor* Fransızca'da, *beaver* İngilizce'de 'kunduz' demektir. (Çev.)

FECİ'nin Simone olduğunu teslim ediyordu."[1]

Jüri çok önemli bir bilgiden habersizdi. Yazılı ile sözlü arasında, iki gencin yaşamı altüst olmuştu. İki zeki insan tanışmıştı. Hatta birbirlerinin farkına varmışlardı.

Tatil yaklaşırken, Sartre kendi kendini sorguluyordu. Kısa süre sonra askere gidecekti. Üniversite yaşamının büyük bir bölümünü paylaştığı bu genç kız, daha önce gönlünü fethettiği kızlarla kıyaslanamazdı bile. Onunla saatler boyu felsefe ve edebiyat tartışabiliyor, şöhret hayallerini ona anlatabiliyordu. Tıpkı Sartre gibi Simone da kendini dünyaya yazarlığıyla kabul ettirmeyi düşlüyordu. Delikanlının kardeşi, dostu, sırdaşı, yeryüzündeki ikizi mi olacaktı genç kız?

"Tatilde nereye gideceksiniz?"

"Büyükbabamların Limousin'deki evine."

Genç adam birkaç dakika suskun kaldı.

"Size yazabilir miyim?"

Le Jockey'in barında buluşmuşlardı, sigara dumanı ve caz melodilerinden biraz sersemlemiş gibiydiler, Simone kadehini masaya koydu. Birbirlerini çok kısa süredir tanıyorlardı. Her şey çok çabuk gelişiyordu. Çoktan ortak projelerle dolmuştu kafaları. Sartre'sız yaz mevsimi öyle uzun olacaktı ki! Simone genç adama kısa, neredeyse tedirgin bir evet yanıtı verdikten sonra hızla kalktı, arkasına bakmadan çıktı.

Paris ıpıssız görünüverdi Sartre'a; genç yazar Limousin trenine bindi. Orada bir otel odası tuttuğu kasabanın adı da delikanlının durumuna tam uyuyordu: Saint-Germain-les-Belles-Filles.[2] İşte böyle bir sabah, Simone sevdiği adamı, tam romanlardaki gibi, duvarın arkasına saklanmış, kendisinin yoldan geçmesini gözlerken gördü. Anne-babası delikanlının burada olduğunu öğrenirlerse ne derlerdi?[3] Sırf Simone'la buluşmak amacıyla her

[1] Annie Cohen-Solal, *Sartre*, s. 116.

[2] Türkçe'ye Güzel Kızlar Diyarı diye çevrilebilir. (Çev.)

[3] Hélène de Beauvoir, *Souvenirs, propos recueillis par Marcelle Routier*, s. 93.

gün kırda dört kilometre yürümesi için Sartre'ın âşık mı olması gerekiyordu? Bunca yeşillik canından bezdirmişti onu. Yeşillikten, çayırlardan, tarlalardan nefret ediyordu. Erkenden kalkıyor, bir çayırın başında, ağaçların altına gizlenmiş, eli kolu yiyeceklerle dolu bekleyen kıza doğru hızlandırıyordu adımlarını. Simone, Poupette'in ve kuzininin de suç ortaklığı etmesiyle, gizli gizli Sartre'a yiyecek getiriyordu. Üç genç kız delikanlıyı tereyağlı ekmekler ve peynirle beslemek için birbirleriyle yarışıyordu. Tepelerin ve ağaçlıkların ortasında Simone orman perisi gibi tavırlar takınıyordu. Tatlı bir lavanta ve yeni yıkanmış çamaşır kokusu bu gizli buluşmalara masum bir hava veriyordu.

Simone öteden beri aile evinde tatil geçirmenin zevkini sürerdi. Ama o yıl büyükbabası ölmüş, yaşamına bir erkek girmişti. Ev artık eskisi gibi olmayacaktı. Kendisi de büsbütün değişmişti.

Olacaklar oldu: Georges de Beauvoir âşıkları yakaladı.

Babanın sesi yükseliverdi:

"Yeter beyefendi, kızımın itibarını lekeliyorsunuz. Bu uygunsuz buluşmalardan sizi men ederim. Bütün ailemiz utanç içinde. Paris'e geri dönün ve kızımı rahat bırakın."[1]

Simone'un babası hiçbir şey anlamamıştı. Onu özellikle çirkinliğiyle şaşırtan bu gözlüklü delikanlı için babasının elinden kaçıyordu Simone. Sartre babanın keyfî kararlarından o kadar da etkilenmedi. Başka bir çayıra gelmeye ve ruh eşi olacak kızla ağaçların altında sohbetlerine devam etmek için iki kat daha temkinli davranmaya başladı. O zamana dek paralel giden yaşamları sonunda birleşmişti.

[1] *A.g.y.*, s. 93.

II. Bölüm
Özgürlük Âşıkları

"1929 Eylülü'nde Paris'e döndüğümde, beni sarhoş eden öncelikle özgürlüğüm oldu."[1]

Ekonomik bağımsızlık Simone de Beauvoir'a eskiden beri düşlediği şeyi veriyordu: yaşamını istediği gibi sürdürme yetisi ve özgürce seçim yapabilme olanağı. Yirmi bir yaşındaki bir genç kız için o dönemde büyük bir başarıydı bu. Cours Désir'den arkadaşları selameti evlenmekte bulacaktı. Ama o değil. Başlangıçta büyükannesinin yanında bir oda kiraladı. Yeni yaşamı içini sevinçle dolduruyordu. Sartre, Zaza ve kız kardeşi rahat rahat gelip onu ziyaret edebilecekti.

Bu resme gölge düşüren tek şey, Zaza'nın ağır bir hastalığa yakalanması oldu. Simone'un bütün sırlarını ve umutlarını anlattığı bu yakın arkadaş çok sofu bir aileden kendini kurtarmayı başaramamıştı. Sevdiği adamla evlenmeyi Zaza'ya yasakladılar. Genç kız kederinden sararıp soldu, tıpkı amansız bir hastalığa yakalanmış gibi öldü bu dert yüzünden. Menenjit dendi. Yirmi yaşında aşktan ölünebileceğini saklamanın bir yolu bu muydu yoksa?

Zaza'nın tabutu önünde, Simone kendisinin kurtulduğu hapis yaşamının mahvedici sonuçlarını olanca dehşetiyle öğrendi:

"Yolumuza pusu kurmuş alçak yazgıya karşı birlikte savaşmıştık, özgürlüğümün bedelini onun ölümüyle ödediğimi düşündüm uzun süre."[2]

---

[1] Simone de Beauvoir, *La Force de l'âge* (Olgunluk Çağı), Gallimard-Folio, 1960, s. 15.
[2] Simone de Beauvoir, *Mémoires d'une jeune fille rangée*, s. 503.

Kendi projelerinin sonuna kadar gitmesi için bir neden daha işte. Yalnızlığın ve dostluğun her ânı olağanüstü bir nitelik kazanıyordu. Simone bütün ince ayrımları, bütün umutları tadıyordu. Geleceğini, kendisinden daha fazla edebiyat delisi olan genç Sartre'ın geleceğine bağlı görüyordu. Son derece yoğun bir şeyler vardı aralarında. Onların ilişkisi alışılmışın dışında olacaktı. Açıkça dile getirmeden bunu sözünü verdiler birbirlerine. Gücü ve süresinden başka hiçbir şey resmîleştirmeyecekti aralarındaki anlaşmayı. Evlilik gündemde değildi. Sartre bu konuda hemen bir uyarıda bulunmuştu:

"Aramızdaki zorunlu, kaçınılmaz bir aşk: Olağan, önemsiz aşklar da yaşamamız gerekir."[1]

Simone tek kelime etmeden, Sartre'ın, düsturu özgürlük olan bir ilişki konusundaki görüşünü dinlemişti. Kıvrak zekâsı sayesinde çabucak kendince sonuçlar çıkardı bundan. Sartre öbür kadınlarla arkadaşlık etmekten vazgeçmek istemiyor muydu? Peki. Simone'un da önünde keşfedilmeyi bekleyen insanlar ve aşk vardı. Annesinin yaptığı gibi, ömür boyu bir erkekle hapis hayatı sürmek söz konusu değildi. Sartre'ın önerisi genç kızın önünde bambaşka bir yol açıyordu, enine boyuna düşünülecek olursa, sevdiği adamın karşısında bütün özgürlüğünü koruyacak olmanın verdiği baş döndürücü duyguya kıyasla belirsizlikler ve güçlükler hafif kalıyordu.

Bu evlenmeme teklifine ek olarak Sartre iki yıllık bir tür deneme anlaşması öneriyordu. Çünkü Simone'u terk etme olasılığını da büsbütün yok saymıyordu. Bu anlaşmada Sartre, Simone'a tam bir alışveriş öneriyordu. Ne olursa olsun birbirlerine gerçeği söyleyeceklerdi. Simone kabul etti. Yıllar içinde annesiyle babasının evliliğinin dönüştüğü komedyayı gördükten sonra, gençliğinde nefret ettiği fısıldaşmaların, söylentilerin, ikiyüzlü gülümsemelerin sonu anlamına geliyorsa bu, razıydı. Ken-

[1] Simone de Beauvoir, *La Force de l'âge*, s. 28.

dini özgürce teslim ediyordu bu adam, evlilikten çok daha güçlü bir bağ kurulacaktı aralarında: yazı'nın yarattığı bağ.

•

Sartre bir sigara yaktı. Paris'e çoktan gece çökmüştü. Uzaktan, Denfert-Rochereau Caddesi'ni hızla geçen otomobillerin gürültüsü işitiliyordu. Ertesi gün genç adam on sekiz ay askerlik yapmak üzere yola çıkacaktı. Arkadaşı Raymond Aron, Saint-Cyr Tabyası'nda Sartre'm eğitim çavuşu olacaktı. Üniformadan nefret eden Sartre üniforma giymek zorunda kalacaktı.

Yanında, yatakta, Simone bembeyaz çarşaflara uzanmış uyuyordu. Tanışalı sadece birkaç ay olmuştu ve şimdi ayrılmak zorundaydılar. Sartre hiç bu kadar acı çekeceğini düşünmemişti. Simone Jolivet adında bir sevgilisi olmuştu ve zaman zaman onun kaprisleri içini kemirmişti. Ama bu gece hissettiği acıyla kıyaslanacak gibi değildi o zamanlar çektiği. Ayrılıkları büyük bir yürek yarası olacaktı. Yarı karanlıkta Sartre genç kızın melek yüzünü, siyah buklelerini, mavi gözlerini sezebiliyordu. Onu yeniden böyle yanında boylu boyunca yatarken göremeden ne kadar zaman geçecekti? Dudaklarına, yanaklarına dokundu. Usulca öptü genç kızı. Uyandırmamalıydı. Nasıl yaşayacaktı onsuz, nasıl?

Ertesi gün şafak sökerken kalın sesiyle fısıldadı Sartre:

"Bana yazmayı unutmayın."

"Siz de."

•

Zaza ölmüş, Sartre gitmiş, Simone yalnız kalmıştı. Birkaç ayda yaşamı altüst olmuştu. Resim yapmak isteyen Poupette kalmıştı geriye. Geceleri Montparnasse kafelerinde yüksek sesle hayal kuruyorlardı. Biri yazacaktı, öbürüyse ünlü bir sanatçı olacaktı.

Şimdiden dört elle sarılmak gerekiyordu işe. Ama tüm dünyayı içine almak isterken, yazmak için sözleri

nereden, nasıl bulmalıydı acaba? Sarhoşlukla hissettiği bu özgürlük duygusunu henüz romana dönüştürmeyi bilmiyordu Simone. Defterlerini bıkıp usanmadan sevinçleriyle ve umutlarıyla, hayal kırıklıklarıyla ve üzüntüleriyle dolduruyordu. Bir dünya yaratabileceği sezgisini taşıyordu içinde. Yazabileceklerine ilişkin bir düşünce titreşiyordu içinde, henüz ele avuca gelmeyen, fazlasıyla büyük bir düşünce. Yeterince enerjisi yoktu. Derslere hazırlanmak, bazen kendisinden yaşça büyük öğrencileriyle ilişkisi gücünü tüketiyordu. Hayal gücü umutlarına bütünüyle yanıt vermekte gecikiyordu.

Ne önemi vardı. Mutluluk anlarını, yeni keşifleri biriktiriyordu Simone. Paris kapılarını açıyordu ona. Sonuçta Sartre o kadar da uzakta değildi. Simone ara sıra görüşebiliyordu onunla. Delikanlı pazar günleri Paris'e geliyordu.

●

Kapitalist dünya karanlık bir yıl geçiriyordu: iflaslar ve milyonlarca işsiz. 1929'daki Kara Perşembe ve Wall Street'in çökmesi Avrupa'daki birçok ekonominin de çökmesine yol açmıştı. Her yerde grevler başlamıştı. Ayaklanmalar kanla bastırılıyordu. Genç Raymond Aron bu gerilimlere duyarsız kalmıyordu. Sosyalist Parti'ye kaydolmuştu, iki sevgilide hoşgörü de içeren bir küçümseme uyandırıyordu:

"Reformizm bizim mizacımıza ters düşüyordu: Toplum ancak toptan, bir hamlede, şiddetli bir sarsılmayla değişebilirdi."[1]

Aron da siyasetten hiç anlamayan bu iki masuma aynı hoşgörüyle bakıyordu. Onlarla felsefe tartışmayı tercih ediyordu. Aron bir idealizme yönelirken Sartre 'bütün ağırlığını gerçekliğe veriyordu'.[2] Ama gerçeklik siyasal gerçeklikse, Simone'a olduğu gibi Sartre'a da anlaşıl-

[1] Simone de Beauvoir, *La Force de l'âge*, s. 37.
[2] *A.g.y.*

ması güç geliyordu. İki sevgili arayış içindeydi. Hiçbir tartışma yararsız değildi. Marksist olmuş Nizan'la da görüşmeyi sürdürüyorlardı. Bolşevik Devrimi, benzer hareketler doğurmuştu ve birçok entelektüel Komünist Parti'ye yazılıyordu. Jean-Paul Sartre ve Simone de Beauvoir için özgürlüklerin birincisi bireysel özgürlüktü. Yirmi beş yaşında, başkalarını anlama ve onlarla iletişim kurma arzuları onları henüz siyasete itmemişti. Oysa gözlerinin önünde terör rejimleri kurulacaktı: SSCB'de Stalin, Almanya'da Hitler, İtalya'da Mussolini.

•

Asker Sartre Saint-Cyr'den ayrılıp Tours'a gitti. Paris'ten uzaklaşıyordu, Simone'dan da. Kadere boyun eğiyor, her izin süresinde görüşüyor, yabancı edebiyatı ve sinemayı keşfediyorlardı birlikte.

Ayrılık yaşamlarına bir ahenk verecekti. Sanki olaylar birlikteliklerinin özgürlüğünü zaman ve mekân sınavından geçirmeye çalışıyordu. Askerliğin bitiminde iki âşığı yeni bir ayrılık bekliyordu. Sartre Le Havre Lisesi'ne hoca oldu, Simone ise Marsilya'ya tayin edildi.

Marsilya Sartre'a dünyanın öbür ucu gibi geliyordu. Sevdiğine kavuşmak için rahatsız koltuklarda on bir saat süren tren yolculuğu. Onun varlığını, sesini, vücudunu, insana canlılık veren konuşmasını özlüyordu. Öyle ki bazen görülmedik şiddette bedensel bir acı hissediyordu bu yüzden. Bu derdin devası evlilik olabilirdi. Ama istememişler, bu özgürlük anlaşmasını yapmışlardı. Bedeli yüksek bir özgürlük. Sartre'a düşen, hızla ve en küçük ayrıntılara varıncaya dek günlerinin, düşüncelerinin, sorgulamalarının öyküsünü kâğıda dökmekti; hep Castor'un yanında olmanın, mesafeleri yok etmenin tek yolu buydu. Simone'a kaç mektup mu yazdı? Kuşkusuz yüzlerce. Her gün yazıyordu, bazen sabah bir mektup, akşam bir mektup yazıyordu, ıstırabını dindirmek için dokunaklı bir çabayla. Roman ya da tiyatro yapıtlarında-

kinden daha fazla, şefkatini, bağlılığını, özgür olma taahhüdünü dile getiriyordu bu mektuplarda: 'Aşkım, biricik sevgilim, canım Castor'um' yazıyordu mektupların başına. Daha da sevgi dolu sözcüklerle bitiriyordu. Sözcüklerle onu kollarına alıyor, sözcüklerle öpücüklere boğuyor, sevgisi konusunda içini rahatlatıyordu.

Bir yazar bir tek okur için yazar mı hiç? Çok daha sonraları, yorgun gözleri çalışmasını engellediğinde Sartre düşüncesini açıklayacaktı: Bu mektuplar aynı zamanda gelecek kuşaklar için yazılmıştı.[1] Daha o zamanlar şöhret hayali kuruyordu genç Sartre ve ölümünden sonra, bütün mahrem yazıları gibi onların da kamuya açıklanacağını tasarlıyordu. Sözü uzatmayı seven kaleminin beslediği bir yazar düşü.

İster Castor'dan uzakta, ister Castor'a yakın, yazı çalışmasını sürdürmesi, çocukluğundan beri düşlediği yazarlığa ulaşması gerekiyordu. Ve eğlenmesi. Henüz mesleği haline gelmemiş bu uğraşa vakfettiği saatlerin ardından kadınlarla arkadaşlıktan daha iyi bir dinlenme düşünülebilir miydi? Beklenmedik karşılaşmalar, arkası gelmeyen ilişkiler, gelecekteki romanları için deneyimlerle, anekdotlarla dolduruyordu zihnini. Sonra da bunları, ayrıntısıyla, uzaklardaki sırdaşına anlatıyordu.

•

Dersleri biter bitmez, Simone Provence'ı keşfetmeye gidiyordu. Yaşama hevesi doğayı incelemeye yöneltiyordu onu. İki sayfa okuyup yirmi-otuz kilometrelik yürüyüşlere çıkıyordu tepelerde, koylarda; tırmanması gerekirse hiç üşenmeden tırmanıyordu. O da verdiği sözü yerine getiriyordu: Yazıyordu. Bu deneyimde bir erkek destek oluyordu ona: Sartre. O zamana kadarki ilk roman denemeleri pek verimli olmamıştı. Anlattığı konular fazla yapaydı. Arkadaşı Zaza'nın öyküsünü anlatmak cazip

[1] Simone de Beauvoir, *La Cérémonie des adieux* suivi des *Entretiens avec Jean-Paul Sartre*, s. 229.

gelmişti Simone'a. Kalemini masaya bırakırken başarısızlığa koştuğunu anladı. Müsveddesini yeniden okurken her zamanki aklı başındalığıyla yazdıklarının beş para etmediğini kavradı. Öğrenmesi gerekenlerin enginliği net bir biçimde gözünün önüne geldi. Her şeyin bir zamanı vardı. Şimdi gençliğinin ve özgürlüğünün tadını çıkartıyordu. Seviyordu. Seviliyordu. Belki bir gün yazı kendini dayatırdı. Kaldı ki Sartre onun bu ilkgençlik yeteneğini bırakmasına kolay kolay izin vermezdi.

Le Havre'daki yalnızlığında Sartre sonunda düşsel bir evren yaratmayı başarmıştı. 'Olumsallık kuramı'ndan esinlenerek *Melancholia*'nın, yani daha sonra *La Nausée* (Bulantı) adını alacak olan yapıtının ilk taslağını kaleme almıştı:

"Bir ağaç görmeye gittim... bir katedralin ne olduğunu Burgos'ta anladım, ağacın ne olduğunu da Le Havre'da. "[1]

•

Le Havre Lisesi'ndeki sınıfta sessizlik oldu. Genç felsefe hocası içeri girdi, çantasını bıraktı ve o günkü dersine başladı. Sessizlik fazla uzun sürmedi. Genç hoca öğrencilerine sıcak ve mizah dolu bir üslupla hitap ediyordu. Okul çıkışı onları kahve içmeye götürdü. Devrimci bir öğretim yöntemi olan bu hoca da kimdi böyle? Çabucak birçok öğrenci ona bağlandı. Lisenin Protestan papazının oğlu Jacques-Laurent Bost, Sartre'ın en sadık dostu oldu. Zamanı geldiğinde Castor'un da en yakın dostu olacaktı.

Filozofun yaşamına ve yapıtlarına bir başka delikanlı da giriyordu: Lionel de Roulet. Uzun boylu, sarışın, zarif, canlı mavi gözleri olan bu genç kısa süre sonra Sartre'ın yanından hiç ayrılmayacaktı. Bu parlak liseli çocuk Le Havre'ın ufak tefek dedikodularını, kumarda evler, konaklar, İsviçre tipi şaleler kaybetmiş olan zengin mi zen-

[1] Jean-Paul Sartre, *Lettres au Castor et à quelques autres, 1926-1939* [Castor'a ve Diğer Birkaç Kişiye Mektuplar], Gallimard, 1983.

gin ailesinin öyküsünü anlatıyordu Sartre'a:

"Sartre ona 'çömezim' diyor ve büyük bir sempati besliyordu."[1]

Birkaç yıl sonra Lionel de Roulet kesin biçimde çiftin yaşamına girip yerleşecekti.

Sartre sayfalar dolduruyor, anekdotları yeniden yazıyor, Fransa'nın güneyine mektuplar gönderiyordu. Felsefesinin ne yön tutturacağını bilmiyordu henüz. Husserl ve Hemingway okumaları sonucunda, dünyaya açılacağını ve seyahat edeceğini anlamıştı. Fas, İspanya ve İtalya'ya zaten gitmişti. Yeniden yolculuğa çıkmak istedi ve Almanya'yı seçti.

•

Eylülde, kısa süre önce açılan Berlin Fransız Enstitüsü'ne gitti. Kente yerleşince tam bir tedirginlik yaşadı. Bavullarında roman türünde ilk yapıtları için anılar ve düşünceler götürüyordu. Alsace'ta geçen çocukluğu boyunca nefret etmeyi öğrendiği bu ülkede ilk kez kalacaktı. Adımları onu felsefenin vatanına sürüklemişti. Ülkenin dilini biliyor, psikolojisini bildiğini sanıyordu. Tren yolculuğu sırasında düşünecek zamanı oldu. Bir yıllığına daha Castor'dan ayrı düşmüştü. Buna dayanabilecek miydi Castor? Sartre endişelenmiyordu pek. Simone ona öyle bağlı görünüyordu ki. Mektupları, aşkının kanıtları, canlılığı ve şefkati genç adamı çok mutlu ediyordu. Kuşkusuz Simone herkesten iyi anlamıştı Sartre'ın açılmaya ihtiyacı olduğunu. Genç adam Berlin'e varır varmaz gündüzleri Husserl okumaya, geceleri de Berlinli genç kızları tavlamaya verdi kendini.

Genç filozofun çevresinde, tarih yeniden yürüyüşe geçmişti. 1933'ün Ocak ayında, Hitler Şansölye oldu. Berlin sokaklarında on binlerce Nazi, şeflerinin iktidarı ele geçirmesini kutladı.[2] Şubattaki Reichstag yangını ye-

[1] Simone de Beauvoir, *La Force de l'âge*, s. 123.

[2] Michel Pierre, *1930-1940*, Découvertes, Gallimard, 1999, s. 43-44.

ni Führer'e siyasal partileri birer birer yasaklama ve yaklaşık yüz elli gazetenin yayınını askıya alma olanağı verdi.[1] Sartre kuracağı sistemin temellerini oluşturacak şeylerin arayışında, düşüncelere dalmış, kentin sokaklarını arşınlıyordu. Alman kültürünü sindirecek fırsatı olmadı pek. Doğrusunu söylemek gerekirse, Almanya ona hiçbir açıdan esin vermedi. Bıkıp usanmadan yazıyor, yazdıklarını karalıyor, yeniden temize çekiyordu. *Bulantı*'nın ikinci versiyonunu ve *L'Essai sur la transcendance de l'Ego*'yu [Ego'nun Aşkınlığı Üstüne Deneme] Nazilerin kuşattığı Berlin'de kaleme aldı.

Sartre'ın nasyonal-sosyalizm tehlikesi karşısındaki körleşmesini nasıl açıklamalı acaba?

"Berlin'deki Enstitü'nün sakinleri Fransız solunun tamamından farklı bir gözle görmüyordu Nazizmi. Hitler'ciliğin pek yakında çökeceğine inanmış antifaşist üniversite öğrencileri ve entelektüellerle görüşüyorlardı yalnızca. Ciddi ciddi endişe duyulamayacak kadar dayanıksız, budalaca bir tarafgirlik gibi geliyordu antisemitizm onlara."[2]

Sartre'ın arkadaşları Raymond Aron ve Maurice de Gandillac, Versailles Barış Antlaşması'nın buhar olup uçtuğunu Sartre'dan epey önce anlamışlardı. Jean-Paul Sartre otuz yaşında siyasetin yaşamının akışında ne kadar belirleyici olabileceğinin henüz farkına varmamıştı. Yine de, kötü kader tanrılarının pençesindeki bir ülkeyi terk etmekten dolayı rahatladığını açıkça dile getirdi.

●

Simone o günkü derslerini bitirmişti. Rouen'ın merkezindeki bir kafede, yaşamda çizdiği yolla kendisini büyüleyen bir genç kızı dinliyordu. Olga Kosakievicz tembelliği yüceltiyor, çabalamayı küçümsüyordu. Simone'un yaşamına, ufak tefek, çok garip bir kişi giriyordu şimdi.

[1] *A.g.y.*, s. 43-44.
[2] Simone de Beauvoir, *La Force de l'âge*, s. 207.

Yoksa Simone, Zaza'nın yerini alacak kişiyle mi karşılaşmıştı sonunda? Buna pek inanası gelmiyordu. Zaza'yla yken her okuduğu, her düşündüğü, her umudu, her hayal kırıklığı konusunda konuşurdu. Olga çok gençti ve özellikle Simone'u dinlemekten hoşlanıyordu. Ağırlığı Castor'a güven veriyordu. Kısa sürede ayrılmaz bir ikili oldular. Simone bu tanışıklığa ne borçlu olacağını bilmiyordu henüz.

O sıralarda Almanya yolculuğundan önce gün sayıyordu. Yaz mevsimini fırsat bilip 'küçük adam'a kavuşacaktı. Sonra Sartre Le Havre'daki görevine dönecekti, Simone da Rouen'daki işine başlayacaktı yeniden. Bu düşünceyle ürperdi. Birbirlerini beş yıldır tanıyorlardı ve ayrılığın bütün zorluklarının üstesinden gelmişlerdi. Marsilya, Le Havre, Berlin. Ne çok yalnızlık, karşılıklı gönderilen, tutku dolu ne çok mektup! Bu mektuplar sayesinde her ikisi de, kahvaltıdan akşam yemeğine, sanki birlikte yaşıyorlarmış izlenimine kapılıyordu. 'Ya Sartre?' diye düşündü Simone kahvesinin son yudumunu içerken. 'Yeni arkadaşım hakkında o ne düşünecek acaba?'

●

Olga Sartre'a, genç adamın Berlin'de bir ilişki yaşadığı Fransız kızı hatırlattı. Genç kadının hiçbir şeye özel bir düşkünlüğü yoktu. Sartre ve Simone, Olga'yı Le Havre'a yerleşmeye ikna ettiler. Ona felsefe dersleri verdiler. Dalgın genç kadın dinlermiş gibi yapıyordu. Konsantre olamıyor, sadece hayal kurmaktan hoşlanıyor, çalışmak düşüncesini bile küçümsüyordu. Eylemsizliğe karşı gösterdiği yetenek, tembelliğinin gücü Sartre'ı büyüledi. Yavaş yavaş Sartre genç kadının her hareketine, her bakışına sınırsız bir önem atfetmeye başladı. Castor'la birlikte kurmaya çalıştıkları üçlü o kadar da dertsiz tasasız yürümüyordu. Sartre bu miskin genç kız için yapıtlarını yüzüstü mü bırakacaktı?

"Jean-Paul gerçekten o ufaklıkla mı ilgileniyor diyorsun? İnanılmaz bir şey bu."

Hélène bir kafenin önünde oturmuş, endişeyle, ablasından bu acayip üçlünün son hikâyelerini dinliyordu.

"Sandığından bile fazla."

Eve döndüğünde Simone gerçeğe boyun eğmek zorunda kaldı. Jean-Paul gerçekten büyünün etkisi altındaydı:

"Bu sabah Olga durup durup ne çıkarttı biliyor musunuz? Çok ağır bir hastalığa yakalanacağıma ve kötürüm kalacağıma eminim... Castor, inanın bana, daha bu küçük kızı çok az tanıyoruz..."[1]

Olga'ya karşı koymakta Simone da Jean-Paul kadar zorlanıyordu. Her görüşmelerinde bilmediği bir heyecanla altüst oluyordu. Kalbinin atışları hızlanıyordu. Duyguları hakkında kendini aldatmasının yararı yoktu. Olga'nın önce eline, sonra koluna, sonra da yüzüne dokunmaya cesaret etti, genç kız ses çıkarmadan izin verdi buna. Simone, yanıt olarak, parmaklarının altında bir öpücüğün okşayışını hissetti.

"Sizi seviyorum," diye mırıldandı Simone.

Olga hiçbir şey söylemeden bakışlarını yere indirdi ve yüzünü uzattı, yaşamın kendisine getirdiği her şeye olduğu gibi arzuya bırakıverdi kendini, yalın bir biçimde. Dudakları birleşti.

Castor ile Olga'yı birleştiren gözle görülür tutku Sartre'ı duygulandırıyordu. İki kızın gülüşmelerini, suç ortaklığı eden, aşk dolu bakışmalarını seyrediyordu Sartre. Bir akşam Olga'yla baş başa dışarı çıkıp çıkamayacağını sordu. Kararlaştırdıkları ilkelere bağlı olan Castor bunu kabul etti. Yaşamı amaçsızca akıp giden, hiçbir şeyi elinde tutmaya kalkışmadan günlerin akışına kendini tatlı tatlı bırakmış, gizemli bir çekiciliği olan bu genç kızı baştan çıkartan tek kişinin Simone olmayacağı konuşul-

[1] Hélène de Beauvoir, *Souvenirs, propos recueillis par Marcelle Routier*, s. 116.

muştu. Sartre da Olga'yı şiddetle arzuladı ve bunu kıza söyledi. İstediği gibi sahip oldu ona, sonra da mutluluk içinde uyuyakaldı. Genç kadın yataktan kalktı, Sartre'ın yanından ayrılıp kendisini bekleyen Castor'la buluşmaya gitti. Yeniden ateşli bir biçimde seviştiler. Âşıklar, onlara hayaller kurduran bu üçlüyü oluşturmayı başarmışlardı.

Birbirlerine verdikleri bu mutlak özgürlük provası gündelik yaşamın sınamasına pek uzun süre karşı koyamadı. Yavaş yavaş, belli olmadan, âşıklarla Olga arasında tutku kıskançlığa dönüştü. Üçlü çöktü. Olga, üzgün, başka kollara gitti. Bir aşk üçlemesi denemesi başarısızlığa uğramıştı. Bu cinsel özgürlüğün bedeli olan ıstırap dayanılmaz hale gelmişti ve aralarındaki güzel anlaşmayı mahvetmişti.

Genç kadının tembelliği, iki filozofun ilişkisini özel mi özel bir biçimde doldurması en azından olumlu bir sonuç doğurdu: Olga'nın kişiliği Simone'un ilk romanındaki kadın kahramanda kullanıldı. Olga *L'Invitée*'deki (Konuk Kız) Xavière olacaktı. Üçlünün hikâyesi ve başarısızlığa uğraması, dokuz yıl sonra 1943'te çıkacak bu kıskançlık romanının iskeletini oluşturacaktı.

Aynı dönemde Sartre *L'Être et le Néant* [Varlık ve Hiçlik] üstüne düşünmeye ve yapıtını kaleme almaya başlıyordu. Simone bütün gücünü topluyor, üstünlüğü yeniden kazanıyordu. Sartre kafelerde içerek ve Castor'un karşısında sınayacağı kuramlarını geliştirerek geçen akşamlara bayılıyordu. Genç kadının tepkilerindeki sürat hep şaşırtıyordu onu. Keskin kavrayışı, şimşek çaktıran nükteleri, filozofun kurduğu sistemlerin aksayan yanlarını sökmekteki yeteneği Sartre'ı büyülüyordu. Simone'un zekâsına hayrandı filozof. İkisi birlikte daha ileriyi görüyorlardı, dünyayı katbekat artmış bir açıklıkla, bir keskinlikle algılıyorlardı. Hiçbir şey karşı koyamazdı onlara.

Olga kısa sürede felsefeye ilgi duymamaya başladı.

Hayal kırıklığına uğrayan Sartre onları birleştiren kız kardeşi Wanda'ya yöneldi. Onu çizime yatkın bulan Sartre Hélène'den atölyesinde Wanda'ya resim dersi vermesini rica etti. Her zaman geçimli davranan Hélène bu isteği kabul etti. Wanda geliyor, Poupette'in şövalesinin karşısında işe koyulmasını seyrediyor, kanepeye uzanıp:

"Ah Poupette, sizi çalışırken görmek bile beni yoruyor!"[1] diye haykırıyordu.

"İki kardeşten hangisi daha tembeldi, hiç öğrenemedim," diyordu Hélène, gülerek.

Simone'a ilk romanının iskeleti konusunda esin vermeye hazır iki kız kardeş, kendini onlara yardım etmeye mecbur hisseden Sartre'ın hayatına yerleşmişlerdi artık. Başa çıkılmaz oldukları kadar gönül çekici olan bu iki kardeşi ne yapmalıydı? Felsefe ve resim daha başlamadan bitince, kızlar Sartre sayesinde tiyatrocu olacaktı. Sonraki yirmi yıl boyunca Sartre bıkıp usanmadan onlar için çalışacaktı. Onlara rol sağlamak için, kızların isteği üzerine, en tanınmış piyeslerini kaleme aldı. Kaderin bu oyununa ancak alkış tutulabilir: Söz konusu piyesler Sartre'ın en büyük başarıları arasında yer alacaktı.

●

1936 Ağustosu'nda, Hitler Berlin'de Olimpiyat oyunlarının açılışını yapıyor ve bu vesileyle ırkların eşitsizliğini göklere çıkarıyordu. Stadyumu büyük bir kalabalık doldurmuştu. Spor kahramanlarını alkışlamaya gelmiş yabancı konuklar Nazilerin zaferine tanık olmuştu. Üç yıldan beri Yahudilere karşı ayrımcı önlemler alınıyordu. Şimdiyse arayıp yakalıyorlardı Yahudileri. Yarışmaların sonunda Alman yöneticiler yine de Uluslararası Olimpiyat Komitesi görevlileri tarafından çalışma ve başarılarından ötürü tebrik edildi. 1936'nın Ağustos ayı sona eriyordu.

İlkbaharda Fransa'daki seçimleri Halk Cephesi ka-

[1] Hélène de Beauvoir, *Souvenirs, propos recueillis par Marcelle Routier*, s. 116.

zanmıştı. Simone'un kadın olarak oy hakkı olmamıştı. Sartre da oy kullanmadı. Hareketi gözlemlemekle yetindiler. Gösterilere katılmadılar ve Paris sokaklarında yürüyüş yapmadılar.

"Dışarıda barışı kurtarması için, içerideyse, günün birinde gerçek sosyalizme varacak olan hareketi başlatması için Halk Cephesi'ne bel bağlamıştık [...] bununla birlikte bireyciliğimiz [...] bizi tanık rolü içine hapsetmişti."[1]

Paris'e dönüşte Sartre ilk metnini yayınladı: *L'Imaginaire* [İmgelem].[2] Kendini romanlar yazmaya yazgılı sanan Sartre filozof olarak çıkmıştı sahneye. Ne önemi var? *Melancholia*'yı temize çekiyordu. Bu kez gerçek bir roman. Hoşa gidecek miydi? Nizan, yapıtı Gallimard Yayınları'na sunmaya hazırdı. Sartre'ın çocukluk düşüyle gerçeklik örtüşecek miydi? Otuzunu geçmişti, uzun zamandır bu ânı bekliyordu.

Birkaç ay sonra yayıncı Jean Paulhan ve Brice Parain'le buluştu. Birer içki içildi. Kitabını övdüler, birkaç değişiklik önerdiler.[3] Kısa süre sonra kontratı eline ulaşacaktı. Evine dönerken olanları Castor'a yazmakta sabırsızlanıyordu: "Bugün bir yazar gibi yürüyorum."[4]

Sadece kitabın adı yayıncının hoşuna gitmedi ve *Melancholia* sonunda *Bulantı* haline geldi.

Bu sırada Simone, *Primauté du spirituel* [Tinselin Önceliği] adındaki öykü derlemesini bitirmek üzereydi. Ana tema, kadınların yaşamlarını güzelleştirmek için başvurmak zorunda kaldığı düşsellikti. Aynı zamanda Zaza'yı diriltme girişimiydi bu kitap. Şimdi hayat arkadaşının mensup olduğu yazarlar kulübüne sonunda Simone da girecek miydi? En önemli soru buydu. Hüküm verildi. Sartre'ın desteğine karşın yapıt geri çevrildi. Ar-

[1] Simone de Beauvoir, *La Force de l'âge*, s. 303.
[2] *A.g.y.*, s. 303.
[3] Jean-Paul Sartre, *Lettres au Castor et à quelques autres, 1926-1939*, 30 Nisan 1937 tarihli mektup, s. 113-115.
[4] *A.g.y.*, s. 146.

tık gözü açılan Castor, Dôme'da oturmuş bir konyak içiyordu:

"Ben yazar değilim, değil mi?"

Sartre kadehini masaya koydu, Simone'un acısına duyarlıydı, ona cesaret verdi:

"Elbette ki öylesiniz! Zaten yazmaya devam edeceksiniz. Cesaretinizi kaybetmeyin. Şimdilik yapabileceğiniz en iyi şey, kendinizi iyice başladığınız şu romanı yazmaya vermek."

Simone bu rahatlatıcı sözleri doğru dürüst duymuyordu bile. Zarif kadınlar, kravatlı adamlar geçiyordu masalarının önünden, Castor'un acısına kayıtsızdılar. Simone Sartre gibi, otuz yaşını, yayınlanmış bir kitapla kutlayamayacaktı. Montparnasse Bulvarı'nın öbür tarafında Simone ile Poupette'in doğduğu bina görülüyordu. Yapacak bir şey yok, dedi genç kadın kendi kendine öfkeyle, gençlik hayallerimden vazgeçmeyeceğim.

"Yarından itibaren işe koyuluyorum!"

Ve bir kadeh içki daha ısmarladı.

•

Çevrelerindeki insanlar da hayatın şaşırtmacalarını yaşıyordu. Sartre'ın 'çömezi' Lionel de Roulet, Hélène'le yakınlaşmıştı. Onları Sartre tanıştırmıştı. Başlangıçta Poupette küçümseyici bir tavır takınmıştı:

"İlgimi çekmiyor. Benim için yaşı fazla küçük."

Genç kadın kendisine yaşamı öğreten daha olgun erkekleri tercih ediyordu. Sartre genç kadının hikâyelerine bayılıyordu. Poupette ona yatak sırlarını açıklıyor, Sartre da bunları mektuplarında Castor'a aktarmakta acele ediyordu.

Şöhretin kadınları tavlamayı kolaylaştırdığını keşfetti. Büyük bir yazar Hélène'e gizlice kur yapıyordu: Jean Giraudoux genç kızın stüdyosuna giden merdivenlerin basamaklarını dörder dörder çıkıyordu. Aman kimse onu tanıyıvermesin diye! Şiddet ve şehvetle genç ka-

dının üstüne atlıyor, onu okşuyor, kulağına tatlı sözler mırıldanıyordu; daha sonraları Sartre bu sözleri dinleyip düşüncelere dalacaktı: "Muhteşem bir âşık o!" diyordu Hélène. Ve yaramaz bir tavırla ekliyordu: "Bana çok şey öğretiyor."

Castor'dan uzakta Sartre kadınca tepkileri öğrenmeye başlıyordu böyle ve şimdiden çok parlak görünen, umut vaat eden duygusal geleceğini hazırlıyordu.

•

Lionel annesinden kötü muamele görmüştü. Çok zengin olan kadın, servetini kumarda harcıyor, oğlunu yeterince beslemiyordu. Lionel vereme yakalandı ve iyileşti. Bir yıl sonra öbür ciğerine, sonra da omuriliğine hastalık bulaştı. Teşhis korkunçtu: Pott hastalığına tutulmuştu. Savaş öncesinde, bu hastalık yüzünden ömür boyu felçli kalabiliyordu insanlar. Olanları işitince mahvolan Hélène haberi iki âşığa iletti:

"Hayatta kalırsa kötürüm kalacak. Yoksa ölecek."

"Ağlama, onu görmeye gideriz." Sartre ile Castor sözlerini tuttular. Berck'e gittiler, gerçekdışı bir sahneye tanık oldular: Sokaklarda ahşap levhalara yatırılmış oradan oraya götürülen genç veremlileri gördüler. Hayatları yatay vaziyette geçiyordu.

Öğrencileri söz konusu olduğunda her zaman yaptığı gibi, Sartre dostluk gösterdi. Lionel felsefe öğrenimine devam ediyordu. 'Küçük adam' onunla Heidegger tartışması yaptı. Sabırla son felsefi düşüncelerini anlattı öğrencisine. Ayrılırlarken, peşlerindeki Poupette gözyaşlarına boğulmuştu, Lionel yatışmış, dinginleşmiş, gülümsüyordu:

"Ziyaretleriniz bana öyle mutluluk veriyor ki!" diye mırıldanıyordu.

Bir yazara her şey malzeme olur. Bu ziyaretler Lionel'e yarar sağladığı kadar edebiyata da katkı sağladı. Sartre eski öğrencisinin veremliler âlemi hakkında an-

lattıklarından bir-iki kez esinlendi. *Bulantı*'daki Charles karakteri sanki Lionel'di. Uzaktan bile olsa sağcı bir adama, kanılarının ve yaradılışının tam zıddına model oluşturduğu için kendini incinmiş hissetti Lionel. Delikanlı yatağa çivilenmişken siyasal bağlanma'nın önemini düşünecek zamanı olmuştu. İyileştikten sonra, İkinci Dünya Savaşı'ndan kısa süre önce, sosyalistlerle yakınlaşacaktı.

Sartre onu tersliyordu:

"Siyasete burnunuzu sokmayın! Felsefî düşüncenizi derinleştirmekle uğraşın siz. "

"Biri öbürünü dışlamaz. Kendimi Halk Cephesi'ne yakın hissediyorum."

"Tabii ama, enerjinizi heba etmeyin!"

Sartre takılıyordu ama bu delikanlının ciddi olmadığını da düşünmüyordu.

●

İspanya İç Savaşı hepsini korku içinde bıraktı. Arkadaşları Fernando Gerassi Uluslararası Müfrezeler'e katılmaya gitmişti. Sartre *Nouvelle Revue Française*'de yayınlanan *Le Mur* (Duvar) öyküsünde savaştan esinlenmişti. Ama gerçek bir siyasal düşünmeden ziyade 'varoluşsal bir düşünme'[1] idi öyküde söz konusu olan.

Sartre tehlikenin artışını ölçüp biçmeye başlamıştı. Castor siyasetin yaşamındaki etkisini azımsamaya devam ediyordu. Sartre Münih anlaşmalarına karşı düşmanca bir tutum sergiledi:

"Sonsuza dek Hitler'e boyun eğilemez."[2]

Buna karşılık Simone rahatladı. Fırtına dinmişti. Geleceği ona ışıl ışıl görünüyordu. Sartre'ın yanında mutlu olmasına ve yazı çalışmalarını sürdürmesine hiçbir şey engel olamazdı.

Sartre'ın endişelenmek için nedenleri vardı. Savaş

[1] Simone de Beauvoir, *La Force de l'âge*, s. 384.
[2] *A.g.y.*, s. 384.

çıkarsa askere alınacaktı. Filozof ve yazar olarak geleceği sağlama alınmışken cepheye gitmek zorunda kalmak çok aptalca olurdu.

Kadınlar tarafından da tanınan bir yazardı. Başarı kadınları çekiyordu. Sartre, iş sevgili bulmaya gelince, etrafında dört dönen en güzel varlıklar arasından seçim yapmakta zorlanıyordu. Castor bu duruma uyum sağlamayı öğrenmişti. Sartre'ın tavladığı kadınlardan hiçbiri entelektüel düzlemde Simone'la yarışabilecek gibi değildi. Genç kadının gözünde diğerleri sadece geçici birer hevesti.

Başkaca yakınacak bir şeyi yoktu Simone'un. Sartre'ın eski öğrencisi ve gözde 'çömezi', yakışıklı ve çekici Jacques-Laurent Bost ile Simone birlikte güzel anlar paylaşıyorlardı. İlişkileri yaklaşık on yıl sürecekti. Sartre başka aşk maceralarının sarhoşluğuna kapıldığında Simone'u bu yakışıklı adam teselli ediyordu çoğunlukla.

Sartre durumdan çok memnundu. Âşıklar özgürlüklerini üstlenmişlerdi. Aralarında bir denge kurulmuştu. Birbirlerine duydukları şefkat ve aşk her şeye direnç gösteriyordu.

Bu resme düşen tek bir gölge vardı: Simone'un romanının Gallimard'a gönderdiği ilk yüz sayfası bir kez daha hayal kırıklığına uğratmıştı genç kadını. Aylardır durup dinlenmeden yeni bir versiyon üstünde çalışıyordu. Romanda Olga'yla kurdukları ve başarısızlıkla sonuçlanan üçlüden esinlenilmişti. Kıskançlık ve edebiyat dünyası romanın örgüsünü oluşturuyordu. Yapıt Agatha Christie'nin bir romanı gibi yazılmıştı: Hiçbir roman kişisi öbürünün ne düşündüğünü bilmiyordu ve kitap bir cinayetle son buluyordu.

•

Hélène, Continentale marka daktilosuna eğilmiş hızlı hızlı tuşlara basıyordu. Mistral Oteli'nin sigara dumanına boğulmuş odasında, Hélène'in yanında âşıklar *Ko-*

nuk Kız'ın elyazmalarını yeniden okuyordu. Küçük kardeş başını kaldırıp mırıldandı, yorgundu:

"Ne kadar kötü yazıyorsun! Yazın benimkinden bile daha okunaksız."

Düzeltiye dalmış Simone "Kapa çeneni!" dedi. "Devam et!"

Sartre okumayı sürdürüyordu. O da metnin içeriği konusunda bazı saptamalar yaptı. Hélène iç çekti. *Bulantı*'nın elyazmalarını daktiloya çekmeyi bin kez tercih ederdi. 'Küçük adam' metnini karalayıp titizlikle temize çekiyordu en azından. Bir gün Hélène Sartre'a sormuştu:

"Çalışırken en çok neyi seversiniz?"

"Galiba temize çekmeyi. Temize çekmeyi severim."[1]

Sartre bir sigara yaktı. Kendini çok mutlu hissediyordu. *Bulantı*[2] büyük başarı kazanmıştı. Bu ilk romanıyla genç yazar neredeyse Interallié ödülünü alacaktı. Edebiyata bu büyük yankı uyandıran girişi içini umutla dolduruyordu. Şimdi fenomenolojik psikoloji üstüne yüzlerce sayfa yazmakla uğraşıyordu. Kafasında yığınla proje vardı. Öyküler düşünüyor, yeni bir roman tasarlıyordu.

Uzun uzun Simone'a baktı. Simone, bilmeden, Sartre'a gereksinim duyduğu şeyi getirmişti. Çocukken bir ablası olsun istemişti Sartre. Castor genç adamın hem âşığı hem sırdaşı olmuştu. Ama Poupette'i de uzun uzun seyretmeyi seviyordu Sartre. İkisinden de küçük olan Poupette coşkulu ve dalgacı bir tavırla, âşıklarıyla yaşadığı maceraları anlatıyordu. Sartre ona bir ağabey şefkati duyuyordu.

Simone sabırsızlanıyordu. Bu roman belki de hayatının fırsatıydı. Hélène temposunu artırdı. Yazar olmak için önünde daha çok uzun bir yol vardı.

•

[1] Hélène de Beauvoir, *Souvenirs, propos recueillis par Marcelle Routier*, s. 117.
[2] Sartre, *Œuvres romanesques*, Chronologie, Gallimard La Pléiade, 1981, s. LIII.

Simone Seine'in sol yakasında, bilmediği bir kafeye girdi. Saint-Germain Bulvarı'na bakan zemin kattaki salonda şair Jacques Prévert'i ve çevresini sarmış arkadaşlarını gördü. Yan masada, kırmızı kanepelere oturmuş, sigara ve içki içen tiyatro yönetmenleri vardı. Mekân dolup taşıyordu ve her grubun kendi masası vardı. Kısa süre sonra iki âşık her gün buraya gelecekti. Dôme'dan sonra Le Flore ve Les Deux Magots yeni karargâhları haline gelmişti. Sartre buraların gediklisi oldu. *Bulantı*'nın yüzyılın ilk yarısına damgasını vuran romanlardan biri olduğu fısıldanıyordu. Sartre'ın her yazdığı, her öyküsü coşkuyla karşılanıyordu.

Akşamları, Castor'la birlikte gününü gözden geçiriyordu filozof. Yazı yazma saatleri verimli olmuştu. Birçok öyküsü yayınlandı. *Duvar* başlıklı derlemenin son öykülerini bitiriyordu:

"Castor, bir roman üstüne düşünmeye başladım."

"Çok iyi fikir. O yolda devam etmelisiniz."

Simone açık, kesin davranan biriydi. Önceki iki yıl 'küçük adamı' roman yazımına odaklanmaya itmişti kuvvetle. "Evet, asla bir filozof olmayacaksınız, roman yazmakla daha iyi edersiniz,"[1] diyordu buyurgan bir tavırla.

İçi enerjiyle dolup taşan Sartre daha ileriyi görüyordu. Neden bir roman evreni yaratmak bir felsefe yapıtını düşünmesini engellesindi ki? Belki bir gün Castor onun her iki projeyi de paralel olarak başarıya ulaştırabileceğini kabul ederdi. Elbette Simone güzel öğütler veriyor, yazdıklarına yapıcı eleştiriler getiriyordu, ama Sartre bir defalığına genç kadının yanıldığı kanısındaydı. Kendini hem felsefeye hem de romana yatkın buluyordu. Şöhret kapıları aralanıyordu.

Ağır bir sorgulama süreci devam ediyordu. İspanya İç Savaşı ortalığı kasıp kavuruyordu. Cumhuriyetçiler

[1] Sartre, *Œuvres romanesques*, Chronologie, Gallimard La Pléiade, 1981, S. LIII, John Gerassi'yle yapılmış (yayınlanmamış) söyleşilerden, s. 111.

gerileme içindeydi. O yıl Hitler, Südetleri Almanya'ya ilhak etti. Tarih âşıkların projelerini altüst mü edecekti acaba?

•

Yakın çevrelerine yeni bir arkadaş katılmıştı. Castor, Colette Audry'yi Marsilya'da tanımıştı; aynı lisede ders veriyorlardı. Militan kişiliğiyle Audry, Sosyalist Parti bünyesinde önemli bir rol oynuyordu. Sartre'la ateşli tartışmalar yapıyorlardı. İki âşıktan farklı olarak Audry çok genç yaşında siyasal bağlanma'nın önemini kavramıştı. Ötekiler gibi, bütün umudunu İspanya İç Savaşı'ndaki cumhuriyetçi güçlere bağlamıştı. Franco'cu birliklerin ilerlemesi Audry'yi şaşkınlığa sürüklüyordu. İspanyol barikatlarının her iki tarafında da yüz binlerce insanın ölmesi genç kadını isyan ettiriyordu.

1939'un Mart ayında milliyetçi birlikler Madrid ve Barcelona'ya girdi. İspanya İç Savaşı sona eriyordu. Sürdürmeye değer bir savaş olmuş muydu? Sonunda Franco'yu iktidara geçirmek için bunca ölü. Simone artık ne düşüneceğini bilemiyordu. Sartre'la birlikte, üç yıl önce, Halk Cephesi'nin siyaset sahnesine gelişine tanık olmuştu. Şimdi tehlikenin kendilerini doğrudan ilgilendirdiğini hissediyorlardı. İkisi de pasifist olan Castor ve Colette Audry savaşan bir Fransa düşüncesini reddediyorlardı.

"Savaşan bir Fransa, Nazileşmiş bir Fransa'dan daha beter değil mi?"

Sartre başını sallıyordu:

"Elyazmalarımı yemek zorunda bırakılmak istemiyorum. Nizan'ın gözlerini kaşıkla oymalarını istemiyorum."[1]

Castor inanamıyordu ama Sartre onu ikna etti. Savaş kaçınılmaz görünüyordu. Simone ürperdi. Birinci Dünya Savaşı sırasında küçük bir kızdı, büyürken çevresinde olan arkadaşlarının babaları, ağabeyleri, amcaları, dayı-

[1] Simone de Beauvoir, *La Force de l'âge*, s. 409.

ları çarpışmada öldürülmüştü. Verdun katliamı hâlâ bütün zihinlerde tazeliğini koruyordu. Bir daha asla, denmişti. Ama işte her şey yeniden başlayacaktı.

Le Flore'da aynaların üstündeki lambalar yakılıyordu. Lambaların tatlı ışığı altında insanlar sigara-içki içiyor, mutlu bir tasasızlık içinde gevezelik ediyor, gülüşüyordu. Ne kadar sürecekti bu? Simone Sartre'ın askerlik çağındaki genç öğrencilerini düşündü. 'Küçük adam' cepheye gidecekti. Nizan ve Bost da öyle. Sadece çok hasta olan Lionel de Roulet kurtulacaktı askere gitmekten.

"Birdenbire, Tarih üstüme çullandı..."[1]

Bu kez siyasal uyanış onları adamakıllı çarpmıştı.

Yeni bir haber şaşkınlıklarını daha da çoğalttı. 30 Temmuz'dan beri Almanya Hitler'in almak istediği Polonya kenti Danzig'deki baskısını artırıyordu. 23 Ağustos'ta herkesi şaşırtan bir şey oldu; Alman ve Sovyet dışişleri bakanları Moskova'da, Stalin'in huzurunda bir saldırmazlık paktı imzaladılar.

Almanya ve İtalya'da faşizme karşı mücadele çağrısı yapan Fransız komünistleri bir günde potansiyel casus haline geliverdiler. Komünist militanlar hızla sorguya çekildi, *L'Humanité* yasaklandı:

"Pakt, Colette Audry'yi haklı çıkarmıştı... Rusya, ötekiler gibi bencilce çıkarlarında inat eden emperyalist bir güç haline gelmişti."[2]

Alman-Sovyet paktından birkaç gün sonra İkinci Dünya Savaşı patlak verdi.

•

Sartre karanlıkta ve soğukta, Essey-les-Nancy'deki 70. tümene katıldı. Üvey babasının dünyasını bulacaktı orada. 'Küçük adam' hiyerarşiden ve uzlaşımdan nefret ediyordu. İtaat etmesi gereken bir çavuşun buyruğuna

[1] *A.g.y.*, s. 424.
[2] *A.g.y.*, s. 429.

girecekti. Askere çağrılmış, ona kendi öykülerini anlatmak isteyecek başka insanlarla yan yana bulunacaktı. Buna karşılık o da kendi mahrem taraflarını açığa vurmak zorunda kalacaktı. Ne anlatmalıydı gerçekten? Baştan çıkardığı kadınları, gözdesini, her gün doldurduğu sayfaları mı? Ne tavladığı kadınları anlatmak istiyordu ne de Castor'dan ya da yayıncılık başarılarından söz etmek. Kışlaya giden kamyonda, sükûnet hayal ediyordu.

•

Simone Paris'te kederiyle baş başa kaldı. Çevresindeki bütün erkekler gitmişti. Korkudan taş kesiliyordu. Ya Sartre öldürülürse? Ona kalan tek şey mektup beklemekti. Marsilya ile Le Havre arasında, Le Havre ile Rouen arasında ikiliyi bağlı tutan o mektuplar daha da büyük önem kazanıyordu artık. Bu kez Sartre ölüm tehlikesi içindeydi.

Her ikisi için de yazmak tek sığınaktı. Bu 'garip savaş'[1] dönemi boyunca her gün ikilinin birbirine yazdığı mektupların sayısında patlama yaşandı. Çok yazmaları duydukları korkuyu ve yalnızlıklarını hafifletiyordu. Günbegün Simone defterine yaşamındaki olayları, umutlarını, kederlerini yazdı. Ondan uzakta, gönderildiği Alsace ile Midi arasında bir yerde, Sartre ilk kez aynı şeyi yapmaya girişti. Defterlerini çocukluğuna ilişkin notlarla doldurdu ve yaşadığı günlerin olaylarını titizlikle kayda geçirdi.

Mektuplaşmaya eklenen bu iş onu oyalıyordu. Sıkıntıya karşı en etkili çare yazmaktı. Sabahtan başlayarak, onbaşının hiçbir şey anlamadığı buyrukları, bu buyrukları geçersiz kılan karşı buyrukları ve bağırıp çağırmalarının ardından oturup Castor'a ilk mektubunu yazıyordu. Her ânı güldürücü sözler ve mizahla, ayrıntılı biçimde anlatıyordu. Hissettiği her şey üstüne yazıyordu, en

[1] 1939'da savaşçıların muharebe etmeden geçirdiği dokuz aylık süreye Fransızlar 'garip savaş' adını verir. (Çev.)

önemlisini, yani yazı malzemesini istemeyi de unutmuyordu:

"Sizi bütün kalbimle seviyorum, benim dengim olmayan sevgili karıcığım... Aşkım, eğer hâlâ göndermediyseniz bana paketi çabuk gönderin. Ne mürekkebim kaldı (bu son kartuş), ne kâğıdım ne de kitabım."[1]

Castor'dan haber almadan geçirdiği bir tek gün Sartre'ı kaygılandırıyordu. Postanın cilveleri yüzünden, hiçbir mektup almadığı için endişelendiğini belirten bir mektup gönderdiği gün içinde, Simone'dan üç-dört mektup birden alıyordu. Simone yuvarlak ve ince elyazısıyla doldurduğu defterleri gönderiyordu ona, şaşmaz biçimde.

Sartre'ın günü başka kadınlara mektuplar yazarak devam ediyordu: Simone Jolivet, Olga, Wanda genç yazardan paylarına düşen haberleri alıyorlardı. Bu, her gün onlarca sayfa demekti. Mektup işi bitince romanına dalıyordu filozof. 'Garip savaş' sayesinde zaman buluyordu. Daha sonraları bu yapıta *Le Sursis* (Yaşanmayan Zaman) adını verecekti.

Castor, Camille-Sée Lisesi'nde yeniden ders vermeye başlamıştı ama kafasında bir tek düşünce vardı: ilk izinde Sartre'ın yanına gitmek. Bu arada, cepheye erkeklerini yollamış bütün öbür kadınlar gibi davranıyordu: Tütün ve yiyecek paketleri gönderiyordu. Tek fark şuydu: Onun kitaplarla, defterlerle ve kâğıtlarla dolu paketleri daha ağır çekiyordu.

•

Sartre, Brumath'ta, ailesinin memleketinde (Alsace) konakladığı sırada genç bir kadının kendisini beklediği haberi geldi. Castor, Sartre'ın yanına ulaşmayı başarmıştı. Sartre altüst olmuştu, genç kadına bakmaya doğru dürüst cesaret edemiyordu bile. Üç aydır birbirlerini görmemişlerdi. Günlerdir kesilmemiş sakalıyla Sartre kötü gö-

[1] Jean-Paul Sartre, *Lettres au Castor et à quelques autres, 1926-1939*; Simone de Beauvoir tarafından hazırlanan, sunulan ve notlanan basım, s. 346.

rünüyordu. Küçük adamın tek bir arzusu vardı: Simone'u kollarına almak, ama nereye gidebilirlerdi? Castor'un handaki odası buz gibiydi ve askerlerin saat dokuzdan önce konakladıkları yere dönmesi gerekiyordu.[1] Ertesi sabah Sartre kahvaltıda onunla buluştu. Genç kadın uykusuz bir gece geçirmişti. Sartre bir fincan dumanı tüten Alsace kahvesinin başına, masaya oturdu ve doğrudan doğruya sordu:

"Size verdiğim yüz sayfayı okuyacak zaman buldunuz mu?"

Sartre tam böyleydi işte. Simone keskin bakışlarını ona dikti ve gülümsedi. Sinekkaydı tıraş olmuştu genç adam. Genç kadın, uyuyan Paris'te bir yaz gecesi yanından nasıl ayrıldıysa öyle bulmuştu sonunda Sartre'ı:

"Tabii ki okudum! Mükemmel! Sadece bir roman kişisi hakkında söyleyeceğim birkaç şey var..."[2]

Sartre genç kadının buz kesmiş ellerini tuttu. Yeniden yaşadığını hissediyordu. Sonunda çalışmalarından söz edebilecekti! Sartre'ın duymak istediği sözcükleri hiç kimselere benzemeyen bir biçimde söylemeyi, ona cesaret vermeyi, aşk ve saygıyla onu eleştirmeyi çok iyi biliyordu Castor.

"Yardımınız benim için değerli, Castorcuğum. Çok değerli."

Bu sürpriz ziyaret birkaç gün sürdü. Sartre saatler boyunca Castor'u kafelerde yalnız bırakıyordu.[3] Genç kadın Sartre'ın doldurduğu defterlere dalıp gidiyordu. İkna olması için epey malzeme vardı bu defterlerde. Hayır, savaş Sartre'ın yazarlığı sürdürmesini engelleyemezdi. Sartre'ı yazı yazmaktan hiçbir şey alıkoyamazdı. Ama endişe yok olmuyordu. İradeleri dışındaki olaylar birkaç ay içinde yaşamlarını altüst etmişti. Gelecek onlara neler hazırlıyordu acaba?

---

[1] Simone de Beauvoir, *La Force de l'âge*, s. 477.
[2] *A.g.y.*, s. 478.
[3] *A.g.y.*, s. 479.

Simone çevresine bakındığında askerleri pek işi başından aşkın gibi görmüyordu. Alsacelılar kendi işleriyle uğraşıyorlar ve anlayışlı bir ifadeyle gülümsüyorlardı ona. Erkeğini görmeye gelmişti Simone. Adam şanslıydı. Kadın da güzel mi güzeldi. Paris'e hareket etmeden önce Simone, Sartre'a bu savaşın devam edip etmeyeceği konusundaki fikrini sordu: "Sartre da savaşılmayacağına, nasıl modern resim konusuz, müzik melodisiz ve fizik maddesizse, bunun da modern, katliamsız bir savaş olacağına inanıyordu."[1]

•

Kışladaki karanlık odada Sartre'ın bütün yazdıklarına tek bir düşünce sinmişti: özgürlük. Kafasını kurcalayan bu kavramı nasıl ifade etmeliydi?

"Husserl'ci bir kuramla varoluşsal bir özgürlük kuramı arasında kaldım, düşüncelerimden pek emin değilim."

Garip savaş sürdükçe, Sartre'ın üstüne felsefesini ve yaşamını kurduğu özgürlük kuramı da dayatıyordu kendini. İnsan özgürken seçim yapabilir ve edimlerinden sorumlu olurdu. Özgürlük her şeyin anahtarıydı. Hâlâ Katolikliğin egemen olduğu Fransa'da Sartre yazgı kavramının karşısına bu kavramı koymak istiyordu. İnsanların edimlerine karar veren Tanrı değildi. Her insan, oluşu konusunda özgürdü. Sartre'ın düşünceleri ilerliyordu. Garip savaş boyunca 'varlık ve hiçlik; varlık ve oluş, özgürlük düşüncesi ve dış dünya düşüncesi'[2] arasındaki ilişkileri deneyliyordu filozof.

İşte böyle soğuk ve konforsuzluk içinde en büyük yapıtının başlangıcı filizleniyordu.

•

[1] *A.g.y.*, s. 478-479.

[2] Simone de Beauvoir, *La Cérémonie des adieux*, suivi des *Entretiens avec Jean-Paul Sartre*, s. 456.

Tarih'in ivme kazanmasını nasıl dile getirmeli, diye düşünüyordu Simone *Konuk Kız*'ı yazarken. Anlatısına şimdi savaşın öyküsünü ve Sartre'la kendisinin düşüncelerinin evrimini katmak istiyordu. İzinli olarak askerden geldiğinde Sartre ona, bağlanma'dan söz ediyordu. Savaştan sonra bir köşede oturmayacaktı. Castor merakla onu dinliyordu. Bunların kendisini ilgilendirdiğini hissediyordu. Olaylar romanından daha hızlı ilerliyordu. Çetin ama zenginleştirici bir deneyimdi bu. Simone'un güveni tamdı: Kitabını bitirmek için ne kadar zaman gerekiyorsa o kadar zaman harcayacaktı, ama sonunda başaracaktı.

Savaş ister olsun ister olmasın, bir gün yazar olacaktı.

•

"Hadi ama, ağlama!"

Le Flore Kafesi'nde Hélène bir masaya dirseklerini dayamış ağlıyordu. Nekahet devresindeki Lionel, Portekiz'e, annesinin yanına gitmişti. Hélène bir gün yeniden görebilecek miydi onu? Simone iç çekti. Yan masalardan abla-kardeşe bakıyorlardı. Sahne gülünç görünüyordu. Oysa kardeşinin ne hissettiğini anlayabilecek durumdaydı Simone. Sartre da uzaklardaydı. Çantasından bir mendil çıkarıp kardeşine uzattı:

"Sil gözyaşlarını. Sana bir teklifim var."

Hélène başını kaldırdı, fincanını tutup ellerini ısıtmaya çalıştı. Kahve çok sıcaktı. Onu hep korumuş olan, resim atölyesinin yeriyle bile ilgilenen Simone'a güvenle baktı:

"Karar verildi. Lizbon'a tren biletini ben alıyorum. Okullar açılana kadar orada kalabilmen için gereken parayı da vereceğim."

"Ama bu hiç de akıllıca değil! Senin yüksek bir maaşın yok ki! Sartre'a gönderdiğin o koca koca paketlere ne çok harcıyorsundur!"

Simone hoş gören bir tavırla gülümsedi:

"Bırak karışma, sen yola çıkmaya hazırlan. Orada resim yapabilirsin. Ağlamayı da kes artık. Bir daha seni bu halde görmek istemiyorum."

Sartre ve Bost'tan sonra Poupette de çekip gidiyordu. Le Flore'dan çıkarken Simone gözyaşlarına boğulma sırasının kendisine geldiğini düşündü. Çevik bir hareketle kız kardeşinin kolunu tuttu. 1940'ın Mayıs ayıydı. Gelecek onlara neler hazırlıyordu acaba?

●

Hélène 10 Mayıs 1940'ta Lizbon'a vardı. Aynı gün, Hitler'in zorlamasıyla Alman genelkurmayı garip savaşa bir son veriyordu. Fransızlar Maginot hattının gerisinde huzur içinde, korunaklı biçimde yaşayabileceklerini sanıyorlardı. Alman orduları Maginot'yu yok sayarak Hollanda ve Belçika'yı istila etti. Üç hafta içinde Fransız birlikleri kararlı ve hayal gücü kuvvetli bir düşman tarafından bozguna uğratıldı. Kısa süre sonra Alman birlikleri Paris'e girecekti! Birkaç hafta içinde, Vichy'ye sığınan Parlamento, yirmi dört milletvekili dışında oybirliğiyle Mareşal Pétain'e tam yetki verdi. Biri dışında Fransa'nın bütün yargıçları ona bağlılık yemini etti. Beş yıl boyunca Direnişçileri, sonra da, Alman işgalinden kurtuluşun ardından işbirlikçileri yargılayıp mahkûm eden aynı yargıçlardı. Paris'te düşmanla işbirliği yaptığından şüphelenilen ve çoğu firarda olan komünist yöneticiler yeniden ortaya çıktı, Paris'in askerî valisinden *L'Humanité*'yi yeniden yayınlamak için izin istediler.

Bir aydan biraz daha uzun bir sürede Sartre'ın ve Castor'un Fransa'sı çehresini değiştirmişti:

"Bir tek düşüncem vardı; Sartre'dan ayrı düşmemek, işgal altındaki Paris'te fare gibi kapana kısılmamak... Belirsiz bir süreliğine Sartre'ın hapsedileceğini, korkunç bir duruma düşeceğini, ondan hiç haber alamayacağımı anlamıştım."[1]

[1] Simone de Beauvoir, *La Force de l'âge*, s. 502.

Simone genel hareketi izledi ve Paris'ten ayrıldı, körü körüne Fransa yollarına düşmüş binlerce sığınmacıdan biri oldu. Birkaç gün sonra fikrini değiştirdi. Sartre'ı yeniden görme umudu başkente dönmeye itti onu. Ateşkes imzalanmıştı. Küçük adam geri dönebilecek miydi?

•

Almanlara tutsak düşen Sartre olup bitenler konusunda bilgi alamıyordu. Uğraşlarını değiştirmemişti: Castor'a ve haberlerini bekleyen öbür kadınlara yazmak, romanını bitirmek. Başlıca tasası postaydı: Mektuplar daha zor gidip geliyordu. Castor endişeden ölmüş olsa gerekti. Fransa'nın yaşadığı yıkımda Simone'un yitip gittiğini düşünüyordu Sartre: "Benim tatlı ufaklığım, o küçücük kafanızda huzursuzlandığınızı düşünmek öyle canımı sıkıyor ki,"[1] diye yazıyordu.

Kendi yazgısını pek dert etmiyordu; aklı fikri romanını bitirmekteydi. Çok güç bir işti bu, ne pahasına olursa olsun başarı kazanmalıydı yapıtı. *Bulantı*'dan beri omuzlarında yeni bir yazar kuşağının umutlarını taşıyordu. Kimseyi hayal kırıklığına uğratmamalıydı:

"Romanı çabucak bitirmeyi yeğliyorum, bir daha da bu konu kapanır artık..."[2]

Bu sözleri yazarken vargücüyle Castor'un içini rahatlatmak istiyordu. Beklemek kalıyordu geriye. 4 Temmuz' da Simone kamptan gelen ilk mektubu aldı. Yüz binlerce Fransız askeri gibi Sartre da tutsak düşmüştü. Castor onun çabucak döneceğini ummuştu ama hiç de öyle olmayacaktı. Aylar sürecek bir ayrılık görünüyordu ufukta. Bu kez izin diye bir şey olmayacak, mektupların sayısı azalacaktı.

Simone, Bibliothèque Nationale'de Hegel okumaya verdi kendini. Tarih bir yandan içini rahatlatırken bir yandan da avcuna almıştı genç kadını. Eleştirel bir bakış-

[1] Jean-Paul Sartre, *Lettres au Castor et à quelques autres, 1926-1939*, s. 229.
[2] *A.g.y.*, s. 231.

la inceliyordu Hegel'in yapıtlarını: "İlerledikçe, hayran olmayı sürdürerek, Hegel'den uzaklaşıyordum. Artık iliklerime kadar çağdaşlarıma bağlı olduğumu biliyordum, bu bağımlılığın öbür yüzünü de keşfettim: sorumluluk."[1]

Tarih hem içini rahatlatıyor hem de eziyordu genç kadını. Victor-Duruy Lisesi'ndeki derslerine yeniden başlamıştı. Romanını yeniden yazıyordu, arkadaşı Olga'ya ve genç Bost'a kavuşmuştu. Yaşam yeniden devam ediyordu.

Tutsak kampında, boşluğun ortasında, Sartre da zamanını düzenliyordu:

"École Normale'den beri tanımadığım kolektif bir yaşam biçimini yeniden bulmuştum stalag'da,[2] sonuç itibariyle orada mutlu olduğumu söyleyebilirim."[3]

Sartre orada arkadaşlar edindi, bu arkadaşların arasında bir Cizvit ve bir papaz da vardı.[4] Beklenmedik bir çalışma ona yeni bir ufuk açtı. Noel için *Bariona* adlı bir piyes yazdı. Piyesin konusu Filistin'in Romalılarca işgal edilmesiydi... Piyesi sahneye koydu, oyuncuları seçti, metni kaleme aldı. Sıkıntıya karşı bir tepki miydi bu? Son derece eğlendi ve salıverildiğinde yapıtları arasında tiyatro oyunlarının da yer alacağını anladı. İşgal altındaki Paris'te yalnız kalan Olga ve Wanda, oyunculuk kariyerlerinin 1940 bozgununa neler borçlu olduğunu ancak çok sonraları öğreneceklerdi.

Sıkılmanın gerçekten sırası mıydı? Pek emin değiliz. Gidip gelen yığınla mektup arasında Sartre romanını yazıyordu. Kampın angaryalarıyla, tutsakların gevezelikleriyle aylar çabucak geçiverdi.

●

Kısa süre sonra Simone, Nizan'dan haber aldı. Sartre'ın

[1] Simone de Beauvoir, *La Force de l'âge*, s. 538.

[2] *Stalag:* (Alm.) II. Dünya Savaşı sırasında, Almanların savaş tutsaklarını kapadıkları kamplara verilen ad. (Yay.)

[3] Sartre, John Gerassi'yle konuşmalar (yayınlanmamış), *Œuvres romanesques*, Chronologie, s. LVI içinde anılıyor.

[4] *A.g.y.*

gençlik arkadaşı, Alman-Sovyet paktının imzalandığı sırada Komünist Parti'den istifa etmişti. Stalin'le Hitler arasındaki bu ittifakı kabul etmemişti. 1940'ta öldürülmüştü. Simone bunu öğrendiğinde bayılacak gibi oldu. Nizan küçük adamla aynı yaştaydı. Sartre da düşman kurşunlarıyla öldürülme tehlikesi içinde miydi? Simone'un siyasal eğitimi olayların zoruyla devam ediyordu. Evine gittiği bir komünist, Castor'un içini rahatlattı: Sartre tehlikede değildi. Ama Simone Nizan'ın ölümünden duyduğu üzüntüyü yüksek sesle belli edince adamın konuşma tarzı değişti:

"Paktın ardından Parti'den ayrılmak için kişinin hain olması gerekiyormuş... Karşı çıktım ve çekip gittim, midem bulanmıştı. O sırada, bu iftiraların doğuracağı sonucu ölçemiyordum henüz."[1]

Vakti gelip de bu partizanca hırçınlık kendisine ve Sartre'a yöneldiğinde anlayacaktı Simone neyin ne olduğunu. Şimdilik keşfettiği şuydu: Düşünceler insanı öldürebilir ama düşüncelerimiz uğruna ölmeye değer. Daha sonra hakaretler yağmaya başladığında mücadele etmeye hazır olacaktı. İnançlarını savunmaktan bir daha asla korkmayacaktı.

•

Simone elleri titreyerek zarfı yırtıp açtı. Ne haberler gelmişti acaba? Mart ayının başından beri, Sartre ona çok yakında döneceğini yazıyordu. Her geçen gün bitmek bilmez görünüyordu. Danemark Oteli'ndeki odasından çıkmıyordu Simone. Sartre sonunda serbest bırakılacak mıydı? Dün uzaklardaydı, yoktu, neredeyse soyuttu. Ama şimdi, bugün yarın, yanındaydı, kanlı canlı yanı başındaydı, hikâyelerini kaldıkları yerden sürdürmekte sabırsızlanıyordu. Mektubundan çok kısa süre sonra kendisi de geldi. Simone'un karşısına çıktığında elleri birleşti. Simone inanamayarak bakıyordu Sartre'a. Sartre

[1] Simone de Beauvoir, *La Force de l'âge*, s. 536.

otuz beşinci yaşgününde tutsak edilmişti. O zamandan beri, ikisini de zayıflatan zorluklar sanki onları gençleştirmiş gibiydi.

Bir buçuk yılda iki kez görüşmüşlerdi. Birbirlerine söyleyecek o kadar çok şeyleri, telafi edecekleri o kadar çok aşk vardı ki. Tutsaklar kampından yazılan mektuplar daha kısa olmuştu. Yeniden kavuştukları mahremiyetin her ânının tadını çıkarabileceklerdi sonunda. Artık başka gidiş, başka ayrılış olmayacaktı. Sartre Paris bölgesinde görev alacaktı. Paris dışına öğretmenlik yapmaya gitmeyeceklerdi artık. Savaş onları ciddi anlamda birleştirmişti.

Sartre olgunlaşmıştı. Daha fazla beklemeden, bağlanma içine girmeye kararlıydı. Tarihi kestirilemeyen, varsayımsal bir özgürleşme ummuyordu. Uzun süren tutsaklığı ona düşünme olanağı vermişti. Felsefe eylemin yerini tutmuyordu. Biraz çekingen davranan Simone'u bu konuda ikna etmeye kararlıydı. Bir misyonu olduğuna inanıyordu: Alman işgaline karşı mücadele etmek, özgürlüğünü yüksek sesle, kuvvetle dile getirmek. Ama konuşmakla, yazmakla yetinmiyordu. Coşuyor, dostlarını galeyana getiriyordu. Maurice Merleau-Ponty'yle, her zaman sadık küçük Bost'la, Jean Pouillon'la temasa geçti. İkisi de komünist olan Jean ve Dominique Desanti'yle yeniden buluştu. Tez elden bir direniş grubu kurmak, el ilanları basıp dağıtmak, kendisi gibi düşünenlerin ağını genişletmek istiyordu. Yaşamının bundan sonra nasıl bir yön izleyeceğini, kurduğu oluşum için seçtiği isim özetliyordu: 'Sosyalizm ve Özgürlük.'

Bu genç entelektüeller grubunun özelliği 'ihtiyatsızlık' idi.[1] Çoğunlukla Castor'un Mistral Oteli'ndeki odasında toplanıyorlardı. Hedefleri el ilanları hazırlamaktı. Tamam. Ama malzeme gerekiyordu. Malzemeyi sağlayınca nasıl çalıştıracaklarını hiç bilmediklerini fark ettiler.

21 Haziran 1941'de Alman, Macar ve Rumen birlikle-

[1] Simone de Beauvoir, *La Force de l'âge*, s. 552.

ri SSCB'ye saldırdılar. Savaş Doğu'da yeniden alevleniyordu. Bu kez çatışma tüm dünyaya yayılıyordu. Komünizmin vatanına doğrudan doğruya saldırılmıştı. Stalin, casusu Richard Sorge'un uyarılarına karşın, tam bir şaşkınlık yaşadı ve ilk sarsıntı askerî bir felaket oldu.

Küçük direnişçi grubu pek etkili değildi. Sartre yeniden yazmaya vermişti kendini. *Bulantı*'nın başarısından beri onca beklenen yeni romandan henüz söz edilmiyordu. Kitapta açık saçık sahneler vardı. Öyle bir anda skandal yaratmak pahasına kim yayınlamayı göze alabilirdi ki bu romanı? Sartre değişiklikler yaptı. Yaz sonunda son versiyonu bitirmişti. Başka konuların yanı sıra kürtaj tabusunu da ele alıyordu yapıtında.

●

Poupette elyazmalarını daktiloya çekmek için yanlarında değildi. Lionel'in yanında, Portekiz'de kalmıştı. Sınırlar kapatıldığı için, Paris'e ne zaman dönebileceğini bilmiyordu. Simone bu konuda pek endişelenmiyordu. Kız kardeşinin durumu hiç kuşkusuz onlarınkinden daha iyiydi. Ama Poupette yanlarında olsa iyi olurdu, çünkü babaları hastalanmıştı. Prostat ameliyatından sonra hızla iyileşmesi gerekirdi. Ama aslında, çok derin bir üzüntü içindeydi, Alman işgali ve Fransız birliklerinin uğradığı bozgunu atlatamamıştı Georges de Beauvoir. Veremden ve kederden öldü.[1]

Başucunda oturan Simone adamcağızın son acı sözlerine tanık oldu:

"Sen, erkenden hayatını kazanmaya başladın; kardeşin bana pahalıya mal oldu."[2] Poupette'in bu sözleri işitmiyor olması daha iyiydi. Simone doçentlik sınavını başardığında babasının söylediği alaycı ve yaralayıcı sözleri hatırladı; babasını hayal kırıklığına uğratarak bir devlet memuru olmuştu. Bu adam çelişkileri içinde yaşamış,

[1] *A.g.y.*, s. 161.
[2] Simone de Beauvoir, *Une Mort très douce* (Sessiz Bir Ölüm), Gallimard, 1964, s. 149.

taşlaşmıştı: Zeki bir kızı olduğu için gurur duyar, kızının özgürlüğü göze aldığını görmekten öfkeye kapılırdı. Dahası Castor artık annesinin de bakımını üstlenmek zorundaydı. Son derece sofu Françoise de Beauvoir dul kalmıştı, küçük kızından haber alamıyordu. Kendisini aldatan, kepaze eden, küçümseyen, üstüne üstlük son olarak da yanına rahibi sokmayan bir kocayı toprağa vermişti. Bundan böyle, bütün kişiliğini tanıdığı büyük kızının buyruğu altına giriyordu. Adının ve yaşamının pek yakında edebiyat tarihine gireceğini düşünmekten bile çok uzaktı. Kocasıyla dinsizliği tanımıştı. Şimdi kızıyla skandalın ne olduğunu görecekti. *Konuk Kız*'ın baş kahramanının adı Françoise'dı.

•

Yaz yaklaşıyordu. Uzun zaman sonra bir araya gelebildikleri ilk yaz:

"Burada kalmayalım, tatilimizi serbest bölgede geçirmeyi deneyelim."

"Ama neden?"

Simone Mistral Oteli'ndeki yatağına uzanmış, *L'Âge de raison*'un (Akıl Çağı) son sayfalarını okuyordu. Döndüğünden beri Sartre, yerinde duramıyordu. Hatta tiyatro yazmaya başlayacağından söz ediyordu. Şimdi sınır çizgisini aşmak istiyordu işte.

"Bize katılacak başka birçok entelektüel olacaktır! Gizli örgütümüz için temaslar kurmak, onu genişletmek istiyorum."

Bisikletlerini alıp serbest bölgeye geçmeyi başardılar ve aralarına yeni Direnişçiler katmak için dolaşmaya başladılar. Sartre Grasse'ta André Gide'le buluştu, bir kafenin önünde oturdular. Gide bıkkın bir tavırla Fransa'nın içinden çıkamayacağı bir açmazda bulunduğunu söyledi. Çok öfkelenen Sartre, Gide'e selam verip André Malraux'nun evinde bir randevusu olduğunu bahane ederek yanından ayrıldı:

"İyi öyleyse! Size güzel bir Malraux dilerim!"[1] dedi Gide ayrılırken.

La Condition humaine'in (İnsanlık Durumu) yazarı hakkında, onun *Bulantı*'yı da Sartre'ı da sevmediği söyleniyordu. İki adam her alanda birbirleriyle ters düşüyordu. Biri ufak tefek ve çirkindi, siyasal olarak hiç büyük çaplı bir şey yaşamamıştı. Yakışıklı ve çekici olan ötekiyse, Hindiçin'deki serüvenleriyle ve İspanya İç Savaşı'ndaki belirgin siyasal tavrıyla önemli bir şahsiyet haline gelmişti. Silahların değerini, güç ilişkilerini biliyordu. Malraux bir ayaklanmanın ya da bir iç savaşın trajik ve askerî yönlerini yaşamıştı. İki acemi çaylağın kendisini belirsiz bir girişime sürüklemesine izin vermezdi. Daha Paris'e dönmeden, Sartre sözcüklerin kendisi için tek etkili silah olacağını anlamıştı. Hemen gerçek anlamdaki ilk tiyatro oyununu kaleme almaya başladı: *Les Mouches* (Sinekler).

•

Wehrmacht karşıtı sabotajlar ve ilk suikastlar sonbahara damgasını vurdu. Misilleme olarak Fransız rehineler kurşuna dizildi. Ciddi biçimde denetlenen birkaç kültürel etkinlik yeniden başladı. Bazıları için bu bir tür işbirliği, bir tür teslimiyet demekti. Bazıları da, Fransızların Voltaire'den beri gözde silahı olan uygunsuzluk ile işgalciyle mücadele etmek olarak değerlendirdiler bu durumu. Bu küçük masum oyunu işgalcinin burnunun dibinde ebelemece oynar gibi oynamak için birazcık da bilinçsiz olmak gerekiyordu. Başlangıçta çekindiler. 1942 tiyatro sezonu başlarken, Claude Vermoul'un Jeanne d'Arc efsanesinden esinlenerek yazdığı bir oyun sahnelendi. *Jeanne avec nous*[2] [Jeanne Bizlerle] yurtsever bir bildiri olarak yorumlanabilecek bir konuyu işliyordu.

İşgalciye karşı etkili bir direniş göstermek için kale-

[1] Simone de Beauvoir, *La Force de l'âge*, s. 567.

[2] Ingrid Galster, Gunter Nan Verlag, Jean-Michel Place, *Le théâtre de Jean-Paul Sartre devant ses premiers critiques* [Jean-Paul Sartre Tiyatrosu ve İlk Eleştirmenleri], 1986, s. 66.

minden başka hiçbir şeyi olmadığına inanan Sartre *Sinekler*'i yazmaya koyuldu vargücüyle. 'Sosyalizm ve Özgürlük' adlı grubunun başarısızlığı, Sartre'ın bildiği düzlemden başka bir yerde harekete geçemeyeceği kadar yeniydi. Kimbilir yazarın düşünceleri imgeleminin örgüsünde nasıl somutlaşır? Dünyaya duyurmak istediği umut mesajını taşıyan iki repliğe Sartre çok önem veriyordu:

"Jupiter: Bana hizmet etmen için sana özgürlüğünü verdim."

"Oreste: Olabilir, ama senin aleyhine döndü ve senin de benim de bir şey gelmez elimizden."[1]

Pek ahım şahım sözler değildi bunlar, ama işgal altındaki Paris'te çok büyük anlam taşıyordu. Sartre'ın yapıtında kaleme aldığı her oyun yerine ve zamanına uygun olacaktı.

Sartre sonunda anıtsal felsefe yapıtı *L'Être et le Néant*'ı yazmaya girişti. Değerli defterlerinde, insanoğlunun evrendeki durumunun tanımı olacak ifadeleri sentezleyen notlar yer alıyordu zaten. Bu hacimli kitabı romanlarından daha çabuk kaleme aldı. Soğuğa ve açlığa rağmen durmaksızın yazıyordu. Küçük gruptakiler, yani Olga, Bost, Castor ve Sartre birbirlerine manevi destek oluyorlardı. Simone da çok inandığı, bel bağladığı romanını bitirmek üzereydi. Plan ve repliklerde değişiklikler yaptı. Savaş vardı romanda. Ve siyaset:

Xavière, Pierre'e bir siyasal partiye girmeyi düşünemeyeceğini söyleyince kahraman karşılık verir: "Öyleyse bir koyun olacaksınız, dedi Pierre. Topluma karşı ancak toplumsal bir mücadele verebilirsiniz."[2]

O dönemde, o ortamda daha fazlasını söyleyebilmek pek olanaklı değildi. Simone metninin sansürden geçeceğini biliyordu. Her cümle okunacak, her anıştırma diklenececkti.

[1] Jean-Paul Sartre, *Les Mouches* (Sinekler), Gallimard-Folio, 1943, s. 234.
[2] Simone de Beauvoir, *L'Invitée* (Konuk Kız), Gallimard-Folio, 1943, s. 82.

Le Flore Kafesi'ne her sabah ilk gelen Simone olurdu. Sobanın yakınına yerleşirdi. Garsonların alışılmış hareketleri Simone'a güç veriyordu; onların gidiş gelişini izleyerek, dört yıl önce başladığı romanını sonunda bitirdi. Kalemini masaya bıraktı, rahatlamıştı. Bu kez roman *iyi olmuş gibi geliyordu ona.* Okuyanların hoşuna gidecek miydi acaba?

•

1942'nin Kasım ayında Müttefikler Fas ve Cezayir'e çıktı. Akdeniz kıyılarında herhangi bir istila girişimini engellemek için, Alman ordusu serbest bölgeyi işgal etti.

2 Haziran 1943'te Simone, Cité Tiyatrosu'na kalbi çarparak girdi. Sartre'ın ilk piyesi Paris seyircisinin önüne çıkacaktı. Olga başrolde Électre'i canlandırıyordu. Simone kendini rahatlamış hissetti.

Vichy'nin eleştirmenleri hiç de aldanmamıştı. Daha sonraları Sartre bu yapıtı işgal altındaki başkentte oynattığı için eleştirildi. Daha da kötüsü, oyun Vichy hükümeti tarafından adı Cité Tiyatrosu olarak değiştirilen eski Sarah Bernhardt Tiyatrosu'nda temsil edilmişti. Sartre ve Simone için, tam tersine, yapabilecekleri tek etkili direniş eylemi demekti bu oyun. Paris'in orta yerinde telaffuz edilen 'özgürlük' sözcüğü hiçbir anlam belirsizliğine yol açmadan yankılanıyordu. Oyundan sonra, bir adam yazara yaklaşıp kendini tanıttı: Adı Albert Camus'ydü. İlk karşılaşmalarıydı bu.

Piyes tahmin edilen başarıyı kazanamadı. Yine de Sartre'ın birkaç günde ünlenmesini sağladı. Sartre böylece tiyatronun, sesi her taraftan duyulan eşsiz bir davul gibi olduğunu fark etti. Filozofun adı herkesin dilindeydi. Yanı başındaki Castor heyecanlanmıştı. Seyircilerin gözünde o henüz bir yazar değildi. Ancak Sartre aracılığıyla var oluyordu. Bir gün tanınacak mıydı? O da bir okur kitlesine sahip olmanın sarhoşluğunu yaşayacak mıydı?

Gallimard Yayınları'nda Brice Parain ve Jean Paulhan Simone'u onca tasalandıran romanın elyazmalarını okumuşlardı. *Sinekler*'in ilk sahnelenişinden birkaç gün önce, Sartre bir akşam Le Flore'da Simone'la buluştu, soluk soluğaydı:

"Castor, bu defa oldu bu iş! Siz de bizdensiniz artık!" Kafenin arka masalarından birine oturmuş Simone kadehini bıraktı. Eli titriyordu. Etraftaki konuşmaların gürültüsü içinde mırıldandı:

"Tekrar eder misiniz?"

"Manüskriniz kabul edildi! Çok iyi bulmuşlar!"

Sartre sevinç içinde Simone'un yanına oturdu.

"Castor'cuğum, siz bana hep inandınız, ben de size hep inandım. Gördünüz ya haklıymışım!"

Simone'un ilk romanı yayınlanacaktı. Mutluluktan titriyordu. Yıllar süren çabalardan sonra çocukluk düşü gerçek olacaktı. Umut dolu gençlik defterleri, reddedilen ilk romanının sayfaları, *Konuk Kız*'ı yeniden kurmakla geçen saatler, günler, aylar gözünün önüne geldi. İşgale, Alman üniformalarına, açlığa karşın kendini hiç bu kadar mutlu hissetmemişti. Sartre ona doğru eğildi:

"Muhteşem yapıtların ilk cildi bu, eminim!"

Simone'u öpmek, ona sıkı sıkı sarılmak isterdi hemen oracıkta. Castor'uyla öyle gurur duyuyordu ki.

●

Gerçekten de tuhaf bir yıldı 1943, sıçramalar açısından da zengin: *Konuk Kız* çıkar çıkmaz çok büyük başarı kazandı. Hatta Goncourt ödülü için bu kitabın adı geçiyordu. Ulusal Yazarlar Komitesi Castor'a işbirlikçilikle suçlanmaksızın ödülü kabul edebileceğini bildirdi. Ama Simone ödülü alamadı. Birkaç ay önce *L'Être et le Néant* yayınlanmıştı. Bu çetin yapıtı neredeyse kimse fark etmedi.[1] Liselerde ve üniversitelerde öğrenciler kitaptan konuşuyordu. Ama Sartre bu tür bir yapıtla popüler bir

[1] Sartre, *Œuvres romanesques*, Gallimard La Pléiade, Chronologie, LVIII.

başarı kazanmayı ummuyordu. Yeniden yazmaya verdi kendini. *Akıl Çağı*'nın devamını yazmak istiyordu. Bu yeni romanın adı *Yaşanmayan Zaman* olacaktı.

Romanda süreklilik tarihin düzensizlikleriyle pek uyuşamaz. *Yaşanmayan Zaman* yayınlandığı zaman Sartre'ı kötü bir sürpriz bekliyordu: Komünistler, onlara göre dizginlenemeyen bu 'küçük burjuva' yazara güvenmiyordu. Sartre'ın 'Sosyalizm ve Özgürlük' grubunun başarısızlığa uğramasının nedenlerinden biri de buydu. Filozofun arkasında, Komünist Parti'nin dev propaganda aygıtı yoktu. Nizan'ın anısına sadık kalan Sartre, çok kısa sürede Stalin'cilerin kuşkusunu üzerine çekti. Ulusal Direniş Konseyi'ne bağlı olan Ulusal Yazarlar Komitesi'ne katılmak ister miydi? Nizan'a düşman komünistlerin komitede bulunmasına karşın bu öneriyi kabul etti. Ulusal Komite aynı öneriyi Castor'a yöneltmeyi düşünmedi. Direniş'in içinde bile cinsiyet ayrımcılığı bazı inisiyatifleri yasaklıyordu. Yazı, tıpkı savaş gibi, erkek işiydi, sadece.

•

İşgal sırasında Simone de Beauvoir öğrenci velilerinin şikâyetleri üzerine üniversiteden atıldı. Uyguladığı öğretim ve lise sondaki bazı kızlara şeytansı yakınlığı dönemin anlayışına aykırıydı.

İşgal sırasında Simone'un genç kadınlara yönelik biseksüelliği doğrulanmıştı, o kadınlar da Sartre'a âşıktılar. Ama yaşamının sonuna kadar Simone de Beauvoir bu tabuyu yok etmeyi başaramadı. Jean-Paul'ün tutsaklığı boyunca kadınlarla arkadaşlık ederek teselli buldu, serüvenlerini küçük adama yazdığı mektuplarda anlatıyordu.

Fransa Alman işgalinden kurtulduğunda yeniden görevine dönen Simone, kendini tümüyle edebiyata adamak üzere tıpkı Jean-Paul gibi öğretimi bıraktı.

Sartre her taraftan sıkıştırılıyordu. Wanda da kendi-

ne uygun bir rol talep ediyordu. Sartre, ablası için *Sinekler*'deki Électre rolünü yazmıştı.[1] Neden bu sefer de Wanda için bir başka piyes yaratmasındı ki? Sartre işe koyuldu. Tiyatro eğlendiriyordu onu. Böylece sadakatsizliklerini bağışlatmış mı oluyordu? On beş günde en ünlü piyesi *Huis Clos*'yu (Gizli Oturum) yazdı.

Çağdaşlarının zihninde ilk defa şu ünlü cümlesi yankılanıyordu: "Cehennem başkalarıdır." Sartre'a göre bu cümle sonsuz yanlış anlamalara yol açmıştı. Cümlenin beylik analizinin tersine, başkalarıyla ilişkilerin olanaksız olduğunu söylememişti Sartre; 'başkalarına büsbütün bağımlı olursam'[2] olanaksızdı bu ilişkiler.

Bu cehennemde Alman işgaline bir gönderme mi görmek gerekiyordu? Piyes birçok yoruma yol açmıştı. Sartre ve Castor için işgal altındaki Paris'te 'başkaları' ancak Almanlar olabilirdi.

Piyesin oynanması sayısız kavgaya yol açtı. Başrolü oynayacak olan Albert Camus işi bıraktı. Sahneye koyma görevi elinden alınmıştı. Başka tanınmış oyuncular karılarının ya da sevgililerinin kadın rollerini alması için kavgaya tutuştular. Wanda repliklerini bekliyordu. Piyes onun için yazılmamış mıydı? Sonunda rolünü kaybetti, yerine daha ünlü başka aktrisler geldi.

1943'te yazılan *Gizli Oturum*'un ilk temsili 1944'ün Mayıs ayında Vieux-Colombier Tiyatrosu'nda oynandı. Saint-Germain-des-Prés'nin tam ortasına kurulmuş, şiir yüklü bu küçük tiyatro, Cité Tiyatrosu'ndan daha çok uyuyordu Sartre'a. İlk temsil defalarca alarmlarla[3] kesintiye uğratıldı, ama sahnede söylenen her sözcük bir özgürlük bildirisi olarak çınlıyordu. Tiyatroya gitmek, ne zaman başladığı yaklaşık olarak bilinen ama nasıl biteceği pek bilinmeyen bir serüven haline geliyordu. Seyircilerin piyesin sonunu öğrenmeye istekli olması gereki-

[1] Ingrid Galster, *Le théâtre de Jean-Paul Sartre devant ses premiers critiques*, s. 194.
[2] *A.g.y.*, s. 195.
[3] *A.g.y.*, s. 208.

yordu. Öyle yaptılar ve Sartre'a büyük başarı kazandırdılar.

Özgürlükten yoksun insanların karşı karşıya geldiği cehennem, kurtuluştan birkaç gün önce Sartre'a erişilmez bir şöhret getirdi. Ulusal Yazarlar Komitesi'ne verdiği destek sayesinde, birkaç ay sonra piyesleri direnişin en güçlü simgeleri olarak görülmeye başlandı.

●

Bu arada Sartre ve Simone, Albert Camus'ye katılmışlardı. Projelerinin pek çoğuna Camus katkıda bulunacaktı. Direniş'e katılan Camus, büyük bir Direniş hareketi olan tehlikeli *Combat* serüvenine katılmıştı. *Combat* aynı zamanda çok etkin bir yeraltı gazetesiydi: Başlangıçta on bin nüsha basılıyordu. 1944'ün Mayıs ayında tiraj iki yüz elli bine çıkmıştı.[1]

Gallimard'da Camus, Sartre ve Castor'u yeniden bulmuştu. Artık birbirlerinden ayrılmaz olmuşlardı. Başka entelektüellerin düzenlediği akşam davetlerinde boy gösteriyorlardı. Bu toplantılarda Michel Leiris, Georges ve Sylvia Bataille, Jacques Lacan ve Picasso'yla yan yana geliyorlardı. Bu 'kutlamalar' bir özgürlüğe kavuşma umudunun kanıtıydı. Sartre da şimdi *Combat*'ya yazılar yazıyordu. Alman baskısı gitgide artıyordu. Camus'nün bir yakını tutuklandı. Yazarlar mücadeleden vazgeçmediler.

Gizli Oturum'un kazandığı büyük başarıdan birkaç hafta sonra Müttefik birlikleri 6 Haziran 1944'te Normandiya'ya çıkartma yaptı. Bir gün önce Sartre ve Castor geceyi Michel Leiris'in evinde geçirmişlerdi, orada Picasso ve Dora Marr'ın da katıldığı bir kutlama düzenlenmişti. Birlikler yaklaşıyordu: "11 Ağustos'ta gazeteler ve radyo Amerikalıların Chartres'a yaklaştığını duyurdu. Alelacele eşyalarımızı topladık ve bisikletlerimize atladık."[2]

[1] Herbert R. Lottman, *Albert Camus, une biographie* [Albert Camus, Bir Yaşamöyküsü], Seuil/Points, 1978, s. 313.
[2] Simone de Beauvoir, *La Force de l'âge*, s. 675-676.

Paris'in kurtuluşuna tanık olmak üzere tam zamanında geri döndüler. Bu tarihî günlere ilişkin röportaj talepleri gelmeye başlamıştı çoktandır. *Combat* yeraltından çıkmaya hazırlanıyordu. Nazi bayrakları birer birer kamu binalarından indiriliyor, yerlerine hemen üç renkli Fransız bayrağı asılıyordu. Kalabalığa karışan çift De Gaulle'ün Champs-Élysées'den geçişini gördü. Özgürlüğe kavuşmanın coşkusunu haykıran binlerce Parislinin arasında iki sevgili.

Bu karanlık yıllar boyunca Sartre da, Castor da şöhrete ulaşmıştı. De Gaulle'ün kortejine alkış tutarlarken, tarihin yaşamlarına girdiğini sonunda anlamışlardı. Sırası geldiğinde kendilerinin de tarih yazacağını henüz bilmiyorlardı.

III. Bölüm
Bağlanma'ya İnanmış Bir Çift

"Ne kadar şanslısınız!" Le Flore'un taraçasında, Castor gizlemediği bir imrenmeyle bakıyordu Sartre'a. Birkaç gün içinde Sartre en büyük hayallerinden birini gerçekleştirecekti. Castor ona doğru eğildi ve ayrıldıkları her defa yaptığı gibi mırıldandı:

"Bana yazacaksınız, değil mi?"

1944'te Alman işgalinden kurtulan Parisliler cazı, plakları ve Amerikan romanlarını keşfetmişlerdi. Komünist olmayan bütün Fransız entelektüelleri gibi Sartre ve Simone gözlerini New York'a ve New Yorklu yazarlara çevirdiler. Amerika'ya davet edilmek o dönemde bir tür kutsanma, bir şöhret vaadi anlamına geliyordu.

Ocak ayında, State Department[1] tarafından iki aylığına Amerikan kültürünü keşfetmek üzere davet edilen bir grup Fransız gazeteciyle birlikte Sartre ABD'ye uçtu. Böylece siyasal olarak birbirine karşıt iki gazetenin, *Le Figaro* ve *Combat*'nın özel muhabiri oluyordu.

Davet edilen gazeteciler arasında hiç kadın yoktu. Savaş henüz tümüyle sona ermemişti ve her zamankinden daha çok, erkekler ön sıralardaydı. Sartre için bu yolculuk ayrıca 'havayı koklamak' anlamına geliyordu.[2] Simone'un onunla birlikte yapmaya can attığı bir şeydi bu. Yeni Dünya'ya kavuşmanın sabırsızlığı içinde, bu büyüleyici kıtayı keşfetmek ve anlamak için coşkulu bir arzu duyarak uçağa bindi Sartre.

Simone Paris'te onsuz yaşamayı yeniden öğrenmek zorunda kaldı.

---

[1] ABD'de Dışişleri Bakanlığı.
[2] Annie Cohen-Solal, *Sartre*, s. 296.

Hélène'den haberler geldi. İki kardeş beş yıldır görüşmemişti. Lizbon Fransız Enstitüsü'nde çalışan Lionel' le birlikte Portekiz'e sığınan Hélène, babalarının ölümünü altı ay gecikmeli öğrenmişti. Şimdi ablasını olabildiğince çabuk görmek istiyordu.

Lionel "Portekiz'de ona bir dizi konferans düzenleyelim mi, ister misiniz?" diye teklifte bulundu.

Bu öneri Simone'u Sartre'ın gidişinden duyduğu can sıkıntısından kurtarmak için tam vaktinde yapılmıştı. Penelope rolü oynamak, göçebe Odysseus'unun dönüşünü beklerken romanını dokumak Castor'u sinirlendiriyordu. Bildiğini aktarmak ve başka düşünme biçimleri keşfetmek için duyduğu heves baskın çıktı. Coşkuyla kabul etti öneriyi.

Simone Lizbon trenine bindi. Havayı koklama işi bir başka zamana kalacaktı artık. Yiyeceğin karneye bağlandığı, bunun olumsuzluğunu yaşayan bir kentten ayrılıyor, savaşı yaşamamış bir ülkeye gidiyordu. Vardığında, tezgâhlardaki ve vitrinlerdeki beklenmedik bolluktan şaşkına döndü, öyle ki kız kardeşi hasta olup olmadığını sordu.

Hélène dağ gibi yemek hazırlamıştı: sebzeler, taze meyveler, elmalar, ve, Müttefik birliklerinin Paris'e girmesine karşın hâlâ kıtlığı çekilen çikolata. Simone kız kardeşini şefkatle kucakladı. Birkaç yıl önce Berck'teki öbür veremlilerle bir ahşap levha üstünde yatan Lionel bambaşka bir adam olmuştu. Geçirdiği omurga ameliyatı bu alandaki ilk başarılı ameliyatlardandı. Abla-kardeşin gülüşmelerini seyrediyordu.

Simone onu olanca cömertlikle karşılayan eniştesine, "Söylesenize, De Gaulle'cüler için çalışıyormuşsunuz, doğru mu?" diye sordu birdenbire.

Hélène irkildi. Ablasının sesindeki öfke belirtisi ona çok tanıdık gelmişti. Lionel elinde tuttuğu şarap kadehi-

ni masaya bıraktı. Yaşlanmıştı. Sartre'ın nezaketle dalga geçtiği o liseli çocuk değildi artık. Savaş yılları onu adamakıllı değiştirmişti. Sartre ve Simone'un acı alayları bir yana, savaştan önce bir sosyalist grup içinde militanlık eden tek kişi olduğunu unutmamıştı. Ötekilerden çok önce, herkese karşı ve herkese rağmen siyasal bağlanma' nın önemini anlayan ilk üyesiydi ailenin. Ona göre, söylev çekmeye gerek yoktu. Salt eylemler önemliydi.

"Doğru, özgür Fransa için çalıştım."

Portekiz'in başkentinde neler çevrildiğinin farkında mıydı Simone? İkinci Dünya Savaşı'nda Lizbon, tıpkı Cenevre gibi, bütün istihbarat servislerinin stratejik buluşma noktasıydı. Hem Mihver devletlerin hem de Müttefik servislerinin. Kriegsmarine'in koruyucusu Amiral Doenitz, Wehrmacht'ın askerî istihbarat servisi Abwehr'in başı Amiral Canaris İspanyol ve Portekiz kıyılarını çok iyi tanıyan usta denizcilerdi.

Atlantik'teki çarpışmaların ortalığı kasıp kavurduğu savaş yıllarında, Doktor Salazar'ın Portekiz'i, savaşan bütün ulusların casuslarının karşılaştığı, birbirini gözlemlediği bir yer olmuştu. De Gaulle'cülere yakın bir yurtsever olan Lionel de Roulet özgür Fransa servisleri hesabına çalışmıştı. Müttefiklerin savaş gemilerinin koruduğu yük gemilerini batıran Alman denizaltıları (U. Boats) Galiçya ve Portekiz limanlarında konaklıyor ve ikmal yapıyordu. Vigo, Porto ve Lizbon, Alman deniz kuvvetlerini iyi karşılayan, tarafsız limanlardı. Çarpışma dönüşü, Alman denizaltılarında çalışan denizciler bu limanlarda dinlenebilecekleri huzurlu bir sığınak buluyorlardı. III. Reich'ın donanmasının hareketlerine ilişkin bilgiler değerli silahlardı.

İşgal altındaki Kıta Avrupası'ndan ya da Londra'dan Avrupa'da Direniş'i örgütlemek için gelen Intelligence Service'in Fransız ve İngiliz casusları da Lizbon'dan geçiyordu. Onların geçişini düzenlemek stratejik ve tehlikeli bir görevdi, Lionel ağzı sıkı ve cesur davranarak yıl-

larını bu işe adamıştı.[1] Bir başkasından ders dinleyecek hali yoktu.

Simone derin bir iç geçirdi. Yemeği sessizlik içinde bitirdiler. Marksizme, sınıf mücadelesine yüzünü dönen, büyük sosyalist başarılardan büyülenen Simone, Lionel'in General De Gaulle'ün 'burjuva ordusu'nun saflarında yer almasını anlayamıyordu. Geçmişten getirdiği otomatik davranışları hemen devreye girdi: Kendisininkinden daha zor bir çocukluk geçiren ve hem bundan dolayı, hem de, şimdi tanınmış bir yazar olan ablasının yeni kavuştuğu şöhretten dolayı kırılganlaşan kız kardeşini yaralamamalıydı.

"İşgal sırasında senden ilk defa haber alışım, Lizbon'un merkezinde bir kitapçının vitrininde *Konuk Kız* adlı romanını gördüğümdeydi. Ne kadar sarsıldığımı sen düşün."

Simone gülümsedi ve hemen karşılık verdi:

"Son yaptığın tabloları göster bana."

Güney güneşinde yıkanan, kocaman beyaz atölyeye girdiler. Tuvaller Portekiz köylülerinin ve balıkçılarının gündelik yaşamından sahneleri yansıtıyordu. Yan yana koyulunca, törenleriyle, vakarıyla yoksul ama neşeli bir tarım toplumunun öyküsünü anlatıyordu tablolar. Porto yakınındaki tuzlalar güç ve ışık dolu bir bütün oluşturuyordu.

Simone övgüler düzdü, kardeşinin bu yolda devam etmesini cesaretlendirecek sözler söyledi.

Hélène ablasının içindeki çekişmeden habersiz, keyiften kızardı. Simone'un görüşü, Lionel'inkiyle birlikte, en önem verdiği şeydi. Gerçekten de o yolda devam etti ve bugün Portekiz'in kültür hazinesinde yeri olan, türünde benzersiz yapıtlar üretti. Simone Sartre'ı unutmaya çalışarak, İspanyol komşusu kadar sert bir diktatörlüğe boyun eğen bu ülke halkının yaşamını gözlemlemeye ko-

[1] Ölümünden kısa süre önce, Lionel de Roulet yaşadıklarını ayrıntılarıyla yazara anlatmıştır.

yuldu. Birilerinin aşırı zenginliği ile ötekilerin büyük yoksulluğu arasındaki uçurumu ortaya seren makaleler yazdı. Lionel'in düzenlediği konferanslardan kazandığı parayla kendine elbiseler, etekler, ayakkabılar, çoraplar, kısacası Paris'teyken eksikliğini çektiği her şeyi aldı.

Akşamları Lionel ve Poupette'le birlikte kafelerin taraçalarında otururken, birbirinden hiç ayrılmayan bu mutlu ve güzel çifti izliyordu. Kız kardeşinin basit mutluluğu karşısında bir parça kıskançlık hissediyor muydu acaba? Sartre öyle uzak görünüyordu ki.

•

Simone Sartre'ın kendisinden gerçekten ne denli uzaklaştığını nasıl bilebilirdi? Sartre'ın ABD'ye duyduğu ilgi, bu yeni kıtanın imgelemindeki etkisi, savaş yılları boyunca özgürlüğünden mahrum kalması, her şey filozofun doğal merakının iyice bilenmesine ve keşiften aldığı hazzın artmasına katkıda bulunmuştu. Ne kadar ufak tefek ve çirkin olsa da, Sartre kendisine eşlik eden bir kadın olmadan uzun süre duramıyordu. New York'ta işsiz güçsüz birçok kadın –o dönemde pek az kadının bir mesleği vardı– bu eğlenceli mi eğlenceli Fransız'la şakalaşmaya, dışarı çıkmaya bayılıyordu. Sartre'ın hem komik hem de canlı sohbeti, yeri geldiğinde başkalarına özen göstermekteki yeteneği, nezaketi harikalar yaratıyordu. Sözün kısası, 'French man' herkesin hoşuna gidiyordu.

Özellikle bir genç kadın Sartre'm dikkatini çekti. Esmer, ufak tefek Dolorès, dış görünüş açısından, küçük adamın öbür sevgilileri Wanda ve Olga'dan çok Castor'a benziyordu. Fransız kökenli, doktor kocasından ayrılmış, kentin kültür ortamlarına girmeyi bilmiş bu genç kadın Sartre için çabucak vazgeçilmez olmayı başardı.

Birlikte geçirdikleri birkaç akşamdan sonra, beklenmedik ölçüde şiddetli bir arzuya kapılan Sartre, duygularının ummadığı bir hal aldığını anladı. Öyle yoğun, öyle

şiddetli bir aşk yaşıyordu ki korkuya kapıldı. Başına neler gelecekti? Dolorès'i geride bırakarak Fransa'ya dönecek cesareti bulacak mıydı? Yazarlık kariyeri onu Avrupa'da, Seine Nehri'nin sol yakasında bekliyordu. Bunu biliyordu Sartre. Vasat İngilizcesi, kültürel kökenleri, Fransa'da oynamayı umduğu kültürel ve siyasal rolle kıyaslanabilecek bir rolü ABD'de oynamayı tasarlamasına izin vermiyordu. Amerikalı yazarlar Fransız meslektaşları kadar saygın değildi. Marksizmden esinlenerek takındığı tutum kısa sürede Amerikan entelijansiyası tarafından olumsuz algılanabilirdi. Sartre'a eşyalarını toplamak, bavulunu hazırlamak düşüyordu. Yani yeni aşkından kopup ayrılmak.

Ama Dolorès'ten nasıl vazgeçebilirdi ki?

Simone Portekiz'den anılarla yüklü, eli kolu Fransa'da bulunamayan armağanlarla dolu döndü. Güzel anlar paylaştığı, mutlu olmakla birlikte mutlu olmak için ona hiç gereksinim duymayan bir çiftin yanından ayrılıyordu. Şimdi mutlu olma sırası, Sartre'la o çok önemsediği çift yaşamını yeniden kurma sırası Simone'daydı.

Acı bir dönüş oldu, onu bir mektup bekliyordu: Sartre geri gelmeyecekti. Bütünsel, ciddi, eksiksiz bir aşkla bir başka kadını seviyordu. O kadınla tam bir birlik içinde hissediyordu kendini, Paris'te Castor'la hiç yapmadığı bir şeye girişmişti. Dolorès'in New York'taki evine yerleşiyordu ve Amerika'da kalışını uzatıyordu.

Çikolatalar, armağanlar, anılar, her şey anlamını yitirdi. Simone her şeyi kırmak, o dönem kaldığı Louisiane Oteli'nin penceresinden aşağı fırlatmak istedi. 9 Ocak 1945'te otuz yedinci yaşgününü tek başına kutladı. Ya Sartre bir daha hiç dönmezse? Ya evleneceği haberini verirse? Ya Simone'a aşk ilanı olarak, en üstün tercihinin belirtisi olarak sunduğu evlenmeme anlaşmasını bir başka kadın için bozarsa? Püriten Amerika Katolik Fransa'dan daha az müsamaha gösteriyordu gayri resmî çiftlere. Atlantik ötesindeki bir evlilikte bir egzotizm vardı, uzak

bir diyarın çekiciliği vardı, Simone bunlarla pek rekabet edemezdi.

Simone'un bu felaketten sağ çıkmasının tek yolu beyaz bir sayfa üstüne sözcükleri inatla peş peşe sıralamak olacaktı. Uzun ve sağa eğik elyazısıyla bu sözcüklere bir anlam vermek olacaktı. Onun elyazılarını sökmek zordu. Çoğunlukla okunmaz haldeki sayfaları, birbirinden iyi ayrılmamış mektupları küçük adamı sinirlendirirdi. Simone dalga geçerdi bununla. Aslında her şeyle dalga geçerdi.

•

Hayatta kalma anlayışı, öncekinden daha siyasal nitelikte yeni bir romana başlamaya yöneltti onu. *Le Sang des autres*'da (Başkalarının Kanı) Simone, Direniş'in dramlarından birini yansıtmaya çalıştı. Kahramanı Jean Blomart bir ikilemle karşı karşıyaydı: ya sabotajları kesecekti ya da halka misilleme yapılması tehlikesine karşın sabotaja devam edecekti. Blomart, her insanın kendisinden olduğu kadar hemcinsinden de ne derece sorumlu olduğunu ölçüp biçiyordu.

Baş kadın kahraman Simone'un kardeşinin adını taşıyordu: Hélène. Yapıtlarında ilk kez bir kadın kahraman siyasal bağlanma'sını açıkça yaşıyordu. *Başkalarının Kanı*'nda Hélène seçiminin sorumluluğunu, bedelini yaşamıyla ödeyecek kadar üstlenmişti. Bağlanma'yı yücelten bu kitap Yahudi sorununu da ele alıyordu. Simone uzun zamandır içini kemiren şeyleri söylemek için kadın kahramanının tereddütlerinden yararlandı. Gözünün önünde, sarı yıldızlar el altından dağıtılırken[1] o ne yapmıştı bunca yıl? Ona çok büyük gelen bir tarihin içinde dar bir hayat yaşamıştı. Gözlerinin önünde olup bitenler doğru ölçülüp biçilebiliyor muydu hiç? Sartre ve o, öz-

[1] Naziler, II. Dünya Savaşı sırasında Yahudileri sarı yıldızlar takmaya zorluyordu, Fransa'daki karakolların da Almanlardan Yahudilere dağıtılmak üzere sarı yıldızlar alması uzun süre tartışma konusu olmuştur. (Yay.)

gürlüğe ilişkin büyük düşünceler savunmuşlardı, ama insanların hayatını kurtarabilecek somut hareketi yapma zamanını kestirememişlerdi:

"Ben tırnaklarıma oje sürüyordum, o sırada Yahudiler alınıp götürülüyordu!"[1]

Konuk Kız'daki gibi, baş kahraman çare bulunmaz bir tek komplekse tutulmuştu: üstünlük kompleksi. Kendisi yazar olmasa da, yazmaya koyulan bir başka kadın kahramanı, Denise'i çok sert yargılıyordu. Yargısı kesindi. Bu kadının yazdıkları saçmaydı, gülünçtü.

Kendini kadınlık durumunu incelemeye adamayı henüz aklından geçirmeyen Simone, öbür yaratıcı kadınlara hiç de sevecen yaklaşmıyordu. Nasıl gelişeceğini henüz kestiremediği bir siyasal bağlanma'ya doğru atılmış ilk adım oldu *Başkalarının Kanı*.

●

Simone kitabını bitirdiği sırada Sartre ABD'den döndü. Castor'un sevinci fazla uzun sürmedi. Hayat arkadaşı, Dolorès'in adını o âna dek hiç tanık olmadığı bir heyecan ve neşeyle anıyordu. Sartre'ı bu kadar çılgınca mutlu etmeyi bilen o yabancı kadının nasıl bir gücü vardı böyle?

Şu sözler Castor'un içini hiç rahatlatmadı:

"Bundan böyle her yıl iki ayı ABD'de onunla geçireceğim." Böyle demişti küçük adam. Simone tek kelime etmeden dinledi.

Kafelerde yan masalardakilerin neşesi Simone'a ağlama isteği veriyordu. Castor, yazıya ayrılan zamanın dışındaki zamanı Sartre'ın başka sevgilileriyle, öbürlerinin yanı sıra Wanda ve Olga'yla paylaşmak zorunda kalıyordu zaten. Sartre'ın piyeslerinden birinde rol kapmayı düşleyen geçici genç aktrisleri de sevdiğinin yanında görmeyi serinkanlılıkla kabul etmesi gerekiyordu. Şimdi

[1] Simone de Beauvoir, *Le Sang des autres* (Başkalarının Kanı), Gallimard-Folio, 1945, s. 297.

üstüne üstlük yeni bir kıta olacaktı, uzak ve tehdit dolu bu kıta sevdiğini düzenli aralıklarla elinden alacaktı. Henüz tanımadığı Amerika, New York ağzında şimdiden acı bir tat bırakıyordu.

Daha sonraları, anılarında, Simone, yeri geldiğinde ilgili kişilerin adlarını değiştirerek, Sartre'ın ve kendisinin serüvenlerini anlatacaktı. Dolorès bu şerefe nail olamadı. Castor ona bir ad bile vermedi. Kadının kimliği anonim bir harften ibaret olacaktı: M harfi – mutsuzluğun, uğursuzluğun m'si mi acaba?[1]

Buci Sokağı'ndaki otel odasına çekilmiş, yazının ve alkolün getirdiği iki unutma biçimi arasında bölünmüş Simone gençliğine ağlıyordu. Gelecek ona her zamankinden daha karanlık görünüyordu. Bunun üzerine bir hata yaptı – ama her âşığın yaptığı bir şey değil midir bu zaten? *La Force des choses*'da (Koşulların Gücü) anlatacağı bir hata. Yazgısı konusunda aydınlatılmaya duyduğu o ölümcül gereksinim, daha fazlasını öğrenmek istemesine yol açtı. Sartre'la öğle yemeğine çıkmak üzerelerken, ona şu uğursuz soruyu sordu:

"Açıkçası, en çok kimi seviyorsunuz? M'yi mi yoksa beni mi?"

"'M'yi aşırı derecede seviyorum,' diye yanıt verdi bana Sartre, 'ama sizinleyim.' Soluğum kesildi."[2]

O öğlen, umutsuzluğun dibine vuran Simone hiçbir şey yutamadı. Sartre terk mi edecekti onu? Sartre'ın söylediklerini bir sevgisizlik beyanı olarak mı anlamak gerekiyordu? Simone, ömrünün en uzun ve acı verici yemeğinin sonunda gelen açıklamayı anılarında anlatacaktı.

Sartre'ın Paris'te bulunması Simone'un içini rahatlatmalıydı oysa. Simone'un yanına döndüğüne göre, ömründeki ilk kadın arkadaşını, her türlü alışverişte bulunduğu kişi olan Simone'u sevdiğinin kanıtıydı bu. Dönmesinin tek nedeni bu muydu? Her zamanki kavrayışıy-

[1] Fransızca'da bu kavramlar (malheur, malédiction) 'm' harfiyle başlar. (Çev.)
[2] Simone de Beauvoir, *La Force des choses*, cilt I, s. 102.

la Simone, Sartre'ı Paris'e dönmeye iten nedenlerin karmaşıklığını tahmin ediyordu. Zekâsı hayallere kapılmasını önlüyordu. Dönmüştü, çünkü ABD'de yazarlık kariyerini sürdüremeyecekti. Paylaşılan on beş yıldan sonra Simone, erkek arkadaşında aşk ilişkilerinin şiddetini ayırt etmeyi herkesten iyi biliyordu. Bu durumda, Sartre ileri gitmişti, çok ileri.

İkinci Dünya Savaşı henüz bitmemişti. Fransızlar işgalden kurtuluşu kutluyorlar ve Müttefiklerin kesin başarı haberini bekliyorlardı. Gece kulüpleri kapılarını yeniden açmıştı. Müthiş âşıklar, yazmak için Le Flore ya da Les Deux Magots'da oturma alışkanlığı edinmişlerdi. Sartre birkaç kat aşağı indi mi Saint-Germain-des-Prés Meydanı'na çıkıveriyordu. Her şey düzene girmiş gibi görünüyordu.

•

Başkalarının Kanı büyük başarı kazandı. Ama Castor buna doğru dürüst sevinemedi bile. Neye yarardı ki? Sartre başka bir kadını düşlüyordu. Her ikisinde de farklı açıdan bir Amerika takıntısı oluşmuştu. İşgal yılları, Simone'un yalnız geçen zamanları, önceden bildiği bir şeyi doğrulamıştı: Yazmak ona dolaysız bir huzur sağlıyordu. Yazmamaktan rahatsızlık duyuyordu.

"Yolculuk dışında, ya da olağanüstü olaylar meydana geldiği zamanlar dışında, yazmadığım günler kül tadında."[1]

Artık tanınmış bir romancıydı. Evet. Öngördüğü gibi sürdürecekti yapıtlarını.

Paris'e uğradığı sırada Hélène ablasını solgun ve zayıflamış buldu. Odasının mahremiyetine döner dönmez öfkesini belli etti:

"Bir adam için bunalıma girmeyeceksin herhalde! Gençlik hayallerimizden vazgeçemezsin! Sana hiç yakışmaz!"

[1] Simone de Beauvoir, *La Force de l'âge*, s. 56.

Simone bakışlarını kız kardeşine çevirip hafifçe gülümsedi:

"Endişelenme! Göğüs gereceğim."

Canlı bir hareketle bir tomar kareli kâğıt alıp yazmaya başladı. Bu kez –yaşamının o döneminde şaşırtıcı mıydı bu acaba?– romanın baş kişisi Raymond Fosca yalnızlığını yüzyıllar içinde gezdiriyordu. Benzersiz ölümsüzlük durumu, Fosca'yı böyle, yalnızlık ve sıkıntı içinde, evlenmelerden matemlere dolaşıp durmaya mahkûm edecekti. İleride Hélène *Tous les hommes sont mortels*' den [Tüm İnsanlar Ölümlüdür] söz ederken ablasının romanı hakkında şunları söyleyecekti: "En sevdiğim romanı o. Ölümsüz olsaydık yaşamın ne kadar sıkıcı olacağını gösteriyor. Ölümlü olduğumuz için ne şanslıyız!"[1]

Yirmi yıl sonra Danimarkalı bir çift bu kitaba vuruldu. Danimarka'nın şimdiki kraliçesi Margrethe ve eşi Prens Henri de Montpezat takma adla bu romanı birlikte çevirdiler. Ama sırları çabucak ortaya çıkarıldı.

•

ABD'den döner dönmez Sartre tiyatro ve edebiyata balıklama dalmıştı. *Bulantı*'nın kazandığı başarının ardından, birçok bölümden oluşan yeni bir roman yazdı: *Les Chemins de la liberté* (Özgürlüğün Yolları). Bu roman çalışması, gitgide daha çok önem verdiği tiyatro oyunlarının yazılma işine ekleniyordu. Alışılmış olduğu üzere Sartre, küçük yuvarlak hatlı elyazısıyla beyaz kâğıtlara hızlı hızlı yazıyordu. Saint-Germain-des-Prés sakinleri her metnini bekliyor, okuyup yorumluyordu. Başka bir projeye de hevesleniyordu yazar. Amerika'ya dönmeden önce yaşamını değiştirecek bir teklif almıştı:

"Castor'cuğum, ikimizi ilgilendiren büyük bir haberim var."

Les Deux Magots Kafesi'ndeydiler. Simone viski bardağını masaya koydu. Saint-Germain-des-Prés Kilisesi'

[1] Yazarla konuşmalardan.

ni solgun bir ışık aydınlatıyordu. 'Küçük adam'ın sesi her zamankinden daha kalın çıkıyordu:

"Gallimard bana heyecan verici bir proje öneriyor. Bir dergi çıkarmak. Bunun için birlikte çalışabiliriz."

"Harika olur!"

Sartre'ın ABD'de kaldığı süre boyunca Simone projenin başarıya ulaşması için çalışmaya koyuldu. Bir yayın kurulu çoktan toplanmıştı, kurulda Raymond Aron, Michel Leiris, Maurice Merleau-Ponty, Albert Ollivier ve Jean Paulhan vardı. André Malraux öneriyi geri çevirmişti.

Sartre derginin yazı işlerine girişti. İki âşık, bu projeye çok yatırım yapmıştı ve sonunda her zamanki coşkularıyla projenin içindeydiler. Derginin yayınlanması, Sartre'la Simone'un Fransız entelektüel yaşamında tuttukları yerin artık teyit edilmesi anlamına gelecekti. André Gide o saygın *Nouvelle Revue Française*'i yönetmemiş miydi? Girişimin boyutu büyüktü. Charlie Chaplin'e saygı ifadesi olarak *Les Temps Modernes* adı (Modern Zamanlar) seçildi. Alman işgalinden kurtuluş umutlarının somutlaştığı bir dergi olacaktı. Sartre, Simone'la birlikte yayın kurulunun başına geçti. Bütün yaz boyunca edebiyat mevsiminin açılmasını kaygıyla beklediler.

●

Sonbahar, beklentilerine yanıt verdi. Sartre'ın *Özgürlüğün Yolları* romanının iki cildi aynı anda yayınlandı: *Akıl Çağı* ve *Yaşanmayan Zaman*. Sonunda, 15 Ekim 1945'te, *Les Temps Modernes* dergisinin ilk sayısı kitapçı vitrinlerindeki yerini aldı. Simone ilk nüshayı görmekte sabırsızlanmıştı. Bu sayının çıkması bir doğumu andırıyordu; Simone hayat arkadaşının Amerika'da kaldığı dört ay boyunca çok çalışmıştı dergi için. Yaşamlarının en büyük olaylarından biriydi bu.

Sartre'ın ilk sayfada çıkacak olan edebiyat manifestosunu Simone kendi elleriyle düzeltmişti. Bütün Paris manifestoyu sabırsızlıkla bekliyordu. Simone en sonun-

da dergiyi eline alıp ilk sayfaları karıştırırken kalbi güm güm atmaya başladı. Bayılacak gibiydi, gözlerine inanamıyordu. Amerika bir bumerang gibi dönmüş suratına çarpıyordu. Dolorès'in adı Manifesto'nun başında ışıldıyordu. Sartre ortak yapıtlarını bir başka kadına ithaf etmişti! *L'Être et le Néant*'ın yazarının, sevgililerinden birine bir yapıtını ithaf edişi ilk kez olmuyordu. Ama bu sefer durum farklıydı. O zamana dek Paris'te, yazar arkadaşlarından birkaçı, Albert Camus ve küçük grubun yakınları dışında hiç kimse bu hem gizemli hem de uzak rakibenin varlığını bilmiyordu.

Bu ad sayfaya bir tokat gibi inmişti. İşitilmemiş bir nankörlükle Sartre, hem aşağılayıcı hem de gereksiz bir hakarette bulunuyordu açıkça. Saint-Germain-des-Prés kafelerinde oturanlar Sartre'ın metnine alkış tutuyor, Simone yanlarından geçerken bıyık altından gülüyorlardı. Eğer bir kadın, hayat arkadaşına böyle bir hakarette bulunsaydı, ona göz açtırılmazdı! Ama bir erkek böyle bir şeye cüret ettiği için, dedikodu meraklısı Parisliler açık açık zevk alıyordu olup bitenden!

•

Lionel'in savaşın cilveleri sayesinde Lizbon'da parlak bir başlangıç yaptığı kariyer Viyana'da daha resmî bir çerçevede devam edecekti. Zekâsı ve işbilirliği harikalar yaratmıştı.

Viyana'ya gitmeden önce Hélène ve Lionel Paris'te birkaç ay kaldılar. İkisi de Sartre'ın bildirisinin gücünün gerçek değerini görmüşlerdi.

"Yazar çağının adamıdır. Her söylediği, her söylemediği söz çağında yankısını bulur... Geleceği düşünmüyor değiliz; ama düşteki bir geleceği değil, bizim günümüzün geleceğini düşünüyoruz... Davaları, insan, sağken kazanır ya da kaybeder."[1]

[1] *Les Temps Modernes*, sayı 1, Ekim 1945. (S. Eyuboğlu – V. Günyol çevirisi, J.-P. Sartre, *Çağımızın Gerçekleri*, Çan Yayınları, İstanbul 1961.) (Çev.)

Lionel bu yazıda, özgür Fransa hizmetindeki bağlanma'sının alay edilmeden, kötü niyet güdülmeden, *a posteriori*[1] kabul edildiğini gördü.

Simone, Hélène ve Lionel'e gergin ve solgun göründü. Derginin ve romanlarının kazandığı başarıya karşın bezginlik baskın çıkıyordu. *Les Bouches inutiles* [Lüzumsuz Ağızlar] adlı piyesini sahneye koymaya dalmış Sartre'ın açtığı yara konusunda suskunluğunu koruyordu. Manifesto'nun ithaf yazısını görünce ağlayan Hélène, bu konuda ablasının içini dökmesini boşu boşuna bekledi. Simone tek kelime etmedi. Rolleri tersyüz edip bir defalığına olsun, hep korumaya alıştığı küçük kardeşinden korunma talep etmek aklından geçmiyordu. İçini dökmenin sırası değildi. Ablanın gönül yaralarından kardeşine söz etmesi için yirmi yıl beklemeleri, annelerinin ölmesi gerekecekti.

Bir iş arayan Lionel, *Le Monde* gazetesinin kurucusu Hubert Beuve-Méry'nin desteği sayesinde, Dışişleri Bakanlığı tarafından muhaberattan sorumlu danışman sıfatıyla yıkıntılar içindeki Viyana'ya gönderildi.

Les Deux Magots'nun taraçasında kahve içerlerken Simone Hélène'e kuru bir sesle, "Orada tam olarak ne yapacak?" diye sordu.

Hélène her zamanki yumuşaklığıyla, "Basından sorumlu olacak," diye yanıt verdi.

"Ama üniforma giymeyi neden kabul ediyor?"

"Sadece subaylar kabul ediliyor. Orada durum çok gergin. Viyana resmen kurtarıldı ama aslında Sovyetler kenti denetim altında tutuyor. Nazik bir görev olacak."

Sinirli bir hareketle Simone bir viski daha ısmarladı.

"Yine de askerî üniforma giymek! Albay rütbesiyle gitmek!"

Sesi gitgide sertleşiyordu. Hélène sarardı, kocasını savunmaya çalıştı:

[1] *A posteriori*: (Lat.) Sonsal, deneyden çıkan ve deneye bağlı bilgi (Yay.)

"Dinle beni, artık bir işi yok. Ona uygun tek iş bu! Sanatoryumda geçirdiği yıllar yüzünden öğrenimine devam edemedi. Kendini onun yerine koy!"

Simone omuz silkti.

"Gördüğüm şu ki siz sisteme dahil olmuşsunuz. Sonunda burjuvalar gibi olacaksınız!" karşılığını yapıştırdı ve kadehini maun masaya sertçe bıraktı.

Bu kez patlama sırası Hélène'deydi, durmaksızın akan gözyaşları sesini bastırıyordu:

"Söylediklerin yanlış ve haksız! Bunun doğru olmadığını biliyorsun! Lionel'in de benim de burjuva bir yanımız yok!"

Hafif makyaj yaptığı mavi gözlerinden yaşlar dökülüyordu.

"Hadi ama, seni üzmek istememiştim. Ama yine de Lionel'i albay olarak düşününce... Dışişleri Bakanlığı'nın delegesi olarak düşününce... İnanamıyorum. Sonuçta, galiba söyleyebileceğim hiçbir şey durumu değiştirmeyecek. Gel, gara kadar birlikte gidelim."

Hélène bitkin düşmüştü, ses çıkarmadı. Tartışmanın yararı yoktu. Sartre ve Simone için topluma dahil olmak, dünyalarından dışarı atılmak demekti. Tek önem taşıyan şey marjinallikti, o pek kutsal özgürlüktü, sefalet anlamına gelse de.

•

Simone Gare de l'Est'ten dönerken Sartre'a, edebî başarılarına ve kederlerine kavuştu yeniden. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce kadınlık durumuna herhangi bir ilgi beslediğini gösteren hiçbir belirti yoktu. Dahası, 1941' den önce o da Sartre da bir siyasal bağlanma gerekliliğinin bilincine varmamışlardı. Tek düsturları, apolitik bireycilik üstüne kurulu bir felsefî özgürlüktü. Savaş ve Alman işgali düşüncelerini değiştirmeye yöneltti onları. *Les Temps Modernes*'in ilk sayısı çıktıktan bir yıl sonra Simone de Beauvoir, günün birinde *Le Deuxième Sexe*

(Kadın, İkinci Cins) adını taşıyacak olan yapıtı üstüne düşünmeye başladı.

Fransa'da General De Gaulle tarafından kadınlara oy hakkı tanınmıştı. Belediye seçimleri dolayısıyla kadınlar bu hakkı ilk kez 1945'te kullandılar. Solcu entelektüeller siyasetle, bağlanma'yla, sosyalizmle uğraşıyorlardı ama kimse kadınlık durumuyla ilgilenmiyordu. ABD'de kadın, ıvır zıvırlar ve onu bıktırıcı işlerden kurtaran çamaşır makinesi sayesinde 'özgürleşmiş' kabul ediliyordu. Bu bir ilerlemeydi ama her şeyi çözmüyordu. Yüzyılın ikinci yarısında yaşanacak feminist bilinçlenmeyi tahmin etmek henüz tümüyle olanaksızdı.

O dönemde Simone de Beauvoir onu kendilerinden biri olarak kabul eden, erkeklerden oluşan bir çevrede, yalıtılmış bir kadındı. Erkeklerle eşit zeminde felsefe, edebiyat ve siyaset tartıştığı doçentlik yılından beri büyük mücadeleyle elde ettiği bir konumdu bu. Yine de bir kadındı Simone ve Dolorès yüzünden acı çekiyordu. Ne yapmalıydı? Olabildiğince, halk içinde Sartre'la birlikte boy göstermeli, Saint-Germain-des-Prés'nin en ünlü çiftinin parçalandığı konusundaki dedikoduları susturmalı, yalnız görünmesin diye Sartre'ı projelerinde desteklemeliydi. Şansı biraz yaver giderse, okyanusun öbür yakasında, Dolorès, *New York Times*'taki makalelerden, âşığının Simone'un yanı başında gündelik yaşamını yeniden sürdürdüğünü okuyacaktı. Simone o kadının cesaretini kırmayı başarabilecek miydi?

•

Sartre mücadele ediyordu. Savaş ertesinin siyasal dünyasında sıkı bir mücadele veriyordu. Kalemi silahıydı. *Les Temps Modernes* düzenli aralıklarla çıkmalıydı. Manüskrileri okumak, her sayının içeriğine karar vermek, yayın kuruluna danışmak gerekiyordu. Vakit alan ve Simone kadar Sartre'ı da meşgul eden işlerdi bunlar. Aşırı çalışan, Sartre'ın Amerika'daki aşklarının yarattığı

travmadan doğru dürüst kurtulamayan Simone gözle görülür derecede zayıflıyordu ve akşam olduğunda alkole veriyordu kendini. Girişim çok büyük çaplıydı ve Simone her şeyini bu uğurda feda ediyordu. İkilinin her söylediği söz gençliği etkiliyor, muhaliflerin şiddetli ve hırçın bir biçimde tepki vermesine yol açıyordu.

1945'te, savaşın mahvettiği Fransa'da, General De Gaulle Kurucu Meclis tarafından hükümetin başına getirildi. Bu çalkantılı döneme damgasını vuran, Komünist Parti'nin ideolojik ve siyasal egemenliği oldu. Komünist Parti birçok kez seçimlerde oyların %26'sından fazlasını aldı. De Gaulle yeniden otoriteyi kurmuş, Direniş'te örgütlenen milisleri silahsız bırakmıştı. Avrupa ülkelerinin pek çoğundan yıllarca sonra kadınlar için oy hakkı elde etmişti. Hemen oportünistlikle suçlandı. Kadınların ona karşı bir zaafı olduğunu homurdanıyordu erkekler. Oysa De Gaulle, karanlık yıllarda rollerini çok iyi sürdürdükleri için kadınlara minnettardı yalnızca. Savaş öncesindeki süfrajetlerle aynı sonuca ulaşmıştı. Birkaç yıl daha kadınların özgürlüğüne kavuşması kuramsal bir olgu olarak kalacaktı.

Katolik yazarların da bu konuda söyleyecek bir çift sözü vardı. Fransız Akademisi'nde ve iktidar çevrelerinde sayıları kabarık olan bu yazarlar kıyametleri koparıyordu. Bu özgürlüğe övgü, bu varoluşçu felsefe ancak sefahate ve Fransa'nın çöküşüne sürüklerdi insanları. Paul Claudel ülkeye göz kulak oluyordu. Uzakdoğu'daki Fransa elçiliği görevlerinden beri diplomasiyi ustaca temsil ediyordu. Edebî yapıtları çağdaşlarının birçoğunu duygulandıran bir şiirselliğin damgasını taşıyordu. Claudel Fransız kültürünün yayılmasına da katkıda bulunuyordu. O sıralarda hiç kimsenin aklına, Claudel'e, ablası Camille Claudel'in bir akıl hastanesine kapatılmasına nasıl göz yumduğunu sormak gelmiyordu. Camille Claudel'in tek hatası, ustası ve âşığı Rodin'in heykelciliğiyle boy ölçüşebilecek düzeyde heykeller yapması olmuştu. Toplu-

mun dışına itilmiş, en temel özgürlükten yoksun bırakılarak hapsedilmiş halde can veren bu abla, Claudel'in hiç umurunda değildi.

Yaratmak ve yaşamını seçmek özgürlüğü Claudel gibi bir adama dayanılmaz geliyordu. Stockholm'deki jüri, Gide'e sunulan ödül için onu düşünmemişti bile. Dünya ters dönmüştü. Olsun. Yazmayı, gürlemeyi, karşı çıkmayı biliyordu Claudel. Yapıtlarını emanet ettiği büyük yayıncının, onları 'şu hainlerin, şu alçakların yanında'[1] yayınlamasından duyduğu dehşeti haykırdı Gallimard'a.

1946 yılında eşcinsellik, değişik aşk ilişkileri, yaşamı kuralların dışına çıkaran her şey, sağa olduğu kadar sola da dayanılmaz geliyordu. André Gide *Retour d'URSS* [SSCB'den Dönüş] adlı kitabında Stalin'in sultasındaki Sovyetler Birliği'ne yaptığı geziyi anlatma cüreti göstermemiş miydi? Gallimard Yayınları'nda, çağının ilerisinde bir ahlâk anlayışı taşıyan şu Protestan yazar ile dindar ve ahlâkçı Fransa'yı temsil eden çok klasik Claudel arasında amansız bir mücadele başlamıştı.

Sartre'ın yaşamını hakaret ve şan şöhret, yazı ve aşk dolduruyordu. Simone da gençliğinden beri çok arzuladığı tanınmışlık düzeyine ulaşmıştı. Yazı aracılığıyla, *Bir Genç Kızın Anıları*'nda çok güzel betimlediği o en değerli dileği gerçekleşmişti: başkalarıyla iletişim kurmak, sevmek ve sevilmek. Okurlar ona öfkeyle, heyecanla yazıyorlar, yaşamöykülerini, umutlarını ve hüzünlerini onunla paylaşıyorlardı. İstediğine kavuşmuştu Simone: bütün beklentilerini aşan bir tanınma, kabul görme. Öyleyse neden ansızın gözlerinden yaşlar boşanıveriyordu? Neden her akşam alkole sığınıyordu?

•

Sedire oturmuş, Sartre'a, Megève'de kış tatili geçirmekten, kaymak için, onunla baş başa Paris'in kargaşa-

[1] Jean-François Sirinelli, *Sartre, Aron, deux philosophes dans le siècle* [Sartre, Aron, Yüzyılı Kateden İki Filozof], Hachette Pluriel, 1994, s. 217.

sından uzak olmak için sabırsızlandığından söz ediyordu. 'Küçük adam'ın tavrındaki bir şeyler huzursuz etti Castor'u. Sartre şimdi nasıl bir darbe indirecekti acaba? Filozof öksürdü. Bakışları her zamankinden daha çok şaşılaştı. Gözlerini yere indirdi, savunmaya geçer gibi bedenini kamburlaştırdı. Piposunu hafifçe masanın kenarına vurdu, sesini belirginleştirdi:

"Castor'cuğum, bu yıl Noel'de burada olmayacağım."

Simone soğukkanlılığını yitirmemeye çalıştı. Sartre kadının elini tuttu, usulca okşadı ve itiraflara başlamaya karar verdi:

"Atlantik'i geçmek uzun sürüyor. Aralık sonunda gemiye binmek zorundayım."

Simone ani bir hareketle elini Sartre'ın avcundan çekti.

"Yeniden Amerika'ya mı gidiyorsunuz!"

"Evet Castor'cuğum, ama geri döneceğim. Size söz veriyorum."

"Ne zaman?"

Gözlerinden yaşlar akıyordu. Bir mendil aldı, kendini toparlamaya çalıştı. Sartre beceriksizce onun içini rahatlatmaya çabalıyordu:

"Birkaç ay içinde. Her halükârda bahardan önce. Göreceksiniz, zaman çabucak geçecek. Ben yokken dergiyle ilgileneceğinizden eminim."

Hiçlik ve yalnızlık beliriyordu Simone'un karşısında. Demek Noel'de de, Yılbaşı'nda da yalnız olacaktı. Bu yeni sınavdan sağ çıkabilecek gücü bulacak mıydı? Kederden sersemlemiş bir halde, geceyi düşünerek, çökmemeye çalışarak geçirdi. Başarıyla iki roman yayınladıktan sonra yeni bir meydan okuyuşa geçmenin tam zamanıydı.

École Normale mezunu, doçentliğe birinci sırada kabul edilmiş ve savaşta açlıktan ölmüş felsefeci Simone Weil'den beri pek az kadın, filozoflar âlemiyle karşı karşıya gelme cesareti gösteriyordu. Kadınların ellerine ka-

lemi alıp insanlara roman biçiminde düşsel bir dünya sunmasına hoşgörüyle bakılıyordu. Bir kadından gerçek bir felsefî düşünce ortaya koymasını kimse beklemiyordu. Simone Weil kuralı bozmayan bir istisna olmuştu. *Konuk Kız*'ın yazarı böyle bir şeyi düşünmeye bile nasıl cesaret edecekti? Öyle çok düşündü ki başardı da: 1929'da Fransa'nın en genç doçenti olan kadın, varoluşçuluğa ilişkin bakış açısını *Pour une morale de l'ambiguïté*'de [Bir Muğlaklık Ahlâkı İçin] sunacaktı.

●

Ama sevdiğiniz adam sizden uzakta, bir başka kadının yanında mutluyken nasıl serinkanlılıkla yazı yazarsınız? Castor sözcüklerle savaşıyor, soluğu tükeniyor, ama ayakta kalmayı beceriyordu. Bu kitap Sartre'ın yokluğundan kurtulmanın, onsuz, tek başına, hiçbir Dolorès'in ulaşamayacağı yüksek bir düzeyde diyaloğu sürdürebileceğini göstermenin bir yolu olmuştu. Kitabın yazılması zahmetli, okunması güçtü. Anılarında Simone, kitabı sevmediğini itiraf edecekti.

1947 kışının günleri, haftaları, ayları soğuk ve keder içinde geçti. Bir yıl önce, sağın ve solun muhafazakârları De Gaulle'ü istifaya zorlamıştı. IV. Cumhuriyet'in ilk yıllarına Hindiçin savaşı damgasını vuracaktı.

Simone için bitmek bilmeyen mevsim Sartre için çabucak geçti. Sartre New York'ta Amerikalı üniversitelilerle görüşüyor, başka türlü bir ortak yaşam biçimini keşfediyordu. Üne kavuşmayı hayal etmişti; konferanslar, söyleşiler, radyolar, televizyonlarla gelmişti şöhret. Neon ışıkları, taksiler, müzeler, Wall Street, her şey, savaş yıllarının ve yiyecek karnelerinin boğuculuğundan sonra ışıl ışıl görünüyordu.

●

Tunus ve Cezayir'de bir dizi konferans vermek üzere davet edilmesi, daveti hemen kabul eden Simone için iyi bir oyalanma oldu. Arkadaşı Albert Camus'nün kenti Ce-

zayir'i keşfetmek için sabırsızlanıyordu. En büyük arzusu, yolculuğa çıkmadan önce bu konuda Camus'yle konuşmaktı. Ama, Simone'un Deirdre Bair'e anlattığına göre,[1] konuya girmeyi denediğinde, Camus, Simone'un kendisiyle ciddi bir şey konuşmak istediği her seferinde yaptığı gibi, dalga geçmişti onunla. Erkek erkeğe tartışmayı tercih ediyordu.

Simone bu tür küçümsemelere alışkın değildi. Sorbonne'daki yıllarından beri Simone denkleriyle eşit koşullarda söyleşirdi. Ama, cesur bir direnişçi geçmişi olan, kalemi kuvvetli bu genç ve çekici yazar, ona tepeden bakmaya kalkışıyordu. *Combat*'nın yaratıcısı, Simone'u bir ev kadınıymış gibi tersliyordu. Her sözü, Simone'a, onun gözünde sadece bir kadın olarak kalacağını hatırlatıyordu. Yani önemsemeyeceği bir varlık. Simone'un, cazibesine kapılmaya hazır olduğunu hissetmiş miydi? Simone, konuşmaya ağırlığını koyma çabalarına, düşüncelerindeki ustalığa, sözlerindeki zekâya karşın Camus'nün gözünde değer taşımıyordu. Birkaç ay sonra Sartre ona kadın meslektaşları üstüne bir yapıt yazmasını önerdiğinde hatırlayacağı çok acı bir deneyimdi bu. Bu arada, Camus'nün maço tavrı, Simone'un katedeceği yolu, geleneklerin ağırlığını ölçmesini sağlıyordu. Konferanslarında ve yaptığı konuşmalarda, varoluşçuluğun gücünü, kişinin seçtiği yaşamı sürdürme, sevme... ya da artık sevmeme dileğini aktarmaya çalıştı.

Geceleri odasına kapandığında defterleriyle buluşuyordu. Defterler hiç bırakmıyordu Simone'u, düşmesini önleyen bir korkuluk görevi görüyorlardı, biraz daha sonraları, yolunu yeniden bulmasını sağlayacaklardı. Portekiz'den sonra Tunus ve Cezayir'de de Simone yeni acılar, yeni uygarlıklar keşfetti. Bir gün bu yolculuk Cezayir Savaşı'nın gizli nedenlerini, kazanılacak ve yitirilecek şeyleri kavramasına yardım edecekti.

[1] Deirdre Bair, *Simone de Beauvoir, a biography* [Simone de Beauvoir, Bir Yaşamöyküsü], Summit Books, 1990, s. 290.

●

İlkbaharda Sartre ABD'den döndü. Yaşamının en mutlu kışını geçirmişti. Dönüşün yarattığı sarsıntı yüzünden mi bilinmez, hastalandı, kabakulak olmuştu, iyileşmek için haftalarca yatakta kaldı. Castor'la ve dostlarıyla sohbet alışkanlığını da yeniden kazanması gerekiyordu. Bazen unutup, Simone varken, son Amerika yolculuğunun neşeli anılarından söz ediyordu arkadaşlarını eğlendirmek için. Anekdotların biri bitip biri başlıyordu. Her söz hançer gibi delip geçiyordu Simone'u.

Siyaset ve *Les Temps Modernes* kısa sürede Sartre ve Simone'un yaşamlarındaki başka ilgi odaklarını silip götürdü. Komünist Parti'yle ilişkileri karmaşıktı. Komünizm ve özgürlük pek bağdaşmıyordu. Sartre yine de proletarya diktatörlüğü ile varoluşçuluğu uzlaştırmaya çalıştı. Bu, Doğu ile Batı arasındaki gerilimler artarken, ABD kapitalizmine, Wall Street'in dünyanın gidişindeki rolüne karşı çıkmak anlamına geliyordu. Fransız entelektüellerinde sık rastlanan o çelişkili duruma düşmüştü Sartre: hem Amerika'ya davet edilmeyi ve üniversiteleri aracılığıyla orada kabul görmeyi her şeyden çok istemek hem de Amerika'ya karşı çıkmak.

Sartre, Castor'u izliyordu. Simone yeniden kütüphanelerin yolunu tutmuştu, Colette'in yaşlılık ve hastalıktan şişmiş bedeniyle Paris edebiyat çevrelerini hâlâ titrettiği Palais-Royal'in bahçesinden geçiyordu. Bir zamanlar skandallar yaratan yazarın yaşadığı daireye doğru kaldırıyordu bakışlarını. Colette'in huzuruna çıkmak bir tür kutsanmaydı, tanınmışlığa açılan bir kapıydı.

●

İkinci Cins konusundaki denemesinin sonuna gelmek için Simone'un yapacağı çok iş vardı. İlkçağ'dan beri yazılmış metinleri okumak, tekrar okumak, düşünmek. İçinde yaşadığı dünyanın ne kadar da erkekler tarafından tasarlanmış bir dünya olduğunu keşfediyordu

her gün. Sartre'la imzaladıkları özgürlük anlaşması, özgürlüğün yalnızca erkekler için geçerli olduğu bir toplumda nasıl işleyebilirdi ki?

Richelieu Sokağı'ndaki tozlu çalışma ortamında saatlerce oturuyordu. İlkçağ yazarlarının, Seneca'nın, Platon'un, Aristophanes'in metinlerine eğilmişken, bağırıp çağırmak geliyordu içinden. Yüzyıldan yüzyıla, kitaptan kitaba, kadınlar üstüne yazılmış ve binyıllar boyunca kimsenin karşı çıkmayı düşünmediği aşağılayıcı sözler gözlerinin önünden akıp gidiyordu. Susuyor, hararetle gözlemlerini not ediyordu. Kadına karşı ne çok nefret, mazlumları daha iyi uyutmak için övgü dolu ne çok konuşma. Çektiği acılara, sıkıntılara karşın yaşamını kendisinin seçmiş olmasının ne büyük bir şans ve ne büyük bir meydan okumayı simgelediğini anlıyordu o zaman.

"On beş dakika sonra kapanıyoruz!"

Bu uyarı Simone'u şimdiki zamana döndürüyordu. Gözlerini önündeki kitaptan kaldırıyor, istemeye istemeye kapatıyordu defterini. Dönüş güzergâhı da sabahkinin aynıydı. Güneş Palais-Royal'in gri çatılarının ardına gizleniyordu. Simone keskin bir soğuğa yakalanıyor, nehrin sol yakasına geçmek, Sartre ve Bost'a o günkü keşiflerini anlatmak için adımlarını hızlandırıyordu.

Bir akşam, yorgunluktan, Comédie-Française'in önünde, Colette meydanı adı verilecek meydandaki bir kafede mola verdi. Erkekle kadının ortak öyküsü, karşıdaki sahnede oynanan vodvil entrikalarının çok ötesine gidiyordu. Kazanılanlar ya da kaybedilenler, Feydeau ya da Marivaux'nun anlattığını fersah fersah geçiyordu.

Le Flore ya da Les Deux Magots'da, hak ettiğini düşündüğü dikkati, kadın olduğu bahanesiyle ona yöneltmeyen çekici Albert Camus'nün karşısında yaptığı konuşmaların anısı kamçılıyordu Simone'u. Camus de, ötekiler de Simone'un kadınların öyküsünü yazmasını, kadınların acılarını anlatmasını engelleyemeyecekti. Bonaparte Sokağı'na yaklaşırken ve Saint-Germain-des-Prés'

ye doğru yürürken, kararlı bir biçimde, artık hiç kimse beni durduramaz, diyordu kendi kendine.

Piposunu tüttürerek Bost'la tartışan Sartre, "Bu ne kadar güzel bir yüz böyle!" diye haykırdı. "Castor, çabuk anlatın, ne oldu bugün size?"

Simone kızardı. Savaştan önceki iştahla bakıyordu Sartre ona. Les Deux Magots Kafesi sarı tütün ve çikolata kokuyordu. Simone kırmızı deri kanepeye bıraktı kendini, yanakları al al olmuştu.

"Bir viski içerim doğrusu!"

Yazmaya daldığı zamanki kadar güzel ve çekici bulmuştu Sartre, Castor'u. Gülümsedi ve sıcacık sesiyle mırıldandı:

"Castor, bu yeni kitap size çok iyi geliyor!"

Ne kadar haklı çıkacağını henüz bilmiyordu. Simone içkisini bir dikişte içti ve haykırdı:

"Kalın bir kitap olacak galiba..."

İki erkek bakıştılar. Dolorès, Sartre'ın kalbini fethetmişti belki, ama entelektüel açıdan Simone'la kim rekabet edebilirdi ki?

Bakışma Simone'un gözünden kaçmadı. Dolorès, onun bilmediği Amerika demekti, ikinci kadehi ısmarlarken bunu düşündü. Gözleri bulutlandı.

•

Amerika özlemi, Sartre'ın çeşitli şeyler üstünde çalışmasını engellemiyordu: denemeler, tiyatro oyunları, biyografiler. Komünistlerle ilişkiler çok güçleşmeye başlamıştı. Proletarya diktatörlüğüyle bağdaşmayan bir özgürlük felsefesini nasıl kabul edebilecekti komünistler? *Les Temps Modernes*'in kurucusu bakış açısını herkese duyurabilmek istedi. *L'Existentialisme est un humanisme* [Varoluşçuluk Bir Hümanizmadır] bu yolda ilerliyordu.

Bu kez her görüşten insanı çok kızdırdı Sartre. Derlemesinde Tanrı'nın var olmadığını, bu vesileyle, özgür

ve her eylemimizden sorumlu olduğumuzu açıkça ve yüksek sesle yeniden ileri sürüyordu. Katolikleri bir kez daha şoke etti. Stalinciler 'hümanizma' terimini onaylamadı. Yapıt en azından açıklığı ve basitliği ile takdiri hak ediyordu. Bu felsefî denemeye paralel olarak iki tiyatro oyunu da kaleme aldı yazar: *Morts sans sépulture* (Mezarsız Ölüler) ve *La Putain respectueuse* (Saygılı Yosma). Savaş ertesi Paris'inde karneyle yiyecek dağıtımı ve kıtlık yüzünden mağazalar boşalmıştı ama tiyatrolar doluydu. Sartre sayısız sipariş alıyordu.

İşgal sırasındaki suskunluğunu temize çıkarmak için yeni bir yapıt üstünde çalışmaya başladı. Simone kadar Sartre da, zamanında harekete geçmeyip, toplama kampına götürülme tehlikesi içindeki genç ve güzel Bianca Lamblain'i belirsiz bir kadere terk ettiği için pişmanlık duyuyordu. Genç kız iki âşığın aldırmazlığını hiç bağışlamadı.[1] Bu acılı dönemin anısından kurtulmak için Sartre *Réflexions sur la question juive*'i (Yahudi Sorunu Üstüne Düşünümler) yayınladı; kitabında ırkçılığı kınıyor, Yahudi'nin, ancak öteki'nin bakışı aracılığıyla Yahudi olduğunu ileri sürüyordu.

Sartre'ın olanca ustalığıyla kaleme aldığı bu güçlü ve keskin yapıt peş peşe birçok kuşağa damgasını vuracaktı; öyle ki Mayıs 1968'de Daniel Cohn-Bendit'e destek veren ve 'Hepimiz Alman Yahudileriyiz' sloganıyla Cohn-Bendit'in kökenini hatırlatan üniversite öğrencileri bu kitaba gönderme yapıyorlardı.

Antisemitizmin hâlâ sönmediği, Dreyfus olayının çok da uzak bir geçmişte kalmadığı bir ülkede bu kitap, nefretin karanlık yollarını aydınlatmaya katkıda bulundu.

Le Flore'da Sartre ve Simone bir başka ünlü çiftle tanıştılar. Yirmi beş yaşında, yakışıklı, uzun boylu, müthiş

[1] Bianca Lamblain, *Mémoires d'une jeune fille dérangée* [Rahatsız Bir Genç Kızın Anıları], Balland, 1993. Bu yapıtta Lamblain, iki yazarla, özellikle İşgal döneminde yaşadıklarını ve başından geçen kötü olayları anlatır.

yetenekli Boris Vian, Saint-Germain-des-Prés'deki gece kulüplerinde trompet çalıyor ve genç kuşakları peş peşe büyüleyecek romanlar yazıyordu. Vian kendinden yaşça büyüklerle görüşmeyi, şakalaşmayı seviyordu – Sartre kırk bir yaşına basmıştı, Simone ise otuz dokuz. Boris, karısı Michelle'le çok güzel bir çift oluşturuyordu. Simone, Michelle'i seyrediyordu. Entelektüel bir kadın değildi Michelle, ama Boris'ten iki çocuk doğurmuş bu 'güzel sarışın' (herkes öyle diyordu) doğallığı ve neşesiyle hoşa gidiyordu. Sartre kayıtsız kalmıyordu. Simone bunu fark etti ama çabucak rahatladı. Michelle yazar olmaya can atmıyordu. Sartre'ın öbür sevgililerinden daha güzeldi, Wanda ve Olga'nın kategorisine sokulabilirdi. Castor'un ondan korkmasına gerek yoktu.

•

Bir akşam Camus, Sartre'a "Kimi düşünüyorsunuz?" diye sordu.

Simone henüz masalarına gelmemişti. Erkek erkeğe oturuyorlardı. Sartre hiç duraksamadan yanıt verdi:

"Dolorès'i."

"Herhalde tekrar yola çıkmayacaksınız hemen?"

"Hayır ama yakında gideceğim, umarım."

Castor geldi. Sustular. Sartre çeşitli projelere odaklanmaya çalışmış, İsviçre'ye, Hollanda'ya, hatta İtalyan komünistlerin onu Fransızlardan daha sıcak karşıladığı İtalya'ya konferanslara çağrılmıştı, ama boşuna; önceki kış kendisini çok mutlu eden o kadını düşünüyordu hâlâ. Ne yapmalı da onu yeniden görmeliydi? Bağırıp çağırıyor, arkadaşlarının yanında dolaplar çeviriyordu. Tek arzusu, olabildiğince çabuk, Atlantik'i yeniden geçmekti. ABD'nin neresinde olursa olsun konferans vermeye hazırdı. Bir zamanlar Castor'suz nasılsa, şimdi de Dolorès'siz zaman geçmek bilmiyordu.

Bir güz öğle sonrası, Bibliothèque Nationale'de geçirdiği günden yorgun düşen Simone, her zamankinden

daha neşeli bir ruh haliyle Le Flore'a geldi. Yazdığı sayfalar arttıkça, yaşamdan yeniden zevk alıyordu. Bu kez, Jacques Prévert ve arkadaşlarının görüntüsünü yansıtan aynaları yok sayarak kafenin içinden geçti, hafif adımlarla birinci kata giden basamakları çıktı. Salonun arka tarafında, Sartre'ı sarmalayan bitmez tükenmez duman bulutunu gördü. Filozofun karşısına geçip oturdu. Kesik kesik bir sesle, gururla haykırdı:

"Düşünün bir, konferans vermek için Amerika'ya davet edilme sırası bana geldi!"

Bir içki ısmarladı, iki eliyle kadehi tutup konuşmaya devam etti:

"İnanamıyorum bir türlü! Amerikalılara Fransa hakkında konuşmak üzere davet edilen ilk Fransız kadınlardan biri olacağım."

'Küçük adam' hemen tepki göstermedi. Ansızın yüzü aydınlandı.

"Müthiş bir şey bu Castor'cuğum, sizin adınıza sevindim."

Aklından bir düşünce geçmişti. Belki de sorununun çözümü. Simone onsuz ABD'ye uçarken, Dolorès'i Paris'e, yanına gelmeye ikna edebilseydi, mükemmel olurdu. Hem New York'u ve New York'un zevklerini tadan tek kişi olmayacaktı artık. Castor'un da hakkıydı Amerika.

Amerika'ya gidişinden önceki üç ay boyunca, Paris Simone'a çok küçük geldi. Her şeyi, öncelikle de, başlangıçta gizli tuttuğu ama sonra çok kapsamlı bir girişim haline gelen, bir tez kadar ağır ve hacimli olan yapıtını bitirmesi için yeterli zamanı yoktu.

Sartre ve Castor, Noel'i birlikte, neşeli bir ortamda kış sporları yaparak geçirdiler. İkisi de canının istediğini yapmaktan memnundu. Simone sonunda ABD'yi keşfe gideceği için, Sartre da Dolorès'i Paris'e getirteceği için mutluydu. Bir kez daha dört ay gibi uzun bir süreliğine birbirlerinden ayrı kalacaklardı. Konuşmadan, söyleş-

meden, birbirlerini dinlemeden, düşüncelerini çarpıştırmadan geçecek, üç aydan uzun bir zaman. Yine de mutlu görünüyorlardı, son aylarda ilişkilerine ağırlık eden yükten kurtulmuşa benziyorlardı. Sartre gizleyemediği bir sabırsızlıkla Dolorès'in Paris'e gelişini bekliyordu. Simone tek başına geçirdiği önceki kışı düşünüyordu. Bir buçuk yıldan kısa bir zaman içinde altı ayı ayrı geçirmiş olacaklardı.

Castor gülümsemeye devam etmeye, sükûnetini korumaya çalışıyordu. Büyük rakibesi onun yokluğunda onun arazisine yerleşecekti. New York'u ve entelektüellerini herkesten daha iyi tanıyan bir Fransız kadın. Ama kendi topraklarında en güçlü olan Simone'du ve bunu biliyordu. Dolorès yazmayı bilmiyordu. Dolorès hiçbir zaman Simone gibi, sessiz ve dikkatli dinleyici topluluklarının karşısında konferans vermeye davet edilmeyecekti.

Simone giderken, ardında 'küçük Bost'u bırakıyordu; bu dost ve sevgilinin sadakati ve sevecenliği, yıl boyunca Dolorès'in güzel gözleri uğruna Sartre'ın Simone'a indirdiği darbeleri teselli etmeye yetmemişti. Bost, Olga'yla birlikte müthiş çiftin yıl sonu kutlamalarını paylaşıyordu. Simone'un gittiğini görmekten üzüntü duysa da kendisine geri döneceğini biliyordu. Sartre yaşadığı sayısız ilişkileri affettirmek için Castor'u Bost'a bırakıyordu.

•

1947'nin Ocak ayı sona ererken, Simone bir Constellation'a[1] bindi. Bu kez, önceki yıl yaşadığı o hazin havayı koklama işi söz konusu değildi. Sonunda, '*boy*'larının üç yıl önce Avrupa'yı kurtarmaya geldiği o efsanevi ülkeye yolculuk etme sırası Simone'daydı. Şampanyayla sarhoş oldu ve tatlı tatlı uyuklayarak geçen saatlerden sonra, devasa kentin ışıklarını gördü. New York'un ilk gökdelenle-

[1] *Constellation*: (Fr.) Bir tür uçak. (Yay.)

ri sisin arasından burunlarını çıkarmıştı, Simone'un gelişine film jeneriklerine özgü bir hava veriyorlardı.

Castor çantasından defterini ve dolmakalemini çıkarıp yazmaya başladı. Her şeyi görmek, hiçbir şeyi unutmamak, izlenimleri biriktirmek, imgeleri sıralamak. Bu günlük uğraş belki daha ileride Amerika'yı anlatmasını sağlayacaktı. Soluğu kesilmiş, gözünü dört açmış halde uçağın merdivenlerinden indi.

Simone gittiğinde Dolorès hâlâ New York'taydı. Yakında Sartre'ın yanına gidecek olan bu kadını düşünmemeyi yeğliyordu Simone. Öncelikle önemli olan yerleşmek, kentte şöyle bir dolaşmaktı. Birçok üniversitelinin ve entelektüelin oturduğu Greenwich Village'da kalacaktı. Küçük dükkânlar, rengârenk kafeler, Washington Square'de satranç oynayanlar ilk gezintisinde gördükleriydi.

Neden Michigan Gölü kıyısında dolaşmaya çıkmasındı ki? Ona bir yazarın adresini vermişlerdi. ABD'nin en büyük kentlerinden birindeki bir davet geri çevrilmezdi doğrusu. Tamam. Chicago'ya gidecekti. Kentin sırf adı bile hayallere sürüklüyordu onu. İki yüzyıldan daha kısa bir zaman önce, Kızılderili dilindeki etimolojisine göre 'yabani soğan tarlası'ndan başka bir şeyi olmayan bu kenti kaç yazar betimlemişti acaba? Tarımsal ticaretin kavşak noktası, Amerika'nın mezbahası, çetelerin ve içki yasağının başkenti olan, Michigan Gölü kıyısındaki bu kent, romanlara yaraşır bir cinayet kokusu yayıyordu. Kışın Al Capone'un kentini tipi kasıp kavuruyor, gölün üstünden kalın sis burgaçları yükseliyordu. Yazlar boğucuydu.

Peş peşe göç dalgalarıyla, özellikle de Ekim 1917 devriminden kısa bir süre sonra Rus ve Ukraynalı göçmenlerin gelmesiyle, Chicago çokkültürlü bir metropole dönüşmüştü. Orkestrası ve müzeleri dünya çapında ün kazanmıştı, üniversitesinden Nobel ödülü alanlar oluyordu. Sartre'ın kuşağından École Normale mezunu, yüzyı-

lm en saygın matematikçilerinden biri, filozof Simone Weil'in kardeşi olan Fransız André Weil 1950'li yıllarda bu üniversitede hocalık yapmıştı.

Simone 1947 Şubatı'nda Chicago'yu keşfettiğinde soğuk rüzgârlar caddeleri süpürüyor, sokaklara dalıveriyordu. Simone her zamanki ciddiyetiyle, vereceği konferanslara hazırlanıyordu. Bu aynı zamanda Amerika hakkında daha fazla şey öğrenmesi, alışılmış kavrayışını, zekâsının ve kültürünün gücünü bu öğrendiklerine uygulaması anlamına geliyordu. Chicago'ya varır varmaz temas kurması önerilen o yazarın telefon numarasını çevirdi.

Telefonun kadranı yoksa feleğin minicik bir çemberi miydi? Illinois'deki o dondurucu günden itibaren yeni bir evren açılıyordu Simone'un önünde. Yeni bir aşk, bir başka erkek. Adı Nelson Algren'di, anlatıldığı kadar yakışıklıydı, daha da önemlisi, o da yazmayı biliyordu.

'American way of life'[1] üstüne, bu ülkedeki özgürlük ve adalet üstüne her şeyi öğrenmek isteyen Castor'un soru yağmuru altında kaldı hemen. O zamanki Amerika, dünyaya yazarlarının ağzından sesleniyordu. Özellikle de Dos Passos, Faulkner ve Hemingway'in. Daha ileride, *L'Amérique au jour le jour*'da [Günbegün Amerika] Simone'un gözlemci, keşif sahibi ve masalcı nitelikleri ortaya serilecekti.

•

Konferanslarının uyandırdığı hayranlıktan yararlanarak Simone Amerika'yı doğudan batıya, kuzeyden güneye gezip dolaştı. Kalabalık bir dinleyici topluluğu geliyordu konferanslara. Şeytansı filozof Jean-Paul Sartre'ın sevdiği kadını görmek istiyorlardı. Dinleyiciler Simone'un da Sartre kadar politize olup olmadığını soruyorlardı. İngilizce'yi çok belirgin bir Fransız aksanıyla konuşuyordu Simone, ama umurunda bile değildi bu. Önemli olan

[1] Amerikan yaşam tarzı. (Çev.)

sadece, yaşamaya ve keşfetmeye duyduğu iştahı doyuran alışverişler, diyaloglardı. Savaşın yakıp yıktığı bir kıtada yetişmiş bir Fransız kadının bakışıyla bakıyordu yeni dünyaya. Sendikaların rolü, pragmatik Amerikan solunun kahramanı Franklin D. Roosevelt'in New Deal'inin[1] başarısı Marksist şemaların dengesini bozuyordu.

Özgürleşmiş Amerikan kadını mitosuna gelince; daha ziyade bir aldatmaca değil miydi? Bu soruyu sormaya değerdi. Kadınların savaştan daha az acı çektiği, ev aletlerinin onları en zor ev işlerinden kurtardığı bu ülke ne kadar da heyecan verici bir laboratuvardı. Kadınlar sorumluluk taşıyan konumlar, Avrupalı hemcinslerinden daha somut bir eşitlik elde ediyorlar mıydı? Simone bir meslek arayışının Amerikalı kadınların önceliği olmadığını çabucak fark etti. Doğu kıyısındaki en saygın kolejlere giden genç kızlar bile koca ve çocuk sahibi olmaktan söz ediyorlardı.

Simone için entelektüellerle birçok buluşma ayarlandı. Onda en çok iz bırakan buluşma, daha sonraları Sartre'la birlikte Fransızca'ya çevireceği Richard Wright' la görüşmesi oldu. Wright, görünenlerin ardında, Siyahların durumunu ve ırk ayrımını keşfetmesini sağladı Simone'un. Savaş yeni bitmişti. Toplama kamplarının ortaya çıkarılışı zihinlerden silinmemişti. Simone Amerikan üniversite toplumunun içinde, hiç beklemediği şaşırtıcı, aldatıcı bir antisemitizmle karşılaştı.

Nelson Algren bu keşif gezisinde ona eşlik etti. Aralarındaki tutku gitgide büyüyordu. Yavaş yavaş Simone' un düşüncelerini ve yazılarını kaplayacaktı. Onun sayesinde Algren'in adı Atlantik'in iki yakasında da tanınacaktı. Amerikalı âşık Simone'a doğayı, devasa ülkesinin ağaçlarını ve ışığını sevdirmeyi bildi:

"Amerika'yı sevmek, sevmemek. Bu sözlerin anlamı yok. Bir savaş alanı orası, kendi içinde verdiği çarpışma-

[1] *New Deal*: Yeni toplumsal sözleşme. (Yay.)

ya ancak merak duyabilir insan, hem bu çarpışmada kazanılan ya da kaybedilen sınır tanımıyor..."[1]

Kaynar durumdaki bu kıtayla kıyaslayınca, Paris ve Fransa ona küçük, daracık, taşra gibi görünüyordu. Çevik kalemiyle yazdığı, Amerikan yaşantısına ilişkin iğneli portredeki örtük eleştirilerin ardında yeni aşkının ülkesine yönelik gerçek bir sevecenlik seziliyordu. Dolorès ne kadar New York'ta yaşarsa yaşasın, ne kadar mükemmel bir İngilizce konuşursa konuşsun, Sartre'ın yazılanlar aracılığıyla yeniden keşfedeceği bu ülkenin atmosferini yansıtmayı Castor gibi başaramazdı. Simone bir kez daha gösteriyordu üstünlüğünü. Küçük adam günün birinde onu önce entelektüel niteliklerinden ötürü sevdiğini hatırlayacaktı. Zihin tenden baskın çıkacaktı. Simone bundan emindi.

O dönemde pek az Fransız'ın Atlantik'i geçme fırsatı olmuştu. Paris'e dönüşte Simone de Beauvoir bavulunda *L'Amérique au jour le jour*'u taşıyordu. Kitap yayınlanır yayınlanmaz başarı kazandı.

•

Paris'te Sartre *Qu'est-ce que la littérature*?'ü (Edebiyat Nedir?) yeni yayınlamıştı. 1947'de o bu denemeyi yazmaya dalmışken, yazarın rolü konusunda yazarlar arasında müthiş bir kavga yaşanıyordu. Daha 1945'te Sartre yazarın ödevlerini tanımlamış, 'çağının adamı' olduğunu söylemişti. Bu deneme bir yergi, bir kışkırtma olarak algılandı. Sartre'a göre yazarlar Voltaire ve Ansiklopediciler gibi, toplumda bir fener işlevi görmeliydi. Artık susmamalı, el altından uzlaşmayı ve suskunluğu reddetmeliydi. Bu sözler çok güçlü yankılandı. Ama birçok kişi bunu fırsat bilip Sartre ve Simone'u Alman işgali sırasında sustukları, Alman çizmesi altında piyeslerini oynattıkları için eleştirdi.

[1] Simone de Beauvoir, *L'Amérique au jour le jour* [Günbegün Amerika], Gallimard-Folio, 1948, s. 535-536.

İdeolojik tartışma, diplomatik düzlemdeki Soğuk Savaş kadar gergindi. Sağ-sol bölünmesiyle sınırlı kalmıyor, aşırı solcuları, komünistleri ve varoluşçuları kasıp kavuruyordu. Castor 1947'de Nelson Algren'e yazdığı ilk mektuplardan itibaren, geceleri, Saint-Germain-des-Prés mahzenlerinde iki klan arasında geçen kavgaları anlatıyordu. Kavgayı başlatmaya bir tek söz yetiyordu, çoğunlukla şafak sökene kadar süren bu kavgalarda herkes ötekini 'sağcı' olmakla suçluyordu.

Sartre *Les Temps Modernes*'in yönetimini üstlenerek yabana atılmayacak bir nüfuz kazanmıştı. Ona karşı bir güç odağı çıkartmak için komünistler bir dergi kurdular ve sorumluluğu da Ekim Devrimi davasına kendini adamış bir yazara, Louis Aragon'a verdiler. Aragon böylece kendini *Lettres françaises*'in başına getirilmiş buluverdi.

O dönemin Fransa'sında komünist düşüncenin ağırlığı –olumlu kahramanlar, SSCB'ye övgü– rakipsizdi. Louis Aragon, Elsa'ya yazdığı iki şiir arasında, Fransız edebiyat âleminden atılma korkusuyla, henüz kimsenin eleştirmeye cesaret edemediği büyük Stalin'e övgüler yazıyordu.

Sartre burjuva romanları yazıyor diye suçlanıyordu. *Özgürlüğün Yolları*, proletarya diktatörlüğünü göklere çıkaranlar için bir kışkırtma gibi yankılanıyordu. Küçük adam hain miydi? Yazdıklarında hiç olumlu kahraman yoktu. Burjuvazinin –ve neden olmasın, büyük sermayenin– ekmeğine yağ sürdüğünden kuşkulanılan Sartre sürekli kendini temize çıkarmak zorunda kalıyordu:

"Mademki eleştirmenler beni edebiyat adına mahkûm ediyor, ama edebiyattan ne anladıklarını hiç söylemiyorlar, onlar verilecek en güzel yanıt, yazma sanatını önyargısız bir biçimde incelemektir."[1]

"Konuşmak, harekete geçmektir."[2]

[1] Jean-Paul Sartre, *Qu'est-ce que la littérature?* (Edebiyat Nedir?), Gallimard Idées, 1948, s. 10.
[2] *A.g.y.*, s. 29.

Eleştirmenlere karşı dişiyle tırnağıyla kendini savunurken, Sartre densizlik etme pahasına, komünistlerin boş ama parlak sözlerine kaptırıyordu kendini:

"Fransız yazardan söz ediyorum ben, burjuva olarak kalan tek yazardan, yüz elli yıllık burjuva egemenliğinin bozduğu, bayağılaştırdığı, esnekleştirdiği, her biri rahatlıkla ve yüzüstü bırakılmışlıkla kısacık bir göğüs geçirmeye benzer 'burjuva sözcükleriyle' dolu bir dille yetinmesi gereken tek kişiden."[1]

Sayfalar boyunca meslektaşlarıyla nefret ettiklerinin –burjuvaların– arasındaki suç ortaklığını ifşa ediyordu. Ama bu ifşa sonunda Komünist Parti'yle bir ittifaka varmadı. Tam tersine. Sartre yaklaşık on sayfada, neden bir yazarın Komünist Parti'ye girmemesi gerektiğini ispatladı. Komünistleri hiçbir kanıt ortaya koymadıkları ve sindirmeyle iş gördükleri yolunda kınadı. Onların başvurduğu hakaret dolu yöntemleri eleştirdi:

"Muhalife asla yanıt verilmez: Gözden düşürülür o, polisten, İstihbarat Servisi'nden, faşistin teki (denir)."[2]

Thorez'nin partisinin eski müttefikleriyle çatışmaya girdiği sıradaki siyasal çalkantıda bıçak gibi inen bir yanıttı bu. 5 Mayıs 1947'de Paul Ramadier, hükümetinden komünistleri çıkardı. İki ay önce, 15 Mart'ta Amerikan Başkanı Harry Truman bütün Avrupa ülkelerine komünistleri iktidardan kovmaları çağrısında bulunmuştu. Moskova'da dört büyük devlet, Almanya ve Avusturya'nın yazgısı konusunda ortak karara varamamışlardı. ABD'de Devlet Bakanı George Marshall, yaşlı kıtanın komünist kampa kaymaması için Avrupa'ya bir yardım planı tasarlıyordu.

Avrupa'yı denetim altına almak için herkes kıyasıya mücadele ederken Sartre'ın sözleri skandal yaratıyordu. İki tarafta, Doğu'da da Batı'da da yer almayı reddedişi Sartre'ı, Castor'la birlikte, marjinalliğe oturtuyordu.

---

[1] *A.g.y.*, s. 203.
[2] *A.g.y.*, s. 308.

Sartre uzlaşmayı kabul etmedi. Aralarını düzelten âşıklar İsveç ve Laponya yolculuğuna çıktılar. Sartre Dolorès'i düşünüyor muydu, Simone Nelson'u özlüyor muydu? Kuşkusuz. Nelson Algren'e mektuplar bunu göstermektedir. Ama bu yolculuk Sartre için bir zafer oldu, sonunda baş başa kalan iki yazar için iyi bir yakınlaşma fırsatı doğurdu. Sartre ve Simone Fransa dışında yolculuk ederken XVIII. yüzyıl Fransız filozoflarıyla sürekliliği simgeliyorlardı. Fransa'nın düşünce âleminde ürettiği kayda değer ve önemli ne varsa, onların kişiliğinde somutlaşıyordu.

İsveç'te, Danimarka'da saygı ifadeleri ve alkışlar Castor'dan çok Sartre'a yöneliyordu. *Konuk Kız*'ın yazarı sağlam bir üne kavuşmuştu ama hayat arkadaşının ünü, yazarın bağlanma'sı konusundaki açıklamalarından sonra daha büyük çapta yankı bulmuştu. Gazeteciler, eleştirmenler, entelektüeller soruları ona yöneltiyorlardı. En ufak sözünü bile halk büyülenmiş bir sessizlik içinde dinliyordu. Yanı başında Simone, defterlerinin yardımıyla günlük çalışmasını sürdürüyordu. İşini bitirince Simone dolu dolu yararlanıyordu günden. Her an bir gözlem, neşe ve alışveriş kaynağı oluyordu. Laponya gezisi yeni manzaralar keşfetme fırsatı vermişti ona. Sartre'ın hep aynı derin tiksinmeyi hissettiği doğayı Simone hâlâ çok seviyordu.

Sonbaharda Fransa'ya yeni dönmüşlerdi ki Simone tekrar ABD'ye uçtu. Altı aydan kısa sürede yaptığı bu ikinci yolculuk kötü başladı: Uçağın bir motoru stop etti, bir teker patladı,[1] Simone son anlarının geldiğini sandı. Şan şöhret kötü bitecekti neredeyse. Chicago'da eylül güneşi altında Nelson Algren'le buluştu ve o andan itiba-

[1] Simone de Beauvoir, *Un amour transatlantique, lettres à Nelson Algren, 1947-1964* (Aşk Mektupları), Sylvie le Bon ve Beauvoir tarafından İngilizce'den çevrilmiş, notlandırılmış, düzenlenmiş metin, Gallimard, 1997, 32 numaralı mektuptan sonra gelen yorum, s. 67.

ren sırf onun için ABD'ye tekrar geleceğini anladı. Bir yıl içinde Sartre'dan daha sık geçmişti Atlantik'i.

Küçük adam Dolorès'e derinden bağlıydı hâlâ. Şimdi Paris'te, Simone'un topraklarında kendine birtakım alışkanlıklar edinmiş olan bu sevgiliden vazgeçemiyordu bir türlü. Atlantik'in öte yakasında Castor'un mutlu olduğunu ve sevildiğini bilmek içini rahatlatıyordu. Bu Amerikalı, ondan kuşkusuz daha yakışıklı olan –hiç de zor değildi bu– Algren, Castor'u sonsuza dek etkileyemezdi. Tarihin akışına ve olaylara etki etmek gibi benzersiz bir duyguyu sadece Sartre tattırabilirdi. Endişeleri tümüyle dinmemişti. Yaşamındaki iki kadın arasında nasıl bir denge bulmalıydı? Bereket versin ki siyasal yaşam ve yazı hemen baskın çıkıyor, onu çözülmek bilmez duygusal sorunlarından uzaklaştırıyordu.

Savaş yine çok yakın görünüyordu.

•

Orta Avrupa'nın denetimi için ABD ile SSCB arasındaki mücadele kızışıyordu. Azınlıktaki sosyalistlerin yakınlaştığı Sartre bir siyasal grup kurmayı denedi. Pek başarılı olamadı.

İki blok arasındaki gerilim arttı. Birkaç hafta önce Sovyetler, Marshall planı hakkında düzenlenen Paris Konferansı'na katılmayı Çekoslovak makamlarına yasaklamışlardı. İçişleri bakanlığına komünistlerin el koymasından yararlanarak Prag'da iktidarı ele geçirdiler. Bir temizlik harekâtı başlattılar, 'burjuva' diye nitelenen ılımlı bakanları istifaya zorladılar. 'Prag darbesi' Avrupa'yı titretti ve dünyayı Soğuk Savaş'ın içine soktu.

Stalin'in bu güç gösterisinin güçsüz gözlemcileri olarak Amerikalıların, Marshall planının uygulamaya konmasını hızlandırmaktan başka çözümü yoktu.

Paris'te komünistler bayram ediyordu. Sol ve entelektüeller bir sorgulama içindeydi. 'Kardeş' ülkelerin desteğinden emin olan Picasso, Aragon ve Éluard'ın yıl-

dızları parlıyordu. Aynı sıralarda, Sartre çalışma masasına yerleşmiş, komünistlerle arasında zaten gerilimli olan havayı daha da tırmandıracak bir piyese son noktayı koyuyordu: *Les Mains sales* (Kirli Eller).

Metin olayların hararetiyle yazılmışa benziyordu. Siz karar verin: Orta Avrupa'daki düşsel bir ülkede, bir komünist partinin üyeleri militanlık anlayışı konusunda birbirlerine ters düşerler. Etkili, başarılı olmayı takıntı haline getirmiş bir üye, 'ellerini kirletmekte' tereddüt göstermez.

Bu kadarı da fazlaydı. Castor'a göre,[1] Sartre'ın eski sevgililerinden ikisine rol sağlamak için kaleme aldığı bu yeni yapıt komünistlerin gözünde tahammül edilmez bir ihbardı. Komünist Parti'ye karşı her eleştiri 'kurşuna dizilen 75.000 kişinin partisi'ne karşı bir saldırı oluşturuyordu. Bu sırada Castor, yorumcuları ona hiç de yabancı gelmeyen temsillerle eğleniyordu: Simone'un ilk romanına istemeden esin veren Olga ve kardeşi Wanda bu kez sahnedeydiler. Sartre onlara karşı görevleri olduğunu hissediyordu. Dolorès'le yaşadığı, Olga ve Wanda'yı da gölgede bırakan şu aşk yüzünden kendini bağışlatması mı gerekiyordu? Saint-Germain-des-Prés'deki, yıllar boyunca daha da genişleyen ve karmaşıklaşan kadınlar âleminde böylece yeniden dirlik düzen kurmayı mı umuyordu? Siyaset ve Fransız edebiyatı 'küçük adam'ın duygusal sıkıntılarına kimbilir ne çok şey borçlu! Piyes bittiğinde, Sartre, sevgililerinin hepsine, kendi yöntemince, Dolorès'in hâlâ gözdesi olduğunu hatırlattı; çünkü yapıtı, yeni alışkanlık edindiği üzere, Dolorès'e ithaf etmişti.

Çekoslovakya'da komünistler iktidarı ele geçirirken, Sartre Camus'yle birlikte David Rousset'nin grubuna katıldı, bu grup daha sonra Rassemblement Démocratique Révolutionnaire'e (Devrimci Demokratik Topluluk) dönüşecekti. Filozof bir basın toplantısına ve bir genel kurul toplantısına katıldı. Böylece kent-devlette bir rol oy-

[1] Simone de Beauvoir, *Un amour transatlantique, lettres à Nelson Algren, 1947-1964*, 12 Şubat 1948 tarihli, 69 numaralı mektup, s. 173.

nadığı yanılsamasına kapılıyordu. İlkçağ'dan beri her düşünürün hayali bu değil midir zaten? Ama bu hayal fazla uzun sürmedi. Çabucak fikir ayrılıkları belirdi. Bu talihsiz siyaset çıraklığı Sartre'a siyasetin bir meslek olduğunu ve zaman istediğini öğretti.

Siyasal yaşama daha az ilgi duyan ama Sartre'ın attığı adıma destek vermeye hazır olan Castor *İkinci Cins*'i perdahlamayı bitiriyordu. Mayıs 1948'de, Nelson Algren' le Meksika ve Guatemala yolculuğuna çıkmak üzere yeniden Atlantik'i geçti.

Gitmeden, *Kirli Eller*'in prömiyerine katıldı. Genç François Perier, Hugo rolünde büyük başarı kazandı. Komünistler Simone'un çok şiddetli olmasından korktuğu tepkilerini gösterdiler gecikmeden. Prömiyerin ertesi günü, Guy Leclerc *L'Humanité*'de şöyle yazıyordu:

"Hermetik filozof, bulantılı yazar, skandal yaratan dramaturg, üçüncü sınıf demagog, işte Mösyö Sartre'ın kariyerindeki aşamalar bunlardır."[1]

Her taraftan saldırılar yağıyordu. 30 Ekim 1948'de Roma'daki Engizisyon kurulunun yayınladığı bir kararnameyle Sartre'ın yapıtı Kara Liste'ye (Endeks) alındı.[2] Hem sağın hem de aşırı solun nefret ettiği, işgal yıllarından sonra gençliğin övgülere boğduğu Sartre harekete geçmişti: makaleler, tiyatro oyunları, denemeler, romanlar. Varoluşçuluk rağbet görüyor, özgürleşmenin felsefesi haline geliyordu.

İşte o sırada Kravchenko olayı patlak verdi.

•

Dört yıl önce, 1944'te yüksek mevkili bir Sovyet, ülkesinden ayrılmıştı. ABD'ye gelince, simgesel bir adı olan anı kitabını yayınladı: *Özgürlüğü Seçtim*. Solun eleştirmeye cesaret edemediği adamın, Stalin'in yaptığı vahşeti anlatıyordu anılarında. Victor Kravchenko SSCB'

[1] Sartre, *Œuvres romanesques*, Chronologie, Gallimard La Pléiade, 1981, s. LXVI.
[2] *A.g.y.*, s. LXVII.

deki çalışma kamplarının varlığını ifşa ediyordu. Gulag[1] karanlıktan çıkıyordu.

Yapıt kitapçılarda çok büyük bir başarı kazandı. Yayınlandığı anda, PCF (Fransız Komünist Partisi) üyeleri bu tanıklığın inanılırlığını yok etmeye giriştiler. Kitabın Batı Avrupa'da çıkması Moskova için tehlike anlamına geliyordu.

Nazilerin toplama kamplarının ortaya çıkmasından çok kısa süre sonra, anlı şanlı Kızılordu'nun temsilcileri oturmuştu bu kez sanık sandalyesine. Karşı saldırı, Louis Aragon'un yönetimindeki edebiyat dergisi aracılığıyla geldi. 13 Kasım 1947'de, *Les Lettres françaises* dergisinde, adı halk tarafından da meslektaşları tarafından da tanınmayan, sözde Amerikalı bir gazeteci, Victor Kravchenko'nun bu yapıtın gerçek yazarı olmadığını ileri sürdü. Gazeteciye göre, CIA'in atası, Amerikan gizli servisi OSS tarafından düzenlenmiş, sahte bir belgeydi kitap.

Fransız solu komünist diktaların karşısında titrerken, herkesi hayrete düşüren bir olay oldu: Kısa zamandır Amerikan yurttaşı olan Victor Kravchenko *Lettres françaises* hakkında şikâyette bulundu ve hakaret davasını hızla açtı. Mahkeme neredeyse hiç yapılamayacaktı. Kravchenko Fransız topraklarına daha ayak basmadan ölüm tehditleri aldı. Arkadaşlarına baskı yapılıyordu. Kravchenko tehditlere kulak asmadı ve Orly'ye indi. Polis koruması altında, dört ay boyunca aleyhindekilere göğüs gerdi. Komünist Parti ve SSCB elçiliği, gizlenmeye gerek görmeden, özellikle de basın toplantısı sırasında, provokasyonları artırdı. Kamuoyunu manipüle etme girişimleri o kadar incelikten uzaktı ki başarısızlığa uğradı.

Parisliler her gün yığınlar halinde duruşmaları izlemeye geliyordu. Günden güne Kravchenko iyi niyetini ve sözlerinin doğruluğunu kanıtladı. Sindirme konusun-

[1] *Gulag:* (Rus.) Eski SSCB'deki rejim baskısının simgesi haline gelmiş çalışma kamplarına verilen ad. (Yay.)

da uzman olan Sovyetler, Kravchenko'nun gulagdan kurtulan eski tutsakların ifade vermesini sağlayamayacağını sanıyorlardı. Ama yanıldılar. İki tanık davanın akışını değiştirdi: Sartre'la aynı siyasal grubun üyesi olan Rousset ve Alman Komüntern'inden bir görevlinin karısı olan Margaret Buber-Neumann. Buber-Neumann'ın kocası 1937'de Stalin tarafından öldürtülmüştü. Kadın da aynı yıl 'halk düşmanı' diye gulaga götürülmüştü! Şaşkınlık içindeki izleyici kitlesinin karşısında, Margaret Buber-Neumann, 1939 Ağustosu'nda Alman-Sovyet Paktı'nın imzalanmasının ardından Stalin'in Hitler'e Alman komünistleri nasıl teslim ettiğini anlattı. Kendisi de böylece Sovyet gulagından dosdoğru Ravensbruck'teki toplama kampına aktarılmıştı.

Dehşet içinde kalan duruşma salonunda, eski bir komünistin karısı, Nazi karşıtı bir direnişçi olan ve Sovyetler tarafından Hitler'e teslim edilen bu kadının tanıklığı bomba etkisi yarattı. Fransız entelektüelleri bu kampların var olduğu ya da var olmadığı konusunda didişedursun, kurbanların tanıklığı mahkemeyi ikna etmişti. Victor Kravchenko davayı kazandı.[1]

Kamuoyu dengesini yitirdi. Sartre ve Simone kayıtsız kalamazdı. David Rousset onlara Sovyet diktatörlüğünün gerçeklerini hatırlatmak için hiçbir fırsatı kaçırmıyordu. Yine de, Kravchenko'nun açıklamalarına ve David Rousset'nin tanıklığına rağmen, Sartre yerli yerinde duran faşist rejimlerin, Franco'nun İspanya'sının, Salazar'ın Portekiz'inin ABD tarafından desteklendiği ve bu koşullar altında kendisinin SSCB düşmanı olarak öne çıkamayacağını belirtti:

"Lenin'in, Troçki'nin yazdıklarında, evleviyetle Marx'ta, sağlam olmayan, bugün hâlâ bütün ülkelerin insanlarına seslenmeyen, ülkemizde neler olduğunu anlamamızı sağlamayan tek bir sözcük bile yoktur."[2]

[1] Victor Kravchenko, *J'ai choisi la liberté*, Éditions Self, 1947.
[2] *Les Temps Modernes*, 1949.

Filozof, halkın ve mazlumların savunucusu Sartre, gerçeğe ve olgulara karşı, Ekim Devrimi'nin mitoslarına ve kuramcılarına bağlı kalmak istiyordu. Paris'te eleştirilere uğrayan komünistler, başka cephelerde çarpıcı bir intikam alıyordu. Uzun Yürüyüş'ün güçlüklerinden ve çetin mücadelelerden sonra, Mao Zedung Pekin'de iktidarı ele geçirmişti, Asya'nın en büyük ülkesine, sonunda halkın kumandayı aldığı bir Marksist-Leninist rejimi dayatıyordu.

Komünistlerin endişelenmesine gerek yoktu. Haksızlığa karşı mücadelede mihenk taşı olmaya devam edeceklerdi. Dünya dosdoğru uçuruma, nükleer savaşa doğru gidiyordu.

İşte bu gergin ortamda *Les Temps Modernes* Castor'un kadınlara ilişkin makalelerini yayınlamaya başladı.

•

Kadınların durumu çok fazla kişiyi ilgilendirmiyordu. Erkeklere ayrılmış, siyasal konular ciddi görünüyordu sadece. Avrupa'nın paylaşılması, Moskova ile Washington arasındaki çatışmalar, Asya'daki komünist devrim, feminist hak taleplerini çok varsayımsal bir zemine öteliyordu. Kadınlar kısa zaman önce oy hakkı elde etmişlerdi, daha ne şikâyetleri olabilirdi ki?

Bir Üçüncü Dünya Savaşı tehlikesi entelektüellerin ve siyasetçilerin kafasını kurcalıyordu. Ötekiler gibi Sartre da bu dehşet verici gerçeğe göre düşünüp hareket ediyordu.

İkinci Cins'in ilk cildi 1949'un Nisan ayında yayınlandı. Birkaç gün içinde Fransa hayretle öğrendi ki en büyük uçurum, süper güçler arasındaki değil, kızların yazgısıyla erkeklerinkini ayıran uçurumdur. Toplumun, üyelerinin yarısını daha aşağı koşullarda tutmak için kullandığı ince mekanizmaları yapmacıksız biçimde betimlemeye cesaret eden bir eleştirel bakışla erkeklerin

ve kadınların özel yaşamı çözümlenmişti. Kuramsal ve soyut çatışmalardan uzak, Castor gündelik yaşamdan söz ediyordu.

Sert bir şok oldu bu. Neredeyse dayanılmaz bir şok. Simone de Beauvoir hangi hakla, kadınların yaşamının inandırıldıkları yaşam olmadığını ileri sürme cüretini gösteriyordu? Yıllarca süren bir çalışmanın ardından, dünya kadar eski bir zulmün nasıl işlediğini ortaya seren bu kadına karşı, farklı görüş taşıyan herkes bir güzel birlik oldu. Simone hem Kilise temsilcilerinin hem de Marksizmi temsil edenlerin nefretini ve öfkesini üstüne çekti. Ona karşı herkes oybirliğine varmıştı.

Tepkilerin şiddeti, Simone'un dile getireceği üzere, bayağılığın, akla gelebilecek her şeyin ötesine geçmişti. Katolik yazar, Fransız Akademisi'nin müstakbel üyesi, 1952'de Nobel ödülü alacak olan François Mauriac bile *Les Temps Modernes*'in bir çalışanına şu korkunç sözleri yazacak kadar ileri gitmişti:

"İşvereninizin vajinası konusunda her şeyi biliyorum artık."[1]

Birçok açık saçık şaka yardımıyla, dönemin gazetecileri ve düşünürleri, onlara edepsiz ve rezilce görünen bu kitaba saldırdılar. Simone fazlasıyla 'cüretli' görünen bazı pasajları yayınlamaya cesaret edemeyen kadın dergilerinin karşısında bile savunma yapmak zorunda kaldı. Kendini temize çıkarması istendi.

Birkaç hafta boyunca uluslararası siyaset önemini yitirdi. Oysa Simone'un yapıtının vardığı sonuç dönemin baskın ideolojisine uygun düşüyordu. Simone, o sıralarda hayat arkadaşı tarafından göklere çıkarılan sosyalist ve Marksist görüşlere bağlılığını açıkça belirtiyordu. Her şeye rağmen, SSCB'deki kadınların durumu hakkında temkini elden bırakmıyordu. Şöyle yazıyordu:

"Erkeklerle kadınların eşit olacağı bir dünya hayal

[1] Claudine Monteil, *Simone de Beauvoir, le mouvement des femmes*, Édition du Rocher, 1996, s. 10.

etmek kolay çünkü Sovyet devriminin vaat ettiği de tam olarak böyle bir dünyaydı."[1]

'Komünist' sözcüğü kullanılmamıştı. Zamanın ruhuna uygun bir sonuca varıldı. Simone yirmi yıl sonra, Mouvement de la Libération des Femmes'a (Kadın Özgürlüğü Hareketi) aktif katılımı sırasında, bu sonuca varılmasını eleştirme dürüstlüğünü gösterdi. Safça, kitabı çıktığında komünistlerin desteğini elde etmeyi ummuştu. Ama tam tersi olmuştu. Komünistlere göre *İkinci Cins* yalnızca 'burjuvalara' yönelikti çünkü komünist ülkelerde erkeklerle kadınlar arasındaki eşitsizlikler ortadan kaldırılmıştı. Elbette, 1917'den beri, Parti'nin hiçbir genel sekreteri kadın değildi... Castor'la dostluğu uzun bir geçmişe dayanan Françoise d'Eaubonne bu konuda şunları söylüyordu:

"1953'ten 1959'a kadar, Jeannette Vermeesch'in[2] kürsüye çıkıp o dönemdeki pek geçerli uyarıyı (feminizm mi, aman sakın!) es geçerek kadınlara seslendiğine bir kez bile tanık olmadım."[3]

Kafelerde eleştiriler gırla gidiyordu. Erkekler bıyık altından gülüyordu. Gazeteciler, yüzyılın en büyük skandallarından biri konusunda intikam dolu cümleler sıralıyorlardı. Castor tabu konulara değinmeye cüret etmişti: cinsellik, yasadışı kürtaj, kadınların ekonomik bağımsızlığı.

Kilise Sartre'ın yapıtlarını zaten Kara Liste'ye almıştı. Simone'unkiler de aynı akıbete uğradı. Pazar ayininde inananlar, rahiplerin vaaz verirken, Hıristiyan ve aristokrat kökenlerini inkâr eden bu dinsiz kadını mahkûm edişini dinliyordu. Bu günahkâr kadın yüzkarası olacaktı. Cours Désir'in şerefine gölge düştü.

Kitabın bütün tarihsel, felsefî ve sosyolojik yönleri bile bile görmezden gelindi. Saldırılar özellikle Simone

[1] Simone de Beauvoir, *Le Deuxième Sexe*, Gallimard-Folio, 1949, cilt II, s. 653.

[2] Jeannette Vermeesch o dönemde Fransız Komünist Partisi Genel Sekreteri Maurice Thorez'nin kadın arkadaşıydı.

[3] Françoise d'Eaubonne, *Le Féminisme* [Feminizm], éd. Alain Moreau, s. 10.

de Beauvoir'ın çalışma ve cinsellik konusunda söylediklerine yöneliyordu. Bir kadın ekonomik bağımsızlığını sağlamayı ve cinselliğini özgürce yaşamayı kafasından geçirsin, Fransa mahvolurdu!

Simone bu birinci cildin başına, hayat arkadaşından, insanlık durumunun çiftanlamlılığını hatırlatan bir cümle koymuştu:

"Yarı suç ortağı, yarı kurban, herkes gibi."[1]

Kimse yazarın öbür yazarlara getirdiği acımasız eleştirilerin üstünde durmadı. Simone ciddiyetsizliklerini kınıyor, çalışmak yerine hoşa gitmek istedikleri, şoke etmekten korktukları için suçluyordu onları. Sadece Colette ve Virginia Woolf bu suçlamanın dışında kalıyordu.

Ama kadın okurlar kitap konusunda yanılgıya düşmediler. Deneme bir kurtuluş çağrısı gibi algılandı. Mektuplar yağdı. Kadınlar, aralarından, söylemeye cesaret edemedikleri şeyleri dile getirebilen bir kadını bulmuşlardı sonunda. Simone de Beauvoir onlara enerji veriyordu, ikinci dereceden olmayan bir iş arama, o zamana dek erkeklere ayrılmış mesleklerin, tezgâhların kapısını çalma gücü veriyordu.

Jean-Paul Sartre kitapta Simone'un dostu ve âşığı Jacques-Laurent Bost'a ithafını görünce hiçbir yorum yapmadı. *Les Temps Modernes*'in ilk sayısı çıkarken yaptığı hakarete yanıt mı vermek istemişti Simone? Ortak yapıtlarının başında kendi adı yerine bir başka kadının adını gördüğünde hissettiklerinin aynısını hissetmesini mi sağlamak istemişti? Kadınlar üstüne yazılmış bu önemli yapıt hiç beklenmeyen bir erkeğe ithaf edilmişti.

Saint-Germain-des-Prés'nin müdavimleri, bu ithaflar savaşında kâğıt üstünde ölümsüzleştirilen âşıkların ve metreslerin adlarını görerek çok eğlendiler. Paris'in edebiyat salonlarında dolaşan isimlerin, pek çoklarının imrendiği bir biçimde, saygınlığı arttı. Aralarında yazı

[1] Simone de Beauvoir, *Le Deuxième Sexe*, Önsöz.

yazanlar, sonunda bir yayıncı bulabileceklerini bile ummaya başladılar.

•

Simone bir başka erkeği onurlandırırken, Sartre tanıştıkları ilk günlerdeki gibi ona yakın hissediyordu kendini. Radyoda Castor'un kitabını savunmasını dinliyordu. Yazar, canlı ve sert ses tonuyla, eleştirileri birer birer çürütürken soluğunu zor toparlıyor, hiç ara vermiyordu. Savaşmayı seviyordu ve kimseden korkusu yoktu. Sartre, hem sağın hem de solun muhafazakâr düşüncelerine göğüs geren, ezelî ve ebedî hayat arkadaşının gücüne duyarsız kalamıyordu.

Çevrelerindeki bazı insanlar merak ediyordu: Sartre Simone'la dayanışma içinde kalacak mıydı? Sartre skandal yaratan kitabı ve yazarı onaylamadığını belli edecek küçücük bir kayıtsızlık olsun gösterirse, yelkenleri suya indireceklerdi. Filozof halkın önünde Castor'a sadakatini ve desteğini sergiledi. Böyle anlarda Simone'a hayran olmamak, onu sevmemek olası mıydı?

Fransa'da ilk kez birisi kadınların gündelik yaşamları içindeki durumu konusunda yazmaya cesaret etmişti. Açık ve acımasız bir mantıkla, Castor kadınların yüzyıllardır uğradığı zulmü ifşa ediyordu: "Kadınların çoğu dünyanın gidişinden hep uzak tutulmuştu çünkü erkekler bir tek kendilerinin gerekli nitelikleri taşıdığına inanıyordu. Kültürel mitoslar erkeklerin kadını nesne durumunda tutmasına yardım etti. Evlilik ve aile ortamı kadınların zulüm gördüğü mekânlardır. Kadın doğulmaz, olunur."[1]

•

Kitap kırk dile çevrildi ve milyonlarca sattı. Castor Fransa dışında da şöhret oldu.

Nelson Algren Paris'e gelmeye karar vermişti. Mayıs

[1] Simone de Beauvoir, *Le Deuxième Sexe*, cilt II, s. 13.

ayında, *İkinci Cins*'in birinci cildinin yayınlanmasından birkaç gün sonra geldi. Fransızca'yı doğru düzgün okuyamadığı için, Fransa'da skandal yaratan sözlerin içeriğini anlayamıyordu. Sevgilisini yeniden görmeye, onun ülkesini ve kültürünü keşfetmeye gelmişti. Daha önceki gelişinde, eski Amerikan askeri Fransa'yı öyle hızlı katetmişti ki sadece şarap sunan güler yüzlü genç kızları hatırlıyordu.

Bu kez tek rakibiyle de tanışacaktı – evlenmek istediği kadının dediğine bakılırsa, o ufak tefek adamcağızın Simone'a 'ihtiyacı' vardı. Sevdiği kadının sevgilisinin öykülerini *Les Temps Modernes*'de yayınlatmaya ve Fransızca'ya çevirtmeye uğraşan bir rakip; hem de New York'ta bir sevgilisi olan bir erkek. Şu Fransızlar iflah olmazdı doğrusu!

Nelson Algren boğazı düğüm düğüm, kalbi çarparak uçaktan indi, kendini nerede bulacağını bilemiyordu. Castor'un evinde onu Sartre bekliyordu. Ağzında piposu, Algren'in elini sertçe sıktı. Kayan bakışlarını yakalayabilmek zordu. Sartre kendini İngilizce çok zor ifade ediyordu. Nelson Fransızca konuşamıyordu. Süratli ve sabırsız Simone çevirmenlik yapmak zorunda kaldı. Söylediğine bakılırsa bu rolden pek hoşlanmamıştı.

Çabucak bir yığın etkinliğin ortasına düştüler. Simone'un *Koşulların Gücü*'nde anlatacağı gibi, Algren her yerde iyi karşılandı, pohpohlandı, Başka bir yaşam biçimini, Saint-Germain-des-Prés ve Paris yaşamını keşfetti.

Simone aleyhindekileri şaşırtarak Fransa'dan yanında iki yazar olduğu halde ayrıldı. Üçü birlikte İtalya, Tunus, Cezayir ve Fas'a yolculuk yaptılar. Bu topraklar hâlâ Fransız denetimindeydi ama sömürgelerin yıkılma vakti yakındı. Castor, anılarında yerli halkların durumundan ayrıntıya girmeden söz edecekti. Âşıklarının yanında, çevresini gözlemliyor, mutlu anılar biriktiriyordu. *İkinci Cins*'in ikinci cildi daha çıkmamıştı ama manüskri çok-

tan yayıncıya teslim edilmişti. Simone yazı tatilinde hissediyordu kendini.

Algren ABD uçağına kararsızlık içinde bindi. Simone bu gidişten çok yara almıştı. Tekrar görebilecek miydi Algren'i? Algren onu sevmeye devam edecek miydi? Yoksa aile kurmak için bir başka kadın mı arayacaktı?

New York'tan aktarma yaparken Nelson Algren Pulitzer ödülünü kazandığını öğrendi.[1] Şöhret bulaşıcıydı. Taşralı yazar birden ün kazanmıştı. O sırada Sartre da Simone da edebiyat ödülü kazanmamıştı. Üstelik Algren'in aldığı, Fransa'da da saygın bir ödüldü. Algren Simone'un kollarından şöhretin kollarına geçti. Sonunda kabul gördüğünü hissediyordu. Melankoli ve yalnızlığın üstesinden gelmesi için yeterli olacak mıydı bu?

Sartre RDR'in son günlerini yaşadı; mantıksal olarak topluluk komünistlerle birlikte çalışmak isteyenler ve diğerleri arasında bölündü. Filozofa, asıl işi olan yazarlığa dönmek ve bir daha da yazarlıktan vazgeçmemek kalıyordu. Sartre'ın kendi alanı dışına taşıp siyasal yaşama girmesi tam bir başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Ama kent-devletteki nöbetçilik görevini büsbütün bırakmayacaktı. 1950'de Kore Savaşı'yla bu kez siyaset gelip onu bulacaktı.

•

Sartre yine de kendini özgür ve mutlu hissediyordu. Castor tekrar Chicago'ya Algren'in yanına gittiğine göre, o da büyük bir rahatlık içinde Amerikalı sevgilisiyle yolculuk edebilecekti. Dolorès'le Sartre, Simone'un önceki yıl Nelson'la gezdiği iki ülkeye, Meksika ve Guatemala'ya, sonra da Haiti ve Küba'ya gittiler. Sartre orada Hemingway'le buluştu. Görüşme pek başarılı geçmedi.[2] Dolorès susuyordu. Aslında Sartre siyasal görüşlerini paylaşabilecek, bıkıp usanmadan tartışabilecek, yazıları için tavsiyelerde bulunabilecek bir kadınla yolculuğa çıkma-

[1] Simone de Beauvoir, *La Force des choses*, cilt I, s. 250.
[2] Annie Cohen-Solal, *Sartre*, s. 422.

yı tercih etmez miydi?

Simone ise Algren'in Pulitzer ödülünden güç alarak yeniden yazmaya koyulacağını umuyordu. Amerikalı yazar, Simone'la Sartre'ın gösterdiği konsantrasyonu kendi çalışmasında göstermeyi bilmiyor ya da istemiyordu. Onlar hiç gevşemiyordu. Yine ve daima çalışmak. Yazgıları böyleydi. Sartre üç saat sabah, üç saat akşam, hatta bitirmesi gereken bir makale varsa daha uzun süre çalışma masasının başına oturuyordu. Castor günlerini Bibliothèque Nationale'de geçiriyor, bazen oraya görevlilerden bile önce gidiyordu. Özgür bir yaşam görüntüsü altında, aslında Sartre ile Castor tam birer emekçiydi. İş dayanmıyordu onlara. Bin sayfayı aşkın bir denemeyi kâğıda dökmek için araştırmak, düşünmek ve yazmakla ne uzun saatler geçiriyorlardı! Dolorès, Olga ve Sartre'ın öbür sevgilileri, ikiliye bir yaşama nedeni veren sürekli ve günlük çabanın anlamını bilmiyorlardı. Algren'in, yapıtının sürekliliğinin ciddiyetine bağlı olduğunu anlamaması Castor'u üzüyordu.

Âşık kadın mektuplarında, Castor durmaksızın Algren'i beyaz kâğıdın yolunu bulmaya itiyordu. Usandırıyordu Amerikalıyı. Selameti buna bağlıydı. 2 Aralık 1949'da şöyle yazdı:

"Do you work????"[1]

Altı çizilmiş ve birbirinden büyük dört soru işaretiyle çevrelenmiş bu soru Castor'un düşüncesinin ve yaşama nedeninin özünü içeriyordu. *İkinci Cins*'te Simone, kadınların çoğunun yapıtlarına yeterince ciddiyetle yaklaşmadığını, yazma ile baştan çıkarmayı birbirine karıştırdığını söylüyordu. Algren, bir disipline girmek yerine, gecelerini barlarda, sözde 'gerçek' Amerikan yaşamını anlatan orospuların ve ayyaşların yanında geçiriyordu.

Yine ve daima çalışmak. Çoğu uykusuz geceler geçiren yazarların kaderi bu değil miydi? Sartre bir makale-

[1] Simone de Beauvoir, *Un amour transatlantique, lettres à Nelson Algren, 1947-1964*. 2 Aralık 1949 tarihli mektubun fotoğrafı.

yi, denemeyi, romanı bitirmek için kaç tane uyarıcı almıştı acaba ömrü boyunca? Yazmak titizlik gerektiren bir soluk alıp verme biçimiydi. Onların yaşamasına olanak veren tek şey. Sartre ve Castor bu konuda hemfikirdiler.

IV. Bölüm
Soğuk Savaş'la Gelen Bölünmeler

Siyaset Alman işgalinden kurtuluş sırasında yapışmıştı yakalarına. Bir daha hiç bırakmayacaktı. İşgal dönemindeki kayıtsızlık ve suskunlukları telafi etmeleri gerekiyordu. Nazizmin yükselişi sırasında körleşmelerinin boyutu çok büyüktü. Bundan böyle uyanık, başkalarının acılarına karşı dikkatli olacaklardı. Faşizme ve diktatörlüklere karşı mücadele o zaman anlam kazanacaktı.

ABD'de kaldıkları sırada Marksist eleştiriye alışmış bir bakışla gözlemlemişlerdi bu ülkeyi. Kalpleri bir yanıyla Amerika'da kalsa da, Amerikalıların Siyahlara karşı açıkça ırkçılık yapması, yazar Richard Wright'ın kendi durumundakilere yönelttiği vurucu bakış, özgürlükler ülkesine mesafeli durmaya yöneltti ikiliyi.

•

Dolorès'le geçirdiği yaz Sartre'ın düşlediği gibi bir mutluluk dönemi olmamıştı. Onunla aynı yerde oturmak isteyen metresinin ısrarlı talepleri filozofu bıktırdı. Tek bir yaşam biçimi biliyordu Sartre, çoğul bir yaşam; eski olsun yeni olsun her metresinin belli saat dilimleri vardı ve Dolorès'ten başka hiçbiri, filozofun dünyasından kovulma korkusuyla bunu sorgulamaya cesaret edememişti. Sartre istiyor ve alıyordu. Haremine girmek, gözdeleri arasında olmanın mutluluğunu ellerinden geldiğince kabul etmek de kadınlara düşüyordu.

Sartre'ın sevgililerine örtülü biçimde dayattığı bir başka koşul da Castor'a karşı çıkmayı kesinkes yasaklamasıydı. Bunu kabullenmek hiç de kolay değildi. Sartre,

eğer mümkünse, Castor'la iyi geçinmelerini bile bekliyordu. Dolorès bu konudan söz edilmesini bile istemiyordu.

"Mademki beni seviyorsunuz," diyordu sık sık, "evlenelim öyleyse."

Sartre kadına sarıldı, ellerini okşadı, uzun uzun öptü Dolorès'i, ama saatine baktı. Castor tatilden dönmüştü.

"Benden çıkıp onun yanına gitmeyeceksiniz herhalde!" diye haykırdı Dolorès öfkeyle. "Siz artık benimlesiniz."

Sartre bakışlarını yere indirdi ve yanıt vermedi. Sokağa çıktı, hızlı adımlarla La Bûcherie Sokağı'ndaki daireye yöneldi. Saint-Germain-des-Prés Kilisesi'ni sıcak bir aydınlık sarmalıyordu.

Simone odasında Sartre'ı bekliyordu, tatil güneşinden esmerleşmişti. Âşığı ne haberler verecekti acaba? Arkadaşları sayesinde yakından bildiği Dolorès'in talepleri Simone'u korkutuyordu. Ya bunca yıldan sonra Sartre, isteyen Dolorès olduğu için bu evlenme arzusuna boyun eğerse?

Kapı vuruldu. Simone bir sıçrayışta kalkıp açtı. Sartre, ağzında bir sigara, karşısında duruyordu. Gülümseyişi her zamanki gibiydi, ama yorgun gözlerinin altındaki mor halkalar Simone'un dikkatli bakışlarından kaçmadı.

"Benim küçük Castor'um," diye mırıldandı filozof Simone'un yüzünü öpücüklere boğarken, "sizi yeniden gördüğüm için ne kadar mutluyum!"

Simone, Sartre'ın kollarının arasına sokuldu, öpüşlere karşılık verdi. Adamın neşesi samimi görünüyordu, ama ne dereceye kadar? Sartre başını kaldırdı, Simone'un yüzünü okşayarak "Sizinle konuşmam gerek..." dedi. Kadın yazarın korktuğu cümlelerden biriydi bu.

Yatağın kenarına oturmuş, yatak örtüsüne tutunmuş, hükmü bekliyordu.

"Ne var?"

Cesaretine karşın sesinin tonu biraz bozulmuştu.

"Artık dayanamıyorum, küçüğüm. Dolorès onunla

evlenmemi istiyor."

Sartre soluklandı. Simone kıpırdamadan, boğazı düğümlenmiş, yaşamını absürd bir duruma sokabilecek kararı bekliyordu. Birkaç saniye geçti. Bitmek bilmeyen saniyeler. Sonunda Simone soru soracak gücü toparladı:

"Neye karar verdiniz?"

"Dolorès ben onunla evlenene kadar Paris'ten ayrılmak istemiyor. Artık burada kalamam. Yardım edin Castor'cuğum. Kaçalım. Kimseyle evlenmek istemiyorum ben. Sevdiğim sizsiniz!"

Simone sessizce dinliyordu. Zafer gibi görünen şey karşısında bir bezginlik kapladı ansızın içini. O korkunç kadınla mücadele sonunda bitiyor muydu? Simone inanamıyordu buna.

"Gerçekten Paris'ten ayrılalım mı istiyorsunuz?"

"Evet, bir süreliğine, sadece siz ve ben. O beni bulamasın diye yeterince uzağa. Hem ayrı kaldığımız zamanın ardından birbirimize söyleyecek, birbirimizle paylaşacak öyle çok şey var ki. Rica ederim, çekip gidelim buralardan!"

Castor yavaşça yataktan kalktı. Sevgilisinin omzuna koydu elini, kararlı ses tonu geri gelmişti, lafı dolaştırmadan kabul etti:

"Tamam, ben bu konuyla ilgilenirim."

Dolorès'le Sartre'ın ayrılık koşulları uzun süre gizli kaldı. *Koşulların Gücü*'nde bu konuda tek satır yoktur. Ayrıntıları öğrenmek için 1984[1] yılını beklemek gerekecekti. Annie Cohen-Solal, sonra da Deirdre Bair, kitaplarında, Sartre'ın Dolorès'in baskısından kaçmasını, Castor'la birlikte kent dışına çekilmesini, bir ay boyunca kimsenin onları bulamamasını anlattılar.

İki âşık birbirini yeniden bulmuş, sevmiş, karşılıklı sadık kalarak edebiyata vermişlerdi kendilerini.

•

[1] Deirdre Bair, *Simone de Beauvoir, a biography*, s. 344.

Zamanı gelmişti aslında. O bitmek bilmeyen yaz boyunca, Nelson Algren'le mutlu anlar yaşamıştı Castor. Ondan uzakta, Sartre yazdıklarından ve çalışmalarından kimseye söz edememişti. Simone'la aralarındaki düşünce alışverişinin korkunç derecede eksikliğini çekmişti. Castor vazgeçilmez dostu, en değerli desteğiydi.

Yeni bir ilişkiye girişmeden önce düşünecek miydi? Artık daha mı temkinli davranacaktı? Sonbaharın ilk haftalarında, büyülendiği bir adam üstüne bir kitap yazmaya verdi kendini: Jean Genet. En cüretkâr kitaplarından birini Sartre ve Simone'a ithaf eden bu eşcinsel üstüne ne söyleyebilirdi? Adam, Sartre gibi bir asiydi, gerçek yaşamında *Journal du voleur*'dekinden çok daha asiydi belki. Sartre'ın aşamadığı yasakları aşmaya cesaret etmişti. Jean Genet üstüne yazmak, Sartre'a, burjuvaziye saldırma, üvey babasını hatırlatan kişilere hakaret etme fırsatı veriyordu.

Doğu ile Batı arasındaki kıyasıya mücadelenin tam ortasında, sayfalar çoğaldıkça çoğalıyordu. Filozof iğneleyiciliğine yeniden kavuşmuş, saldırıya geçmişti. Dünya bir kez daha uçurumun kıyısındaydı. 25 Haziran'da, sabaha karşı saat 4'te, Kuzey Kore birlikleri 38. paraleli geçti. New York'ta Amerikalılar Güvenlik Konseyi'ni topladılar. Sovyet temsilcisi görüşmelere katılmadı. Çin o dönemde Mao Zedung'un zaferine karşın bir milliyetçi tarafından temsil ediliyordu. BM'nin aldığı ilk karar, Kuzey Kore birliklerini 38. paralelin ötesine çekilmeye çağırıyordu. Bu karara uyulmadı. 26 Haziran'da alınan ikinci karar, Güney Kore'nin 'uğradığı silahlı saldırıya' karşı mücadele etmesi için BM üyesi ülkelerin bu ülkeye yardım etmesini öngörüyordu. Geceleyin Harry Truman, General Mac Arthur'u Kore'ye müdahale kuvvetlerinin komutanlığına atadı.

Batı başkentlerinde ortam kızıştı. Kuzey Koreliler ilerliyordu. Temmuz sonunda birlikler güney sahiline ulaştı. Truman askere alımların başlamasına ve askerli-

ğin bir yıl uzatılmasına karar verdi. Amerikan Hava Kuvvetleri Kuzey Kore'yi bombalamaya başladı. Bu sırada SSCB, ABD'nin bir başka ülkenin iç işlerine karışmasını kınadı. Washington'da Beyaz Saray zor anlar yaşıyordu. Amerika'nın şerefi tehlikedeydi.

General Mac Arthur ve General Walton Walker'in Seul'u geri alması ve Kuzey Kore sınırına yönelmesi üç ay sürdü.

Bu arada Batı başkentlerindeki komünistler hareketleniyordu. Paris'te, kafelerde, entelektüeller SSCB istilası bekliyorlardı. Albert Camus, Sartre'a karşı çıktı. Direnişe geçmeye hazır olduğunu ilan etti.[1] Sartre ne yapacağını bilemez bir haldeydi:

"Castor'cuğum, ABD'nin cazibesine kapıldık. Onlar Fransa'yı kurtardı. Peki ya şimdi..."

"Evet, nefret ettiğimiz rejimleri savunuyorlar."

Simone zaten bu konuda yazı da yazdı:

"Yedi yıl önce, çok barışçı görünen, hâkiler giymiş o iriyarı askerleri sevmiştik. Bizim özgürlüğümüzdü onlar. Şimdi, dünyanın bir ucundan öbür ucuna, diktatörlüğü ve kokuşmuşluğu destekleyen ülkeleri savunuyorlar: ... Çang Kay Şek, Franco, Salazar, Batista... Üniformalarının tehdit ettiği şey bizim bağımsızlığımız."[2]

Kriz Fransa'yı ikiye ayırmıştı. Kravchenko ve Daniel Rousset'nin ifşa ettiği Sovyet kamplarının hikâyesi çok gerilerde kalmış gibiydi. Oysa bir yıl öncesine dayanıyordu. Bununla birlikte, Simone o yılın haziran ayında Chicago'ya uçacağı için gün sayıyordu. Gürültülü ve sarsıntılı pervaneli uçaklarda uzun bir yolculuk yaptıktan sonra, bitkin ama mutlu bir halde Nelson'un yanına ulaştı. Ne var ki sevgilisi, tahmin ettiği gibi, kollarını açmış onu beklemiyordu. Simone endişelendi, ısrar etti. Algren inatla bakışları yere eğik duruyor, konuşmuyordu.

"Artık sizi sevemem," dedi sonunda boğuk bir sesle.

[1] Simone de Beauvoir, *La Force des choses*, cilt I, s. 318.
[2] *A.g.y.*, s. 346.

"Chicago'da değil Paris'te, Sartre'ın yanında sizin hayatınız. Sizin için asla bir sevgiliden öte bir şey olmayacağım."

Cesareti yoktu Simone'un. Mektuplarında 'kocam' dediği adamın karısı olmayı reddettiği bir gerçekti. Simone şimdi koskoca üç ay boyunca, hâlâ sevdiği bir yabancının yanında kalacaktı. Bu güçlüğün üstesinden gelecek gücü bulabilecek miydi?

Sartre, Simone'u beklemiyordu, Paris'te, Boris Vian' dan ayrılan Michelle Vian'ı avutarak dingin anlar geçiriyordu. Küçük adam Dolorès'ten kopuşunun yarattığı sarsıntıya hazırlıksız yakalanmıştı. Gerçekten ihtiyaç duyduğu Castor'a yeniden kavuşmanın mutluluğu gerçek bir üzüntü yaşamasını engelleyememişti. Bir kadını terk ederken hiçbir şey hissetmeyişine hep şaşıran Sartre, bu kez aşkını yitirmenin acısını çok korkunç bir şekilde hissediyordu. Allak bullak olmuştu, çelişkili duygularının karmaşasında yönünü bulmakta zorlanıyordu. Her şeyin düzene girmesine sevinmişti ama belirleyici bir adım atamadığı, serüvene atılamadığı için de üzgündü. Evlenmemenin kuralları da neredeyse evlilik kuralları kadar zorlayıcıydı. Bütün bu nedenler yüzünden, istemediği halde onu zincire vuran şu gönül bağlarından uzaklara kaçmak geliyordu içinden.

Yeniden bir sıçrama yapabilmesini sağlayacak ne vardı? Yazı elbette, bir de siyaset. Şu güçlü yazar, hırsız ve yaman Jean Genet hakkında yürüttüğü çalışma gibi, Doğu ile Batı arasındaki gerilimler de kafasını kurcalıyordu. Ama Dolorès'i unutmanın en iyi çaresi, filozofu sevecek bir kadınla tanışmaktı.

Nelson Algren Paris'teyken, Castor ve Sartre, Vianlarla sık görüşmüş, birlikte dışarı çıkmışlardı. Michelle, Sartre ile Algren arasında çevirmenlik yapmıştı. Şimdi Boris'ten yeni ayrılmış, kızlık adını kullanmaya başlamıştı: Michelle Léglise. Sarı dalgalı saçları, iyi serpilmiş vücuduyla tatlılık, mizah ve güzellik duygusu yayıyordu.

Esmer Dolorès'in tersi olduğu için, *Kirli Eller*'in yazarına ayrıldığı kadını hatırlatamazdı. Sartre'ın iyileşmesi için gereken kişi oydu.

Michelle'in başka olumlu yanları da vardı. Güzelliği, kültürü ve inceliğinin yanı sıra, arkadaş çevrelerinden biriydi. Castor onu beğeniyordu. İki kadın arasındaki ilişki kuşkusuz nezaket sınırları içinde olacaktı. Sartre yeniden hayat bulduğunu hissetti. Simone yazı geçirmek için Michigan Gölü kıyısındaydı, Sartre da Michelle'le tatile çıkabilecek şekilde özgürdü. Fransa'dan ayrılmaya can atıyordu. Ama endişeliydi de. SSCB ile ABD arasında gerilim artıyordu. Sartre'ı Simone'dan bir okyanus ayırıyordu. Zamanında dönebilecek miydi Simone? Eğer savaş ilan edilirse, olduğu yerde kıpırdayamadan kalırsa ne yapacaktı, o da bunu kendine soruyor muydu acaba? Küçük adamdan bunca uzakta, artık onu sevmeyen sevgilisi tarafından reddedilmiş, ne yapacaktı?

•

Sonbaharda Paris'e döndü. Sartre onu yeniden görünce ciddi bir şeyler olduğunu anladı. Gözlerinin altındaki iri halkalar Simone'un ağladığını düşündürüyordu.

"Castor'cuğum, yorgun görünüyorsunuz."

Simone ondan hiçbir zaman hiçbir şey saklamazdı:

"Algren'le aramdaki ilişki bitti. Bir daha Amerika'ya gitmeyeceğim."

Dolorès'ten yeni kopmuş olması Sartre'ı Simone'un acısına daha duyarlı kılmıştı. Anlayışlı bir şekilde kadının elini tuttu. Sigara dumanı ve insanların işgali altındaki Les Deux Magots Kafesi'nde kimse onlara dikkat etmiyordu. Simone'a bir viski ısmarladı.

"Üzülmeyin. Biz birlikteyiz, aslolan bu. İşimiz bizi bekliyor. Hem derginin size ihtiyacı var!"

Enerjisi taşan, gevşemiş, dinginleşmiş Sartre düşüncelerini savunmak için bütün dünyayı karşısına alabilirdi, bulaşıcı bir coşku yayıyordu.

"Yazı nasıl geçirdiniz, anlatın bana."

Castor'un gözyaşları yanaklarına dökülüyordu.

"Başka sefere. Bugün Fransa ile ABD arasında yükseldiği hissedilen şu endişe verici gerilimden söz edeceğim size. Çok ciddi bir hal alabilir."

Sözleri Simone'u rahatlattı. O konuşuyor, Simone da kafenin tanıdık uğultusunda dinliyordu. Paris yeniden kucak açmış göründü gözüne. Belki bir gün Chicago'yu unutmayı başarırdı. Kırk iki yaşındaydı. Bu yaşta yine aşka hakkı olur muydu?

1950'nin Ekim ayında Vietminh kuvvetleri Tonkin'in yarısını ele geçirdiler, Fransız birliklerinin uğradığı ağır kayıplar ve bozgunlar, sömürgelerin sonu geldiğinin habercisiydi. Öbür halklar da ayağa kalkacak, iki âşığın adaletsizliğe, burjuvaziye, büyük sermayeye karşı desteğini talep edeceklerdi. Aralıkta, Kuzey Kore'nin karşı saldırısı paniğe yol açtı. Bu kez Üçüncü Dünya Savaşı'na doğru gidiliyordu. Sartre komünistlere her zamankinden daha yakın hissetti kendini. O ve Castor *Les Temps Modernes* dergisinde Amerikalı romancıların metinlerini ne kadar yayınlarsa yayınlasın, yeni bir sayfa açılıyordu.

●

Kafelerde, arkadaşlarıyla uzun uzun kendilerini sorguluyorlardı. Müttefiklerin Nazilere karşı kazandığı zaferden birkaç yıl sonra, umutlar yerle bir oluyordu. Entelektüeller, yeniden kavuşulan özgürlük içinde, daha iyi bir dünya umut etmişlerdi. Ama onun yerine, gelecekteki tek olasılık, yeni bir işgaldi, bu kez komünist işgali:

"Ben, dedi bize Francine Camus... Ruslar Paris'e girdiği gün, iki çocuğumla birlikte intihar ederim."[1]

Castor önceleri omuz silkti ama sonra bayağı endişeye kapıldı. Hélène ve Lionel, harabeye dönmüş, Sovyet denetimindeki Viyana'da üç yıl geçirmişlerdi. Avusturya başkentine Kızılordu'nun girişi sırasında, genci yaşlısı

[1] Simone de Beauvoir, *La Force des choses*, cilt I, s. 319.

birçok kadın askerlerin tecavüzüne uğramıştı. Viyana'da kimse bunu gizlemiyordu. Hélène bu konuda tanıklardan birçok hikâye dinlemişti. İleride bir Sovyet işgali olasılığı zihinleri kurcalıyordu. Bazı Fransızlar erzak depoluyordu.

Bir akşam Albert Camus, Balzar'da ikiliyle buluştu. Écoles Sokağı'ndaki bu dumanlı ve gürültülü birahanede Sartre'a sorular sordu:

"Rus işgali durumunda ne yapardınız?"

"Proletaryaya karşı mücadele etmeyi asla kabul etmezdim."

"Proletaryanın körükörüne bir inanç haline gelmemesi gerekir!"[1]

Castor başını eğiyordu. Ona göre, proletarya ile Kremlin'deki bürokratların pek ortak yanı yoktu. Birkaç gün sonra, bir başka arkadaşları da onlara 'intiharı' tavsiye etti.[2]

Castor Algren'e hiç ara vermeden mektup yazıyordu. Algren artık onu sevmiyordu, peki tamam. Aradaki mesafe sayesinde belki arkadaş olurlardı. Simone ona Avrupa'daki gerilimi, sürgün ve toplama kampına gönderilme endişesini anlatıyordu. Lionel'le birlikte Belgrad'a giden kız kardeşine şöyle yazdı:

"Amerika'nın namussuzluğu ile Komünist Parti'nin bağnazlığı arasında, bize dünyada neresi kaldı bilinmez."[3]

Kaygıyla savaşmak için sözcükler kalıyordu onlara. Sartre *Sinekler*'de Olga'ya bir rol bulmuştu. Ama kadın, rejisörle anlaşamadı. Eleştirilerden yıprandı. Sartre bunun üzerine, yardım etmek istediği eski metresinin gözyaşlarına ve üzüntüsüne maruz kaldı. Asla bir kariyer yapamayacaktı Olga. Onun hatası mıydı bu?

Eski piyesleriyle kaybedecek vakti yoktu Sartre'ın. Bir yenisini yazıyordu, aslolan da buydu. Her gün düzen-

[1] *A.g.y.*, s. 310.

[2] Simone de Beauvoir, *Un amour transatlantique, lettres à Nelson Algren*, 8 Aralık 1950 tarihli 203 numaralı mektup.

[3] Simone de Beauvoir, *La Force des choses*, cilt I, s. 321.

li olarak yazdıkları, *Le Diable et le Bon Dieu* (Şeytan ve Yüce Tanrı) olarak kitaplaşacaktı. Zor günler geliyordu. Louis Jouvet fazla talepkâr ve despottu, Pierre Brasseur genç kızlara ilgi gösteriyordu. Provalar bitmek bilmeyen çatışmalar doğuruyordu. Repliklerden kesmek istediler. Sartre Saint-Germain-des-Prés'yi titreten öfkelere kapıldı. Louis Jouvet birkaç ay sonra sahnedeyken öldü.

"Asla tiyatro oyunu yazmayın, çok ağır bir bedel ödeniyor,"[1] diye yazdı Castor Nelson'a bir mektubunda.

Ne yazmalı? Simone *İkinci Cins*'in manüskrisini Gallimard Yayınları'na teslim eder etmez bu soruyu sormuştu kendine. Bu kadar vurucu bir denemeden sonra, okurlarını bıktırmayacak şekilde kesinkes tür değiştirmesi gerekiyordu.

•

Bu çalkantılı dönemi unutmak ve belki de daha iyi anlayabilmek için Castor bir defada altı yüz sayfa yazdı: Yeni romanının taslağıydı bu. İşte *Les Mandarins*'e (Mandarinler) böyle başladı.

Müsveddelerinde önce savaş ertesi entelektüellerin rolünün zorluğunu anlatmak istemişti. Şimdi, Amerikalı âşığıyla yaşadığı aşktan esinlenerek, tutku çevresinde örülen bir öyküyü eklemeyi düşünüyordu. Algren ne düşünecekti acaba? *L'Amérique au jour le jour*'da adı sadece laf arasında geçmiş ya da baş harfleriyle (N.A.) yer almıştı. Oysa şimdi Simone'un romanının baş karakterlerinden biri haline eliyordu. Nasıl tepki verecekti acaba?

Proje Castor'a, o dönemde entelektüellerin sorduğu sorulara (Yazı ne getirebilir? Siyasal bağlanma ile yazı arasındaki bağ nedir? Aşırı uçlar tarafından dışlandığımız bir dünyada toplumu daha adil bir hale dönüştürmek nasıl başarılır?) birçok yanıt getirme fırsatı verecekti.

•

[1] Simone de Beauvoir, *Un amour transatlantique, lettres à Nelson Algren*, 8 Aralık 1950 tarihli 203 numaralı mektup.

Norveç yolculukları sırasında Castor âşığına *Mandarinler*'in müsveddesini verdi. Sartre, önündeki masaya konan kalın kâğıt yığınının üstüne eğilmiş, ağzında sigarası, yazılanları okuyordu. Son sayfaya gelmeden bırakmayacaktı okumayı. İkisinin arasındaki bir alışkanlıktı bu. Castor baş eleştirmeniydi Sartre'ın. Aman vermezdi, acımasız, sözünü hiç esirgemiyordu. Sartre çoğunlukla bundan rahatsız oluyor, sertçe karşılık veriyordu. Ertesi gün Simone'un haklı olduğunu kabul ediyordu. Ne çok yazısı Castor sayesinde perdahlanmıştı! Sartre da aynısını Simone'a yapıyordu ve diyalog aynı derecede tartışmalı geçiyordu.

Soluk mavi bir ışık Kuzey göğünü aydınlatıyordu. Rüzgâr esiyordu. Castor kırlarda, ormanlarda yaptığı, her zamanki uzun yürüyüşlerinden birine çıkmıştı. Sartre hâlâ eskisi kadar nefret ediyordu yeşillikten. Güzel bir manzara karşısında hiç hayranlık duymuyordu. Onun için önem taşıyan tek ufuk, mürekkeple, sözcüklerle kaplı beyaz kâğıttı.

Simone, yüzü güneşten kızarmış, gezintiden döndü. Susamıştı, önce bir bardak su içti, sonra bir viski ısmarladı. Hüküm veriliyordu. Çalışmayla, bitkinlikle, gerilimle, kuşkuyla geçen aylar bir cümlede yargılanacaktı:

"İyi olmuş, ama diyalogları yeniden yazmak, kitabın mimarisini yeniden kurmak gerek."

"Her şeyi yeni baştan yazmak gerekiyorsa, demek ki kitap iyi değil," dedi Simon bıkkın bir sesle.

Sartre hiçbir şekilde onun cesaretini kırmaya çalışmıyordu. Çalışma kapasitesini, inadını, enerjisini biliyordu. Simone bu metni geliştirebilirdi. Sartre buna güveniyordu. Castor yapacaktı.

Castor biraz daha itiraz etti, sonra bir viski daha ısmarladı.

"Gerçekten her şeyi yeniden mi ele almam gerek?"

"Tabii ki hayır, ama çağımızın sorgulamalarını, Komünist Parti'deki bölünmeleri, hem sağın hem de solun

dışladığı entelektüeller olarak bizim durumumuzu daha iyi hissettirmeyi başarabilirsiniz. İyi bir çıkış noktası bu. Biraz daha deneyin. Başaracaksınız."

Sartre kadehini aldı, bir dikişte içti. Hayat arkadaşının yazılarında keşfettiği roman kişisi Dubreuilh kendinden başkası değildi. Castor'un bir romanında yer alışı ilk kez olmuyordu. *Konuk Kız*'da Castor onu sempatik biri yapmıştı. Bu son romanda, Sartre, Simone'un, kendisi hakkında şefkat ve tatlılıkla yazdığını hissediyordu. Romanlaştırılmış da olsa portresi hep övgü dolu çiziliyordu. Bundan nasıl şikâyet edebilirdi ki?

"Castor'cuğum, siyasal kazanç ya da kayıplar daha iyi betimlenebilirdi. Diyaloglarınız çağın sorgulamalarını yansıtmalı."

"Peki, yeniden yazacağım."

Sartre, Castor ile Algren arasındaki aşk sahneleri konusunda hiçbir şey söylemedi. Bu sahneler kendisini doğrudan ilgilendirmiyormuş gibi okudu onları. Uzun zamandır, aşk oyunları hakkında birbirlerinden hiçbir şey gizlemiyorlardı.

Sartre elyazmalarını geri verdi Simone'a ve heyecanlandı. Castor yazarken o kadar güzeldi ki!

Eski karısıyla yeniden evlenmek üzere olan Algren'e yazdığı bir mektupta, Castor doğrudan doğruya onu ilgilendiren bu müsveddeden söz etti.

Norveç'le Amerika arasında 'Sizin kitabınız' diye yazıyordu Simone. Bu edepli ve ağırbaşlı adamı, kendisini bekleyen sürprize mi hazırlıyordu yoksa? Ne olursa olsun, Algren pek Fransızca okuyamıyordu. Kamuoyuna açıklanmış yaşamöyküsünü görmesi için İngilizce çeviriyi beklemesi gerekecekti. Uzak bir gelecekte olacaktı bu. Simone bunu biliyordu ve bu yüzden serinkanlılıkla kareli kâğıda Algren'le tutkulu aşklarının en mahrem olaylarını peş peşe sıralıyordu.

Bu kitaba ne ad vermeliydi? *Şüpheliler* demeyi düşünüyordu Simone. *Les Temps Modernes* ekibine yeni

katılmış, sıcakkanlı, güleç, genç bir adam *Mandarinler*[1] başlığını önerdi. Adamın adı Claude Lanzmann'dı.

Öneri hoşa gitti. İki âşığı eğlendirdi ve hemen kabul edildi. Kendi koşullarındaki ironi böylece gün ışığına çıkıyordu. Tabii, Les Deux Magots'nun maun direklerine tünemiş iki Çinli mandarin heykeline örtülü bir gönderme olduğunu düşündüler. Tarihin ikinci ironisi de, mandarinler sözcüğünün, on dört yıl sonra, Mayıs 1968'de, üniversite öğrencilerinin sloganlarında yer almasıydı: "Kahrolsun mandarinler!"

Castor müsveddesini birçok kez elden geçirdi. Kore Savaşı, Sartre'ın komünistlerle yakınlaşması, Nelson Algren'den ayrılış, Simone'un metne koyduğu peş peşe gelen olaylardı.

Sartre iki erkek karakterin, Dubreuilh ve Henri'nin komünistlere mesafe alışı konusunda Simone'un kendini daha iyi ifade etmesini özellikle istedi.[2] Kolay değildi bu. Simone'un iki yılını aldı.

●

Süper güçler arasındaki nükleer savaş hayaleti silikleşmişti. Başkan Truman, Pasifik Orduları Komutanı General Mac Arthur'u görevden aldı. General'in Çin'e saldırısı fazla ileri gitmişti. Genç Çin Halk Cumhuriyeti'ne karşı nükleer silahlara başvurma isteği Truman'ı korkutmuştu. Batı dünyası rahatladı. Savaş bertaraf edilmiş görünüyordu.

İki ay önce, André Gide'in seksen bir yaşında ölmesi bir yazarlar kuşağının sonunun geldiğini haber veriyordu. Sartre'dan Gide'e bir övgü yazısı yazması istendi. Filozof bunu seve seve yaptı. Eşcinselliğini saklamamış olan Gide'in düşmanlarıyla Sartre'ınkiler aynıydı, özellikle iki Katolik yazar: François Mauriac ve Paul Claudel.

Gide'in ölümünün ertesi günü, iki âşığın ortak bir

[1] Simone de Beauvoir, *La Force des choses*, cilt I, s. 35.
[2] Simone de Beauvoir, *La Force des choses*, cilt II, s. 23.

hanım arkadaşı François Mauriac'a bir telgraf çekti: "CEHENNEM YOK – GÜLÜP EĞLENEBİLİRSİNİZ. CLAUDEL'E HABER VERİN. İMZA: ANDRÉ GIDE."[1]

Saint-Germain-des-Prés alay etti, *Nœud de vipères*'in (Yılan Düğümü) yazarı rahatsız oldu.

Colette de ömrünün sonuna yaklaşıyordu. Castor kadınlar üstüne denemesini hazırlarken o kadar çok geçmişti ki Colette'in penceresinin altından, artık onu tanıyormuş gibiydi. Bir akşam müzik dinlerlerken Sartre elini Castor'un koluna koyup coşkun ve kalın sesiyle, "Yarın akşam yemeğini Simone Berriau'da yiyeceğiz," dedi. Soluklanıp konuşmasını sürdürdü: "Colette de orada olacak." Castor'un yüz ifadesinin bozulduğunu gördü. "Geleceksiniz, değil mi Castor?" diye sordu gülümseyip yaklaşarak.

"Geleceğim."

Başka bir kadın yazarla bir buluşma ha? Neden olmasın? Ama ne konuşacaklardı? *İkinci Cins*'i okumak *Claudine*'lerin yazarının başını döndürmemişti. Simone daha Cours Désir'e giderken Colette çoktan konformizme karşı mücadele ediyordu.

Castor artık edebiyatta bir acemi çaylak değildi. Koltuğuna çakılı yaşlı kadın onu korkutmuyordu. Tanışma kısa ve yoğun oldu. İkisi de ödün verecek türden kadınlar değildi. Bakışları sabit, gözleri aşırı makyajlı Colette buz gibi bir sesle sordu:

"Hayvanları sever misiniz?"

"Hayır,"[2] dedi Simone, kısa ve özlü.

Söylenecek her şey söylenmişti.

Sartre ve Colette akıl ve zekâ konusunda yarıştılar. Günlüğünde Castor, edebiyattaki bu rakibesinin büyüleme gücünü kabulleniyordu:

"...onun Sartre için gecenin çekim merkezi olduğunu

[1] Simone de Beauvoir, *Un amour transatlantique, lettres à Nelson Algren*, 5 Mart 1951 tarihli 215 numaralı mektup.

[2] Simone de Beauvoir, *La Force des choses*, cilt I, s. 325.

bilerek, Colette eşsiz bir saflıkla üstlendi bu rolü... sesindeki Burgonyalılara özgü içtenlik, sözlerinin keskinliğini hafifletmiyordu. Onda söz bir pınardan akıyordu, üstün nitelikli bu doğallıkla karşılaştırınca, Cocteau'nun pırlantaları, üzerinde özenle çalışılmış görünüyordu."[1]

•

Siyaset yeniden sahneye çıkmıştı. Antikomünizm ender rastlanacak sertlikte basın kampanyalarına yol açıyordu. General De Gaulle'ün topluluğu RPF'nin[2] bir afişinin zemininde, kandan kıpkırmızı iki el vardı ve üstünde şunlar okunuyordu:

"Dikkat: Komünistler Fransa'da iç savaşı hazırlıyor... Hükümet hainlerin suç teşkil eden etkinliklerine müsamaha gösteriyor!... Fransız Halk Topluluğu saflarına katılın."[3]

Üç yıl önce, 26 Mayıs 1952'de Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin askerleri iki Almanya arasına, Berlin Duvarı'nın habercisi bir duvar inşa etmeye çalıştılar. Doğu Alman tarafında, III. Reich'ın eski başkentinin çevresinde, beş kilometrelik bir orman alanı tıraş edildi, bir yıkıntı manzarası ortaya çıktı. Telefon hatları kesildi. Komünist Parti'nin çağrısı üzerine, NATO komutanının Avrupa'ya gelişini protesto etmek için Fransa çapında gösteriler patlak verdi.

General Matthew Ridgway, birliklerine Kore üzerinde bakteriyolojik silahlar kullandırtmakla suçlanıyordu. Komünistler ona 'Ridgway la peste'[4] adını takmıştı. Paris'te gösteri yasaklandı. Beyin kanamasından ölen Maurice Thorez'nin yerine, Komünist Parti genel sekreterliğine Jacques Duclos geçmişti. Yüzlerce kişiyle birlikte o da tutuklandı. Otomobilinde yapılan aramada bir tabanca, bir cop ve iki ölü güvercin bulundu.

---

[1] *A.g.y.*, s. 325-326.

[2] *RPF*: Rassemblement du Peuple Français (Fransız Halk Topluluğu). (Çev.)

[3] *Chroniques du XXe siècle* [Yirminci Yüzyıl Günlükleri], éd. Larousse, 1990, s. 763.

[4] *Peste* Fransızca'da hem 'veba', hem de 'zararlı, tehlikeli adam' anlamına gelir. (Çev.)

Jacques Duclos'nun da birçok Fransız gibi yemek için güvercin avlamaya hakkı yok muydu? Hayır, dedi polis. Bulunanlar, düşmana mesaj taşıyabilecek, devletin güvenliğine zarar verebilecek türden posta güvercinleriydi. 'Güvercin komplosu' böyle patlak verdi. Oburluğunun ele verdiği Jacques Duclos tutuklanıp hapsedildi.

Sartre için bu kadarı fazlaydı. Güvercin olayını kendi meselesi bildi. Ne büyük fırsat! Öfkesini olanca şiddetiyle gösterebilecek, insan haklarının temel ilkelerini, yani düşünce özgürlüğü ve zorbalığın reddini yeniden ortaya koyabilecekti. İki yüzyıl önce sansürcülerin defterini düren Beaumarchais gibi, öfkesine yaraşan bir dil düzeyi buldu. Düşman sonunda okunun menziline girmişti. Adalet dağıtıcı rolünde yeniden hayat bulduğunu hissetti. Olayı gülünçleştirdi ve Komünist Parti'ye yakınlaştı.

Antikomünist kampanyalar, Sartre'ı iki yıl önce *Kirli Eller*'de eleştirdiği kişilerle ittifaka sürüklemişti demek ki. *Les Temps Modernes*'in 1952-1954 arasında çıkan sayılarında Sartre, yeni arkadaşlarını, *Les Communistes et la paix*[1] (Komünistler ve Barış) başlıklı bir dizi makalede savundu. Claude Lanzmann ünlü dergide 'Il fallait que ça saigne' (Kan Akması Gerekiyordu) başlıklı bir makaleye imza attı; bu makalede komünist yöneticilerin tutuklanmasını kınıyordu.

2 Temmuz 1952'de Sartre ve Simone sıcaktan kavrulan Paris'ten hâlâ ayrılmamışlardı. Simone Amerikalı sevgilisine Fransa'daki grevlerin başarısızlığa uğrayışını ve Duclos'nun tutuklanışını anlattı. Vardığı sonuç Sartre'ınkiyle örtüşüyordu:

"*Les Temps Modernes*'de komünistlere daha çok yakınlaşıyoruz, elbette onları sevmeden, ama ötekilere karşı onlarla birlikte olmak gerektiği inancıyla."[2]

Şiddetli bir antikomünizmin hüküm sürdüğü Ameri-

[1] *Les Temps Modernes*, S. 81, Temmuz 1952.

[2] Simone de Beauvoir, *Un amour transatlantique, lettres à Nelson Algren*, 2 Temmuz 1952 tarihli, 243 numaralı mektup.

ka'da, Simone ve Sartre tehlikeli 'kızıllar' diye damgalanacak mıydı? Amerikan topraklarına girmeleri her an yasaklanabilirdi.

Düşünceleri kısa süre sonra bu sorudan başka tarafa yönelecekti.

•

O yaz, Simone bir İtalyan kasabasındaki bir kafenin taraçasında oturmuş, Nelson'a mektup yazarak yaşamındaki yeni bir altüst oluşu haber veriyordu. Süssüz güzelliği ve vurucu zekâsı, Claude Lanzmann'ı heyecanlandırıyor gibiydi – yirmi yedi yaşında yakışıklı bir gençti Lanzmann, Simone ise kırk ikisine gelmişti.

Atılganlığı, çekiciliği, pes ve tok sesiyle Lanzmann, Simone'u seviyor, bunu ona söylüyor ve kanıtlıyordu. Simone İtalya'ya hareket etmeden iki gün önce sevgili olmuşlardı:

"Hıçkırıklara boğuldum, sizinle ayrıldığımızdan beri yaşamadığım türden hıçkırıklara. Biri beni sevmek istiyordu ve o siz değildiniz. Kabul etmek size veda etmekle aynı şeydi..."[1]

Claude bedeniyle Simone'u yatıştırıyor, dostluk ve refakatini hesapsızca sunuyordu. Lanzmann'a âşık olduğundan beri, Simone'un gözünde Yahudi sorunu bambaşka bir boyut kazanmıştı. Lanzmann sayesinde ırkçılık ve antisemitizme karşı mücadele onun mücadelelerinden biri olmuştu. Genç adam, dinleri ve kadınlara her gün baskı yaratan aldatıcı sistemleri kınayarak Tanrıtanımazlığını açıkyüreklilikle sergileyen bu kadını seviyordu. Oysa Yahudiliğinden yola çıkarak tanımlıyordu kendini. Ailesi öyle çok acı çekmişti ki Lanzmann'ın elinden başka türlüsü gelmezdi. Toplama kamplarına götürülenlerin hikâyeleri geceleri zihnini rahat bırakmıyordu. *Goy*'lara[2]

[1] Simone de Beauvoir, *Un amour transatlantique, lettres à Nelson Algren*, 3 Ağustos 1952 tarihli 244 numaralı mektup.

[2] Goy (Goyim): Yahudilerin Yahudi olmayanlara verdikleri ad.

sakınarak bakıyordu. Aralarından pek çoğu Alman işgali sırasında yakınlarını yüzüstü bırakmıştı.

Adaletsizliğe karşı yürüttüğü mücadeledekine benzer bir güç ve tutkuyla seviyordu Simone'u. Simone İtalya'ya tatile giderken kalbi yeni heyecanlarla ve umutlarla doluydu.

•

Sartre siyasete iyice dalmış, etkinliklerini artırmıştı. Ulusal Yazarlar Komitesi üyesi olarak, 15 Kasım 1952'de *Manifeste contre la guerre froide*[1] (Soğuk Savaşa Karşı Manifesto) başlıklı bildiriye imza attı; aralıkta, Viyana'da yapılan Barış İçin Halklar Kongresi'nin açılışında söz almayı kabul etti. Bu katılım öncekilerden daha radikal bir bağlanma'yı gösteriyordu. Sovyetler tarafından 'barış' sözcüğünün çok sık kullanılması Sartre'ın zihninde soru işareti uyandırmadı. Daha sonra anlaşıldı ki bu sözcüğün amacı silahlanma yarışında Batı'yı uyutmaktı. Siyasi propaganda dilinin[2] ideolojik amaçlı stratejik sözcük dağarcığındaydı barış sözcüğü.

Castor ve Sartre uyum içindeydi. Her alınan tavır tartışılıyor, ölçülüp biçiliyordu. Akşamları, klasik ve çağdaş müzik dinleyerek, paylaşmanın mutluluğunu yaşıyorlardı. Sorgulamalarını dile getiren Sartre kendini güvende hissediyordu. Çağın düşünürleriyle –Camus, Merleau-Ponty– yürüttüğü tartışmalar hep bozuşmayla sonuçlanıyordu. Hayat arkadaşı onu gerçekten anlayan tek kişiydi. Simone Kongre'ye katılmadı ve komünistler lehine hiçbir metin yazmadı. Bu rolü Sartre'a bırakıyor, onun yazdıklarını kendisi yazmış gibi benimsiyordu. Simone siyasal yazılar yazmıyordu. Sartre o işi ikisinin yerine yeterince iyi yapıyordu. Yalnız bir kez, 1955 yılında, *Les Temps Modernes*'in, Fransa'da Pierre Mendès hükümetinin düşüşünden sonra 'sol'a ayrılmış bir özel sayı-

[1] Sartre, *Œuvres romanesques*, Chronologie, Gallimard La Pléiade, 1981, s. LXXI.
[2] Bkz. Françoise Thom, *La Langue de bois* [Propaganda Dili], Julliard 1987.

sında alacaktı kalemi eline. Orada Simone'un bugün unutulmuş bir makalesi yayınlandı: 'La pensée de droite aujourd'hui'[1] (Günümüzde Sağ Düşünce). Tıpkı Sartre gibi, yüzyılın sonuna dek solun vicdanı olacak kişiyi devirenlerin vasatlığını ve alçaklığını ifşa ediyordu.

Doğu'da olaylar ivme kazanmıştı. 2 Mart 1953'te Kruşçev, Molotov ve Malenkov, Moskova yakınlarında, daçasında dinlenen 'halkların babacığına' ziyarette bulundular. Stalin gece çalışıyor, sabah uyuyordu. Öğlene doğru kalkıyordu. Kapıyı çaldılar. Stalin açmadı. Muhafızları kapıyı zorlayıp girmekte kararsız kaldılar. Sonunda onu yere uzanmış bir halde buldular, saygıyla kaldırıp kanepesine yatırdılar. Bilinci yerinde değilken bile korku uyandırıyordu.

Üç gün sonra Louis Aragon, Sartre'la öğle yemeği yemeye geldi, gecikmişti ve allak bullak olmuş haldeydi.[2] Yoldaş Stalin'in ölüm haberi ulaşmıştı. Gerçekten de ne tuhaf bir şairdi şu Aragon! Elsa'ya şiirler yazıyor, aynı kalemle 'halkların babasına' övgüler düzüyordu.

Lionel ve Hélène, Milano'ya giderken Paris'e uğradıklarında –Lionel Milano'da Fransız Kültür Enstitüsü' nün yönetimini devralacaktı–, Elsa ve Aragon'la yemek yediler.

Elsa'nın yanında oturan Hélène, "Size bu kadar güzel yazarak ilan-ı aşk eden bir kocanız olduğu için ne şanslısınız!" dedi.

Sofradaki komşusu yanıt vermedi. Sessizlik içinde yemeğine devam etti. Birden, Hélène'e doğru eğilip kulağına fısıldadı:

"Biliyor musunuz, aslında sırf kendini sever o..."

Fransız entelektüelleri uygulamadaki komünizmin ilerlemesi üstüne alabildiğine döktürürken, Kremlin'deki yöneticiler acımasız bir polis rejiminin dehşeti içinde yaşıyordu. Stalin'in ölümünden üç ay sonra, temizlik ha-

[1] *Les Temps Modernes*, S. 112-113.
[2] Simone de Beauvoir, *La Force des choses*, cilt II, s. 24.

rekâtının başı Beria, meslektaşları tarafından öldürüldü. Rakipler arasındaki bu ortadan kaldırma olayı, Politbüro bünyesindeki son temizlik oldu. Uluslararası komünizmin yöneticileri bundan böyle yönetici yoldaşların birbirini boğazlamayacağına ilişkin bir anlaşmaya vardılar.

Saint-Germain-des-Prés'deki felsefî düellolardan uzakta, SSCB sağ kalmak için temel kuralları koyuyordu gizlice, bu kurallar Nikita Kruşçev'in destalinizasyon sürecini başlatmasını sağlayacaktı. Birçok muhalif salıverildi. İnsancıl bir sosyalizm umudu yeniden doğuyordu.

•

Castor'a, "Moskova, Leningrad ve Özbekistan'a gidiyorum," dedi Sartre.

Yazarlarla görüşmeye davet edilmişti. Komünistler *İkinci Cins*'i çok kötü karşılamıştı, onlara göre, bu 'burjuva' yapıt emekçi kadınları kapsamıyordu. Simone'un evlenmemiş kadın hali erdemli proletarya için izlenmemesi gereken ahlâk dışı bir örnekti.

Radyo ve basın filozofun gezisini izledi. Sartre çok yüksek mevkili biri gibi karşılanıyordu, her hareketini gözetim altında tutan güzel kadınlarla çevrili olarak yolculuk ediyordu. Ziyafetlere katılması gerekti ve ufak tefek olmasına karşın bayağı fazla votka içti. Kendisini ağırlayanlara şeref bahşetti ama karaciğerini de ihmal etti. Küçük adam rolünü sonuna kadar oynadı ve gezisini hastanede sonlandırdı.

Sartre'la birlikte çıktığı tatilden dönüşte, Simone temmuzda ayrıldığı Lanzmann'a yeniden kavuştu. Lanzmann yazarın gitgide daha çok hoşuna gidiyordu. Hâlâ başlangıçtaki kadar âşık olan genç adam, bir daha Simone'un hayatından çıkmak istemiyordu. Onunla birlikteyken Simone aşkın yeni bir biçimini keşfediyordu. Genç adamın marifetli ellerinin altında, unuttuğu bir yoğunlukla hazzın geri geldiğini hissediyordu.

Algren'den kopuşunun acısını hâlâ hisseden Simone

bir sabah uyandığında şaşkınlığa kapıldı. Lanzmann yanında uyuyordu. Simone başını genç adamın omzuna dayadı ve öylece, kıpırdamadan kaldı. Kırk yaşını aşmıştı ve hâlâ sevebiliyordu. Sonuçta, Algren'in hayatını ancak kaçamak bir şekilde, yılda üç ay paylaşmıştı. Sürekliliğin verdiği zevkleri hiç bu derecede yaşamamıştı. Claude Lanzmann ve Castor aynı çatı altında yaşamaya karar verdiler. Bu kez Sartre'la bile yaşamadığı bir maceraya atılıyordu yazar: birlikte yaşama macerasına.

Sartre Lanzmann'la Castor arasındaki hikâyeyi anlayışla izliyordu. Castor'la olan ilişkisi bundan etkilenmeyecekti. Bundan emindi. Simone'un kendisine duyduğu bağlılığı çok iyi biliyordu. Bu delikanlı gençti. Bir gün hiç kuşkusuz aile kurmak, kendisiyle yaşıt bir kadın bulmak isteyecekti. Yirmi yedi yaşında, filozofun deneyimiyle de rekabet edemezdi. Lanzmann'ın ispatlaması gereken çok şey vardı daha.

Simone yeni bir aşka başlıyor, yeni bir romanı bitiriyordu. Bir kuşağın romanı olacak iddialı bir kitap. Simone bu yapıtında savaş sonrasının hikâyesini, işgalden kurtuluş umutlarının sonunu, siyasal bağlanma'nın, varoluşçuluğun sıçrayışlarını anlatıyordu.

•

Soğuk Savaş'ın gerilimi Hindiçin'e doğru kayıyordu. Sartre ve Castor, Üçüncü Dünya'dan, o dönemde Fransız sömürgesi altındaki ülkeleri için bağımsızlık talebinde bulunan militan heyetleriyle görüşüyorlardı. İki yazar buna kayıtsız kalamazdı. Sömürgeleştirmeyle mücadele etmekte en gözde silahlarını kullandılar: kalemlerini. Ağustos-Eylül 1953 tarihli (S. 93) özel sayıya 'Viet-Nam' başlığı vererek *Les Temps Modernes*'in sütunlarını açtılar, sömürge savaşı olarak gördükleri bu savaşa karşı çıktılar. Bu özel sayının üç alt-bölümü zaten ikilinin tavrını açıkça sergiler: "1-Kokuşmuş bir savaş, 2-Özgür Viet-Nam, 3-Savaştan barışa."

Aslında Sartre ve Simone özellikle Doğu-Batı sorunlarının kendilerini ilgilendirdiğini hissediyorlardı. Aynı sorunlar Asya'da yeniden hortluyordu. Ertesi yıl Mayıs 1954 tarihli dergilerinde bu savaşı yeniden kınadılar; Dien Bien Fu bozgununa ayrılmış başyazı Vietnam ordusunun bir direniş ordusu olduğunu söylüyor ve 'bu sonuç sağlıklı, bu bozgun haklıdır' diyordu.

O günden itibaren, bağımsızlık yanlısı gruplar, özellikle de Afrikalılar, iki yazara daha da yakınlaştılar. Sartre ve Simone Üçüncü Dünya'nın sözcüsü haline geliyorlar, özgürlüğü simgeliyorlardı. Cezayir Savaşı sırasında takındıkları tavır bu rolü doğrulayacaktı.

●

1951'de Amerikalı Ethel ve Julius Rosenberg SSCB'ye atom bombasıyla ilgili sırları verdikleri suçlamasıyla ölüme mahkûm edildi. Papa XII. Pius, Albert Einstein, Bertrand Russell ve başka önemli kişiler af çağrısında bulundu. Avrupa çapında heyecanlı bir hava içinde gösteriler düzenlendi. Rosenbergler kurtulacak mıydı? Sartre bundan emindi. Michelle Vian'la İtalya yolculuğu sırasında hâlâ öyle olacağını umuyordu. Castor ve Lanzmann Venedik'te onlara katıldı. San Marco Meydanı'nda, kafelerde, suçlanan karı-kocadan başka bir şey konuşulmuyordu.

19 Haziran 1953'te Julius ve Ethel Rosenberg elektrikli sandalyeye oturtuldu. Müttefiklerin Avrupa çıkarmasının muzaffer komutanı General Eisenhower onların af talebini reddetmişti. Supreme Court[1] da aynı yönde hüküm vermişti.

"Tepki göstermek gerek!" dedi öfkeyle Simone.

Sartre Venedik'in aydınlık göğünü, teknelerini, toprak rengi saraylarını, kanallarını, köprülerini görmez olmuştu. Yıkılmış bir halde, odasına kapanıp bir makale

[1] ABD hükümetinin, devlet başkanı tarafından, Senato'nun da onayıyla, ömür boyu hizmette kalmak üzere seçilmiş dokuz üyeden oluşan en yüksek yargı organı. (Çev.)

yazdı. Makale, o dönem Emmanuel d'Astier de La Vigerie tarafından yönetilen *Libération*'da yayınlanacaktı. Castor, Michelle ve Lanzmann Venedik sokaklarında sessizce dolaşırken Sartre öfkesini koyvermişti beyaz kâğıda.

Entelektüellerin ağırlığı yok gibiydi âdeta! Ne Tanrı tanımaz Einstein, ne Papa etkileyebilmişti kararın alınışını. Birkaç gün Batı'da nefesler kesildi. Soğuk Savaş doruğa çıkmıştı. Silahlanma yarışı, siyasal ve ekonomik mücadeleler, propaganda ve dezenformasyon. Teknolojik ilerlemeler Beyaz Saray'ın şahinlerinin ve Kremlin'in aparaçiklerinin kafasından hiç çıkmıyordu. Ethel ve Julius Rosenberg büyüklerin bahçesinde oynamıştı. Bedelini de çok kötü ödemişlerdi.

ABD'de, Rosenberg olayının yaşandığı yazın ardından, ulusal güvenliğe zarar geldiği bahanesiyle, Senatör Mac Carthy'nin 'cadı avı' ilk kurbanlarını almaya başladı. 1953'ün Kasım ayında Sartre ve Simone endişe verici haberler aldılar: Peş peşe yazarlar, araştırmacılar, bilginler, gazeteciler, senaristler sorguya çekiliyordu. Hollywood aktörleri bile sorgulanıyordu. Amerikan Karşıtı Faaliyetler Komisyonu'nun sorularına maruz kalmayı reddedenler işlerini kaybediyordu. Charlie Chaplin Kaliforniya'dan ayrılıp Avrupa'ya sığınmak zorunda kaldı. Engizisyonu artık hiçbir şey durduramıyordu sanki. Hazin bir kış oldu, Algren'den gelen haberler umut kırıcıydı. Kuşku cinlerinin, Kafka'ya özgü davaların pençesindeki bir Amerika'da projelerini sürdürmek olanaksız geliyordu artık Algren'e.

Bir akşam, Sartre Les Deux Magots'da, Çinli mandarin heykellerinin altında Olga'yla gevezelik ederken, Castor yıldırım gibi yanlarına geldi. Salon sarı tütün ve çikolata kokuyordu. Castor ısınmak için bir viski ısmarladı. Öyle altüst olmuş görünüyordu ki dostları endişeye kapıldılar.

"Amerika'dan gelen haberler beni kaygılandırıyor.

Her gün entelektüeller işlerini kaybediyor, kendilerini sokakta buluyorlar. Ya Nelson tutuklandıysa?"

"Neden tutuklanmış olsun ki?" dedi Sartre ve Olga bir ağızdan.

"Rosenbergleri savunduğu için!"

"Yalnız değil, hem savunurlar onu!" diye karşılık verdi Sartre.

Bu konuşmalar Simone'u hiç rahatlatmadı. Algren birdenbire ona çok kırılgan, çok yalnız görünmeye başlamıştı. Okyanus ve düşman topraklar ayırıyordu onları. Mutlu anılar üşüştü kafasına. Chicago, aşk ve şefkat dolu geceler, yolculuklar, kırlar, göl kıyısı, Algren'in hediye ettiği ve Simone'un hâlâ taktığı Meksika yüzüğü. Gerekirse Nelson nereye sığınabilir, diye soruyordu kendine Simone, ikinci viskisini içerken.

•

1954'te, dört yıllık bir çabanın sonunda, *Mandarinler* romanı büyük bir reklam desteğiyle çıktı. Goncourt için hemen Simone'un adı geçmeye başladı. Ödül çok sık olarak bir kadına verilmemişti. Simone aşk hikâyesini fon yaparak, okurlara, ender bulunur cinsten siyasal, felsefî ve toplumsal yoğunlukta bir kitap sunuyordu.

İkinci Cins'in yayınlanmasından sonra, romanı sabırsızlıkla beklenmişti. Feminizme övgü mü olacaktı acaba? Hiç de öyle değildi. Romanın kahramanı Anne evli, bağımsız, özel yaşamını istediği gibi sürdürmekte özgür bir kadındı elbette. Ama yaşamı, yanındaki erkeklerin yaşamı kadar mutlu değildi. Roman kişisi dedikoduları renklendirecek cinsten değildi. Romandaki öbür kadınlar aşk ilişkilerinde yitip gidiyorlardı, özgürleşecek durumda değillerdi. Biri deliriyordu.

Kısacası, *İkinci Cins*'teki vurucu anlatımın ardından *Mandarinler* okurların içini rahatlatmıştı. Büyük bir başarı kazandı kitap. 1954 Kasımı'nda Simone de Beauvoir Goncourt Ödülü kazandı.

Colette 3 Ağustos 1954'te, Simone ödülle taçlandırılmadan kısa süre önce bu dünyadan göçtü. Hayvan dostunun, jüri oylamasında tavır almaya fırsatı olmamıştı. Bir yazar ölüyor, bir başkası doğuyordu.

Saint-Germain-des-Prés'nin ötesinde, dünya çatırdamaya devam ediyordu.

●

Simone, La Bûcherie Sokağı'ndaki 11 numaralı dairede yedi yılını geçirmişti. Yedi yıl; Jean-Paul, Nelson ve Claude'la yaşanan mutlu anların sayısız anısı. Şimdi Notre-Dame semtinden ayrılıyor, Schoelcher Sokağı'na yerleşiyordu.

Art déco tarzı yeni beyaz binanın önünde Simone haykırdı:

"İşte çocukluğumun mahallesine geri döndüm!"

"Doğru Castor, hem de ne dönüş! Bu arada hayalinizi gerçekleştirdiniz. *İkinci Cins* yayınlandıktan sonra sizden nefret ediyorlardı. Şimdi bu ödül sayesinde herkes size saygı duyuyor!"

Sartre onun kolunu tuttu, Simone'un ölene dek yaşayacağı, seveceği ve yazacağı daireden içeri girdiler.

V. Bölüm
İtaate Hayır

'İtaate hayır':[1] *Les Temps Modernes*'in 118. sayısı daha önsözün başlığıyla başkaldırıya çağırıyordu. Bir yazar için eline kalemi almaktan daha iyi bir mücadele yöntemi olabilir miydi?

Trajik Hindiçin bozgunundan sonra, daha yakındaki Cezayir, Simone ve Sartre'ın düşüncelerini kaplayacak, yaşamlarını altüst edecekti. Cezayir'deki sekiz yıllık savaş boyunca, Fransızlar tıpkı Dreyfus olayındaki gibi, bölünecek, parçalanacaktı. Bu kez daha da beter oldu, silahların ve bombaların gürültüsü, iç savaşın gürültüsü Paris sokaklarında ve birçok büyük kentte işitildi.

Sartre ve Beauvoir büyük bir davanın peşindeydiler. Yaşam onlara Direniş'in şanlı zamanlarına katılma fırsatı vermemişti. Bu kez en ön saftaydılar, koskoca bir halkın davasını savunmaya hazırdılar.

'İtaate hayır' 1954'ten 1962'ye kadar düsturları oldu.

Aylarca De Gaulle'e, onun içişleri bakanına ve Emniyet Müdürü Maurice Papon'a karşı savaşarak, her sayının başlangıcındaki zehir zemberek yazılarla hükümeti topa tuttular. Makaleler derginin bütün yazıişleri kadrosunu sorumlu kılacak şekilde T.M. imzasıyla çıkıyordu. Ama malum kalemşorun düşmanı öldürme yeteneği, ezici cümlelerden kolayca tanınabiliyordu.

Saldırıya gelince Sartre'la kimse boy ölçüşemezdi.

"Fransa bugün Kuzey Afrika'da ya terörle hüküm sürecektir ya da silinip gidecektir... Kuzey Afrika'da bir savaş başlıyor, bu savaşı durdurmak ya da kaçınılmaz hale

[1] *Les Temps Modernes*, Önsöz başlığı, S. 118, Eylül 1955.

getirmek hükümete bağlı... Biz bu savaşa hayır diyoruz."[1]

Les Temps Modernes çabucak Cezayir'in bağımsızlığından yana olanların sözcüsü haline geldi. 'Bavul taşıyanlara', yani Fransa'da Cezayirli milliyetçilerle bir dayanışma ağı kuran Avrupalılara yardım ederek Sartre ve Beauvoir hain damgası yiyebilirlerdi. Askere alınanları Cezayir'e savaşmaya gönderen solu eleştirdiler. Sosyalist hükümet tarafından ordunun moralini bozmakla suçlandılar. Cezayir'in kaçınılmaz yazgısını apaçık görebildikleri halde, Doğu Avrupa'daki baskı ve diktatörlüklere karşı tuhaf bir körleşme içindeydiler. SSCB'nin nüfuzu altında, Varşova Paktı'yla askerî açıdan birbirine bağlı bu ülkeler, halkın ve entelektüellerin baskı içinde yaşadığı yerlerdi. Her şeye karşın Sartre ve Simone, daha iyi ve daha adil bir dünya olanağını simgeleyen komünizme yakın görünüyordu. Onlar için umut Doğu'daydı. Ne kadar süreliğine peki?

23 Ekim 1956'da öğrenciler Budapeşte Üniversitesi'nde gösteri yaptılar. Sonraki günlerde halk da onlara katıldı; Sovyet birliklerinin ülkeden gitmesi, seçimlerle ve özgür basınla demokratik bir rejime dönülmesi talebinde bulundular.

1955'te azledilen Imre Nagy iktidara geri geliyordu. 24 Ekim'de yüz bin Macar kentin ortasında Nagy'ye saygılarını sundular. Ama Macar komünist partisinin yetkilileri Moskova'yla ittifakı pekiştirmeyi tercih etti. Macar askerler ayaklanarak halka katıldılar. Daha fazla beklemeden, hemen o gece Sovyet tankları Budapeşte'ye girdi.

Sonraki günlerde Macarlar kuşatmaya karşı koydu. Hastaneler dolup taşıyordu. Kızılordu'nun tanklarına ve birliklerine karşı silahsız halkın direnecek gücü yoktu. 1 Kasım'da, ezilmiş ve yıkılmış kentte, Janos Kadar yeni bir hükümet kuracağını duyurdu. Kardeş ülke SSCB'ye,

[1] *Les Temps Modernes*, Önsöz, S. 118, Eylül 1955, s. 385-387.

çağrısına yanıt verdiği için teşekkür ediyordu. Dehşet içindeki binlerce kişi, Sovyet kamplarına topluca gönderilme korkusuyla Avusturya'ya doğru kaçmaya başladı.

SSCB'nin Budapeşte'deki genç elçisi Yuri Andropov, iyi tanıdığı bir Macar yetkiliyi çağırttı; bu adamın epey güzel olan karısını da çiçeklere boğuyordu Andropov. Adam daveti kabul ederek elçiliğe geldi. Yemeğin tadını çıkaracak zaman bulamadan binanın bodrumundaki zindanı boyladı. Andropov ilk manipülasyonlarmdan birini başarıyla tamamlamıştı. Geleceği güvenceye alınmıştı artık. Daha sonraları, KGB'nin başına geçtiğinde, yanına genç Mihail Gorbaçov'u getirtti.

Batı'da büyük bir heyecan yaşanıyordu. Kiliselerde rahipler, Macar isyancılara karşı merhamet ve dayanışmaya çağırıyordu insanları. Kafelerde, evlerde radyodan haber dinleniyordu. Fransızlar yeniden erzak depoladılar. Üçüncü Dünya Savaşı korkusu zihinlerden bir türlü gitmiyordu.

Bu kez Fransız komünistlerin sabrı çabuk taşmıştı. Sartre'ın akşamlarını geçirdiği Castor'un evine Macaristan haberleri yağıyordu dört bir yandan. Arkadaşlar, ahbaplar durmaksızın arıyorlardı. Özgürlük havarisi tepki gösterecek miydi? Macar halkını savunacak mıydı? Tabii halkın tek partisi olan Komünist Parti'ye yakındı Sartre. Ama insan haklarına ve özgürlüğe yapılan bu saldırı karşısında sessizliğini herhalde koruyamazdı.

Sartre şöyle yazmıştı: "Tarihin taşıdığı Komünist Parti olağanüstü nesnel bir anlayış sergilemektedir: yanıldığı pek enderdir!"[1] Ama bu kez gerçeği görmek gerekiyordu. Komünist Parti ciddi derecede yanılmıştı. Budapeşte'deki olaylar yüzünden çileden çıkan filozof *L'Express*'te kendini ifade etmeyi seçti: "Sovyet bürokrasisinin yönetici kesimiyle artık dostluk sürdürülemez. Dehşetin egemenliği var şimdi."[2]

[1] *Chroniques du XXe siècle*, Larousse, 1990, s. 855.
[2] *A.g.y.*, s. 855-856.

Komünist Parti'nin öteki yoldaşları Yves Montand ve Simone Signoret Fransız komünistleriyle yollarını ayırdılar. Birçok entelektüel de aynısını yaptı. Solda perişanlık havası esiyordu. ABD'den yana hiçbir umut yoktu, SSCB'ye karşı tam bir hayal kırıklığı yaşanıyordu. Nikita Kruşçev'in Sovyet kamplarına ilişkin açıklamaları, Sibirya'daki kamplardan binlerce tutsağın geri dönüşü Kremlin'in kullandığı yöntemleri besbelli ki hiç değiştirmemişti.

1945'ten beri insan haklarının savunuculuğunu üstlenen Sartre ve Simone'un tek silahı, sesleri ve kalemleriydi. Schoelcher Sokağı'ndaki evinin salonunda, Castor, Lanzmann'la Sartre'ın arasına oturmuş, "Macar ayaklanmacılarla dayanışma içinde olduğumuzu dile getirmenin bir yolunu bulmak gerek," diyordu.

Sartre hemen tepki gösterdi.

"Elimizden gelebilecek ve etkili olabilecek tek şey, sözü onlara vereceğimiz bir *Les Temps Modernes* özel sayısı hazırlamaktır. Bundan böyle adaletsizliğin kurbanı olan bütün halklar için böyle yapacağız."

Yüzlerce sayfalık bu Macaristan özel sayısı Ocak 1957'de çıktı. Sartre ve Simone durmaksızın çalıştılar ve hem siyasal hem ekonomik hem de toplumsal makaleler yayınladılar. Budapeşte'yi tankların istila etmesiyle birlikte, Komünist Parti'yle sürdürdükleri işbirliği sona ermişti.

Başka özel sayılar da hazırlandı: Fransa'da sol, Cezayir ve işkence, İsrail-Arap çatışması, 1970'lerde kadınlar ve feminizm. *Les Temps Modernes* düzenli olarak çok nazik konular üstüne düşünceler ileri sürüyordu ve hazırladıkları dosyalar Fransa'nın dışında da fikir tartışmaları yaratıyordu.

Sartre'ın *Les Temps Modernes*'in ilk sayısında tanımladığı biçimiyle entelektüelin ve yazarın rolü böylece uygulamaya geçirilmiş oluyordu. Sağın da komünistlerin de tiksindiği iki yazar, kuşatılmış buluverdiler kendileri-

ni. Nefret ve hakaretler gözlerini korkutmuyordu.

"İnsan alışıyor," diyordu Castor arkadaşlarına.

•

Duvarları kitaplarla kaplı sarı boyalı salonu tatlı, soluk bir ışık aydınlatıyordu. Gece olmuştu. Sartre'a bir viski verdi Simone ve yaşamöyküsüyle uğraşmak istediğini söyledi. Sartre hemen coşkuya kapıldı:

"Çocukluğunuz üstüne yazmak iyi fikir. Sakın durmayın."

Bu projeyi Simone on yıl önce düşünmüştü. Başlangıçta niyetlendiği şekilde anılarını yazmak yerine kadınlık durumu üstüne genel bir incelemeye girişmişti. *İkinci Cins* kadınlar konusundaki bu çalışmadan doğmuştu. Şimdi kendi yaşamöyküsüne dönebilirdi.

"Çetin bir iş bu," dedi Simone. "Annem, kardeşim, kuzinlerim sağ. Yazacaklarımı okuyup incinebilirler."

Sartre kendine yeniden bir viski koydu. Bir caz melodisi duyuluyordu odada. Edebiyattan konuştukları zaman, en mutlu zamanıydı Sartre'ın.

"Siz yazın Castor, sonra düşünürüz."

Bir Genç Kızın Anıları adını taşıyacak kitap böyle doğdu. Simone çocukluk anılarını kaleme alarak Sartre'ın girişmeye cesaret edemediği şeyi başaracaktı.

Sartre kırk yıl önce tekrar evlenerek ona ihanet eden annesini, otoritesi ve koruması altına almıştı. Üvey baba ölür ölmez, yeniden annesinin yanına yerleşmişti. Artık, hayatının en önde gelen kadını hiçbir eksiklik çekmeyecekti. Sevgi sıralamasında hemen ikinci sırada yer alan Simone'la ev ya da çocuk değil otel odaları, kitaplar ve projeler paylaşıyorlardı. Françoise de Beauvoir'ın yaşlılığını kızıyla geçirmek gibi bir şansı hiç yoktu. Simone en ufak bir yabancı bakışa dayanamayacak kadar düşkündü özgürlüğüne; hele annesinin kısıtlayıcı bakışına hiç dayanamazdı. Kızların eğitimi o dönemde erkeklerinkinden daha baskıcıydı. Simone, Sartre'dan çok daha geri-

lerden yola çıkmıştı. Özgürlüğe doğru çok daha uzun bir yol katetmişti.

•

Sartre bitkin bir halde, çalışma masasına yığılmış mektuplara bakıyordu. Sekreteri Claude Faux[1] yanıt verecekti bunlara. Mart 1957 tarihli bir mektup Sartre'ın dikkatini çekti. Versailles'da ENS hazırlık sınıfına yazılan bir genç kız, Sèvres'de kızlar için açılmış École Normale Supérieure'ün giriş sınavına hazırlanıyordu. *L'Être et le Néant*[2] üstüne hazırladığı çalışma konusunda Sartre'ın görüşünü almak istiyor ve bir randevu talep ediyordu.

Böyle bir istek nasıl reddedilir? Genç bir kızla, belki de müstakbel bir ENS'liyle buluşmak şimdiden cazip geliyordu ona. Gençlere yardım etmek, bilgi aktarmak, hatta gençleri büyülemek heyecan verici değil miydi? Sartre ENS'teki yıllarını düşünürken, kız kapıyı çaldı, daireye girdi ve bir daha da filozofun yaşamından çıkmadı.

Castor henüz bilmiyordu ama, Dolorès'ten sonra kızı yaşındaki bir rakibeyi göğüslemek zorunda kalacaktı. On sekiz yaşında, Cezayir Yahudisi, çekici ve zarif Arlette El Kaïm daha ileride, Sartre'ın kadınları arasında filozofun soyadını taşıyacak tek kişi olacaktı.

Aynı yıl Albert Camus Stockholm'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı. Sartre'dan sekiz yaş küçüktü. Smokiniyle çok nezih, ışıl ışıl görünen Camus konuşmasını yaptı ve uzun uzun alkışlandı. Nişanlardan, ödüllerden korkmuyordu. *Bulantı*'nın yazarı, kırk dört yaşındaki bu yakışıklı ve yetenekli genç adama verilen nişanı kıskanmış mıydı acaba? Sartre'ınki kadar siyasal nitelikli ve tartışmalı değildi Camus'nün yapıtı. Daha mı simgeseldi bir de? *Les Temps Modernes*'de *L'Homme révolté* (Başkaldıran İnsan) hakkında çıkan sert eleştiriden beri iki yaza-

[1] Claude Faux, Gisèle Halimi'nin kocasıdır (bkz. VI. bölüm).
[2] Annie Cohen-Solal, *Sartre*, s. 489.

rın arası bozuktu. Sartre yazmayı reddetmişti ama eleştirmen Francis Jeanson'un görüşünü paylaşıyordu. Artık Camus'yle Sartre'ın birbirine söyleyecek sözü kalmamıştı.

Nizan'dan ve gençliğinden beri Sartre dostluğu gerçekten tanımış mıydı? Merleau-Ponty ve Camus'yle entelektüel suç ortaklığı sadece belli bir süre devam etmişti. Arkadaş mıydılar, yoksa rakip mi? Kuşkusuz biraz o, biraz öteki. Gençken Sartre hırsını saklamıyordu. Onda dostluk, siyasal açıdan bir benimseyişten geçiyordu. Yoksa hemen reddediyordu. Siyasetin entelektüelleri hâlâ etkilediği bir dönemde bu tür bir eleme tavrı birçok erkek arkadaşını uzaklaştırıyordu.

Castor'un bir edebiyat ödülü almış olması Sartre'ı incitmiyordu. Tam tersine, filozof bundan gurur duyuyordu. Ama erkeklerin, erkek yazarların siyasal-yazmsal düzenin hükümlerini kabul etmesi ona aykırı geliyordu. Sartre insanoğlunun sefaleti üstüne ahlâkçı ve tumturaklı söylevlerden kaçıyordu. Bu bön konformizme sinirleniyordu. İyi duygular ona şüpheli, çıkara dayalı ve kolay geliyordu. Onun derdi mazlum halkları savunmaktı. Tamı tamına da Cezayir, Camus'nün memleketi, bir savaş alanına dönmüştü.

Duygulardan önce eylem geliyordu.

•

"Artık bu ülkede yaşamak istemiyor canım," diye mırıldanıyordu Castor.

Önünde, batan güneşin alacakaranlığında, masanın üstünde Cezayir'deki son olayları anlatan gazeteler yığılıydı.

"Sizi anlıyorum. Ama asıl burada mücadele etmek gerek."

Sartre bakışlarını kaldırmadan bitirdi cümlesini. Şunu da ekleyebilirdi: "Benim sevdiğim yer burası." Arlette o sırada Sartre'ın sevgililerinin zaman çizelgesiyle ilgile-

niyordu, yüreğe su serpen bir yumuşaklık ve nezaketle. Sartre'ın bu genç arkadaşı, filozofun yaşamında daha önce hiçbir kadının tutmadığı kadar büyük bir yer kaplamayı becermişti. Hem de daha yirmi yaşına bile girmemişti! Ama Sartre bu gerçeği Simone'a dayatmaktan uzak duruyordu. Zaten Simone fazlasıyla bilincindeydi durumun. Şişmiş gözleri huzursuzluğunu ele veriyordu.

Neyse ki Simone'un hayatını paylaşan genç Lanzmann'la ilişkisi hâlâ devam ediyordu. Castor'dan on yedi yaş küçüktü Lanzmann. Arlette'le Sartre arasında otuz altı yaş vardı... Simone bir ürpertiyle sarsıldı.

Sartre, genç kızın adının çabucak *Les Temps Modernes*'de, Castor'un adının yanında yer almasını sağladı. Arlette birkaç öykü yayınladı, sonra sinema bölümüyle ilgilendi.

Soğukkanlı, sarsılmaz Simone dergide yeni kitaplarından alıntılar yayınlıyordu. Arlette de dahil olmak üzere Sartre'ın hiçbir sevgilisi dergi bünyesinde onunla rekabet edemiyordu. En azından böyle bir teselli kalıyordu Simone'a.

•

Claude Lanzmann'ın Simone'un dairesini terk ettiği gün gelip çattı. Orda beş yıl süren çılgın bir aşk yaşamışlardı. Dünyanın dört bir yanına yolculuklar yapmışlardı. Lanzmann, Simone'un yeniden gülümsemesine yardım etmiş, Simone'u altüst eden bir ateş, bir sıcaklık, bir doğallıkla sevişmişti onunla. Simone böylece Lanzmann'ın kollarında, Michigan Gölü kıyılarından ve Algren'le aşklarının sığınağı olan küçük evden ayrılırken sonsuza dek vazgeçtiğini sandığı duyuların o sarsıcı hazzını yeniden bulmuştu.

Claude ona inanılmayacak ölçüde iyi gelmişti. Öpüşmelerinin, okşamalarının, sevişmelerinin her biri, Simone'un, Amerikalı âşığın güzel ve körpe bedenini unutmasına yardımcı oluyordu. Gençliğinin olanca görkemi

içinde Lanzmann, Simone'un son âşığı olacağını biliyor muydu acaba? Simone onun yavaş yavaş uzaklaştığını görünce, kadın olarak yaşamının sonuna kadar bir erkeğin kollarına sokulmanın basit rahatlatıcılığına veda ettiği duygusuna kapıldı.

Lanzmann kendi yaşında biriyle yaşamak istiyordu ve Simone da bunu çok iyi anlıyordu. Simone'un evine yerleşerek onun yazarlık yaşamının katı gerekliliklerine boyun eğmek zorunda kalmıştı. Simone sabahlarını küçük çalışma masasına eğilmiş geçirirken Lanzmann'ın sadece susmaya hakkı vardı. Yazmak söz konusu olunca aşk bile ikinci plana atılıyordu. Genç âşık, evde pencere önünde bir etajere sessiz bir ordu gibi dizilmiş alacalı bulacalı bebekler gibi sessiz sedasız oturmayı öğrenmişti. Simone yolculuklarının, keşiflerinin, başka kültürlerin, başka heyecan verici dünyaların anısı olarak getirmişti bu bebekleri; o yolculuklar, o kültürler olmasa önemli ve evrensel bir yapıt üretemezdi.

Sartre gibi onun da çalışma programı askerî bir katılıktaydı. Öyle olmasa, ikisi de nasıl bu kadar çok yazabilirdi ki? Bu atılgan genç adamın, ona her zaman kendini ifade edecek zemin tanımayan o katı yaşam biçimine nasıl dayanabildiği merak edilecektir. Castor'un ömrü boyunca, sadakatle yanında oluşuyla bilmecenin ipucunu vermiştir Lanzmann: Son âşık da çılgınca bir aşk yaşamıştı Simone'la. Onu terk ettiğinde daha iyi geri dönmek için terk etmişti. Ve çabucak Simone'un en önde gelen dostu oldu. Simone yaşadığı sürece Lanzmann ona asla elveda diyemeyecekti.

•

Simone'dan çok uzakta, Chicago'daki evinde yaşayan Nelson Algren'den beş yıldır pek haber çıkmamıştı. Simone genç Fransız âşığının kollarında Algren'in hatırasını silmeye uğraşmıştı. Ama bu kadar büyük bir aşk hiç unutulur mu?

Cezayir Savaşı ve *Koşulların Gücü*'nün yazılması, Sartre'ın günlerini dolduruyordu. Uzakta, Michigan Gölü'nün kıyısında Nelson *Mandarinler*'in Fransızca çevirisini okumuştu. Sayfalar ilerledikçe, en mahrem mutluluk anlarının bütün dünyaya teşhir edildiğini görmüştü. Böyle bir boşboğazlık nasıl affedilirdi? Ülkesinde tanınan, içki âlemleri, taşkın davranışları ve Soğuk Savaş'ın tam ortasındaki uygunsuz siyasal görüşleri yüzünden insanlardan soyutlanmış Algren de kurtuluşunu yazıda arıyordu.

Zaman zaman Castor'dan mesaj alıyordu. Daha aralıklı, daha az ayrıntılı ama hep sevgi dolu mesajlar. Simone artık Algren'e 'timsahım', 'aşkım' diye değil 'çok sevgili siz' diye sesleniyordu, bir kez de –ama sadece bir kez– 'daima çok sevgili siz'[1] diye yazmıştı Simone.

ABD'de Senatör Mac Carthy Engizisyonculuktan vazgeçmek zorunda kalmıştı. Başkanlık kampanyası çetin geçecek gibi görünüyordu: Muhafazakâr Richard Nixon mı yoksa genç ve yetenekli demokrat John F. Kennedy mi girecekti Beyaz Saray'a?

Paris'te Sartre'ın son oyunu *Les Séquestrés d'Altona* (Altona Mahpusları) afişlerden inmiyordu. Bir piyes ve yığınla can sıkıntısı: oyuncularla, rejisörlerle bitmek bilmeyen kavgalar. Kadın oyuncuların seçimi tam bir cehennem azabı oluyordu. Yazarın eski ve yeni sevgilileri sahneye çıkmak için birbirleriyle dalaşıyorlardı. Sartre'ın bir piyesinde rol almak, dramaturgun gözdesi konumuna yükselmek demekti onların gözünde.

Sarsılmaz, soğukkanlı Simone, Sartre'ın yanında, piyesin 23 Eylül 1959'da Renaissance Tiyatrosu'ndaki ilk temsilinde hazır bulundu. Gazeteciler, Lanzmann'ın kardeşi, üstadın son gözdesi, güzel oyuncu Évelyne Rey'i de hayranlıkla seyrettiler. Fotoğrafçı ordusu, yazarı ve Castor'unu flaş yağmuruna tuttu.

Önceki yıl Simone'un ellinci yaşı kutlanmıştı. On yıl-

[1] Simone de Beauvoir, *Un amour transatlantique, lettres à Nelson Algren*, Temmuz 1959 tarihli 278 numaralı mektup ve 20 Aralık 1959 tarihli 280 numaralı mektup.

da Simone iki büyük tutku yaşamış, dünyanın değişik yerlerinde serüvenler ve yoğun mutluluklar yaşamıştı. Aşktan artık hiçbir şey beklemiyordu. Gözlerinin önünde, Sartre, tıpkı Jean Giraudoux ve birçokları gibi, tanınmışlığın tadını çıkarıyordu, Simone'un da paylaştığı bir ündü bu. Castor'a bütün kalan, şöhret ve dostluktu.

•

Küba'da Fidel Castro ve Che Guevara, Batista'yı devirmişti. Bu kokuşmuş diktatörün rejimi çeşitli skandallara karışmıştı: kumar, fuhuş, uyuşturucu, vb. Son romantik devrim başarıya ulaşmıştı. Washington'da büyük üzüntü yarattı bu sonuç. İlk defa, Karayipler'in en önde gelen kentinde, insanlar ABD denetiminin büsbütün dışında, iktidarı ele geçirmişti. Başlangıçta yeni yönetim komünist değildi. Ama Amerika'nın ülkeyi ittiği yalıtılmışlık Castro'nun hızla Sovyet kampına geçmesine yol açtı.

Soğuk Savaş'ın ortasında, Cezayir Savaşı'nın en civcivli zamanında, Sartre ve Beauvoir *Revolucion* dergisinin daveti üzerine Küba'ya gittiler. Sartre'ın bir makalesinde 'Devrim'in balayı' dediği dönemi keşfetmek için sabırsızlanıyorlardı.

Havana'nın sakallı liderlerinin gözünde, Sartre ve Castor'un gelişi silahlı mücadeleyle iktidarı ele geçiren başkaldırı rejiminin uluslararası düzeyde tanınması demekti. Özgürlük âşıkları için, koca bir halkın kurtuluşu olarak gördükleri duruma destek vermekti söz konusu olan. Yanlarından hiç ayırmadıkları defterlerine bol bol notlar almaya, Paris'e yığınla gözlem ve izlenimlerle dönmeye kararlıydılar. Castor bu yolculuğu *Koşulların Gücü*'nde anlattı. Sartre'ın kaleme aldığı uzun bir röportaj 'Ouragan sur le sucre' (Şekerde Kasırga) başlığıyla 1960 yazında *France-Soir*'da yayınlandı. İki yazarın olanca coşkusu Sartre'ın kaleminde somutlaşmıştı:

"Zulme, açlığa, gecekondulara, işsizliğe, cehalete

karşı altı milyon insanın verdiği mücadeleye tanık olmak, bu mücadelenin mekanizmasını anlamak, gelecekteki olasılıklarını keşfetmek heyecan verici bir deneyim oldu."[1]

Halkın coşkusuyla sarsılan, sürüklenen Sartre ve Beauvoir, kalabalığa karışmaktan gerçek bir zevk alan, sıcak, ateşli Fidel Castro'yu üç gün boyunca izlediler. Cezayir'in bağımsızlığı için yıllarca mücadele verdikten sonra, ölüm tehditleri ve bombalamaların ardından, Havana sokaklarına egemen olan neşe içlerini rahatlatıyordu. Genç Che Guevara da çok sıcak karşıladı onları. Devrimci, bir hasır koltuğa oturmuş puro içiyordu. İriyarı, kaslı, saçları dalgalı, bakışları karanlık Guevara, söylenenleri daha iyi işitmek için Sartre'a doğru eğildi. İkisi de ezici sıcağı, gazetecilerin merakını ve binanın dışında Sartre'ın adını haykıran kalabalığın gürültüsünü unutmaya çalışıyordu. Balzac'tan konuştular!

Filozof zaten bildiği şeyin böylece doğrulandığını gördü. Latin Amerika'da ve Karayipler'de Fransız yazarlar, özellikle de XVIII. ve XIX. yüzyıl yazarları, Amerikan egemenliği altındaki bu ülkelerin gençlerini gerçek anlamda büyülemişti. Sartre da Fransız Devrimi ideallerinin, özgürlük, adalet ve kardeşliğin canlı simgesiydi.

Ne var ki Küba Devrimi bir erkek işiydi. Sartre televizyona çıktıktan sonra sokaklarda tanınıyor, alkışlanıyordu, adı haykırılıyordu. Yapıtlarından ötürü saygı duyulan Simone her şeye karşın geride kalıyordu. Özgürlük simgesi sadece Sartre idi.

Ama Castor, Sartre'ın bu şekilde karşılanmasından öyle mutluydu ki yapılan ayrımı fark edemeyecek haldeydi. Bu coşkulu kalabalıkları görmek, Paris'e döndüklerinde mücadeleye devam etme gücü verecekti onlara.

Gizliden gizliye, kendini memnun hissetmesinin bir başka nedeni daha vardı. Sartre Küba'ya ilk yolculuğunu

[1] Simone de Beauvoir, *La Force des choses*, cilt II, s. 282-283.

Dolorès'le yapmıştı. İkincisi, söylemeye bile gerek yok, tartışmasız biçimde daha başarılıydı. Dolorès ve öbür kadınlar uzak görünüyordu. İkisinin yaşadığı bu zaferle her zamankinden daha çok birleşmiş görünüyorlardı, yaşamın bütün güçlüklerine karşı çift olarak kabul edilen, kutlanan iki yazardılar.

Rom, şenlik ve puro Sartre'ın saatlerinden çalıp kendini yazıya vermesine engel değildi. Sıcağa rağmen süratle, *France-Soir* için bir röportaj ve okul arkadaşı Paul Nizan'ın *Aden-Arabie* [Aden-Arabistan] adlı kitabının tekrar basımı için bir önsöz kaleme aldı.

"Yirmi yaşındaydım; herkeslerden önce ben söyleyeyim: Yaşamın en güzel çağı o yaştır."[1]

Nizan'ın bu cümlesi kitabın ilk cümlesiydi. Cezayir Savaşı sırasında Fransız gençliğinin, sonra da Mayıs 1968 gençliğinin sözü olacaktı bu.

•

Paris'te Arlette, Michelle, Wanda ve Olga Sartre'ı bekliyorlardı. Simone dairesinin kapısını sanki yaşamında yeni bir sayfa açar gibi açtı. Bir sürü mektup birikmişti. Castor masasına yerleşti. Her sabah olduğu gibi telefon fişten çekilmişti. Kareli kâğıtlarını, defterlerini çıkardı ve çiziktirmeye başladı. Başını uğraşından kaldırdığında vakit öğleni bulmuştu.

Kâğıtlar üst üste yığılıyordu. Anılarının bu cildi öncekinden daha kalın olacağa benzerdi. Kapsamlı bir girişimdi bu. Kimseyi incitmemek gerekiyordu. Sartre'ın ve Algren'in portreleri kendilerinin hoşuna gidecek miydi? Küçük adam manüskriyi okuyacaktı ama ya Nelson, o ne diyecekti?

Sayfalar arasına bir mektup girmişti. Simone zarfı açtı. Rouen kökenli bir liseli kızdan geliyordu mektup. Kız Sèvres'deki École Normale Supérieure'ün giriş sına-

[1] Paul Nizan, *Aden-Arabie* [Aden-Arabistan], Jean-Paul Sartre'ın önsözü, éd. F. Maspero, s. 65.

vına hazırlanıyordu. Simone'la yapıtları üstüne konuşmak için buluşmayı arzuluyordu. Simone mektubu bıraktı. Çalışması iyi ilerliyordu. Liseliyle görüşmeye zaman bulabilecekti.

Sartre, Arlette'i Saint-Germain-des-Prés'deki dairesinde, sekreteri de evdeyken kabul etmişti. Castor'a gelince; Castor hiçbir zaman bir yardımcıya ihtiyaç duymamıştı. Gelen bir sürü mektuba kendisi yanıt yazıyor ve randevularını kafelerde veriyordu. Dolayısıyla Montparnasse'taki bir kafede görüştü o ve Sylvie Le Bon. Liseli kız Beauvoir'la, uzun zamandır hayran olduğu yapıtlarından konuşmak istiyordu. Bunun yerine Castor gencecik kıza yaşamı üstüne sorular sordu: "Siyasetle ilgilenmediğim, basını takip etmediğim için beni nasıl eleştirdiğini hatırlıyorum,"[1] diyecekti daha sonra evlat edindiği genç kız. Başkalarına sorular sormak, onlardan bir şeyler öğrenmek. Simone ve Sartre çevrelerindeki insanların deneyimlerinden, buluşma fırsatlarından yararlanıyorlardı. Duydukları merak ve ilgi sınırsızdı. On yıl sonra feminist arkadaşlarına da Simone aynı şekilde davranacaktı. Kitaplarından hiç söz etmeyecek, muhataplarının yaşamı ve öyküleriyle ilgilenecekti sadece.

Sylvie'yle ilk buluşması Simone'u çok neşelendirdi. Birkaç yıl önceki Arlette gibi aynı okula girmeye hazırlanan kızcağız Simone'a zeki, canlı ve komik geliyordu. Raspail Bulvarı'nda La Coupole'e doğru yürürken Simone yirmi yaşında ölen arkadaşı Zaza'yı düşündü. Ömrünün en büyük kederini. O zamandan beri o kadar güçlü, o kadar güven verici bir dostluk bulmaya uğraşmıştı boş yere. *Konuk Kız*'ın kahramanı Olga'yla bile, bu eksiksiz alışverişi, otuz yıldır aradığı ikizini bulmuş olma izlenimini hissetmemişti. İlk bakışta, on sekiz yaşındaki bu genç kız o boşluğu dolduramayacak kadar genç görünüyordu. Başka buluşmalar oldu. Simone yavaş yavaş Ka-

[1] Deirdre Bair, *Simone de Beauvoir, a biography*, s. 503.

tolik eğitiminden kalma sakınımlılığının yok olduğunu hissetti. Sylvie, Sartre'ın çok mutlu zamanlar geçirdiği Ulm Sokağı'ndaki okulun kızlar için açılmış versiyonu olan Sèvres'deki okula kabul edildi. O okulun binaları o sırada Jourdan Bulvarı'nda, yani Schoelcher Sokağı'na üç metro durağı mesafedeydi. Geride bıraktığını sandığı bir geçmişin küllerini yeniden alevlendiren bir umut kıpırdıyordu Simone'un içinde. Belki de Sylvie'yi daha sık görürdü.

"Castor'un yeni bir arkadaşı var," dedi kendi kendine Sartre, Arlette'in kendisini beklediği dairesine giderken. Daha iyi. Simone, hep büyüyen edebî başarısına rağmen, bu son yıl Sartre'a kederli görünmüştü. Sartre evine varınca piyanonun başına geçti. Küçük bir melodi çaldı doğaçlama. Kendini ferahlamış hissediyordu: Castor'un Sylvie'yle geçirdiği zamanı kendisi de genç kız arkadaşına ayırabilecekti.

Arlette filozofun yanında, sevecen ve ilgili, ayakta duruyordu. Sartre akşama kadar piyano çaldı.

•

Yıllardır Cezayir Savaşı zihinlerini meşgul ediyordu. Beş yılda çok düşman kazanmışlardı. Küba'ya uçmadan önce Sartre ve Simone, Cezayir'de savaşan Fransız askerleri itaatsizliğe çağıran '121'ler Manifestosu'nu imzalamışlardı. Savaştaki bir ülkede bu tür bir eylem, izin verilen sınırları aşıyordu. Manifestoya imza koyanlar, özellikle tartışma yaratmak isteyen bir üslup kullanarak şöyle diyorlardı:

"Cezayir halkına karşı silaha sarılmanın reddedilmesine, ezilen Cezayirlilere yardım ve koruma sağlamaları gerektiğini düşünen Fransızların tutumuna saygı duyuyor ve bu tutumları haklı buluyoruz."[1]

Yazarlar, oyuncular ve bilim adamları imzalamıştı manifestoyu. Marguerite Duras, Alain Resnais, Simone

[1] *Chroniques du XXe siècle*, éd. Larousse, 1990, s. 917.

Signoret ve Laurent Schwartz'ın imzaları göze çarpıyordu. Protestolar, bağrışlar, misilleme tehditleri: Hükümetin tepkisi gecikmeden geldi. De Gaulle askerden kaçma çağrısına kayıtsız kalamazdı.

Bu hıyanetin sorumlusu olarak basın kimi gösterdi? Küçük adamı elbette. Böyle bir dalavereyi ancak o düşünmüş olabilirdi. İktidar rahatsız olmuştu. Nasıl saldırmalıydı bu adama? Bir devlet başkanı gibi karşılanan, dünya çapında ünlü Jean-Paul Sartre'ın dokunulmazlığı vardı. Onun eylemleri, özellikle Üçüncü Dünya'daki sömürgelerde, birçok özgürlük hareketi için umut taşıyordu.

Sartre ve Castor o sıralarda Paris'ten uzaktılar. Görkemli Küba yolculuğundan sonra gittikleri Brezilya'da da kahramanlar gibi karşılandılar. Adi suçlularmış gibi aranamazlardı orada. Onlar yokken *Les Temps Modernes*'in ekim sayısına el konuldu. Sansürün alçaltıcı pençesine ilk kez düşmüyordu dergi. Üç yıl önce de çıkamamıştı çünkü bir İtalyan gazetecinin Cezayir'deki silahlı direnişçiler üstüne bir makalesi yer alacaktı.

Paris-Match dergisi şöyle manşet attı: 'Sartre, bir iç savaş makinesi.'

Döndüklerinde Sartre'la Simone'un hayatı tehlikeye girecek miydi?

"Castor, Fransa'ya dönmemiz gerek!"

Brezilya'nın nemli sıcağında Sartre, yatağa düşmüş sevgilisine bakıyordu. Birkaç gündür arkadaşlarının evinde iyileşmeye çalışıyordu Simone, tifodan yavaş yavaş kurtuluyordu. "Lanzmann İspanya yoluyla ve arabayla dönmemizi istiyor. Orly'de bir ayaklanma yaşanabilirmiş."

Arkadaşları manifestoya imza atanlara karşı yapılanlardan onları haberdar etmişti. Matematikçi Laurent Schwartz bir günde École Polytechnique'teki kürsüsünü kaybetmişti. Davranışıyla askerlerin moraline zarar vermişti. Öğretim görevlisi olanlara işten el çektirildi. Bu sadece başlangıçtı.

"121'ler listesi bütün yetkili çevrelerde afişe edilmişti... Sartre en çok hedef alınan kişiydi."[1]

Fransa'ya yeniden girmek için geceleyin sorunsuzca Pireneler'deki gümrükten geçtiler. Paris'te öteki imza sahipleri gibi suçlanmayı talep ettiler. Hükümet pek istekli değildi. Duruşmalar daha ileri bir tarihe ertelenmişti.

Sartre da Castor da hapsedilmeyi başaramadılar. Söylentilere göre General De Gaulle karşı çıkmış, "Voltaire tutuklanmaz," demişti.[2]

Ama Sartre ve Simone'a başka türlü saldırmak her zaman mümkündü. Yakında öğreneceklerdi.

Aynı ay, Castor'un anılarının ikinci cildi çıktı: *La Force de l'âge* (Olgunluk Çağı). Skandallar, Sartre'la tanışmasının öyküsü, savaş öncesi yılların anıları, okurlar beklenmedik açıklamalara susamıştı. Bir kuşak, yazarların bağlanma'sıyla yürüdüğünü hissediyordu. Simone'la birkaç gece geçirdikten sonra Algren Amerika'ya geri dönmüştü. Sartre ve Simone dışarı çıkmaz olmuşlardı. Lokantalarda, müşteriler onlara hakaret edebilirdi. Ama başarı da yanı başlarındaydı. Kitap daha piyasaya çıkmadan kırk bin nüshası sipariş edilmişti bile![3]

•

De Gaulle Cezayir'in bağımsızlığını tanımaya karar verdi. Évian görüşmeleri başlarken Gizli Ordu Örgütü'nün (OAS) bombaları patlıyordu. Birçok üniversitelinin dairesi hedef alındı. Kadınlar, çocuklar uzun süre şokta kaldılar. Paris'in banliyösü Boulogne'da OAS yanlış kata saldırı düzenledi. André Malraux'nun yanındaki daire bombalandı; Delphine Renaud adlı dört yaşında bir kız çocuğu tek gözünü kaybetti. Bu üzücü olay ağızdan ağıza anlatılıyordu. Cezayir'de birkaç ay önce generallerin darbe girişimi başarısızlığa uğramıştı.

[1] Simone de Beauvoir, *La Force des choses*, cilt II, s. 395-396.
[2] Sartre, *Œuvres romanesques*, Chronologie, s. LXXX.
[3] Simone de Beauvoir, *La Force des choses*, cilt II, s. 398.

Fransız Cezayir'inden yana olan gözü dönmüş kişiler hâlâ '121'leri hedef alıyordu. Mektuplar bunun kanıtıydı: "Bourdet '121'lerin hemen ortadan kaldırılacağını haber veren bir mektup gösterdi bize. Sartre'ın dairesi hedef alınabilirdi. Sartre annesini otele yerleştirdi ve gelip bende kalmaya başladı."[1]

Bir ay sonra Sartre ve Castor yaz tatilini İtalya'da geçirmeye hazırlanıyorlardı. Yola çıkacakları sabah Sartre'ın oturduğu binanın girişine bomba atıldı.

Bu ilk uyarıydı.

De Gaulle Cezayir halkına karşı siyasal tutumunu değiştirmişti. OAS devlet başkanına da, çağrıya imza koyanlara da karşı çıkıyordu. Fransa iç savaşın eşiğindeydi. 1962'nin Ağustos ayında cumhurbaşkanlığı aracına yedi saniyede onlarca mermi yağdı. Çamurluklar, camlar kırıldı. Petit-Clamart suikastı kamuoyunda korku yarattı.

De Gaulle ve karısı yaşamlarını arabayı yavaşlamadan süren cesur şoföre borçluydular. Madam De Gaulle arabadan inince eliyle cam kırıklarını temizledi.

Sartre ve Simone şaşırıp kaldılar. Özgür Fransa'nın ihtiyar savaşçısı ve eşinin gösterdiği soğukkanlılıktan etkilendiler. Onlar da her an öldürülme tehlikesi altında değiller miydi? Gaziler Champs-Élysées'de "Sartre kurşuna dizilsin!" diye bağırarak yürüyüş yapmamış mıydı?

Saklanmak zorunda kalan yazar yeraltına indi. Dakikası dakikasına belirlenmiş randevuları altüst oldu. Yanında kim varsa ölüm tehlikesi içindeydi. Defalarca adres değiştirmek zorunda kaldı.

Akşamları "Rica ederim dikkatli olun," diyordu Castor'cuğu.

"Tabii ki dikkatli davranıyorum. Ama hayatıma da devam etmek istiyorum. Üstelik siz de tehdit altındasınız. Uyanık olun!"

Sartre, Simone'un elini tutuyor, eskiden mektuplar-

[1] Simone de Beauvoir, *La Force des choses*, cilt II, s. 416.

da yazdığı tatlı sözleri söylüyordu: "Castor'cuğum, küçücüğüm..."

Simone Alsace'a gitti. Her eylül ayında Hélène ve Lionel'i ziyaret ederdi. Kısa süre önce kardeşi ve kocası üstünkörü elden geçirdikleri bir Alsace evine yerleşmişlerdi.

Saint-Germain-des-Prés yakınındaki Saint-Guillaume Sokağı'nda saklanan Sartre yeniden çalışmaya koyulmuştu. Sözcükleri yan yana kâğıt üstüne dizmeye başladığı andan itibaren yeniden hayat bulduğunu hissediyordu. Eski düşmanı Flaubert'e geri dönmüştü. Uzun, bitmek bilmeyen proje yarım kalmıştı. Bittiğine kanaat getirmeden önce filozof birkaç bin sayfa harcadı. Bugün bile merak edilir: Sartre'ın *Flaubert*'ini baştan sona okuyan kaç kişi vardır acaba?

Önemli değildi bu. Yazmak ona benzersiz bir tatmin sağlıyordu. 'Burjuvazi'nin temsilcisi olan *L'Education sentimentale*'in (Gönül Eğitimi) yazarını eleştirmek, Flaubert'i daha iyi didik didik edebilmek için onun evrenine dalmak, Sartre'ın o çok iyi bildiği 'ötekini ölüme mahkûm etme' yoluna başvurmak değil miydi? Sartre keskin bir üslupla XIX. ve XX. yüzyıl arasında gidip geliyordu. Gözü pek şövalye, kendinden daha iyi söz etmek için bir başka yazarın imgesine saldırıyordu kıyasıya. Bir otobiyografi değildi, okurlarının yıllardır beklediği şeyi, Sartre'ın kendi kaleminden kendi öyküsünü vermeden önce yaptığı bir üslup alıştırmasıydı kitap.

Küçük adam henüz otobiyografi yazma ihtiyacı hissetmiyordu. Elli beş yaşında Castor'a bırakmıştı ortak anılarını yazma işini. Sadık olduğu kadar zihni berrak biri olan bu hayranı, Sartre'a duyduğu sevgisini ve hayranlığını kâğıda döküyordu. Ortaya çıkan portre gönül okşayıcıydı. Sartre serinkanlılıkla Simone'un bir mitos oluşturmasını seyrediyordu, özgürlük âşıklarının mitosuydu bu.

Anı yazmak Castor'un çok iyi becerdiği bir şeydi. Ne-

den Sartre da aynı konuda denemeye girişsindi ki? Ama bir bölüm eksikti. Sartre'ın çocukluğunu anlatan bölüm. Simone Sartre'ın çocukluğuna ilişkin kısa, zaman içinde donakalmış anıları biliyordu sadece, Sartre'ın ona anlattığı kadarını.

•

Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi (FLN) 17 Ekim 1961'de Cezayirlilere topluca başkent sokaklarına dökülme çağrısında bulunmuştu. Hareket acımasızca bastırıldı. Ölenler olduğu söylendi. Emniyet Müdürü Maurice Papon'un tutumu eleştirildi. OAS ise çeşitli yerlere bomba koymaya, hem De Gaulle'cüler hem de entelektüeller arasında karışıklık yaratmaya devam ediyordu.

Nerede kalacaktı Sartre'la Simone? Kimse onları istemiyordu artık. Şimdi Simone'un dairesi de havaya uçurulma tehlikesi altındaydı. Tek çözüm kalıyordu geriye. Saklanmak. Yazmak. Yazmak ve yine saklanmak. Yerleri bulunmasın diye adres değiştirmek.

Sartre, Flaubert üstüne sürdürdüğü çalışmadan başını kaldırdı, ertesi gün OAS'a karşı düzenlenen bir gösteriye katılacaklarını hatırlattı Simone'a:

"Dikkatli olmak gerek. Gösteri yasak."

İtiş kakış, bağrış çağrış, havasız kalma: soğukta, rüzgârda yapılan büyük gösterilerin kaçınılmaz öğeleri. Bütün gösteriler zorluk ve korku açısından birbirine benzer. Sartre ve Castor bir kafeye sığınmak istediler. Kafenin sahibi kepengi indirirken bağırıyordu:

"Bu konuda bir roman yazarsınız, beni de içine koyarsınız, ama ne işime yarayacak, hiç... Üç çocuğum var, siyaset yapmam ben, siyaset yüksek çıkarların meselesi."[1]

Gisèle Halimi'yle birlikte, Djamila Boupacha –Fransız askerleri tarafından bir şişe kırığıyla ırzına geçilen Cezayirli genç kız– üstüne yazdıklarından beri Simone ölüm tehditleri alıyordu. Yeniden Amerika'ya dönen Nel-

[1] Simone de Beauvoir, *La Force des choses*, cilt II, s. 438.

son Algren'e yine de mizahi bir biçimde anlattı başlarına her şeyin gelebileceği o şubat ayını:

"İhtiyar baykuşum... Şu sırada bir düzine kiracı sizin küvetinizde yıkanıyor, sizin fırınınızda yemek pişiriyor, sizin yatağınızda uyuyor... Onlar sayesinde henüz bombayla havaya uçurulmadım, oysa başka birçokları uçuruldu."[1]

•

Temmuz 1962. Cezayir sonunda bağımsızlığa ulaşıyordu. Castor evine geri dönebilecek, Sartre Raspail Bulvarı'nda yeni duvarlarının arasına yerleşebilecekti. Mücadeleleri başarıyla taçlanmıştı. Ama ne pahasına? Toplumsal bilanço ağırdı: uzun zaman geçmeden uzlaştırılamayacak iki cepheye bölünmüş bir ülke. Bireysel bilanço korkutucuydu: Sartre'a karşı yeniden alevlenmeye hazır, kolay kolay yok olmayan bir nefret, yıkılmış bir daire.

Birer birer, ihtiyar Fransız imparatorluğunun bütün sömürgeleri kaçınılmaz olarak bağımsızlıklarını talep ediyorlardı. Yazar çift ancak sevinebilirdi buna. Söz konusu ülkelerden bazılarında Sartre-Beauvoir çiftinin sınırsız bir popülaritesi vardı. Özgürleştirici, özgürlüklerin savunucusu bu çift birçok halk için somutlaşacak bir umudu simgeliyordu.

Doğu'da, savaştan vazgeçmeden, uzaktan gözlemlemekle yetiniyorlardı onları. Sartre komünistlerle mitinglere ne kadar katılırsa katılsın, Küba Devrimi ve Mao Zedung'un iktidara gelişini ne kadar selamlarsa selamlasın, bu küçük adam dayanılmaz sözler söylüyor, Sovyet iktidarının kulaklarında provokasyon gibi çınlayan 'varoluşçuluk' ve 'özgürlük' sözcüklerini telaffuz ediyordu.

İktidar sahiplerinin gözünde Sartre ve Beauvoir'ın bir başka önemli kusuru daha vardı: Bütün dünyada kadınların ve erkeklerin hissettiklerini basit sözcüklerle

[1] Simone de Beauvoir, *Un amour transatlantique, lettres à Nelson Algren*, 294 numaralı mektup, s. 529.

ifade etme yetisi vardı onlarda: en birinci hak olan özgürlük arzusu; adaletsizliğe ve diktatörlüklere karşı mücadele etme isteği.

Çiftin Çin ve Küba yolculukları iki sosyalist rejim tarafından da müthiş birer reklam olarak kullanılmış, iktidarlar bundan yararlanmayı bilmişti. Çift ağızlı bir bıçak gibiydi bu durum, çünkü Sartre ve Beauvoir bir tehlike yaratabilir, hızla denetlenemez hale gelebilirlerdi.

Onları denetim altında tutmak için geniş bir ayartma operasyonundan daha iyi silah var mıydı? Sovyet yazarlarının her yaptığını, her hareketini gözetleyen Kremlin yabancı yazarlardan çekiniyordu. Yabancı yazarların kendi topraklarına girmesine izin vermeden önce karşı casusluk servisleri, o yazarların yaşamı ve görüşlerine ilişkin sıkı bir araştırma yapıyordu.

Ünlü çift Lenin ve Stalin'in ülkesine haziranda gitti. Moskova'nın geniş caddelerinde hoş bir sıcak vardı. Akşamları hafif bir esinti serinletiyordu ziyaretçileri.

Altı yıl önce Kruşçev'in Macar ayaklanmasını bastırdığı dönem çok uzak görünüyordu. Paris'e birkaç Sovyet üniversite öğrencisinin gelmesi, Fransız solunda, o zamanki deyişle 'buzların çözülmesi'ne neden olmuştu. Birkaç Sovyet entelektüeli, çok büyük zorluklarla vize almayı başarmış, bir-iki haftalığına Batı'ya gidebilmişti. Döndükleri zaman, yolda karşılaştıkları tehlikeli kapitalistlerle yaptıkları her konuşmanın hesabını vermek zorundaydılar.

Böylece bazı Rus bilim adamları demirperdenin öbür tarafına gidebildi. En büyük matematikçiler çok zorluk çekerek başarabiliyorlardı ülkeden çıkmayı. Sadece Parti üyelerinin yurtdışına çıkış izni vardı.

İki aylık SSCB yolculuğu sırasında Simone ve Sartre en yenilikçi ve en muhafazakâr entelektüeller arasındaki tartışmalara katılma fırsatı buldular. *Koşulların Gücü* adlı kitabında Castor birkaç sayfa boyunca o son derece umut yüklü Doğu yolculuğunu anlatır:

"Soğuk Savaş'ın en başından itibaren, SSCB'yi tercih etmiştik; barış politikası güttüğünden ve Stalin'in yöntemlerini bırakmaya başladığından beri onu tercih etmekle yetinmiyoruz: Onun davası bizim davamız, onun şansı bizim şansımız."[1]

Onların önünde gulaglardaki tutsaklıktan söz edildi hatta. Erkekler ve kadınlar ailelerinin yaşadıklarını anlatıyorlardı. Aynı sıralarda bir adam sessiz sessiz *L'Archipel du goulag* [Gulag Takımadaları] kitabını yazıyordu. *Les Temps Modernes* daha ileride bu kitaptan bölümler yayınlayacaktı. Castor sevgili Nelson'una bir mektupta bu konudan söz etti:

"Şu sırada çok eleştirilen genç yazarlarla tanıştık ve sağlam dostluklar kurduk. Gerçek birer yetenek olan bu yazarlardan, Stalin'in kamplarını ifşa eden biri var ki birinci sınıf: Soljenitsin. Kruşçev'in desteklediği ihtiyar budala akademisyenlerin kendilerine karşı başlattığı savaşı kazanma umuduna sarılmışlar."[2]

Bütün o yolculuk boyunca Simone ikinci planda kaldı. Onu küçük adamın karısı diye tanıttıklarında hiçbir şey söylemiyordu. Ortam ahlâkçılıkla yüklüydü. Evliliksiz aşk olmazdı. Gerçek açıklanmış olsaydı, evlenmeden birlikte yaşamaları gençliğe ne kötü örnek olurdu! Sovyet yöneticilerin gözünde Simone şüpheliydi. 1998'e kadar *İkinci Cins* kitapçılarda bulunmayan bir kitaptı! Böyle burjuva ve karamsar bir kitabın Ekim Devrimi sayesinde çoktan özgürlüğüne kavuşan Sovyet kadınlarını ilgilendirmesi düşünülemezdi bile!

Yine de, tartışmaların ve karşılamanın sıcaklığıyla büyülenen, etkilenen Sartre ve Simone ülkenin ve... çevirmenlerinin cazibesine kapıldılar. Yazarlar Sendikası sekreteri genç kadın çevirmen, güzellik ve zekâ saçıyordu. İki entelektüelin de yapıtlarını biliyordu, kitapların

[1] Simone de Beauvoir, *La Force des choses*, cilt II, s. 482.

[2] Simone de Beauvoir, *Un amour transatlantique, lettres à Nelson Algren*, Nisan 1963 tarihli, 297 numaralı mektup, s. 603.

Fransızcasını edinmeyi başarmıştı. Sartre uzun süre dayanamadı. Castor'un çılgınlıklara alışkın bakışları altında genç Sovyet kadınla epey ileri giden bir arkadaşlık kurdu. Bütün nitelikleri bu kadında buluyordu. Kadın, sıcak bir biçimde, dönemin en 'cüretkâr' yazarlarını, 'muhalifleri', bir özgürlük ve modernlik hamlesi yapmak isteyenleri onunla tanıştırıyordu.

Gençliği ve daha açık bir SSCB'den yana düşünceleri âşıkların gönlünü fethetti. Ânın mutluluğu içinde temel bir soruyu sormayı unutuyorlardı: Hangi mucizevi nedenle bu kadın onları adım adım izleme hakkına sahipti? Dışa açılma fısıltılarına karşın bir diktatörlük gibi işleyen bu ülkede yabancılarla görüşme izninin bir bedeli vardı. Aslında sadece KGB ajanlarının Batılılarla konuşmaya hakkı vardı.

Bugün Moskova'da KGB arşivleri aralanıyor. Nitekim Amerikalı yazar John Steinbeck'in SSCB'de kaldığı sırada her an izlendiğini okuyoruz. Kızıl Meydan'ın yakınındaki kasvetli Lubianka binasında yığılı fişlerde, Steinbeck'in söylediği en küçük laflar, düşünceleri ve tepkileri titizlikle kaydedilmiş duruyor.

Jean-Paul Sartre'ın dosyasında ne var? Sormaya değer bir soru bu. Çevirmene duyduğu sevgi, 1962-1966 arasında Moskova'ya defalarca gitmesine, çoğunlukla özel seyahatler yapmasına yol açmış. Öbür Fransız entelektüellerin tersine, Sartre SSCB vizesini sorunsuzca alıyordu. Komünizmden vazgeçmemişti. Kesin biçimini almamış bir perestroyka umudu taşıyordu içinde.

Demirperdenin öte yanında, daha iyi bir dünya, büyük güçlerin göğüs göğüse gelmediği bir dünya düşünün peşinden gidiyordu. 1962 Temmuzu'nda Dünya Silahsızlanma ve Barış Kongresi'ne katıldı. Resmen, iki süper devlete silahsızlanma talebinde bulunmak demekti bu. Somut olarak, SSCB'ye karşı kalkanlarını indirmeleri için Batılılara yapılan bir çağrıydı. Washington'da Kennedy iktidara geçeli kısa süre olmuştu ve yakında Viya-

na'da Kruşçev'le görüşecekti. Askerî güçlerin azaltılması olası görünüyordu.

Sıcak, neşeli ve güzel çevirmen Sartre'ı adım adım izliyordu. Kremlin bundan hoşnut görünüyordu, kadının bir yabancı 'dostuyla' görüşmesine izin veriyordu. Başka herhangi bir Sovyet yurttaşı için böyle bir ayrıcalığın bedeli işini kaybetmek ve hapsedilmek olurdu. Çevirmen kadının bu özgürlüğü çok yukarılardan gelen bir emir olmaksızın elde etmesi imkânsızdı.

Bu sevgi dolu buluşmalar başarıyla taçlandı. 1964'te, Kruşçev'in iktidardan indirilip Brejnev ve Kosigin'in iktidara geldiği yıl, genç Sovyet kadın küçük adamın çocukluk biyografisinin birinci sayfasında adının anılması şerefine erişti. Sartre *Sözcükler* adlı yapıtını ona ithaf etmişti. Yoksa, bilmeden, KGB'ye mi ithaf etmiş oluyordu?

1963 Ekimi'nden itibaren Sartre dergisinin sütunlarını henüz tanınmayan bir adama açtı: Aleksandr Soljenitsin. Kruşçev'in iktidardan düşüşüne kadar Sartre, Sovyet yöneticileri, başlıca temeli yazma özgürlüğü olan insan haklarına açılmaya yönlendirebileceğini umdu.

SSCB'ye yaptığı çeşitli yolculuklar sırasında, uluslararası bir yazarlar topluluğu yaratmayı denemek için Sovyet meslektaşlarının desteğini aradı. Soljenitsin'in ifşa ettiği meşhur 'organlar'ın sıkı gözetimi nedeniyle başarısızlığa uğrayan bir girişimdi bu.

•

Raspail Bulvarı'nda bir öğle sonrası, Sartre ve Castor yan yana oturmuş yazı yazarken Sartre aniden sigarasını söndürdü, yüzünü ellerinin arasına aldı. Oda dumanla dolmuştu, Simone Sartre'ın gözlerinin dumandan rahatsız olduğunu düşünerek pencereyi açtı. Ama Sartre'ı bitkin, titrer bir halde görünce şaşırıp kaldı. Neler oluyordu? Sartre ilk önce yanıt vermek istemedi. Parmaklarını aralayınca, Sartre'ın iyi gören gözünün kıpkırmızı ve kanlanmış olduğunu fark etti Simone.

Sartre'ın yaşamının en acılı mücadelesi başlamıştı. Daha altmışına bile gelmeden gözlerinin şu lânet olası nazik durumu kendini belli etmeye başlamıştı. Elli yıldır binlerce sayfa yazarken tek gözü yetmişti. Bugün ihanet etmeseydi bari! Bitirmesi gereken çok iş vardı, yarım bırakmak istemediği şu lânet Flaubert de o işler arasındaydı. *Les Temps Modernes* için yazmak istediği makaleleri düşünüyordu. Her önsözü, düşünce ve siyaset dünyasında olay oluyordu:

"Biraz dinlenin!"

"Söz konusu bile değil, Castor'cuğum. Yazacak çok şeyim var."

Kötü kullanılan, bitkin düşen ama sadık kalan o göz birkaç yıl daha küçük adamı yarı yolda bırakmadı. Ama Castor yaşlılığı düşünmekte haksız değildi. Belirtiler ortadaydı. Önce ara sıra, sonra da endişe verici bir düzenlilikle kendini hatırlatacaktı bu belirtiler.

•

Dinlenmeden, yeniden SSCB'ye gittiler. Sartre yine konferanslarda yorgun düştü, hatta Sovyet televizyonunda bir röportaja bile çıktı.[1] Belki de bu seferlik Sovyet sansürü Sartre'ın kamuya açık bir şekilde düşüncelerini dile getirmesine razı olmuştu.

Elbette öncekiler gibi bu SSCB yolculuğu sırasında da görüşmeler, akşam yemekleri ve usulüne uygun biçimde çiftle görüşme izni alan 'arkadaşlar' olmuştu. Bir fotoğrafları tüm dünyaya dağıtıldı: Kruşçev, Soçi'deki daçasında[2] ünlü çifti ve başka yazarları ağırlıyordu. Propaganda doruğa ulaşmıştı. Stalin'in temizlik harekâtından kurtulan ve Beria'yı ortadan kaldırtan ateşli ve kurnaz Genel Sekreter Sovyetler Birliği'nin başında son yazını geçirdiğini henüz bilmiyordu.

[1] Sartre, *Œuvres romanesques*, Gallimard La Pléiade, Chronologie, Geneviève Idt ve George H. Bauer'in katkısıyla Michel Contat ve Michel Ribalka tarafından düzenlenen basım, s. LXXXIII.

[2] *Daça*: (Rus.) Kır evi. (Yay.)

Batı'da olduğu gibi Doğu'da da olayların hızlanması için bir yıl yetecekti.

22 Kasım 1963'te, John F. Kennedy Dallas'ta öldürüldü. Âşıklar Kennedy'yi hiçbir zaman sevmemişti:

Simone 14 Nisan 1961'de, Nelson'a "Sizin pislik Kennedy,"[1] diye yazmıştı.

CIA'in silahlandırdığı birliklerin Küba'yı işgali başarısızlığa uğramıştı. Lyndon Johnson'un Beyaz Saray'a gelişi hiç de iyi şeylerin habercisi değildi. Cezayir Savaşı bitmişti. Ama zihinleri ve televizyon ekranlarını yeni bir çalışma kaplayacaktı: Vietnam Savaşı.

•

Nelson soğuktan titreyerek kapıyı açtı. Chicago üstünde dondurucu bir rüzgâr esiyordu. İçeri giren postacı uyuşan parmaklarıyla ona bir paket uzattı:

"Herhalde bir kitap, Bay Algren."

Postacının arkasından kapıyı kapar kapamaz Nelson kâğıdı yırtıp pakette ne olduğuna baktı. Simone'un anılarının ikinci cildinin İngilizce çevirisiydi bu. Mutfakta kendine bir viski koydu ve sabırsızlıkla kitabın sayfalarını çevirmeye başladı. Kaygıyla dolu hissediyordu kendini. Aralarındaki tutkuyu *Mandarinler*'de anlattığı için Simone'u affetmesi aylar sürmüştü. Simone çektirdiği ıstırap için özür dilemiş ama fütursuzca, kitabın bir roman olduğunu ve roman türüne özgü bütün bağlam kaydırmaları ve serbestlikleri içerdiğini hatırlatmıştı. Bu anı derlemesinin yayınlanması Algren'i daha da endişelendiriyordu. Simone'un aralarındaki aşkın lakırdısını etmeden geçmesini Algren'in ne çok istediğini anlamış mıydı Simone?

Algren oturacak zamanı ancak buldu. Zor inanan gözlerinin önünden, birlikte yaşadıkları hayat, aşk geceleri, öpüşmeleri, yolculukları, sohbetleri, sevinçleri ve

[1] Simone de Beauvoir, *Un amour transatlantique, lettres à Nelson Algren*, 14 Nisan 1961 tarihli, 290 numaralı mektup.

anlaşmazlıkları en ince ayrıntısıyla akıyordu. Sayfalarca sürüyordu bu böyle.

Postacı uzaklaşmıştı. Nelson öfke ve üzüntüden çılgına dönmüş, mutfağının yalnızlığında bağırmaya başladı. Dehşete kapılan kedileri kaçtılar. Elini sertçe savurarak evyede yığılı bardakları devirdi, bardaklar yere düşüp kırıldı. Bir tabak paramparça oldu. Algren altüst olmuştu, doğru dürüst nefes alamıyordu:

"Bana ihanet etti! İhanet etti!" diyordu.

Bir sandalyeye yığıldı ve hıçkırmaya başladı. Simone ona istediği kadar aşk mektupları yazsın, ebedî sevgisi ve bağlılığı konusunda yeminler etsin, Algren bir daha onunla konuşmayacaktı. Güveni ve aşkı kepazeye çevrilmişti. Acaba aralarındaki tutku Simone'un yazınsal esini için bir alet olmaktan başka bir şey ifade etmiyor mu, diye sorası geliyordu insanın. Ömrü boyunca bir daha Simone'un yüzüne bakamayacak, yazdığı hiçbir şeyi okuyamayacaktı.

Simone'un çok sevdiği uzun parmakları şimdi gözyaşlarından kızaran yüzünü örtüyordu. Bir bardak aradı. Hepsi kırılmıştı. Viski şişesini aldı ve kafasına dikti.

•

"Anneniz bir kaza geçirdi... Banyoda düşmüş; uyluk kemiğinin boynu kırılmış."[1]

Roma'daki Castor, Bost'un verdiği bu kötü haberleri dinliyordu. İki gün sonra kliniğe gitmek için Bost'un yanındaydı. Oda aydınlık ve ferahtı. Françoise de Beauvoir Simone'a gülümsedi. İki kızının koruyucu varlığı yaşlı kadına güven veriyordu. Hélène Alsace'tan koşup gelmişti. Annesiyle kardeşinin arasında Simone gençliğini anımsıyordu. Annesinin katılığı, uçarı bir koca karşısındaki üzüntüsü, hiç bitmeyen boşboğazlığı, kardeşine kötü davranması. Sevgi ve hınç şiddetle birbirine karışıyordu.

[1] Simone de Beauvoir, *Une Mort très douce*, s. 11.

Yetmiş sekiz yaşındaki Françoise de Beauvoir savaştan beri duldu. Parasal açıdan büyük kızına bağımlıydı:

"Beni korkutuyorsun,"[1] diyordu, annesine epey üzüntü verdiğini düşünen Simone'a.

Büyük kızının inancını yitirdiğini görmek, yazılarının utanç verici içeriğini öğrenmek Françoise de Beauvoir'a epey tasa vermişti.

"Simone ailenin utanç kaynağı,"[2] demişti ona kuzenlerden biri.

Aile. İşte Simone ve Sartre'a artık pek bir şey ifade etmeyen bir kavram. Gençliklerinden beri kendilerine uyan ikinci bir aile seçme yoluna gitmişlerdi. Bost, Olga, Wanda, Lanzmann ve birkaç ayrıcalıklı kişiden oluşuyordu bu ikinci aile. Ama işte elli beş yaşında, günlerinin temposunu yeniden soyadını taşıdığı aile belirliyordu. Nedenini gerçekten anlamaksızın kabulleniyordu Simone bunu. Düşünceleri Sartre'a doğru kayıyordu. Sartre annesinden ancak altmışına gelince ayrılmıştı. İhtiyar kadının oğluna epey yararı dokunmuş, sevgililerinin istilasından korumuştu Sartre'ı. Babasının ölümünden sonra Castor ailenin reisi olmuştu. Malî durumu da buna elveriyordu. Soru sormadan üstlenmişti bu rolü. Günler geçiyordu. Sonbahar güzeldi. Annesi midesinde şiddetli yanmalar hissetmeye başladı. Ameliyat edildi.

Sartre küçük adımlarla Schoelcher Sokağı'na yürüdü. Bütün gününü Flaubert üstüne sayfalarca yazarak geçirdikten sonra kendisini bitkin hissediyordu. Castor küçük bir içkiyle rahatlatacaktı filozofu. Zili çalınca kapı açıldı. Simone'un gözlerinin çevresinde mor halkalar vardı. Yorgunluktan ve kederden sarhoş, sarı kanepenin üstüne yığıldı Castor:

"Annemde ilerlemiş bir kanser varmış."

Simone kendine viski koydu. İçkiyi dudaklarına gö-

[1] *A.g.y.*, s. 11.
[2] *A.g.y.*, s. 148.

türürken eli titredi, bardağı devirdi. Gözyaşları akıyordu yüzüne. Mendilini ararken Sartre'ın şefkat dolu elini buldu eli. Gönül bağı filozofun kollarına itti Castor'u. Sartre sarıldı. İkisi de susuyordu. Günün birinde sırası gelecek, küçük adam da bu felaketle karşı karşıya kalacaktı. Simone gözyaşlarını kuruladı, ürperdi. Çocukluğundan beri ölümün şiddetine başkaldırmıştı. Annesinin can çekişmesiyle, onları kaçınılmaz olana götürecek yaşlılığın geldiğini hissediyordu. Bir viski daha koydu kendine.

"Sizi böyle bırakmak istemem. Kliniğe birlikte gidelim."

Orada Hélène'i buldular. Afallamış, gözleri kıpkırmızı, onları bekliyordu Hélène. Poupette ablasının kollarına atıldı. Ona çok uyan bu takma adı hâlâ kullanan sadece iki âşıktı. Zavallı Hélène, onları nasıl da sinirlendirebilmişti! Büyük bir ressamın yeteneğine sahip olduğundan emin, ablasıyla aynı yolu izlemek istemişti. Ama Simone'a göre kardeşi onun kadar yetenekli değildi. Besbelli ki ailede sadece bir ünlü Beauvoir olabilirdi!

O anda Simone şöhreti karşısında Hélène'in çektiği ıstırabı daha da iyi anladı. Anne tarafından hor görülen küçük kardeş, yeteneği kabul edilen ama hiçbir zaman şöhrete ulaşamayan ressam Hélène'in her sergi açılışı küçümsemelere vesile oluyordu. Davetliler Hélène'e resimlerinden söz etmek yerine daha ziyade Simone'u görmeye geliyorlardı.

Françoise de Beauvoir günlerce can çekiştikten, morfin ve serum aldıktan sonra öldü. Çocukluklarından beri Simone kardeşini hiç bu kadar kendine yakın hissetmemişti. Gençliğinin tanığı Hélène yaşlılığının da tanığı olacak mıydı? Simone öyle istiyordu. Uzun zamandır ilk defa buna ihtiyaç duyuyordu.

•

Sartre çocukluğunun anlatısını bitiriyordu. Merakla ve hoşgörüsüzlükle bekleniyordu kitap. Sartre ilk kez

kendisi için çok zor ve yeni bir üslup alıştırması deniyordu. *Sözcükler* ile samimi bir üsluba cesaret etmişti.

Sonbaharda, *Les Temps Modernes*'in kitabın duyurulduğu sayısı birkaç saatte tükendi. Sonra da kitap birkaç günde raflardan kayboluverdi. Sartre böyle bir başarıyı pek az yakalamıştı daha önce. Ama şöhretin bir de öteki yüzü vardı. Castor çoktan yaşayıp görmüştü bunu. İnsanlar yakınlarının anılarında teşhir edilmekten hoşlanmaz.

"Poulou çocukluğundan hiçbir şey anlamamış,"[1] dedi incinen annesi. Ailenin başka üyeleri de ihanete uğramış hissettiler kendilerini. Ama Sartre otosansür yaşını geçmişti.

Bu başarıdan güç alarak *Flaubert*'i yazmaya kaldığı yerden devam etti. Gözleri onu yarı yolda bırakmadıkça bu zevki yaşamak istiyordu. Sonra neler olacağını düşünmeye cesaret edemiyordu. Çalışma masasının başında geçirdiği her gün körlüğe karşı kazanılmış bir gündü.

Bu durum Moskova'ya dönmesini, güzel çevirmenini bulmasını engellemedi. Sonra yeni bir oyun yazdı: *Les Troyennes* [Troyalı Kadınlar]. *Sözcükler* konusundaki coşkulu eleştirileri eğlenerek okuyordu. İlk defa, bir nefret kampanyasına konu olmuyordu. Bir yazarın çocukluğu kimseyi rahatsız etmiyordu. Stockholm'de ona Nobel ödülü verilmesinin düşünüldüğünü öğrendi. Ertesi gün jüriye yazıp ödülü reddedeceğini bildirdi. Mektup çok mu geç ulaştı acaba? 22 Ekim 1964'te İsveç Akademisi Nobel'i Sartre'a verdi. Sartre reddinden vazgeçmedi.

Stockholm'de soğuk bir rüzgâr esiyordu. Paris'te çok yağmur yağıyordu. Sartre İsveçli bir gazeteciye davranışını açıklamak için bir röportaj verdikten sonra Castor'un evine sığındı. Altmış yaşında burjuvazinin oyununa dahil olmayacaktı! 121'ler Manifestosu kadar büyük bir şok etkisi yaptı bu olay. Birçok kişi Sartre'ın kararını

[1] Sartre, *Œuvres romanesques*, Chronologie, s. LXXXIV.

anlamadı. 1901'den, ilk Nobel Edebiyat Ödülü konulduğu yıldan beri Fransız yazarlar düzenli olarak ödüle layık görülüyordu. Dört yıl önce, Fransız şair ve diplomat Saint-John Perse bu nişanı reddetmemişti. Ama Quai d'Orsay'nin bu büyük diplomatı bu tür nişanlara alışıktı.

Sartre prestijli bir kuruma unutulmaz bir tokat atıyordu. İsveç Akademisi'nin o âna dek yalnız bir kere uğradığı bir aşağılamaydı bu: Sekiz yıl önce, Boris Pasternak, Sovyet rejiminin zorlamasıyla, ödülü geri çevirmişti. Nikita Kruşçev vatandaşının yapıtlarının burjuva ve karamsar olduğunu buyurmuştu. Stockholm için Pasternak'ın reddi gerçek bir ret sayılmazdı. Edebiyatla ilgisi olmayan siyasal bir karar yüzünden alınmıştı o ret kararı. Sartre'ın özgürce karar vererek, ödülü bile bile reddetmesi ona saygılarını sunmak isteyenleri küçük düşürüyordu. Mayıs 1968 ayaklanmalarından, Amerika ve Avrupa'daki öğrenci hareketlerinden dört yıl önce bu davranış Batı'nın yaşayacağı isyan yıllarının habercisiydi.

Castor hiç çekincesiz onaylıyordu bu tavrı. Endişeye mahal yoktu. Sartre'a daima sadık kalacaktı, anlayışının sınırı yoktu.

O yılın fotoğraflarında ve filmlerinde Simone, Sartre'ın yanında, fotoğrafçılardan biraz geri çekilmiş, yüzünü örtmüş olarak yürürken görülür. En nihayetinde bu olay onu ancak dolaylı olarak ilgilendiriyordu. Bakışları üzgün, bulutlu görünüyordu. Uzun vadede şöhretin acı bir tadı vardı. Sartre'ın yaşamında ayrıcalıklı yeri dolduran artık Arlette'ti ve Castor'un bir daha hiç sahip olamayacağı büyük bir kozu vardı Arlette'in: gençlik.

●

Simone evinden çıkarken soğuğa yakalandı. Montparnasse Mezarlığı'nın üstünde sert bir rüzgâr esiyor, soluk gökyüzünü meydana çıkarıyordu. Kış sert geçeceğe benziyordu. Fırtınadan korunmak için başını eğdi, neredeyse dengesini kaybedecekti rüzgârdan. Birkaç yüz

metre daha giderse, Sartre'ı La Coupole'de kendisini beklerken bulacaktı. O sabah o kadar mutlulukla yazı yazmıştı ki saati unutmuştu. Hayatında bir kez küçük adamı bekletecek miydi yoksa?

Soluk soluğa her zamanki masalarına vardı. Sartre ona hemen bir kadeh şarap verdi. Simone sabahı nasıl geçirdiğini anlattı. Sartre onun böyle çalışmasını onaylıyordu. Önceki yıl *Une mort très douce*'un (Sessiz Bir Ölüm) kazandığı başarıdan mutluluk duymuştu. Aynı yıl ikisi de en mahrem yapıtlarını yayınlamıştı.

Sohbetleri her zamanki canlılığıyla sürüyordu. Alışkanlıklar iyiydi. Geniş salonun ılıklığında Simone yaşamdan tekrar zevk almaya başladığını hissediyordu. Sartre bir tatlı seçmesini önerdi. La Coupole'ün garsonu elmalı turta getirdi. Simone bir lokma aldı.

"Castor'cuğum, size bir şey söylemem gerek..."

Sartre, Simone'un uzun zamandır işitmediği bir tonda konuşuyordu. Önemli haberleri verirkenki ses tonuydu bu. Simone tek kelime etmeden yemeyi bıraktı, çatalı tabağın kenarına koydu.

"Sizi ne kadar sevdiğimi biliyorsunuz..."

Aşk gösterisi. Kötü başlıyordu bu konuşma. Hangi felaketi haber verecekti acaba?

"Siz de ben de hemen hemen aynı yaştayız. Ben artık bu dünyada olmadığımda yapıtlarımla kim ilgilenecek? Sadece genç biri bu büyük işi üstlenebilir."

Kafedeki konuşmaların gürültüsü koyu bir sisin içinde silikleşmişti. Sırtını kamburlaştırmış, dudaklarını büzmüş, safran rengi türbanının altında solgun yüzüyle Simone soğukkanlılığını korumaya çabalıyordu.

"Arlette bu sorumluluğu sırtlanacak en iyi kişi. Onu evlat edineceğim."

Bir kadın, başka bir kadın, ondan daha genç bir kadın taşıyacaktı demek Sartre'ın soyadını. Sartre'ın elyazmaları üstünde daima hak iddia edebilecekti. Küçük adamın hazinesine bekçilik edecekti. Müsveddelerini ve

defterlerini karıştıracaktı. İkisinin anılarını ele geçirecekti. Şimdiye dek Sartre'ın özeli olan alana burnunu sokacaktı. Simone'un hak iddia ettiği tek alana.

Büyük salonun bildik gürültüsü yeniden kulaklarında çınlamaya başladı. Sartre konuşmaya devam ediyor, nezaketle kararı üstünde duruyordu. Simone'dan az çok bir patlama beklediği için de şimdi hoşnuttu.

Castor hayat arkadaşıyla metinlerindeki her satırı, her sözcüğü tartışarak geçirdiği binlerce saati düşünüyordu. Bundan böyle, bu suç ortaklığını, bütün zorlukları aşmalarını sağlayan bu eşsiz gönül bağını paylaşan sadece kendisi olmayacaktı. Ne var ki Sartre haklıydı. İhtiyarlamışlardı. Bütün bunlar artık Simone'u ilgilendirmiyordu. Üstelik, Arlette ona karşı hep gerektiği gibi, hep nazik davranmştı.

Çatalını tekrar eline aldı, şaşkınlığını hiç belli etmeden bitirdi tatlısını.

•

Castor birkaç yıl içinde Claude Lanzmann'dan ayrılmıştı, Nelson onu inkâr etmişti, annesi ölmüştü ve Arlette, Sartre'ın soyadını taşıyordu. Simone'a ne kalıyordu? Çalışmak.

Her zamanki gibi yaşam hiçbir şeyin asla sona ermediğini ispatladı ona. Yeni biri girdi yaşamına. Öğleden sonra telefon çaldı. Genç, neşeli bir ses, Simone'un içine kapanma eğiliminde olduğu melankoli çemberini kırdı. Genç kızlara yönelik École Normale Supérieure'e, sonra da felsefe doçentliğine kabul edilen Sylvie beş yılda Simone'un en sevdiği dostu olmuştu. Yaş farkının önemi yoktu: Simone ona yaşıtı gibi davranıyordu. Aralarında hem sevgi ve güven, hem şefkat ve suç ortaklığı söz konusuydu. Yaşlılığın sınırındaki Simone, Zaza'yı kaybettikten sonra ömrü boyunca aradığı kusursuz dostluğun tadını çıkaracaktı sonunda.

Böyle bir mutluluk hâlâ mümkün müydü? Demek ki

yaşam bitmemişti daha? Castor yıllardır unuttuğu bir coşkuyla tamamladı romanını.

Mandarinler'den on iki yıl sonra, *Les Belles Images* (Güzel Görüntüler) yayınlandı. Sartre'a göre Simone'un en iyi romanlarından biriydi bu. Çerçeve farklıydı. Simone, savaş ertesi entelektüel ortamı betimlemek yerine, yalnızlığa hapsolmuş, sıradan kadınları anlatıyordu. Söylemi daha içtendi.

Yanlış anlaşılma mı? Françoise Sagan gibi, daha kötüsü, Yeni Romancılar gibi yazdığı suçlamaları yapıldı. Her zamanki kadın okurları kendilerine ihanet edildiği duygusuna kapıldılar. Oysa beş yıl sonra feministler bu yapıtı savunacaktı.

Kadın özgürlüğü hareketi henüz gündemde değildi. Sadece, aile planlaması kurumu ve Dr. Lagroua Weill-Hallé doğum kontrol hapını gebelikten korunma yöntemi olarak kabul ettirmeye çalışıyorlardı. Bu çetin savaşta Simone onların safındaydı. Gebeliğin önlenmesini savunduğu için yine dışlanmış, hakarete uğramıştı, bu durumu fırsat bilerek kadınlara ilişkin tutumunu açıkça ortaya koydu:

"Ben radikal biçimde feministim, şöyle ki, verili haliyle kendiliğinden bir önem taşıyan farklılığı radikal biçimde azaltıyorum [...]. Bir 'kadın yeteneği'ne, bir 'kadın mesleği'ne ya da o türden herhangi bir şeye kesinkes inanmıyorum."[1]

Feminizmin bir mücadele biçimi alması gerekip gerekmediğini soran Francis Jeanson'a, Simone şöyle yanıt verir:

"Bireysel olarak yaşamanın ve topluca mücadele etmenin bir yöntemidir bu."[2]

Olacakları haber veren bir açıklama.

●

[1] Francis Jeanson, *Simone de Beauvoir ou l'entreprise de vivre* [Simone de Beauvoir ya da Yaşama Girişimi], Éditions du Seuil, 1967, s. 235.
[2] *A.g.y.*, s. 263.

Feminizm meselesi Sartre'ı ve solu ilgilendirmekten uzaktı. Onların zihnini meşgul eden, konuşmalarını besleyen yeni bir savaş vardı. Amerikalıların Kuzey Vietnam'ı bombalaması her yerde protestolara neden oluyordu.

Dolorès'ten ayrıldığından beri, Sartre ABD'ye dönmemişti. Cornell Üniversitesi'nde Flaubert ve ahlâk üstüne bir dizi konferans vermek üzere Atlantik'i geçmeyi kabul etti. İki konu da heyecanlandırıyordu onu. Fransa'da Sartre'ın kürsüsü yoktu, Collège de France'ın önerdiği felsefe kürsüsünü reddetmişti. Kabul etseydi eski dostu/düşmanı Maurice Merleau-Ponty'nin ardından o kürsüyü almış olacaktı. Collège de France'ın hocalarına adaylık ziyaretinde bulunup oy almak için eğilmek düşüncesi bile ona tahammül edilmez geliyordu. Sartre'ın aradığı dinleyici kitlesi okurlarıydı. Cornell'de Amerikalı üniversite öğrencileriyle sevdiği türden bir alışveriş fırsatı bulacaktı.

Sartre'ın bakışını Batı'ya yönelttiği her defasında olduğu gibi, tarih onu çabucak Doğu'ya dönmek zorunda bıraktı. Filozof ABD'deki konferanslarını iptal etti. Vietnam Savaşı onu bir kez daha Sovyetler'e yaklaştırıyordu. Yeniden, bu kez Helsinki'de, Dünya Barış Kongresi'ne katıldı. Kongrede, Amerikan birliklerinin Vietnam'dan derhal çekilmesini talep eden bir önerge sundu.[1]

Paris'e dönünce zamanını Flaubert'e vermeye devam etti. XIX. yüzyılla Güneydoğu Asya arasında günler çabucak geçiyordu. Sartre Fransız siyasal yaşamıyla hâlâ ilgileniyordu. De Gaulle'e karşı çıkmak her zaman öncelikli geliyordu ona. Ama fazla ılımlı bulduğu Fransız soluna pek değer vermiyordu. Coşku duymamakla birlikte François Mitterrand'ın adaylığını destekledi.

O yıl ikinci kez Moskova yolunu tuttu. Brejnev ve Kosigin, Suslov ve kurnaz Andropov'un yardımıyla, son

[1] Sartre, *Œuvres romanesques*, Chronologie, s. LXXXVI.

birkaç özgürlük alanını ortadan kaldırmıştı. Bilim adamlarının ve yazarların tek hakkı susmaktı. Siniavski ve Daniel adlı iki yazar, Komünist Parti'den izin almadan Batı'da bir roman yayınladıkları için mahkûm edilmişti. Sartre onlara karşı yapılan bu adaletsizliği kınadı. Boşa giden bir çabaydı bu.

Yazılarını *Les Temps Modernes*'de yayınladığı Soljenitsin'le görüşme girişimi başarısızlığa uğradı. Castor da Soljenitsin'e hayranlık duyuyordu. Yeni bir başarısızlık daha yaşandı. Soljenitsin, başta Sartre'a verilecek olan Nobel ödülünün, bir sonraki yıl *Ve Durgun Akardı Don*'un yazarı ve Sovyet otoritelerinin sadık sözcüsü Mihail Şolohov'a verilmesi için Stockholm jürisini etkilediği yolunda Sartre'dan şüpheleniyordu. Onunla görüşmeyi reddetti. Sartre'ın, kamuoyu önünde hakaret ettiği bir jürinin kararları üstünde böylesi bir ağırlığı var mıydı? Bu pek olası görünmüyordu. Ne olursa olsun, gulag kurbanları tarafından reddedilen Sartre, Soljenitsin'i hata yaptığına ikna edemeden Fransa'ya döndü. Öte yandan, insan haklarını savunmak için yaptığı müdahale Kremlin'in efendileri karşısında sonuçsuz kalmıştı.

Ama filozof işin peşini bırakmayacaktı. *Les Temps Modernes*'de 1945'teki açıklamasına sadık kalarak, yazarların dünyanın her tarafında yaratma özgürlüğüne sahip olması için mücadele verecekti.

VI. Bölüm
Zafer

Her yerde, televizyonda ve gazetelerde, napalmle diri diri yakılan Vietnamlı çocukların resimleri vardı. İnsanoğlunun barbarlığının dayanılmaz görüntüleri. Zihinlere sonsuza dek kazınacak fotoğraflar. Fransızlar Vietnam'da olup bitenleri daha fazla görmezden gelemezdi. Hem ürünleri hem de bitki örtüsünü mahveden kimyasalların yok edici etkisinden kurtarabildikleriyle iyi kötü yaşamaya devam ediyordu köylüler. Röportajlardaki afallamış bakışları, zayıf bedenleri savaşa karşı söylenen bütün sözlerden daha çok şey ifade ediyordu.

İngiliz aristokrat, filozof ve matematikçi Bertrand Russell, Amerikalıların Vietnam'daki zulmünü yargılamak amacıyla uluslararası savaş mahkemesi kurmaya karar verdi. Bunun için değişik ülkelerden saygın yazarlara ihtiyacı vardı. Sartre'a yazdı. Bu düşünce Sartre'a herhalde öyle tuhaf, öyle gerçekleştirilemez geldi ki Russell'a yanıt verme zahmetine bile girmedi. Bunun üzerine Bertrand Russell, filozofun vaftiz oğlu John Gerassi'den[1] yardım istedi, görüşlerini Sartre'ın nezdinde savunmasını talep etti.

Gerassi, bu mahkemenin hiçbir gerçek gücü olmayacağını açıkladı Sartre'a. Amerikan gazeteleri kuşkusuz bu mahkemenin yargısını duyurmayacaktı. Ama bu girişim Vietnamlıların çektikleri güçlükleri yenmelerine yardımcı olacak, verilen hüküm dünya çapında simgesel bir değer taşıyacaktı. Cesur ve devrimci bir girişimdi bu.

[1] Jean Gerassi, *Sartre, une conscience dans le siècle* [Sartre, Yüzyılda Bir Bilinç], Éditions du Rocher, 1992, s. 118.

Nürnberg mahkemesi ve insanlığa karşı işlenen suçların mahkûm edilmesi bir yana bırakılırsa, sadece Lahey'deki uluslararası mahkeme uluslarüstü bir adaletin nasıl olduğu konusunda kamuoyuna bir fikir veriyordu. Hukukçulardan değil de yurttaşlardan ve düşünce üstatlarından oluşan bir yargılama kurulu yaratmak o dönemde akıl almaz geliyordu herkese.

Herhangi bir yasal temeli bulunmayan ve bütün diplomasi kurallarına aykırı bu oluşumu kamuoyu nasıl karşılayacaktı? Gerassi girişimin sınırlarını, nelerin kazanılacağını ya da kaybedileceğini açıkladığı ölçüde, Sartre bu serüvene atılmayı, hatta mahkemeye başkanlık etmeyi kabul etti. Castor jürinin tek kadın üyesiydi. İlk toplantı Saint-Nicolas-du-Chardonnet Kilisesi yakınındaki Mutualité salonunda yapıldı. Sartre ve Simone orada daha önce Cezayir'in bağımsızlığından yana söz almışlardı. Sömürge savaşlarından kurtulan Fransa, o dönemde benzersiz bir ekonomik gelişme içindeydi. Bir yanda, De Gaulle, Başbakanı Georges Pompidou'nun yardımıyla ülkeyi yönetiyordu. Pompidou ENS mezunuydu, eskiden Rotschild bankasında çalışmıştı. Öte yanda, Fransız Komünist Partisi ve yandaşları caddelerde "Vietnam'da barış!" diye bağırarak yürüyüş yapıyorlardı. Bağımsızlık ve özgürlük isteyen bir halka karşı işlenen vahşeti kınamak için sol, Sartre ve Simone'un ardına düştü.

İki bağlanmış yazara, Asya ve Afrika bozkırlarının eski savaşçısı, cesaretiyle ünlü eski direnişçi Joseph Kessel gibi başka edebiyat adamları ve matematikçi Laurent Schwartz gibi bilim adamları da katıldı.

Mücadele yıllarca sürecekti.

•

Yıl içinde SSCB'ye iki gezi, yazın Yunanistan'da ve İtalya'da konaklama: Küçük adam durmadan yolculuk yapıyordu. Roma'dan yeni dönmüştü ki Castor'la yeniden uçağa binip Japonya'ya gitti. Âşıklar daha önce hiç

bu ülkeye gitme fırsatı bulmamışlardı. Yayıncıları davet etmişti çifti. Kitapları orada iyi satıyordu. Peki ama nasıl karşılanacaklardı acaba? Yirmi dört saatlik uçuştan sonra uçaktan indikleri zaman havaalanında hafif bir esinti vardı. Bir gürültü yükseldi. Coşku dolu bin üniversite öğrencisi onları bekliyordu. Fotoğrafçılarla bu sempatik kalabalık arasında yollarını bulmakta güçlük çektiler.

İki sinema yıldızı gibi soru yağmuruna tutuldular, peş peşe basın toplantıları düzenlendi. İleri gelen bir Japon ailesine mensup çevirmenleri, çiftin arkadaşı oldu.

Hıncahınç dolu ve aşırı sıcak salonlarda Sartre entelektüelin rolü hakkında konuştu. Yanı başındaki Simone pek söze karışmıyordu. Birkaç kadın Simone'un *İkinci Cins*'te Japon kadınının durumuna çok az değindiğinden yakındılar. Haklı bir saptamada bulunuyorlardı. Simone daha ziyade Batı uygarlığıyla ilgilenmişti. Castor soruları yanıtlıyordu. Sonra izleyicilerin sabırsızlandığını tahmin ederek sözü Sartre'a bırakıyordu. Sartre da adaletsizliğin düşmanı olarak rolünü unutmuyordu. Büyük bir toplantıyı fırsat bilerek Amerika'nın Vietnam politikasını eleştirdi.

Paris'e döndüklerinde savaşa karşı düzenlenen mitinglerden birine katıldılar. Son romanı yüzünden eleştiriler alan Castor'dan sonra saldırıya uğrama sırası Sartre'a gelmişti. Bir yılda yaşlanmıştı, neredeyse aşılmış, geride kalmıştı. Şimdi gazeteciler 'yapısalcılık' dedikleri bir edebiyat akımına merak sarmıştı. Bu ad altında çok farklı yazarlar bir araya geliyordu: Claude Lévi-Strauss, Michel Foucault, Jacques Lacan, Roland Barthes, Louis Althusser.

Siyasal bağlanma'larının gücü ne olursa olsun, Sartre ve Beauvoir artık revaçta değildi. Michel Foucault *Les Mots et les choses*'u (Kelimeler ve Şeyler) yayınlıyordu. Jacques Lacan psikanaliz seminerleri veriyordu; onlarca entelektüel, ellerinde teyp, yarı dinsel bir coşkuyla Lacan'ın her sözünü kaydetmeye çalışıyordu. Şimdi Sartre ve Beauvoir'ınkinden başka sesler çıkmıştı sahneye.

Şöhret ve çöküş arasında âşıklar eski dostları Alberto Giacometti'nin öldüğünü öğrendiler. Ölüm bir kez daha çok yakına gelmişti. Annesinin korkunç can çekişmesinden üç yıl sonra, Castor kendileriyle aynı kafelere gelen heykeltıraşın da aynı hastalığa yakalandığını öğrenince mahvolmuştu. Giacometti'nin karısı Sartre'a danıştı. Giacometti'ye kansere yakalandığını açıkça söylemeli miydi? Elbette, dedi filozof sertçe. Bunu öğrenince Alberto Giacometti küçük adama teşekkür etti. Onun sayesinde gerçeği biliyordu ve onurlu bir şekilde göğüs gerecekti.

Castor gelecek romanı için kadın okurlarının yeni beklentilerini de karşılayacak bir konu arıyordu. Bunaltıcı bir manzara. Sartre saldırıya geçti: Onu yıkmak için birkaç eleştirmenin kaleminden daha fazlası gerekiyordu. Sertçe karşı çıktı. O sıralarda çok beğenilen *L'Arc* dergisinde yapısalcılığı kıyasıya eleştirdi, bağlanma'yı reddeden yapısalcı yazarlarla alay etti. Küçük adamın dişleri hâlâ sağlamdı, canlı, coşkulu, alaylı bir şekilde ısırıyordu.

Öbürlerinin sakınması gerekirdi. *Les Temps Modernes*'de *Flaubert*'den pasajlar yayınlamaya başlamamış mıydı? En büyük yapıtı, vasiyeti, edebiyata vedası Sartre'ın canlı, iğneli sayfalar sunmasına, veda yerine edebiyata bir anıt dikmesine fırsat tanımıştı. En temiz, en klasik Fransızca'yla yazılmış bu kitap okurları hayran bıraktı. Halk bu kitapta polemikçiyi, filozofu, *Sözcükler*'in yazarını bir arada bulmuştu. Sartre yapıtında XIX. yüzyıl edebiyatına ilişkin, tabulardan kurtulmuş, arıtıcı bir bakış açısı sunuyordu. Bu konuda bir fikir edinmek için kitabı yeniden okumak yeterli olacaktır. Dergide çıkan pasajlardan birinin başlığı 'Flaubert'de sınıf bilinci'[1] idi. 'Bir tür olarak burjuvazi üstüne' altbaşlığı tamı tamına bir program sunuyordu:

[1] 'La conscience de classe chez Flaubert' (Flaubert'de Sınıf Bilinci), *Les Temps Modernes*, S. 240, s. 1921.

"1830'a kadar burjuvazi kendini dünya sınıfı sanmaktadır. Burjuva olmak insan olduğunu ilan etmek demektir. ... Bununla birlikte Flaubert, erkenden, mesafe almaya, bu kör alışkanlıktan çıkmaya yönelir. Beklentisi boşa çıkan, sürekli gözlem altında tutulan, alay edilen, arzuladığı Tanrı'dan yoksun bırakılan çocuk, ailesi, anne babasının arkadaşları, meslektaşları ve hocaları arasında bir toplumsal bütün tarafından belli belirsiz itildiğini hisseder ama yine de o toplumsal bütüne ait olmayı sürdürür."[1]

Mücadelenin en ateşli yerinde, Sartre çağdaşlarına Fransa tarihini anlatmayı beceriyordu. Altmış bir yaşında daha son sözünü söylememişti.

Siyaset yakasını bırakmıyordu. Filozof inatla Vietnam Savaşı'nı protesto etmeyi sürdürüyordu. Avrupa ve Amerika üniversitelerinin kampuslarında hareket büyüyordu. Ertesi yıl, 1968'de doruk noktasına ulaşacaktı.

Sartre'ın kafasını kurcalayan öbür konu İsrail-Arap çatışmasıydı. İşgal yılları ve genç Yahudi arkadaşlarını kötü kaderine bırakmış olmanın pişmanlığı çok gerilerde kalmıştı. Âşıkların her biri Yahudi meselesini kendi içinde yaşıyordu. Arlette ve Lanzmann bu meseleyi çok belirgin bir biçimde tenlerinde hissediyorlardı.

"Bazen Arlette başını bir manüskriden kaldırıp 'Antisemit bu,' diyordu."[2]

Arap devletleriyle İsrail arasında savaş çıkması tehlikesi söz konusuydu. Yakındoğu'da barış için çalışmak çiftin yeni hedefi oldu. Her iki ülkede de solcu dostları, Sartre ve Beauvoir'a müdahale etmeleri konusunda yalvarıyordu. İsrail soluyla Mısır solu arasında diyaloğu kolaylaştırmayı başarabilirler miydi acaba? Peki. Dergileri bu yakınlaşmaya hizmet edebilirdi.

Russell mahkemesinin Vietnam üstüne verdiği bir basın toplantısına aktif olarak katıldılar. Birkaç gün son-

[1] *A.g.y.*, s. 1922.

[2] Sartre, *Lettres au Castor 1940-1963* [Castor'a Mektuplar], Gallimard, 1983, Simone de Beauvoir tarafından düzenlenen, sunulan ve notlandırılan basım, s. 366.

ra, Claude Lanzmann'la birlikte Mısır'a uçtular ve Filistinli sığınmacıların kamplarını ziyaret ettiler. Nasır'la görüşmeleri sırasında, Devlet Başkanı, Castor'a armağan olarak harika bir Mısır maskı verdi. Mısır'dan sonra İsrail'e gittiler. Ama iki ülke konuşacak, iletişim kuracak gibi görünmüyordu. Hayal kırıklığı ve endişe içinde Paris'e geri döndüler. Yahudi ve Arap entelektüeller arasında bile tartışmak olanaksız gibiydi. Karamsar öngörüleri doğru çıktı. Üç ay sonra Altı Gün savaşları patlak verdi.

Fransa'ya dönüşte bir başka hayal kırıklığı daha yaşandı. Russell mahkemesinin merkezini Fransa'ya alma konusunda Sartre'ın De Gaulle'e ilettiği talep kibarca reddedildi. Hatta fazla kibar bir ret cevabıydı bu, çünkü De Gaulle Sartre'a 'üstat' diye seslenmişti. Küçük adam kendisine bir saygısızlık yapılmışçasına sinirlendi. Daha sonra, sadece kafelerdeki garsonların ona böyle hitap etmeye hakkı olduğunu yazacaktı. De Gaulle Amerikalıları incitmekten kaçınmayı mı yeğlemişti? Fransa, Müttefikler çok öfkelendiği halde, NATO'dan ayrılmıştı. Paris'te Russell mahkemesinin varlığı ABD tarafından gerçek bir provokasyon olarak değerlendirilebilirdi. General De Gaulle Amerikalılarla ortalığı kızıştırmaya hazır değildi. Dolayısıyla, mahkemeye merkez olarak Doğu'yla da Batı'yla da daha tarafsız ilişkiler yürüten bir ülke bulmak kalıyordu geriye. Mayısta Sartre ve Beauvoir Stockholm'e uçtular. Pek kinci olmayan İsveç, topraklarında Russell mahkemesinin kurulmasını kabul etti. Belirtmeye gerek bile yok ama, birçok tanık dinlendikten sonra jüri Amerika'nın Vietnam politikasını mahkûm etti.

•

Uçakta Sartre hayat arkadaşının bir defter çıkartıp heyecanla yazmaya koyulduğunu fark etti. Ne üstünde çalıştığını sordu.

"Bir öykü derlemesi."

"Öykü mü? Otuz yıldır ilk kez bu türe el atıyorsunuz!"

Simone ihtiyarlığını yaşayan kadınların portrelerini sunma arzusundaydı. Hem zaten kendisinin de vardığı nokta orasıydı. Onların kaygılarını, kederlerini, yalnızlıklarını betimleyebileceğini hissediyordu.

Sartre yanına oturmuş onu izliyordu. Simone haklıydı. İkisi de ihtiyarlık kıyısına ayak basmıştı. Sartre genç sevgililer ağı tarafından korunduğunu hissediyordu. Elbette Simone Sylvie'nin dostluğuna sahipti ama bu ona yetiyor muydu acaba? Onun bakışları Sartre'ınkilerden daha sıkça kararıyordu.

Sartre başarısına inanmış görünüyordu. Simone'a gelince; artık pek emin değildi. Son romanı kadın okurlarını hayal kırıklığına uğratmıştı. İnsan sevilmek için yazar, diyordu sık sık. Yeni yapıtı, okurlarının sevgisini ve güvenini kesinlikle yeniden canlandırmalıydı. Bir kitabı yayınlandıktan sonra aldığı mektuplar ona büyük mutluluk veriyordu. Bıkıp usanmadan, yardımcı ya da sekreter tutmadan, her mektuba bizzat yanıt veriyordu. Hem maddi hem manevi açıdan kaç kadına yardım etmişti acaba? Gallimard Yayınları'na kaç manüskri aktarmıştı? Kendisi de hatırlamıyordu. İhtiyarlığın sevilmeyi engellememesi gerek, dedi dolmakalemini çantasına koyarken.

Uçak Orly üstünde alçalmaya başladı.

●

Vietnam ile İsrail-Arap çatışması arasında, başka siyasal dramlar da zihinlerini kurcalıyor ve dikkatlerini çekiyordu. Fransa'dan uçakla birkaç saat mesafede, Yunanistan'da bir albaylar cuntası iktidarı ele geçirmişti. Entelektüeller hapsedildi, adalara sürüldü, işkenceye uğradı. Aralarında Mikis Theodorakis de vardı. Cunta rejimi yerleşmiş, Amerikalılardan kabul görmüştü. İki yazar için de bu durum, Washington'ın diktatörlükleri desteklediğinin yeni bir kanıtıydı. Franco, Salazar. Şimdi de Atina. Sıra hangisindeydi?

Demirperdenin öbür tarafında Siniavski ve Daniel adlı yazarlar mahkûm edilmişti. Sartre yeniden Moskova yolunu tutmak istemiyordu. Doğu'da pek az umut, Batı' da da pek az umut vardı.

Çin'de Kültür Devrimi ortalığı kasıp kavuruyordu. Entelektüeller yuhalanıyor, tarlalara çalışmaya gönderiliyor, kitaplar yakılıyordu. En saygıdeğer Çinli matematikçilerden birinin öyküsü anlatılıyordu: Bu matematikçi henüz öğrenciyken, ihtiyar bir bilgenin yanına sığınmış; bu bilge bir zamanlar yeteneği ve keşifleriyle büyük saygı gören bir mandarinmiş. Bilgenin kütüphanesi yakılıp yıkılmış. Yaşı ve saygınlığı nedeniyle kızıl muhafızlar adamı öldürmeye cesaret edememişler. Öğrenci araştırmalarını sürdürebilmek için üstada sorular sormaya başlamış. Olağanüstü hafızası sayesinde bilge, kitabı olmadığı için, öğrenciye insanlık tarihinin en büyük teoremlerinin ispatlarını birer birer yazdırmış. Kültür Devrimi son erdiğinde öğrenci ülkesinin gurur kaynağı olmuş.

Çin kendi entelektüellerini yadsırken, Fransız gençliğinin, SSCB'de insan haklarına karşı yapılan saldırılardan tiksinen, özgürlüğe ve adalete tutkun bir bölümü de *Pékin Information*'a abone oluyordu. Her hafta, hali vakti yerinde ailelerin çocukları bu liseli ve üniversiteliler, Mao Zedung ve veliahtı Lin Piao'nun zaferini öven metinler okuyorlardı. Her sayfada fotoğraflar küçük kızıl kitabı sallayan coşkulu kalabalığı gösteriyordu. O genç üniversiteliler arasında yeni dönem ENS'liler de vardı.

Yakında kendilerinden bol bol söz ettireceklerdi.

•

Simone yorgunluktan bitmiş bir halde dolmakalemini masaya bıraktı. Bu sabah *La Femme rompue* (Yıkılmış Kadın) adlı kitabı oluşturacak üç öykünün yazımını bitirmişti. Yeniden okuduğunda yazdıkları ona karanlık göründü. Kadın kahramanlarından ikisi yaratma yeteneğine sahip değildi ya da kocaları tarafından terk edilmiş-

lerdi. Derlemenin son öyküsü *Monologue*'da [Monolog] baş kişi deliliğe gömülüyordu.

Simone hiç bu kadar karamsar bir kitap yazmamıştı. Annesine veda niteliğindeki *Sessiz Bir Ölüm* bile böyle bir umutsuzluk yansıtmıyordu. Yine de Simone kendini memnun hissediyordu. Yaşamını anlattığı kadınlar şiddetli duyguların pençesine düşmüşlerdi. Bu kez kadın okurlar kitapta kendilerini bulacaktı. Simone birdenbire, uzakta, Alsace'taki kız kardeşini düşündü. Hélène ara vermeden çalışıyordu. Simone kardeşine kitaptan yola çıkarak gravürler yapmasını önerse nasıl olurdu? Hemen telefon etti. Annelerinin ölümünden dört yıl sonra en sonunda işbirliği yapabileceklerdi.

"Uzun zamandır kardeşimle, Hélène'in benim yayınlanmamış bir yapıtımı resimlemesini arzuluyorduk; yeterince kısa bir kitabım hiç yoktu."[1]

Yaşın etkisi miydi bu? Tablolarının arasında Alsace'ın ücra bir köşesine sığınan kardeşinin karşısında Simone eskisinden daha az rahatsızlık hissediyordu. Poupette'in ablasının gölgesinde kalmaktan ne kadar acı çektiğini her zamankinden çok anlayabiliyordu.

Kitabın lüks basımı, Hélène'in on altı orijinal çizimiyle çıktı. *Elle* dergisi kitaptan birkaç sayfa yayınlamak istedi. Castor, olur ama Poupette'inkilerden başka illüstrasyon konulmaması koşuluyla, yanıtını verdi. İki kardeş halkın hükmünü birlikte beklediler. Karar kesindi.

Eleştirmenler "Terzi çırağı kızlara yazılmış bir roman bu!" dediler. "Neden böyle bir karışıklık?" diye merak etti okurlar, kitap çıkmadan kadın dergisinde yayınlanan bölümlerin içeriğinden hayal kırıklığına uğrayarak. Kadınların yaşamına ilişkin bu ölçüde karamsar bir bakış açısı sunacak kadar mutsuz muydu Beauvoir?

Bu sayfaların otobiyografik bir yanı yok, diye kendini savundu Simone. Kadın okurlarından gelen mektup-

[1] Simone de Beauvoir, *Tout compte fait* [İyice Düşününce], Gallimard-Folio, 1972, s. 67.

lardan esinlenmişti. Şiddetli itirazları yanlış anlaşılmayı daha da artırdı. Yavaş yavaş tükeniyordu Castor. Son iki romanı hayal kırıklığı yaratmıştı. Gençliğindeki yaratıcı gücü yok muydu artık, yoksa değişen bir okur kitlesini duygulandırmayı beceremiyor muydu? Nitekim, üslup da yaşlanıyordu. Castor altmış üç yaşını hüzünle kutladı. Sartre artritten mustaripti, Simone ise edebî başarısızlıktan. Gelecek karanlıklaşıyor, daralıyor gibi görünüyordu. 1968 yılı zor geçeceğe benzerdi. Simone kadın kahramanları gibi yok olup gitmek istemiyordu.

Edebiyat onu yine kurtarabilecek miydi?

•

Sartre ahizeyi yerine koydu. Her yerden gelen telefonlar, Prag'da esen özgürlük rüzgârını haber veriyordu ona. Başbakan Dubçek insan yüzlü bir sosyalizm yaratmayı başarabilecek miydi? Kremlin'in tek efendisi Brejnev en ufak bir itiraza izin vermiyordu. Yuri Andropov, yumuşak sesi, ama demir yumruğuyla KGB'yi denetim altında tutuyordu. Bu aparaçiklerden oluşan grup Çeklerin özgürlük isteğini anlayacak mıydı? Sartre birkaç yıldır SSCB'ye gitmekten vazgeçmişti. Hiç canı istemiyordu. Orada insan hakları ihlalleri çoğalıyordu. Entelektüeller aranıyordu. Muhaliflere karşı mücadele ortalığı kasıp kavuruyordu.

Nisanda Sartre Çek televizyonuna uzun bir röportaj verdi. 'Prag Baharı'na[1] ilişkin umudunu anlattı. Sovyet söylemi artık tutmuyordu. Gençler artık 'kardeş halk'a güvenmiyordu. Daha çok özgürlük istiyorlardı. Filozof umut beslemeye başladı.

•

Yıkılmış Kadın'ın uğradığı başarısızlık Simone'u durdurmayacaktı. "Her yeni kitapta, baştan başlıyorum. Emin olamıyorum, cesaretimi yitiriyorum... Her sayfa,

[1] Sartre, *Œuvres romanesques*, Chronologie, s. LXXXIX.

her cümle taze bir buluş, benzersiz bir karar gerektiriyor."[1]

Ortalıkta dolaşan söylentiler, Castor'un önüne not defterini açıp eski yapıtları yeniden karıştırdığı Bibliothèque Nationale'in kocaman okuma salonuna ulaşmıyordu. Castor bir kez daha insanlık tarihini ve İlkçağ'ı titizlikle gözden geçiriyor, dünyanın, kendi dünyasının verebileceği acıları sayıyordu birer birer. Altmışını geçmiş Simone, başını eğmiş, heyecan içinde, ciddiyetle, tıpkı bir üniversite öğrencisi gibi çalışıyor, uzun ve okunaksız elyazısıyla bir yığın not alıyordu. Mekân 1947'den beri değişmemişti. Küçük yeşil lambaların aydınlattığı uzun masada, kadınların durumunu anlatan kült yapıtını kaleme aldığı yerde oturmuş yazıyordu.

Bir kez daha kalemi silah işlevi görecekti. Sayfalar ilerledikçe, uygarlıkların yaşlı insanlara nasıl kötü davrandığını ifşa ediyordu. Bazen sessizliği bölen fısıldaşmalar oluyordu. Simone aldırmıyordu. Bütün insanlığı ilgilendiren bir rezalet üstünde çalışıyordu şimdi. Ucu Sartre'a, kız kardeşine, Olga'ya, Wanda'ya ve yakın dostlarına dokunan bir rezalet:

"Herkes biliyor: Bugün yaşlı insanların durumu utanç vericidir. Ayrıntılarıyla incelemeden önce nasıl oluyor da toplum bu durumu bu kadar kolayca kabulleniyor, onu anlamak gerek. Genel olarak, toplum, dengesini sarsmayan suistimallere, rezaletlere, dramlara gözlerini kapıyor; sosyal yardım alan çocukların, genç suçluların, engellilerin yazgısı gibi yaşlıların yazgısını da umursamıyor."[2]

Castor *İkinci Cins*'i yazarken kullandığı yöntemi uyguladı. Önce, biyoloji, etnoloji, kurumlar ve edebiyatın çeşitli uygarlıklarda yaşlılığı nasıl değerlendirdiğini inceledi. İkinci bölümde de yaşlılığı gündelik yaşamda, zamanla, tarihle ilişkisi içinde ele aldı.

[1] Simone de Beauvoir, *La Force des choses*, cilt II, s. 504.

[2] Simone de Beauvoir, *La Vieillesse* [Yaşlılık], Gallimard-Folio, 1970, cilt I, s. 343.

Dirseğinin altında, yaşlı insanların çetin koşullarını betimleyen sayfalar birikiyordu. Bu kitap Castor'un gözünde yaşamının sonbaharının kitabıydı. Tarihin ivme kazanacağından ve ikisine de zamanda geri gitme olanağı tanıyacağından emindi. Ülkelerindeki gençlikle beklenmedik bir buluşma bekliyordu onları.

●

Otomobiller korna çalarak geçiyordu sokaklardan. Her taraftan bağrış çağrışlar işitiliyordu. Sartre ve Simone, Denfert-Rochereau Bulvarı'ndan Port-Royal'e doğru yürüdüler. Uzaktan gürültüler, çığlıklar duyuluyordu. Sokak lambalarında duman burgaçları görülüyordu. Dikkat, gözyaşartıcı gaz bu, diye uyarıda bulunuyordu yoldan geçenler. Quartier Latin'de binlerce üniversite öğrencisi gösteri yapıyordu.

Cezayir Savaşı'ndan beri sokaklarda bu kadar büyük bir kalabalık görmemişlerdi. Paris sarsılıyordu. Yollarda gedikler açılıyor, kaldırım taşları havada uçuşuyordu. Başkent isyanın eşiğindeydi. Sartre ve Castor, Saint-Michel Bulvarı'nı geçip Luxembourg'da durdular. Panthéon'a giden Soufflot Sokağı'nı döküntüler kaplamıştı. Gençler sağa sola koşuyordu. Polisler saldırıyordu.

Artık yaşları uygun değildi buna. Kaçacak güçleri yoktu. Bacakları ihanet etmişti onlara. Geri döndüler.

Çevrelerindeki gençler düzenli olarak gelişmelerden haberdar ettiler ikiliyi. Coplamalar, barikatlar, güvenlik kuvvetlerine düşmanca sloganlar, isyan haberleri her saat onlara ulaşıyordu. Bütün Fransızlar gibi radyodan, kamu binalarının peş peşe işgal edildiğini, polisin hareketini, özgürlük yolunu onların yapıtlarını okuyarak bulan bir gençliğin başkaldırışını dinliyorlardı.

Tutuklamalar artıyordu. On beş gün önce kimsenin tanımadığı üç üniversite öğrencisi şimdi başroldeydi. Jacques Sauvageot ve Alain Geismar radyoda iktidarı sallıyorlardı. Sartre üçüncünün fotoğrafına bakıyordu

hayranlıkla. Cüretkâr ve ateşli, meydanı dolduruyordu; Fransa soluğunu tutmuş onu izliyordu. Adı Daniel Cohn-Bendit idi. Saçı kızıl, yüzü yuvarlak, bakışı dipdiri genç adam, neşeli bir alayla inceliyordu güvenlik kuvvetlerini. Hiçbir şey korkutmuyordu onu. Radyoda, muhataplarını dehşete düşüren bir rahatlıkla ifade ediyordu kendini. Sartre hiçbir şey söylemiyordu. Oysa bu genç adamla görüşmeyi isterdi. Dolaysız, renkli bir anlatımla, Sartre'ın gençken sahip olmadığı bir sertlikle burjuvaziye saldırıyordu Cohn-Bendit. Bu genç adam filozofun kafasını karıştırıyordu. Yahudi ve Alman olan Cohn-Bendit bu çifte durumunu bir meydan okuma gibi taşıyordu. Hakaretler ona ulaşmıyordu bile. Kuşkusuz bu oğlan gözü pek biriydi. Yaşamda 'varoluşçu' olarak ilerliyordu.

Bu devrim, gençliğin büyüklere bir başkaldırısıydı, Sartre da o büyüklerin kuşağındandı. Nasıl müdahale edebilirdi acaba? 6 Mayıs'tan itibaren üniversite öğrencilerinden yana ve polis baskısına karşı bir tavır aldı. Sonraki günlerde filozof üniversiteyi savunmak için radyolara çıktı. Bu gençlikle aynı frekansta hissediyordu kendini. Gençlik onu isterse, küçük adam yardıma hazırdı. Sartre ve Cohn-Bendit sonunda görüştüler. Aralarındaki söyleşi *Le Nouvel Observateur*'ün özel bir sayısında yayınlandı. Öğrenci filozofla eşit koşullar içinde ifade ediyordu kendini. Bu durum filozofun hoşuna gitti ve bir işbirliğinin başlangıcı oldu.

•

ENS'liler hareketi destekliyordu. Daha 1965'te, Louis Althusser, Marx ve yapısalcılık üstüne seminerler veriyordu. 1967'de Che Guevara'nın silah arkadaşı ve Salvador Allende'nin dostu Régis Debray Bolivya'da hapsedilmişti. Sartre onu savunmuştu. De Gaulle serbest bırakılmasını sağlamıştı. Birçok lise öğrencisi barikatlardaydı. École Normale Supérieure, Quartier Latin'e bağlanan yeraltı geçitleriyle doluydu. Öğrenciler güvenlik kuvvet-

lerinden kaçmak için oralara sığınıyorlardı. Sartre bu okulda geçirdiği yıllara neredeyse geri döneceğini bilmiyordu henüz. Bu başkaldırıyı özgürlük adına desteklemekle yetiniyordu. Birkaç günde harekete en yakın, en sadık entelektüel haline geldi. Daha sonra, Mayıs 1968 konusunda şöyle yazacaktı:

"Bence, Mayıs hareketi, kısa bir süreliğine, özgürlüğe yakın bir şeyi gerçekleştirmiş geniş çaplı ilk toplumsal harekettir... Ve bu hareket, siyasal bir hedef olarak tasarlandığında özgürlüğün ne olduğunu olumlu biçimde tanımlamaya karar veren insanlar -aralarında ben de varım- ortaya çıkardı."[1]

•

Şaşırıp kalmış hükümetin Başbakanı Georges Pompidou, Paris'teki ortamla zıt düşen bir sessizlik içinde meclis kürsüsüne çıktı. Dışarıda üniversite öğrencileri tutuklanmış, Sorbonne kapatılmıştı. Daha şiddetli başka gösteriler çıkacağı haber veriliyordu. Georges Pompidou bir nefes aldı ve konuşmasına başladı. Kalın, ölçülü sesi güven uyandırmaya çabalıyordu. Ülkesinin gençlerine savaş ilan etmeye gelmemişti:

Babalara seslenen yorgun bir babanın sesiyle, "Gençliğimizin bir bunalımı bu," dedi.

Eski ENS'li bu bunalımın gençliğin geçirdiği ilk bunalım olmadığını ulusa açıklamak için gereken derin bilgiye sahipti. Yine de, XV. yüzyılda öğrencilerin Sorbonne'u işgal ettiği ve Ortaçağ yapılarının sonunun geldiğini gösteren ilk olaydan sonra yüzyıllardır meydana gelen en ciddi bunalımdı bu. Pompidou herkesi şaşırtarak gençliğin en bozguncu, en yıkıcı unsurlarının mutlaka en kötü unsurlar olmadığını sözlerine ekledi.

O dönemin Başbakanı ne söylediğini iyi biliyordu. Élysée'de hareketin büyüklüğü merak ediliyordu. Élysée'nin genel sekreteri Pierre Tricot ekranda kendi oğlunu

[1] Jean-Paul Sartre, *Situations VIII* [Durumlar VIII], Gallimard, 1972, s. 184.

gösteri yaparken ve televizyona demeç verirken buldu.

ENA'nın[1] henüz bir referans olmadığı o yıllarda, ENS'liler elit kesimi, politikacıların işbirlikçilerini seçtiği havuzu temsil ediyordu. Kısa bir süre sonra Sartre, Ulm Sokağı'nda kendi yerini alanlarla görüşecekti.

O gün Georges Pompidou Sorbonne'un yeniden açılacağı haberini verdi. Gençler avluyu doldurdular ve neşeli bir ortamda standlar açtılar. Hükümet sendikalarla müzakerelere başladı.

Sartre ve Simone hareketin, kendilerinin de aralarında bulunduğu mandarinleri eleştirmesini ve reddetmesini sempatiyle izliyorlardı. Sartre eleştirilmek ve reddedilmekle yetinmedi. Sorbonne'a, ahşap oymalar ve gösterişli resimlerle süslü Richelieu amfisine tartışmaya gitti. Kalın, cezbedici sesi, açık ve çarpıcı düşünceleri, dünyayı yeni baştan yarattığını düşünen gençleri şaşkınlığa uğrattı. Sartre öğrencilerin karşısına çıktığında yanı başında Simone değil Arlette vardı. Genç oluşu Arlette'e öğrencilerle yüz yüze gelme cesareti mi veriyordu? Simone yoktu. Gençlerin, kızlı erkekli cinsel özgürlük hakkı, konuşma hakkı talep ettiği şu 1968 olayları konusunda bir kadının kendini ifade etme sırası gelmişken, Simone sessizliğe gömülüp kaldı. Oysa bu başkaldıran gençlik Sartre ve Simone'un yapıtlarından çıkarıyordu söylemlerinin, isyanının kanıtlarını.

•

68 hareketinin yatışmasından ve hemen ardından gelen De Gaulle'cü çalkantıdan sonra iki âşık yeni bir hayal kırıklığı daha yaşadılar. Roma'da geçirdikleri yaz tatili sırasında Sovyet birlikleri Çekoslovakya'yı işgal etti. Budapeşte'deki hareketin bastırılmasından on iki yıl sonra bir başka 'kardeş ülke' hizaya sokuluyordu. Binlerce Çek ülkesinden kaçtı. Entelektüeller, gazeteciler, askerler sürüldü. Yeniden kör düzen egemen olmuştu.

[1] *ENA*: École Normale d'Administration (İdari Bilimler Yüksek Okulu). (Yay.)

Sartre bir komünist gazeteye, *Paese sera*'ya[1] röportaj vermeyi hemen kabul etti. Sovyet müdahalesini kınamak içindi bu konuşma. Batı'daki gibi Doğu'da da bütün umutlar ortadan kalkmıştı. Öğrenciler yeniden üniversite yolunu tutmuştu. Kimileri bir yıl kayba uğramıştı. Sartre ve Castor'un tek tesellisi, hem de her zamankinden daha çok, çalışmaktı. Sartre bu başarısızlığa boyun eğmiyordu. Sovyet işgalinin üstünden altı ay geçmeden, *Sinekler*'in prömiyerine katılmak üzere Prag yolunu tuttu. Yeni rejimle bir suç ortaklığı mıydı söz konusu olan yoksa muhaliflerle görüşme girişimi mi? Geri döndüğünde her zamankinden daha umutsuz ve üzgündü.

Castor da umut besleyecek hiçbir şey kalmadığını düşünüyordu. Mayıs 68 hareketi bir sonuca ulaşmamıştı. Sartre ve o artık geçmişe aittiler. Simone'un yaşlılık üstüne kaleme aldığı kitap ilerliyordu. Sylvie yanı başındaydı, özenli şefkatiyle Castor'un içini rahatlatıyordu. Castor mesleğinde dingin bir bitiş yoluna girmişken, kendisini bekleyen olayları hayal bile etmekten uzaktı.

●

Sartre'ın annesi Madam Mancy vefat etti. Acaba annesinin ölümüyle karşı karşıya kalan filozofun ne kadar acı çektiğini günün birinde öğrenebilecek miyiz? Annesine yönelik hiçbir yapıt yazmadı Sartre. Ömrü boyunca erkek portreleri çizmeyi yeğledi: Genet, Baudelaire, Flaubert. Duygularını ifade etmekte Castor'dan daha fazla mı güçlük çekiyordu?

Sartre her zamankinden daha çok siyasete verdi kendini. Mayıs 68 düşlerinden vazgeçmemişti. Michel Foucault'yla birlikte mitinglere katıldı. Olaylar gitgide daha sert bastırılıyordu.

Ne tarafa destek vermeliydi? Robert Linhart'ın çevresindeki şu Fransız Mao'cu grup vardı. Bir de şu genç ve parlak ENS'li Pierre Victor. Hiçbir şey belli değildi henüz.

[1] Sartre, *Œuvres romanesques*, Chronologie, s. XC.

Castor, *İkinci Cins*'ten beri en oylumlu yapıtını bitirmek üzereydi. Bir güz öğleden sonrası son noktayı koyup kalemini bıraktı. Altmış bir yaşındayken dev bir çalışmayı tamamlamış bulunuyordu.

Bu kitap önceki ikisinden daha iyi karşılanacak mıydı? Eski rakibesi Colette'in pencerelerine hiç bakmadan, Richelieu Sokağı'nı, Bibliothèque Nationale'in yüksek duvarlarını ve Palais-Royal'in bahçelerini son kez geçti, Comédie-Française'in önünden bir taksiye bindi.

•

Vietnam Savaşı hâlâ gündemin birinci maddesini işgal ediyordu. Amerikan kampuslarında gitgide daha şiddetli gösteriler yapılıyordu. Nixon ordularına Kamboçya'yı işgal etme emri vermişti. Paris'te de polis gösterileri bastırmayı sürdürüyordu. Aşırı solcu *La Cause du Peuple* (Halkın Davası) gazetesinin sorumlusu genç Mao'cular hapsedildi.

Sartre basın yayın organlarının işlevini biliyordu. *Les Temps Modernes* dergisinde, elinde öyle etkili bir iletişim aracı varken, sütunlarını aşırı solcu gençlere açmamış mıydı? Kısıtlı olanaklarla derme çatma çıkarılan bu gazeteye daha yakından baktı. Sartre'ın Mao'cu olduğu söylenemezdi ama sanki bu gençler kendisini yardıma çağırıyormuş gibi hissetti. Bağlanmış yazar olarak eylemi ilkeleriyle uyum içinde olacaktı:

"Tamam. Gazetenin yönetimini üstlenmeyi kabul ediyorum."

•

Paris Adalet Sarayı, Mayıs 1970'in Mayıs 1968'e benzemesinden çekinen hareketli güvenlik güçleriyle çevrilmişti.

"İlerleyin, yürüyün! Görecek bir şey yok."

La Cause du Peuple'ün Sartre'la ortak kurucularından Michel Le Bris ve Jean-Pierre Le Dantec hüküm gi-

yeceklerdi. 4 Haziran 1970'te Sartre gazeteyi ve vekâlet ettiği insanları daha çok korumaya karar verdi.

Castor ve birkaç entelektüelle birlikte *Association des Amis de la Cause du Peuple*'ü (*La Cause du Peuple* Dostları Derneği) kurdu. *L'Idiot international*'i kuran Jean-Edern Hallier, Sami Frey, Patrice Chéreau ve tanınmamış başka kişiler de gruba katıldı. Sadık dostları Liliane Siegel çoğunlukla kendi evinde düzenlenen toplantılar için eşgüdümü sağlıyordu. Michelle Vian da yanlarındaydı. Michelle Vian'ın dairesi Sartre'ın en sevdiği sığınaklarındandı. Orada birlikte piyano çalarak saatler geçirirlerdi. Özellikle François Truffaut ve Delphine Seyrig'e yakın olan bu çok güzel genç kadın, iki yazara da sadakatini sürdürüyordu. Evinde, kuşkusuz yoga hocalığından ileri gelen bir uyum atmosferi egemendi.

Edebiyat çevreleri, birçok eleştirmen, iki entelektüelin Fransız düşüncesi üstündeki etkisinin azalmasıyla alay ediyordu. Roland Barthes, Michel Foucault, Jacques Lacan 'eskiler'e karşı 'modernler' olarak görülüyordu. Birbirlerinden nefret ettikleri söyleniyordu. Basın, onların sözlü ya da yazılı kavgalarını anlatarak eğleniyordu. Ölmeden mezara gömme meraklısı bazıları büyük hayal kırıklığı yaşadılar: Bu yeni mücadelede Michel Foucault, Sartre'ın yanında yer alıyordu. Yapısalcılar ve varoluşçular, ifade özgürlüğü için savaşmaya kararlı bir şekilde yan yana yürüyorlardı. *Amis de la Cause du Peuple*'ün yaratılması entelektüellerin toplantılarıyla sınırlı değildi. Haziran sonunda yasayı çiğnemeye karar verdiler. Gazetecilerin flaşları altında, Sartre ve Simone, arkalarında da Michelle Vian ve Claude Lanzmann bulvarlara çıkıp yoldan geçenlere yasaklanan gazeteleri dağıttılar. Şaşırıp kalan yayalardan bazıları gazeteyi almaya korkuyor, bazıları alıp görülürüm korkusuyla saklıyordu. Birkaç dakika içinde polis gazete dağıtanları tutukladı. Sartre ve Simone hapishane arabasına bindirildiler. Hemen yüzlerini arabanın demir parmaklıklarına yaklaştırdılar; gaze-

tecilerin çektiği fotoğraf tüm dünyaya yayılacaktı: iki yazar demir parmaklıklar ardında!

Alelacele serbest bırakıldılar. Ama artık çok geçti. Bu olayın etkisi hükümet adına bir felaket oldu. Sartre gençliğinin geri geldiğini hissediyordu, daha doğrusu yeni bir gençlik ele geçiriyordu filozofu. Çocukluğunda da, yeniyetmeliğinde de yaşamadığı, yaşamayı kendine yasakladığı ele avuca sığmaz, taşkın bir gençlik. Cezayir Savaşı'ndan sonra, bu yeni kuşak, Sartre'ı yardıma çağırıyordu. Filozofa verilebilecek en güzel armağan bu değil miydi?

•

1970'in Ekim ayında Mayıs 68'in bir başka önderi olan Alain Geismar yargılanacaktı. Şişman, ufak tefek bu genç de neşeli, sıcak bir mizaca sahipti.

Simone de Beauvoir Sartre'ın eylemlerini onaylıyor, destekliyordu. Militanların serbest bırakılması için mücadele ediyordu. Michelle Vian da, payına düşen saatlerde, küçük adamın yanında, ona yardımcı oluyordu.

Sartre, Alain Geismar'ın duruşmasına katılmama kararı aldığında, Simone yanındaydı. Sartre mahkemeye hile karıştırıldığını, hükmün baştan verildiğini düşünüyordu. Sartre'a göre eski Mao'cu önderin beraat şansı hiç yoktu. Mayıs 68 isyanları iktidarın kulaklarında hâlâ acı acı yankılanıyordu. Dolayısıyla Sartre provokasyonu seçti, Boulogne-Billancourt'a gitti, bir fıçıya çıktı, elinde mikrofon, fabrikadan çıkan işçilere seslendi. Ama büyük bir hayal kırıklığı yaşadı, çünkü işçilerin pek azı adımlarını yavaşlattı. Makinelerin gürültüsünde, saatlerce ayakta kaldıktan sonra evlerine dönmekte acele ediyorlardı. Grenell anlaşmaları yeniden işbaşı yapmalarına yetecek derecede ücret artışı sağlamıştı onlara. Komünist yetkililer derin bir oh çekmişti: Boulogne-Billancourt CGT'nin işçi kalesi olarak kalacaktı.

Komünist Parti sonunda Troçkist ve Mao'cu kışkırt-

maların üstesinden gelmişti. Sartre bu etki karşısında öfkesini ifade etmek istiyordu. Ama yakınlaşmaktan ziyade uzaklaşıyordu kitlelerden. O sallanan fıçının üstüne çıkmış, sırtında balıkçı yaka kazağıyla filozofun tek dinleyici kitlesi, kolay satacakları bir fotoğraf peşindeki gazetecilerdi.

Fıçısına tünemiş bu modern Diyojen Fransızları eğlendirdi. Bütün bunlar gülünç görünüyordu. Bıyık altından gülmelere yol açmak pahasına, gülünç düşmekten korkmadan, Sartre Fransa'da, İnsan Hakları Beyannamesi'nin yurdunda, insanların siyasal görüşleri nedeniyle hapsedilebileceğini ve hüküm giyebileceğini kamuoyuna göstermeyi başardı.

Gerçekten de Simone'un anılarında ona atfettiği rolü üstlenmişti: toplumun kıyısında, herkesin dışladığı entelektüel rolü. Ama bu yalıtılmışlık hoşuna gitmiyor değildi.

Castor ne düşünüyordu peki bu konuda? Bir müzikhol sahnesinde çıplak dans etme cesaretini göstermiş Colette'in tersine Simone de Beauvoir kendini teşhir etmekten pek hoşlanmıyordu. Aldığı Katolik eğitimi ve doğal ağırbaşlılığı onunla ilk kez karşılaşanların gözünü korkutuyordu. Çıkarttığı skandallar sadece yazı aracılığıyla meydana geliyordu. Tabu konular hakkında susmayı reddetmesi ve kimsenin yazmaya cesaret edemediği şeyleri yazma konusundaki şiddetli arzusu açıksözlülüğü için yeterli oluyordu. 1967'de *Yıkılmış Kadın*'ın uyandırdığı tepki Castor'un kalbini kırmıştı. İhanet suçlamalarını ve kadın okurlarının anlayışsızlığını sineye çekemiyordu.

●

Georges Pompidou son yıllarını yaşıyordu. Şişmiş suratı onu yiyip bitiren kanserden çektiği ıstırabı yansıtıyordu. Başbakanken ülkenin geçirdiği sarsıntıları unutamıyordu. Pompidou ortalığın kan gölüne dönmesini önlemeyi, öğrencilerle işçi sınıfını ayırmayı başarmıştı

ama, ihtiyar filozofu yardıma çağıran şu devrimcileri –bir zamanlar Thiers'in yaptığı gibi– kesin biçimde yola getirmeyi istiyordu.

Bir yıl hapis yattıktan sonra Alain Geismar iki Brötanyalıya, Le Dantec ve Le Bris'ye kavuştu. Sartre öfkeli öğrencileri kabul etti. Meslektaşlarının birçoğunun tersine filozof yıllar geçtikçe aşırı uçlarla görüşmeye yönelmişti. Yaşlı, asi bir filozof oluyordu, iki yüzyıl önce aynı yoldan yürüyen Voltaire'e bu anlamda bağlı kalmıştı.

Sartre'a ihtiyaç duyuluyordu. Filozof bu çağrıya icabet etti, birkaç ay sonra *Tout!* gazetesinin yönetimini üstlendi. Pekin'deki Kültür Devrimi'nden çok etkilenen genç anarşistlerin, yani 'Maospontex'lerin kurduğu bir gazeteydi bu. *Tout!* küstah, cüretkâr, komik bir gazeteydi. Mayıs 68'de duvarlara yazılan gerçeküstücü şiirlerin büyüsünü taşıyordu hâlâ. Bu gazete aynı zamanda cinsel özgürleşmeyi, özgür aşkı, yani çok katı ve ahlâkçı olan, proletaryanın özgürleşmesiyle fazlasıyla meşgul *La Cause du Peuple* gazetesinin hiç ele almadığı konuları savunuyordu. Bu gazeteler, diyalektiği ustalıkla kullanan genç ENS'liler için uygun birer ortamdı.

Les Amis de la cause du Peuple'e bir akşam yirmi yaşında genç bir kadın geldi. 1968'de Nanterre'de öğrenci, 22 Mart Hareketi üyesi bu genç kadın, kampusların Kamboçya işgalini protesto için dolup taştığı ABD'de bir yıl geçirmişti... Bana baktılar ve susup öbür kızlarla birlikte el ilanları dağıtma hakkı verdiler. Saflarda suskunluk. Bu suskunluk fazla uzun sürmeyecekti.

Radyodaki pazar sabah programında Francis Blanche yeni ve etkili bir zayıflama yolu öneriyordu: açlık grevi! Fransızlar sütlü kahveleri başında uyuklarken ufak tefek, tombul aktör kendi üslubunca siyasi tutukluluları savunmaya girişti. Le Dantec ve Le Bris'ye hapishanede adi suçlular gibi davranılmıştı. Francis Blanche insan haklarına yönelik bu saldırı rezaletini kınayarak Fransızları Montparnasse Garı'nın şapeline davet etti. Bernard

Blier ve Lino Ventura ile *Les Barbouzes*'u [Ajanlar] canlandıran bu aktörün çağrısı olağanüstü bir etki yarattı. Göz açıp kapayıncaya kadar gazeteciler şapele akın ettiler ve grevcileri desteklemeye gelen Sartre'ın üzerine atladılar. Her zamanki eski ceketi ve balıkçı yaka bej kazağı, elinde sigarasıyla, tam anlamıyla iş başındaki filozof siyasi tutukluların haklarını savunuyor, soluk soluğa tartışıyor, sorulara yanıt veriyordu.

Biraz sonra Simone da gösteriye destek vermeye geldi. Sayısız rakibelerinden biri olan açlık grevindeki Michelle Vian'ı görünce geldiği gibi hızla ayrıldı. Hükümet geri adım attı. Mahkûmların koşulları iyileştirildi. Radyo dinlemelerine ve gazete okumalarına izin verildi. Açlık grevi sona erdi. Başarıya ulaşamamış bir devrimden yeni sıçrayışlar doğacaktı. Sartre ve Simone yaşlılığın eşiğinde yeniyetme isyanlarını ve beklenmedik serüvenleri yaşayacaktı. Bu kez eylemleri, hep düşledikleri gibi, Fransız toplumunu dönüştürme gücüne gerçekten sahip olacaktı. 1970'li yılların başlarında bunu Sartre da Simone da bilmiyordu. Kim bilebilirdi ki?

•

Bir sabah, *Flaubert*'in yazılması ve yorgun gözleri yüzünden bitkin düşmüş Sartre'a genç Mao'cular gelip bir başka gazete kurma önerisinde bulundular. Bu kez haftalık değil günlük gazete olacaktı. Bir isim aranıyordu.

"Neden 'Libération' olmasın?"

Emmanuel d'Astier de La Vigerie'nin savaştan önce bu adı taşıyan gazetesi artık çıkmıyordu. İsmi alınabilirdi. Sartre için bir gazete isminden çok daha fazla şey ifade ediyordu 'Libération'. Etkilerinin, felsefelerinin gücünü gösteren, parladığını doğrulayan bir savaş ilanı demekti bu. Mayıs 68 ilkelerine bağlı, hem de varoluşçu bir düstur niteliğinde bir isimdi. Bu 'Libération' sözcüğü[1]

[1] Özgürlüğe kavuşma, tutsaklıktan, boyunduruktan, bağlardan kurtulma, kurtuluş, özgürleşme. (Çev.)

ikilinin yaşamını ve yapıtlarını özetliyordu. Bu göz kırpış hem bir deha pırıltısı, hem de basın tarihinde yeni bir sayfa olacaktı.

Sartre bir an önce Simone'a haber vermek istedi. Onun fikri çok önemliydi. Sartre her yeni düşünceyi Castor'un önünde tartmayı, onun tepkilerini, coşkusunu ya da beğenmeyişini ölçmeyi severdi. Her zamankinden daha hızlı adımlarla, La Coupole'de hep oturdukları masaya gitti.

Daha ağzını bile açamadan Simone kendisini dinlemesini rica etti. Besbelli onun da Sartre'a vereceği bir haber vardı. Castor'un kesik kesik konuşmasından, önceliği ona vermesi gerektiğini anladı filozof:

"Şöyle. Bugün iki genç kadınla buluştum. Genç feministlerle."

Sartre, başını öne uzatmış, elinde sigarası, gözlerini dikkatle Castor'a dikmişti. Simone birdenbire canlandı, sanki hiçbir şeyin karşı koyamadığı eski enerjisi aniden geri gelmişti:

"*İkinci Cins*'in kendilerini temsil ettiğini söylüyorlar ve benim de katılmamı istedikleri bir harekete giriştiler. Söz konusu olan, varsayımsal bir devrimi beklemeden, kadınların durumunu derhal değiştirmek. Birlikte çalışalım istiyorlar."

Sartre bir sigara daha yaktı ve kısaca düşündü. Projeler çarpışıyor, iç içe giriyordu ama eylemin yeniden baskın geldiği, ikisini de sarmaladığı apaçıktı. Tereddüde mahal yoktu:

"Davranın Castor, bu hem *İkinci Cins*'in tamamlanması olacak hem de bir devrim."

Simone rahatladığını saklamadı ve birden gözleri parladı:

"Ya siz, siz bana ne söyleyecektiniz?"

"Bir gazete çıkarmayı düşünüyoruz."

"Adı?"

"'Libération'."

Sartre projenin ayrıntılarını anlattı.

"Müthiş olacak!"

Eski suç ortakları olarak bakıştılar. İki yıl önce kimse onlar için geleceğin parlak olacağını ummazdı. Sartre ve Simone'u rafa kaldırmakta acele edenler yanıldıklarını anlayacaklardı. Her şey yeniden başlıyordu. Simone, *İkinci Cins*'te ileri sürdüğü görüşleri savunmak için meydanlara çıkacağını düşündükçe sabırsızlıktan yerinde duramıyordu. Bu genç kadınlar gerçekten onun gönlüne, onun yapıtlarına göre insanlardı. Simone maceraya hazırdı.

•

Her şeyden önce, Simone'un çok kesin biçimde ayarlanmış zaman çizelgesinde, toplantıları için bir aralık bulmak zorundaydılar. Simone'un Sartre'a ayırdığı zamana zarar vermeyecek bir zaman aralığı ayarlanmalıydı. Sartre her pazar öğleden sonra Arlette'le görüşüyordu. Demek ki Simone genç feministlerle pazar günleri saat 17'de buluşacaktı. Simone La Coupole'de küçük adam ve Sylvie'yle yemek yedikten sonra genç kadınlar onun evine geleceklerdi.

İlk seferinde büyük bir gecikmeyle, saat sekizde geldiler. Simone evdeki çalar saatinin beş dakika ileri olduğunu, en küçük bir beklemeye bile tahammülü olmadığını söylemeyi unutmuştu onlara. Genç kadınları gergin bir ifadeyle karşıladı. Eğer bu genç hanımlar Sartre'ın çevresindeki, hiç vaktinde gelmeyen aşırı solcu müsveddeleri gibi davranacaksa, Simone onlara dayanamazdı. Çalışma masasındaki çirkin çalar saate yönelttiği kızgın bakıştan, davetliler yaptıkları hatayı hemen anladılar.

Simone iki katlı dairesinde kadınları teker teker süzdü. Canlı renklerde giyinmiş –geniş etekler, blucinler, çizmeler, sandaletler ya da spor ayakkabıları– Mayıs 68 kızları evini neşeyle istila etmişti. Gençliğin Simone'u yadsımadığını, hatta tam tersinin doğru olduğunu kanıt-

lıyorlardı gösterişli bir biçimde. Mayıs 68 olayları sırasında Sartre halkın karşısına çıktığında, sırf daha genç olduğu bahanesiyle Simone'un yerine geçen rakibeden alınmış güzel bir intikamdı bu. Simone genç kızlara birer birer sorular sorarken hoca refleksleri yerli yerinde ve capcanlıydı. Acaba en sevdiği öğrencileri gibi, bu kızlar da zekâ ve canlılıklarıyla Simone'un beklentilerini karşılayabilecek miydi?

Önünde, sarı kanepeye oturan Anne Zelensky'ydi. İspanyolca hocası Zelensky, kimse kadınların durumuyla ilgilenmezken, işgal altındaki Sorbonne'da ilk kadın toplantısını düzenleme girişiminde bulunmuştu. Onun yanındaki Annie yüksek düzeyde bir devlet görevlisiydi ve klasik tayyörü genel havayla çelişiyordu. Kararlılığı çok belirgindi. Gisèle Halimi de Cezayir Savaşı'nda ve Djemila Boupacha'nın savunulmasında yürüttükleri ortak mücadeleden yaklaşık on yıl sonra Schoelcher Sokağı'ndaki eve gelmişti. Simone de Beauvoir'ın iyi tanıdığı ben ve Christine Delphy gibi öbür genç kadınlar da, alçak ve yayvan koltuklarda sigara içerek ve gülüşerek yerlerimizi almıştık.

Genç bir üniversite öğrencisiyken, aşırı solcu maço gruplardan ayrılmıştım. Gözüm korkmuştu. Gençliğimden beri üniversite ortamında iki yazardan konuşulduğunu işitirdim. Üstelik kimyacı olan annem, o sıralarda erkeklere özgü bir mesleği icra etmek için gereken gücü *İkinci Cins*'i okuyarak bulmuştu. Son derece kararlıydım. Annemin göğüslemek durumunda kaldığı zorlukları yaşamak istemiyordum.[1]

Bazı şöhretli yüzler de vardı aramızda. Delphine Seyrig bize katılmak için *L'Année dernière à Marienbad* [Geçen Yıl Marienbad'da] filmindeki gece kıyafetlerini çıkarmış, bir pantolon geçirmişti üstüne. Genç yazar Monique Wittig, Renaudot ödülünü yeni almıştı.

[1] Bkz. Claudine Monteil, *Simone de Beauvoir, le mouvement des femmes*, s. 15.

Sylvie Le Bon, Claire Etcherelli, Alice Schwartzer, Maryse Lapergue, Claude Servan-Schreiber... gruba katılmışlardı.

Castor çok şaşkındı. Bütün kızlar orada, halının üstüne oturmuş, tartışmaya katılmaya hazırdı. Bu kadınlar Simone'dan bir, bazen, benim gibi, iki kuşak küçüktü, *İkinci Cins* yayınlandığı yıl doğmuşlardı. Erkek militanlardan öyle farklı görünüyorlardı ki. Gülüşleri, şakalaşmaları daireyi dolduruyordu. Koca kahkahalarla yaşamı değiştirmek mümkün müydü? Simone hafifçe göğüs geçirdi. Bu kadınlar aynı kuşaktan erkeklerden daha canlı, daha mı kararlıydı? Simone'un endişesi uzun sürmedi. Fikirler uçuşmaya başladı.

Üstünde konuşulan ilk konu tam anlamıyla tabu bir konuydu: kürtaj. Simone, mutfakta, örgü şişleriyle gizli gizli çocuk düşüren ve bu yüzden yaralanan, sakat kalan, çoğunlukla ölüm tehlikesi yaşayan kadınların dramatik durmunu sergileme cesareti göstermiş ender kadınlardan biriydi.

"Suskunluk boyunduruğunu kırmak gerek. Fransızların bu sözcüğü telaffuz etmesini sağlamamız gerek. Kürtaj olduğumuzu ilan edeceğimiz bir manifesto yazalım."

Simone çok seviniyordu. Ancak alkışlayacağı türden düşüncelerdi bunlar. Manifesto, Cezayir Savaşı sırasında skandal yaratan '121'ler Manifestosu'ndan esinleniyordu. Simone bu tür açıklamaların kamuoyu üstünde yaratacağı etkiyi biliyordu. Birkaç saatte metin hazırlanıp imzalandı. Castor manifestoya adını eklediğinde bir anlığına suskunlukla geçen o yıllarını, yalıtılmışlığını, göğüs gerdiği hakaretleri yeniden yaşadı. Savaş ertesi büyümüş, sonucu hepsini aynı şekilde ilgilendiren bir mücadelede Castor'a katılmış bu kadınlar kırıyordu bugün Castor'un yalnızlığını. İntikamında beklenmedik bir gençlik ve coşku görüntüsü vardı.

Kızların bulduğu sert, vurucu sözler Schoelcher So-

kağı'na yığılmış cephaneler gibiydi. Kadınları vesayet altında tutan eski dünya yıkılacaktı. Simone ve kızları bundan emindi. Sonucu belirleyecek olan saldırıyı hazırlıyorlardı. Daha sonra, Sylvie'yle yalnızken, en gizli beklentilerini karşılayan bu toplantıyla coşmuş Simone, nihayet yaşlılık da yeni bir serüven olmayacak mı, diyordu kendi kendine. Bunu Sartre'a anlatmak gerekiyordu.

•

Kızlar: Bu sözcük ağzından çok doğal bir şekilde çıkmıştı. Anneliği reddeden Simone için bu duygu nahoş değildi, tam tersine. O pazarı başka pazarlar izledi.

Simone her zamanki masasına vardığında La Coupole'ün salonu serindi. Yeniden kavuştuğu bir canlılıkla, eşyalarını kanepeye attı, hayat arkadaşıyla buluşma düşüncesi onu mutlu ediyordu. Oturup beklemeye başladı. Simone, Sartre'ın kafenin masaları arasından yürüyen o bildik siluetini fark etmeden önce on dakika geçti. Kalbi çok hızlı çarpmaya başladı. Gerçeği kabul etmek gerekiyordu. Sartre gecikmişti. Başına kötü bir şey mi gelmişti? Simone'a haber vermek insanların aklına gelir miydi? Bu düşünceyle altüst olarak telefon etmek için ayağa kalktığında küçük adamın ağır, ikircikli adımlarla kendisine doğru geldiğini fark etti. Simone'a mı öyle geliyordu yoksa Sartre gerçekten her zamankinden biraz daha mı kambur yürüyordu? Korkusunu atlatamayan Castor hâlâ aklına gelen kötü ihtimalden titriyordu, Sartre'a iyi olup olmadığını sordu. Ama filozof yanıt vermedi, başını kaldırmadı. Sırtını kamburlaştırmış, soluk soluğa, Simone'un yüzüne bakmadan kanepeye oturdu, besbelli öfkeliydi. Sonunda öfkesi patladı:

"Castor, bana açıklayabilir misiniz, benim adım telaffuz edilir edilmez sizin kızlar neden arkanızdan gizli gizli gülüyorlar?"

Dosdoğru bir saldırıydı bu. Simone ürperdi. Ne söylüyordu Sartre? Olanaksızdı bu. Kızları güvenine ihanet

etmiş olamazdı. Bir soluk aldı, sakin ve kendinden emin bir ses tonuyla açıklama talep etti.

Sartre parmaklarını sarartan o ünlü mısır sigaralarından birini yakıp bağırmaya başladı:

"Dün, televizyon programı hazırlamak için MLF'yle[1] yapılması öngörülen bir toplantı sırasında, Pierre Victor bana, benim adımı söyler söylemez sizin sözde kızlarınızın bıyık altından güldüğünü haber verdi! Oysa, XX. yüzyıl kadınlarının tarihi üstüne bu televizyon programını size değil bana borçlular. Ne sanıyorlar kendilerini? Davranışlarına bir açıklama getirecek misiniz?"

Simone mahvolmuştu. Komşu masalardaki müşteriler ikisine bakıyorlardı, üstadın sesinin yükselmesine şaşırmışlardı. Simone istifini bozmadan bütün bunların mutlaka bir açıklaması bulunduğunu söyleyerek itiraz etti. Suratını şarap kadehine gömmüş, çok öfkelenmiş olan Sartre homurdanarak belli belirsiz tehditler savuruyordu. Simone sessizce pazara kaç gün kaldığını sayıyordu. Günlerden perşembeydi. Kızlara ne olup bittiğini sormaya daha üç gün vardı. İlk sorusu bu olacaktı. Öyle davranmak için sağlam bir gerekçeleri olsaydı bari! Simone kendi kendine, onları kaybetmek istemiyorum diyordu, kızlarıyla Sartre arasında seçim yapmak zorunda kalacağı düşüncesi yüzünden umutsuzluğa kapılmıştı.

İçindekini söylemenin verdiği rahatlamayla, filozof kuru fasulyesini yedi. Kendisiyle alay edilmesinden nefret ederdi. 1970'ten beri gizlice MLF'yi destekliyordu ve bütün ayrıntıları biliyordu. Birçok haber kaynağı vardı. Hatta Michelle Vian sayesinde Castor'dan bile daha fazla şey bildiği oluyordu. Simone MLF'yi elinde tuttuğunu sanıyordu ama aslında en iyi haber alan Sartre'dı. Şu veletler herhalde şimdi ona hakaret ederek eğlenecek değillerdi! Pierre Victor, Sartre'ı uyarmakta haklıydı. En azından onun sadık olduğunu kanıtlıyordu bu durum.

[1] *MLF*: Mouvement de Libération des Femmes (Kadın Özgürlüğü Hareketi). (Çev.)

Hâlâ somurtan Sartre işine döndü. Edgar-Quinet Bulvarı'ndaki evine, içini gitgide daha zor seçebildiği, ağırbaşlı bir sadelikte döşenmiş dairesine geri geldiğinde cesaretinin kırıldığını hissetti. O çok nazik ama hâlâ gören gözü Sartre'ı yarı yolda bırakıyordu. Bazen filozof yazacak gücü bulamıyordu. *Flaubert*'i tamamlayabilecek miydi? Onun gözünde burjuvaziyle ve üvey babasıyla hesaplaşma fırsatını simgeleyen Flaubert için öteden beri müthiş bir enerji harcamıştı. Kitabı bitiremeden tükenme tehlikesi içeren bir enerji. Neyse ki Castor durup dinlenmeden yazmayı sürdürecekti.

•

Oysa Simone, Sartre'a bir romana girişecek cesareti olmadığını defalarca söylemişti. Önceki yıl, Goxwiller'de kız kardeşinin yanında kalırken ışık içinde yüzen atölyeye bayılmış, kendini tutamayıp şöyle haykırmıştı:

"Sonuçta sen şanslısın. Ölene kadar bir şeyler yaratabileceksin. Benimse artık söyleyecek sözüm yok."

Pierre Victor, Sartre'ın evine gitti, coşkuyla dolup taşıyordu, televizyona çekilecek dizinin son hazırlıklarını anlattı. Paris'te birçok grup çalışıyordu. Filozofun çok önem verdiği bu projede 68 kuşağından gençler vardı. Victor'u dinlerken küçük adam yeniden hayat bulduğunu hissetti. Nizan'la tartışarak saatler geçirdiği Ulm Sokağı'ndaki gençliğini düşünüyordu. Pierre Victor onu çok çabuk harekete geçmeye zorluyordu. Pierre Victor'un militanlığı, konuşurkenki rahatlığı Sartre'a iyi geliyordu. Bu delikanlı ona yeniden hareket katıyor, yeni bir gençlik sunuyordu. *Les Temps Modernes*'deki eski dostların yanında bu ne taze bir soluktu!

Tuhaf biçimde, Castor Sartre'ın Pierre Victor'a ilişkin coşkusunu paylaşmıyordu. Castor'un bu kadar katı olması ne yazık! Anlamak için bir çaba gösteremez miydi? Sartre da etrafında gençlerin bulunmasına şiddetle ihtiyaç duyuyordu. Elbette Arlette vardı, ihtiyarlık gün-

lerinin desteğiydi. Ama Arlette ENS'li de değildi, aşırı solcu gruplarda militan da değildi. Castor şunu anlamıyordu: Kendisinin şimdi her pazar dünyayı yeni baştan kurmaya evine gelen 'kızları' vardı. Sartre'ın da gençlerin varlığıyla rahatlamak hakkıydı.

•

Ertesi pazartesi, bu kez Sartre yorgun argın La Coupole'deki kanepeye yığılıp sabırsızlıkla Castor'u beklemeye başladı. Saatine baktı, inanamıyordu: Castor randevularına hemen hemen hiç geç kalmazdı. Doğduğundan beri yakınları Simone'un kafasının içindeki saat konusunda şaka yaparlardı. Simone'u tanıyan herkes gibi Sartre da Simone'un çalışma masasındaki çirkin çalar saatin, yazar geç kaldığını sanırken bile hep vaktinde yetişsin diye yedi dakika ileri olduğunu biliyordu. Sartre şarap ısmarladı ve sinirli bir şekilde beklemeye devam etti. Beş dakika daha geçti. Sonunda Simone'u göremediyse de geldiğini tahmin etti. Simone'un gölgesi karşısında duruyordu. Arkadan gelen ışıkta Sartre onu hiç doğru dürüst seçemiyordu.

"Bugün üzerinizde ne var?"

"Sarı ipek bir gömlek ve ona uygun bir eşarp. Bu sizin sevdiğiniz bir giysiydi," diye şaşırdı Simone.

"Hâlâ seviyorum!" dedi Sartre, samimi bir ifadeyle.

"Sizinle konuşmam gerek."

Castor kesik kesik ve hızlı konuşuyordu. Sartre güvensiz bir şekilde suratını ekşitti. Castor'un böyle hızlı hızlı konuşması iyiye işaret değildi.

"Konuşmak mı, ama beş dakikadır konuşuyorsunuz zaten," dedi Sartre ve güçlükle şarap kadehini tuttu.

"Dün öğleden sonra kızları gördüm ve gereken bütün açıklamaları aldım. Sizin Pierre Victor'unuz onlara küçük kızlarmış gibi davranıyormuş, tahammül edilmez bir biçimde tepeden bakarak. Dahası, sizden söz ettiğinde Çin'de Mao'cu bir toplantıda sanıyormuş kendini,

efendinin kutsal adı telaffuz edilir edilmez orada bulunanların küçük kızıl kitabı salladığı bir toplantıdaymış gibi davranıyormuş. 'Sartre'ın düşüncesi' demek yerine 'Sartre düşüncesi' diyormuş ve pirinç tarlalarındaki köylülerin Mao'nun görüşlerinden söz ederken yaptığı gibi en küçük bir itiraza dayanamıyormuş. Eğer böyle devam ederse, sizi Orta İmparatorluk'taki bir tanrı yerine koyacak. Bu tam anlamıyla gülünç bir şey, kızlar ona haddini bildirmekte haklıymışlar."

Komşu masalardaki müşteriler başlarını çevirdiler. Castor iyice alevlenmişti:

"Bu kadınlar onlara bir daha küçük kızlarmış gibi davranılmasın diye bir özgürlük hareketi başlattılar, sekreterinizin bunu anlama zamanı geldi! Kimseden ders alacak değiller, hem *Pékin Information* gazetesine yaraşan söylemiyle arkadaşınızı budala buluyorlar!"

"Sakin olun canım, yalnız değiliz burada!"

Simone sarardı. Bir kez olsun, öfkesini dizginlemeden Sartre'a kızgınlığını, onu etki altında görmekten duyduğu hayal kırıklığını söylemek istemişti. Ama Sartre, elinde çatal-bıçak, tabaktaki etiyle mücadele ederken pek hazin görünüyordu, acıklı bir havası vardı, soluğu kesilmiş gibiydi. Görme yetisi haftadan haftaya daha da azalıyordu. Onu azarlamaya devam etmek yerine, Simone elini koluna koydu ve yumuşadı:

"Hadi ama, siz de aslında biliyorsunuz ki kızlar saygı ve sevgi açısından ikimizi bir tutuyor."

Sartre hafifçe gülümsedi. Fırtına dinmişti. Simone narin elini Sartre'ın elinin üstüne kondu, okşamaya başladı. Bütün hayatı buradaydı işte. Simone yeniden hayat bulduğunu hissediyordu: Kızlar ona ihanet etmemişti. Kızlarla Sartre arasında bir seçim yapması gerekmeyecekti. Serüven devam edebilirdi.

•

Goxwiller'den döndükten sonra, Simone her zaman-

kinden daha çok endişeye kapıldı. Hélène'in bir şeye mi ihtiyacı vardı? Uzak bir ülkede açılan bir sergisine gitmek için uçak biletine mi? Simone, genç bir lise hocasıyken yaptığı gibi, Lizbon'a Lionel'in yanına gidebilmesi için ona tren bileti ve cep harçlığı verirken görüyordu kendini. Hélène ablasının şöhretinin acısını çok çekmişti.

Simone sarı kanepesine yerleşmiş, kardeşinden getirdiğim haberleri dinliyordu. Bir süre önce, Hélène MLF'ye katılmak istediğinde, beni onunla tanıştırmıştı. O zamandan beri kız kardeş Strasbourg'da aktif militanlık yapıyordu. Paris'e geldiğinde, Schoelcher Sokağı'na çok yakın olan Alésia Sokağı'na, benim evime gelip kalır olmuştu.

"Hélène'in Alsace'ta yaptığı müthiş bir şey! Gerçek bir feminist militan oldu. Dayak yiyen kadınları evinde ağırlıyor, mahkemelerde savunuyor. Sırf bu yıl içinde bir kadın pencereden atıldı, üç kadın da koca dayağıyla can verdi."

Simone beni sessizce dinledi, sonra göğüs geçirdi:

"Biliyorum. Şimdi benden önce feminist olduğunu iddia ediyor!"

"Hélène bana, güzel sanatlar öğrencisiyken erkeklerin tablolarını beğenmiş gibi yaptıklarını, oysa aslında onu baştan çıkarmaya çalıştıklarını anlattı. Hayatının bir kadın olarak ne kadar zor olduğunu ve olacağını çabucak anlamış."

"Hiç kuşkusuz öyledir, ama oradan kalkıp da benden önce feminist olduğunu ileri sürmek neyin nesi, bu kadar abartmamak gerek!"

Simone'un kız kardeşine ansızın diş bilemesi beni korkuttu. Hélène'e duyduğum dostlukla Simone'a duyduğum hayranlık arasında kaldım, ne düşüneceğimi bilemiyordum. Ne pahasına olursa olsun düşüncelerinin tekelini elinde mi tutmak istiyordu? Bir manevra yapıp konuyu değiştirmek gerekiyordu ama, onun kolay kolay

başka tarafa çevrilmeyen keskin bakışları altında hiç de basit değildi bu iş. Hélène'in Paris'e gelmesi gerekiyordu ve Simone bunu biliyordu. Aynı zamanda benim evimin Hélène'in Paris'e gelince kaldığı yer olduğunu da biliyordu. Hélène daha sıcak, daha yaklaşılması kolay bir insandı. Hemen bağlanmıştık birbirimize. Paris'teki dairem onun ikinci adresi olmuştu.

"Her zamanki gibi sizin evinize geliyor, değil mi?"

"Elbette!"

Simone de Beauvoir'ın yüzü bulutlandı. Bakışlarını kaçırarak iç çekti:

"Hiç şaşırmadım, o size tapıyor..."

"O duygu karşılıklı!"

Coşkum sessiz bir yankı mı buldu? Her zamankinden daha korkutucu olan yüzünü benimkine yaklaştırdı:

"Ya ben, beni sevmiyor musunuz?" diye fısıldadı.

Paniğe kapıldım. Besbelli benden beklediğinin çok altında kalan birtakım dostluk ifadeleri geveledim. Bu beklenmedik durumla nasıl yüzleşeceğimi bilmiyordum. Ellerimi ellerine almış usul usul okşuyordu. Ondan biraz uzaklaştım, gülümseyerek:

"Zaten, hareket içinde, hepimiz sizi çok seviyoruz!" dedim.

Bunun üzerine ellerimi temkinli bir şekilde Castor'un ellerinden çektim. İrkildi, kızardı ve çirkin saatine baktı:

"Aa saat kaç olmuş! Sartre'la randevuma geç kalacağım! Hoşçakalın, pazara görüşürüz," dedi, birdenbire telaşlanmıştı, beni çabucak kapıya doğru iteledi.

•

2 Nisan 1974'te Georges Pompidou uzun sürmüş kanserinin acılarıyla son nefesini verdi. Kortizonlu tedavi yüz hatlarını şişirmişti. Hastalık Pompidou'nun düzeni yeniden kurmasını ve yeni bir ayaklanmadan kaçınmasını engellememişti. Polis teyakkuz halindeydi. Öğ-

renci grupları ve MLF çok sıkı gözetim altındaydı. Kürtaj hâlâ suçtu. Kadınlar otobüs ya da trenle Hollanda ya da İsviçre'ye geçiyordu. Malî durumu pek iyi olmayanlar hâlâ mutfak masasını ve, korkunç acılar içinde enfeksiyona, ömür boyu geçmeyecek sakatlıklara, bazen de ölüme yol açabilecek eskimiş aletleri kullanıyordu.

Valéry Giscard d'Estaing'in seçilmesi gençlere yeniden umut verdi. Yeni Cumhurbaşkanı seçim kampanyası sırasında, kürtajın insani koşullarda yapılabilmesi için onu suç olmaktan çıkartacağına söz vermişti. Bu seçim vaadi yoksul kadınların da daha varlıklı kadınlara sağlanan bakım kadar iyi sonuç veren bir bakıma kavuşacağı anlamı taşıyordu.

Bir pazar günü Gisèle Halimi RATP'den bir kadının Simone'a ulaşmaya çalıştığını haber verdi. Kadının kızı Marie-Claire'di, kürtaj olmuş ve erkek arkadaşından ayrılmıştı. Adam da suç işlediği gerekçesiyle kızı polise ihbar etmişti. Acılı koşullar altında yapılan yasadışı kürtajın etkisinden tam kurtulamayan genç Marie-Claire, annesi ve kürtajı yapan kadın tutuklanmıştı.

Birkaç saniyede Simone eski enerjisinin olduğu gibi geri geldiğini hissetti. Adaletsizlik onu ateşliyordu. Çevresindeki kızlar davayı kınamak ve kamu yetkililerini harekete geçmeye zorlamak için fikir üretmekte birbirleriyle yarışıyorlardı:

"Belki de sonunda yasayı değiştirebiliriz!"

Simone, Cezayir'de bir şişe kırığıyla ırzına geçilen Djamila Boupacha'yı düşündü. Yıllar önce onun davasını savunmuştu. Bu kez işi sonuna kadar götüreceğini, tek bir vakayı değil bütün kadınları savunacağını biliyordu.

Opéra Meydanı'nda yapılan Marie-Claire'e destek gösterisi motosikletli bir müfreze tarafından sertçe bastırıldı. *Le Monde*'da çıkan bir makale büyük heyecan yarattı. Dava gergin geçeceğe benziyordu:

"Siz en sonda tanıklık edeceksiniz," dedi suçlanan kadınları savunan Gisèle Halimi.

"Çok iyi," dedi Simone.

Sesini duyacaklardı.

Duruşma günü, polis güçleri tarafından korunan mahkemenin çevresinde kızlar bir gösteri düzenlemişti. Birkaç yüz kadın ve erkek binayı sarmıştı. Simone bir odaya kapanmış, sıranın kendine gelmesini bekliyordu. Bir saat geçti, iki saat geçti. Simone saatine baktı. Saat on üçtü! Yargıçlar onun Sartre'la öğle yemeği yemesini engelleyecekti! Jandarma kapıyı henüz açıyordu ki, Castor fırtına gibi duruşma salonuna girdi. Kürsüye tünemiş üç yargıç Castor'un öğle yemeğini mahvetmek ne demekmiş şimdi öğrenecekti! Kendisine uzatılan küçük sandalyeye oturarak, buyurgan ve kesik kesik bir ses tonuyla, kendinde kadınların felaketini yargılama hakkını gören bu siyah cüppeli beylere ders vermeye başladı. Genç kızlara hayatlarını yemek pişirmek, bulaşık yıkamak, temizlik yapmakla geçireceklerini itiraf etmek yerine onların nasıl kandırıldığını, aşkla tanışıp evleneceklerini anlatarak hayale kapılmalarına neden olunduğunu ayrıntılarıyla, sertçe anlattı.[1]

Tünedikleri yerden yargıçlar başlarını eğiyorlardı, tıpkı annelerinin kendilerini azarlamayı bitirmesini bekleyen oğlan çocukları gibiydiler. Simone yarım saat konuştu, sonra çok alkış alarak mahkemeden çıktı.

Söyleyeceklerini söyledikten sonra aklında sadece bir tek şey vardı: taksiye atlayıp sevdikleri masanın başında Sartre'la buluşmak. Sivil polislerin arasından yol bulmaya çalışan birkaç kızın sorularını cevaplamaya doğru dürüst zaman ayırmadı. Dışarıdan kalabalığın gürültüsü geliyordu. Sartre'a ne anlatacağını düşünmeye başlamıştı bile.

Marie-Claire hapisten kurtuldu. Ertesi pazar Simone büyük sevinç içindeki kızlarını seyrediyordu. Davaları için bunca neşe, bunca dinamizm ve coşku! Kazandığı başarı içini mutlulukla dolduruyordu. Birkaç yılda ne

[1] Claudine Monteil, *Simone de Beauvoir, le mouvement des femmes*, s. 90-91.

çok yol alınmıştı! Simone temkinli davranmaları gerektiğini de biliyordu ve kızlarına başarıyı alçakgönüllü bir biçimde taşımalarını salık verdi. Kadınlar bir muharebeyi kazanmışlardı ama savaşı değil:

"Bütün bunlar çok güzel, ama unutmayın ki hiçbir şey asla kesinkes kazanılmış değildir. Bu hakların yeniden tartışma konusu edilmesi için bir ekonomik bunalımın patlak vermesi yeterli olacaktır. O yüzden uyanık olalım."[1]

Simone'un adaletsizliğe karşı mücadelesi ilk zaferin kazanılmasıyla sonuçlanmıştı. Kızlarıyla birlikte böyle bir başarı kazanacaklarını düşünmemişti.

•

Castor kürtajın insanileştirilmesi ve yasallaştırılması için mücadele verirken, Vincennes'deki fişek deposunda[2] kadın şenliği hazırlanması için çalışırken, Sartre güçsüz düştüğünü hissediyordu. Gözündeki kanamalar ve tekrarlayan tansiyon yükselmeleri her işi yorucu hale getiriyordu.

Sokakta Simone'un peşinden gitmekte zorlanıyordu. Basamakları çıkmak, onun bölgesi olan Raspail ve Montparnasse bulvarlarında bile, zor oluyordu. 'Sartre ve Castor'un mahallesi' ona fazla büyük geliyordu artık. Denfert-Rochereau, Vavin, Montparnasse, Port-Royal, o çok sık arşınladığı bildik caddeler şimdi ona sonu gelmez görünüyordu. Oysa koluna dayanacağı bir kadın hep oluyordu yanında: Arlette, Michelle Vian, Wanda ve tabii Simone. Adımları küçülüyor, mesafeler uzuyordu.

İki yüz metre gitmek için yakında bir otomobile ihtiyacı olacaktı. Liliane Siegel ve Sylvie onu bir yerden bir yere götürme işini üstlendiler. Araba kullanmayı çok seven Simone artık direksiyon başına geçmiyordu.

[1] *A.g.y.*, s. 185.

[2] Vincennes korusundaki bu eski hangar, 1970 kışından itibaren restore edilerek, birçok önemli oyunun sahnelendiği "Théâtre de la Tempête'e dönüştürülmüştür. (Yay.)

Fransız siyaset sınıfı 1968 sonrasının rahatsızlığını yavaş yavaş üstünden atmaya başlamıştı. Serge July ve Philippe Gavi'li *Libération* ufak değişikliklerle ilk çıktığında zor satıyordu. Gazeteyi yıkmak için açılan hakaret davaları yöneticisini mahvoluşa sürüklüyordu. 1973'ün Aralık ayında gazetenin yöneticisi gazetecilerle birlikte gazeteye katkıda bulunulması için bir çağrı yayınladı. *Libération* iflasın eşiğindeydi. Sartre ve Simone'un yardımı olmasaydı ne çıkabilir, ne yayın hayatını sürdürebilirdi. Aşırı solcu hareketlerin gücü tükeniyordu. Mao'cu gruplar artık gençlerin sadece çok küçük bir bölümünü temsil eder olmuştu. En parlak öğrencilerden bazıları, Sosyalist Parti (PS) kadar burjuva görülmeyen Birleşmiş Sosyalist Parti'ye (PSU) yazılıyordu. Pierre Mendès France'ın karizması bunda büyük rol oynuyordu. 1968 kuşağı için Mendès France cumhuriyetin erdemini ve adaleti temsil ediyordu. Charletty'de gençlerin safında yer alma cesaretini göstermiş, onları muhtemel polis provokasyonlarından korumuştu. Kadınlar onda kendilerini buluyorlardı. Sadece feminist hareket çarpıcı bir dinamizm içindeydi.

O sırada Sosyalist Parti cumhurbaşkanlığı için seçim kampanyasındaydı. Valéry Giscard d'Estaing ve François Mitterrand bu en yüksek görev için çarpışıyorlardı. Sartre herhangi bir adaydan yana tavır almayı reddetti. Ona göre hepsi de fazla burjuvaydı. Seçimden önceki pazar günü kadınlar bu konuyu Simone'la tartıştılar. Oy vereceklerdi. Onlara göre kadınların davasını sol her zaman sağdan daha çok savunmuştu.

Simone aynı görüşü paylaşıyor ve bunu duyurmayı istiyordu. Seçimden birkaç gün önce, solun adayı kadınların oylarını almaya çalışırken, Simone, François Mitterrand'a oy verme çağrısını bir bildiriyle duyurdu. Bütün radyo kanallarında haber uzun uzun yorumlandı. *Le Monde* bu haberi son sayfada yayınladı. Arkadaşlarından bazıları Simone'un görüşünü onaylamadıysa da birçoğu,

özellikle feministler, onu bu nedenle tebrik ettiler. Duyurunun ertesi günü Simone bir arkadaşının evinde, çevresinde en sadık militan kadın dostlarıyla öğle yemeği yiyordu. Gazetecilerin yorumlarını dinleyip dinlemediklerini sordu:

"Evet," dedi Cathy, "Sartre-Beauvoir çiftinin bir defalık hemfikir olmadığını söylediler."

Simone kızardı, alçak sesle:

"'Çift' mi dediler?"[1] dedi.

Kızlar yarattıkları etkiden memnun, hep bir ağızdan "Kesinlikle evet!" diye yanıt verdiler.

Castor bir soluk aldı. Gerilimler ve kıskançlıklar, Sartre'ın genç sevgilileri bir şeyi değiştiremezdi. Dünyanın gözünde onlar bir çift, bir mihenk taşı, yazınsal ve siyasal bir fenomen olarak kalacaktı. O gün Simone, her zamankinden daha büyük bir iştahla yedi yemeğini.

Bu mutluluk fazla sürmedi. Sartre her gün biraz daha güçten düşüyordu. Simone'un hayatındaki en büyük saplantısı, yani hayat arkadaşının kendisinden önce ölmesi gitgide daha büyük bir olasılık haline geliyordu. Oy verme çağrısında bulunduğu François Mitterrand seçimi kılpayı kaybetmişti.

Mayıs ayında, kötüye giden sağlığı yüzünden, Sartre birçok aşırı sol yayının yöneticiliğini bıraktı. Akşamları Castor gelip kadın arkadaşlarının son eylemlerini anlatıyordu. Kadınların giriştiği her iş, beklentilerini aşan sonuçlar doğuruyordu. Bir devrim ilerlemeye başlamıştı. Hiçbir şey durduramayacaktı onu.

1974'te Simone de Beauvoir Sylvie'yle birlikte Kadınlar Panayırı'nın hazırlanmasına çalıştı. Haziranda şenlik Vincennes fişek deposunda düzenlendi. Ariane Mnouchkine'in Théâtre du Soleil'inin oyuncuları sahneyi kurup kadınların skeçler hazırlamasına yardım ettiler. Birkaç yüz kişinin gelmesi beklendiği için bu insanları

[1] Claudine Monteil, *Simone de Beauvoir, le mouvement des femmes*, s. 186.

taşımak amacıyla RATP'den bir otobüs kiralanmıştı.

Cumartesi sabahı binlerce kişi geldi şenlik yerine. Vincennes korusu dolup taşıyordu, güvenlik güçleri yetersiz kalmıştı. Yaz güneşi altında 1970'lerin en başarılı şenliği yapıldı. Simone şenlikteydi, kızlarından birini kılık değiştirmiş, makyaj yapmış görünce kahkahalarla güldü. Ertesi gün bütün kızlar Simone'un evinde bu umulmadık başarıyı kutladılar. Gazeteciler fotoğraf makineleriyle Simone'u yaylım ateşine tutmuştu; yazar, en sevdiği ipek gömleklerinden birini giymiş, ışıltılar saçarken yer aldı gazetelerde.

Haziran güneşinin doldurduğu salonunda kutlama devam ederken, Simone bir an hüzne kapıldı. Şimdi hangi eyleme girişeceklerdi? Aynı zamanda, Paris'ten bir an önce ayrılıp Sartre'la birlikte Roma'daki mahallelerinin, en sevdikleri otelin yolunu tutmakta acele ediyordu.

"Peki şimdi ne öneriyorsunuz bakalım?"

Alışılmadık bir sessizlik yaşandı. Genç kadınlar bakışlarını yere indirmişti. Hiçbiri söz almaya cesaret edemiyordu. Liliane Kandel korkmayıp bir çıkış yaptı, feministlerin, Simone'un yönetimi altında, *Les Temps Modernes*'de bir özel sayı hazırlamayı önermek istediklerini belirtti.

"Mükemmel bir fikir bu!"[1] diye haykırdı Simone.

Daha da iyisini yaptı, onlara dergide aylık bir köşe açtı. MLF için bu hem kabul görmek demekti, hem de uluslararası çapta etkisi olan, seslerini duyuracakları bir yer elde etmek demekti. Çok büyük bir armağandı bu.

Simone hemen ses tonunu değiştirdi, daha buyurgan bir üslupla:

"Yapacağınız şey şu: Sözünüzü, niyetinizi açıkça ortaya koyan, ateşli, kavgacı yazılar yazın. İlk makaleleriniz hangi konuları ele alacak, biliyor musunuz?"

Kızlar susuyordu, nereden başlayacaklarını bilemi-

[1] *A.g.y.*, s. 144.

yorlardı. Simone derhal bu konuyu tartışmakta ısrar etti. Kadınlara karşı gösterilen çeşitli düşmanca tutumlardan söz edildi. Sonunda, Simone yazarlık mesleği üstüne tavsiyelerde bulunabilecekti. *İkinci Cins*'te, yazmanın ciddi bir iş olduğunu hatırlattığı yirmi sayfayı düşündü. Bu ilkeleri bütün yaşamı boyunca uyguladıktan sonra yeni kuşağa benimsetebilme düşü gerçek oluyordu.

"Yazılarımızı ne zaman vermemizi istiyorsunuz?"

"Ekimde, İtalya'dan döndüğüm zaman."

•

Yaz mevsimini Sartre'a adamıştı. Devrimci gazetelerin yöneticiliğini bıraktığından beri Sartre'ı kıskaca alan melankoliden kurtarmak istiyordu onu. Sartre hareket eksikliği çekiyordu. Ne pahasına olursa olsun ona başka bir uğraş bulmak gerekiyordu. Birkaç ay önce Sartre ve Simone bir proje üstünde konuşmuşlardı, gerçekleştirecekleri bu proje yarı kör olan yazarın yeni bir sıçrama yapmasını sağlayacaktı.

Sartre çocukluğundan yeniden söz etmeye hazır hissediyordu kendini. *Sözcükler*'de kendisi için kritik bir dönem olan on yaşında kalmıştı, nefret edeceği bir Polytechnique mezunuyla annesinin yeniden evlendiği o amansız olaydan hemen önce kitap sona eriyordu. Neredeyse büsbütün kör oluşu yazıya gömülmesini engelliyor muydu? Bu durumda, Castor'un aklına Sartre eline kalem almadan yazabilsin diye parlak bir fikir geldi. Konuşacaklardı, Simone da her zamanki ciddiyetiyle konuşmalarını kâğıda geçirecekti. Bu projeyi oluşturduklarından beri Sartre Castor'la bu bellek çalışmasına girişmek için yanıp tutuşuyordu.

Bu işte Castor'dan başka kim yardım edebilirdi ona? Yazarak geçen bütün bu yıllar boyunca içinde saklı kalan şeyi çıkarmasına Castor'dan daha iyi kim önayak olabilirdi? Simone onu sarsacaktı, buna şüphe yoktu. Sartre surat asacaktı, homurdanacaktı ama tartışmaların sonucun-

da Simone onun direncini kıracaktı. Sartre sonunda yaşamının gölgeli ve aydınlık kesimlerini ortaya serecekti.

Sadece bu kadar büyük, bu kadar kapsamlı bir meydan okuyuş ona yaşama cesareti aşılayabilirdi. Castor'un anlattığı kadarıyla, Sartre yazmak için yaşamıştı.[1] Şimdiyse, küçük adam zihninde dört dönen sözcükleri kâğıda dökemezken, yazı denen o soluktan, o oksijenden büsbütün yoksun kalmıştı.

Bir tek Castor, yayınlanacak kadar zengin bir konuşma yapabilirdi onunla. Öyle uzun zamandır aynı titizlikle, aynı yüksek görüşlülükle söyleşiyorlardı ki. *On a raison de se révolter* (Başkaldırmakta Haklıyız) başlığı altında yayınladıkları konuşmalar bunun kanıtıydı.

Söz konusu proje ikisine de iyi gelecekti. Şimdiden seviniyorlardı. Simone bir kez daha Sartre'ı teşvik edecek, hatalarını düzeltecek, kendini aşmasına yardımcı olacaktı. Birlikte en iyi yaptıkları şeyi yapmak, yani düşünmek ve söyleşmek için bir araya gelmelerini sağlayan bu çalışmayı gerçekleştirdiler. *Entretiens avec Jean-Paul Sartre* (Jean-Paul Sartre'la Söyleşiler) filozofun ölümünden sonra yayınlandı.

Eleştirmenler Sartre'ın neden gerçek anlamda anılarını yazmadığını merak ediyordu. Genç bir yetişkin olarak hayatını anlatabilirdi. Julien Green bütün yaşamını içine alan bir günlük yayınlamıştı. Virginia Woolf ve Anaïs Nin gibi birkaç kadın da bu edebiyat türüne el atma cesaretini göstermişti.

Sartre pek az kadın yazarla görüşüyordu. Simone'a saygısından ötürü mü? Tepkisinden korktuğu için mi? Tek istisna Françoise Sagan oldu. Bir akşam yemeğinde karşılaşmışlardı. Sagan mizah gücü ve zekâsıyla filozofu cezbetmişti. Zaten Castor, Sartre'ın La Coupole'de Sagan'la yediği birkaç öğle yemeği konusunda hiç ses çıkarmadı. Bu nüktedan, aklı başında yazarla edebiyat ko-

[1] Claudine Monteil, *Simone de Beauvoir, le mouvement des femmes*, s. 102.

nuşmayı seviyordu filozof. Sagan, Castor ve Sartre'ın roman kişilerinin tersine, rahat ve bağlanma'sız bir yaşam süren burjuvaları betimliyordu. Jean-Paul Sartre'ın ölümünden sonra, Françoise Sagan aralarındaki ilişkiyi sevgi dolu bir biçimde övecekti. O da kendi tarzında sevmişti filozofu.

Bir başka sanatçı da yararlanmıştı küçük adamın desteği ve kaleminden: Castor'dan birkaç gün önce tanıdığı, sevgilisinden yalandan ayrı kaldığı sırada sinemaya götürdüğü biriydi bu. Hélène ekibin en küçüğüydü. Sartre genç bir ENS'li ve hocayken, güzelliğiyle Castor'u hatırlatan bu hayranlık verici genç kadınla birlikte olmaktan hoşlanıyordu. Bir yandan Lionel'le kavga ederken, Poupette'e yardıma daima hazırdı. Ablası kadar şöhrete, uluslararası çapta tanınmışlığa erişemediği için Hélène'in ne kadar acı çektiğini herkesten iyi biliyordu.

Hélène için kalemi eline aldı hatta: Resim üstüne yazmak hoşuna gidiyordu. Bu üslup alıştırmasını eğlenceli buluyordu. Poupette'in en soyut dönemine ait bazı tablolarına uzun uzun baktı: "...[Hélène] doğayı –ormanları, bahçeleri, lagünleri, bitkileri, hayvanları, insan bedenlerini– öyle içtenlikle seviyor ki onlardan esin almadan edemiyor. Taklidin beyhude zorlamaları ile salt soyutlamaya susamışlık arasında kendi yolunu bulmuş... Göz aldatmacasından nefret ediyor, gördüklerini düz yüzeylere geçiren primitiflerin naifliğini yeniden bulmuş bile isteye; ama, perspektif yasalarından kurtulmuş bu düşsel uzamda, bir çiçeğin, atın, kuşun, kadının eskizi gerçekliği çağrıştırıyor... onun yapıtı, ikna ederken cezbediyor bizi."[1]

•

Roma'da kaldıkları sırada âşıklar konuşmalarını teybe kaydettiler. Castor her yapıtını kaleme alırkenki cid-

[1] Hélène de Beauvoir'ın resim ve gravür sergisi kataloğu, Palais des Arts et de la Culture (Nisan-Mayıs 1975, Brest).

diyetiyle, daha ilk sayfada konuyu ortaya koydu:

"Siyasetten çok söz ettiniz... yapıtlarınızın edebî ve felsefî yönünden konuşacağız."[1]

Sartre bıkkın görünüyordu. İkinci yanıtta şaşkınlığını, kederinin derinliğini gizleyemedi:

"Bugün hiçbir şey ilgilendirmiyor beni, ama uzun yıllar boyunca yeterince ilgilendirdi herhalde ki bugün konuşmak isteyebiliyorum."[2]

Çeşit çeşit sorular peş peşe geliyordu. Castor okurlara 'hem Spinoza hem Stendhal'[3] olmak isteyen genç Jean-Paul'ün evrimini göstermek istiyordu.

Sartre teybe yazı çıraklığını ve yazarlık mesleğine girişini anlattı. *Sözcükler*'in ikinci bölümü olabilecek anlatı parçalı, sözlü olarak, süssüz ama canlı bir biçimde beliriyordu.

Daha 1972'de Simone, Plessis-Robinson yurdunun işgali sırasında Sartre'a sorularının gücünü kanıtlamıştı. Bu kez de filozofu şaşırtıyor, hırpalıyor, yanıtların üstüne atlıyor, düşünmeye olduğu kadar anlatmaya da davet ediyordu onu. *Sözcükler*'deki kadar çok anekdot çıkmıştı ortaya. Kibir, yolculuklar, para, yemek dolduruyordu söyleşi sayfalarını ve Sartre'ın beklenmedik, insansı bir suretini çıkarıyordu. Sartre aynı zamanda bir dâhi olduğunun bilincinde olduğunu da itiraf ediyor, hatta deha ile zekâ arasındaki mesafeyi açıklamaya kadar götürüyordu işi...

Castor ona bedeni ve çirkinliği konusunda da sorular sordu:

"Çirkinliği bana kadınlar keşfettirdi."[4]

Sartre, teybe, güzel kadınları tercih ettiğini söyledi: "Çünkü çirkin bir erkek ve çirkin bir kadın, sonuç gerçekten biraz fazla... biraz fazla belirgin oluyor... Oysa ben

[1] Simone de Beauvoir, *La Cérémonie des adieux*, suivi des *Entretiens avec Jean-Paul Sartre*, s. 165.
[2] *A.g.y.*, s. 165.
[3] *A.g.y.*, s. 166.
[4] *A.g.y.*, s. 166.

bir tür denge istiyordum, ben çirkinliği temsil ederken kadın da güzelliği değilse bile en azından cazibeyi ve hoşluğu temsil edecekti."[1]

Felsefe, siyaset, özel yaşam, her şey vardı konuşmalarda; böylece okura küçük adam hakkında canlı, heyecan verici sayfalar sunuluyordu. Sonunda Tanrı meselesinden söz açıldı. Sartre Tanrıtanımazlıkla övündüğünü bir kez daha yineledi, 'insanoğlunun yabancılaşmadan kurtulmasının ilk yolunun, önce Tanrı'ya inanmamak olduğunu' açıkladı.[2]

Tanrı üstüne bu konuşmalar, yorulmuş ve yaşlanmış Sartre'ın, Pierre Victor'la din hakkında tartışmayı alışkanlık edindiği bir dönemde kazanıyordu bütün anlamını. Pierre Victor o sıralarda Zebur'u okuyup araştırmanın etkisi altındaydı. Marksist ve Maocu militan yavaş yavaş Tevrat öğrencisi olmaya başlamıştı.

Roma'dan dönerken Castor bavullarında bir dizi teyp bandını ve yaşamlarının hikâyesini getiriyordu Paris'e. Kendini rahatlamış hissediyordu. Bu konuşmaları Castor istemişti, çünkü ihtiyar hayat arkadaşının bir daha asla eline kalemi alamayacağının bilincindeydi. Böylece, sözcükler aracılığıyla birbirlerine veda ediyorlardı.

Sartre'ın konuşmaları ölümünden bir yıl sonra, 1981' de yayınlandı. Castor böylece, Pierre Victor'un 1980 Nisanı'nda *Le Nouvel Observateur*'de yayınladığı konuşmalara bir yanıt verebilmişti. Victor'un yayınladığı konuşmalarda, Sartre'ın sekreteri filozofun bir tür Mesihçiliğe bağlandığından dem vuruyordu ki bu da Sartre'ı tanıyan herkesi haklı olarak çileden çıkarmıştı.

•

Âşıklar hâlâ Roma'dayken geldi haber. 1971 yazı sona eriyordu. Otelin santral görevlisine mesajlar yağmıştı. Dünyanın dört bir yanından gazeteciler arıyordu: Fransa'

[1] *A.g.y.*, s. 395.
[2] *A.g.y.*, s. 396.

da yüzyılın en büyük skandallarından biri patlak vermişti.

Birkaç saat içinde gazete bayilerinde *Le Nouvel Observateur* kalmadı. Kapaktaki manşet siyah zemin üstüne ateş rengi harflerle yazılmıştı: "'Kürtaj oldum' açıklamasını yapma cesareti gösteren 343 kadının listesi."

Derginin birinci sayfasında çerçeve içinde alfabetik sırayla 343 isim yer alıyordu. Sütunlar epey etkileyiciydi. Tanınmamış kadınların yanında şöhretli kadınlar da o dönem yürürlükteki yasa tarafından suç sayılan eylemi yaptıklarını ilan ediyorlardı: Aralarında bulunan Simone ve Hélène de Beauvoir, Catherine Deneuve, Régine Desforges, Françoise Sagan, Agnès Varda, Delphine Seyrig bu manifestoya heyecan verici bir boyut, işitilmemiş bir yankı kazandırıyordu.

Suçlu kadınlar tutuklanacak mıydı? Bu, ülkenin en göz önünde bulunan kadınları hakkında kovuşturma açmak demekti. Yetkili makamlar bundan böyle gülünç düşme tehlikesine girmeyecekler miydi? Paris'te birkaç kadın, polis tarafından hırpalandı. Gisèle Halimi ve Simone de Beauvoir durumu derhal protesto ettiler. Kadınlar çabucak rahat bırakıldı.

Çok büyük bir skandal söz konusuydu. Yirminci yüzyıl içinde ilk kez kadınlar, yaşamlarına onların yerine karar veren erkek iktidarına karşı ayaklanma cesareti göstermişlerdi. Radyolar, televizyonlar saat başı haber veriyordu. Gazeteler öfkeli tepkiler yayınlıyordu.

Simone Paris'e döner dönmez kızlarıyla buluştu.

"121'ler Manifestosu'ndan beri en büyük skandal bu!" diye haykırdı Anne.

Onun coşkusundan hoşlanan Simone gülümsedi.

Delphine Seyrig daha da ileri giderek "*İkinci Cins*'in yayınlanmasından beri hatta!" dedi.

Kahkahalarla güldüler.

Ben de manifestoya imza koyan biri olarak, bu şan şerefin bir de öteki yüzü olduğunu belirttiğimi hatırlıyo-

rum. Her taraftan hakaretler yağıyordu. Hareketimize mensup bazı kadınların aileleri artık onlarla konuşmuyordu.

"Bunda şaşıracak bir şey yok," diye yanıt verdi Simone. "Ama sonuç zahmete değdi. Bakın hangi noktaya vardık. 'Kürtaj' sözcüğü sözlüklerden çıkarılmıştı. Fransızlar o sözcüğü telaffuz etmeye bile cesaret edemiyordu. Şimdi her ağızda o sözcük var, her konuşmanın konusu kürtaj."

Castor her zamanki alçakgönüllülüğüyle, *İkinci Cins*'te bu meseleyi dile getiren ilk kişi olduğunu söylemiyordu. Fransa'nın en gerici kesiminden gelen bu alçakça darbelere daha önce de maruz kaldığı için tepkiler ona yabancı gelmiyordu. Bu kez durum bambaşkaydı, çünkü Simone mücadelesinde yalnız değildi.

La Coupole'de Sartre ve Castor manifestonun etkisini ölçüp biçtiler. Masaların arasından geçerlerken müşteriler başlarını çevirip bakıyorlardı. Ölçülü adımlarla kendi masasına doğru ilerliyordu yazar çift. Fransız toplumunun tabularını ve ikiyüzlülüklerini paramparça etme cesareti göstermiş Sartre ve Simone neredeyse zayıf, dayanıksız görünüyordu. Oysa, geçişlerini seyreden herkes, Voltaire'in tek değerli şey dediği aklın hükümdarlığını hissediyordu. Bunu kutlamak için bir *kir royal*[1] ısmarladılar.

Garson ince, dar, uzun ayaklı bardakları getirdi.

"Castor'cuğum, sizin ve kızlarınızın sağlığına içelim! Önce 1949'da tek başınıza, bugün de genç kadın dostlarınızla birlikte, Fransız toplumunu değiştirmeyi başardınız. Yarım yüzyılda başka kim olursa olsun sizin kadar başarı kazanamazdı!"

Kadeh tokuşturdular, Sartre derin heyecan taşıyan bir ses tonuyla Simone'un her şeyden çok işitmeyi istediği sözleri söyledi:

"Sizinle gurur duyuyorum..."

[1] *Kir Royal*: Beyaz şarap ve frenk üzümü liköründen yapılan aperitifin (*kir*) şampanyalı olanına verilen ad. (Çev.)

Simone mutluluktan kızardı. Mücadele etmek ve skandalın zorluklarının üstesinden gelmekte haklıydı. Dünyayı değiştirmeyi düşlemek güzeldi. Hayallerini gerçekleştirmek daha güzeldi. Şimdi de yapmakta olduğu şey buydu.

"Herhalde bu kadarla yetinmeyeceksiniz!"

"Elbette hayır! Fransa'da yasa değiştirilene kadar mücadele edeceğiz. Belki yıllar sürer ama vazgeçmeyeceğiz."

"Sizin kavgacı ruhunuzu iyi tanıyorum! Siz benim Castor'umsunuz!"

El ele tutuşmuş, gülüyorlardı. Simone'un içi sızladı. Sartre eskisi kadar canlı değildi ve bazı hareketleri yaparken zorlanıyordu. Görme duyusu azalıyordu ve bu durumunun fazlasıyla farkındaydı. Ama öte yandan hâlâ aynıydı, mücadeleciydi, özgürlük uğruna savaşmaya hazırdı.

Yapacak öyle çok şey vardı ki daha:

"Pazar günü, okullar açıldığında düzenleyeceğimiz bir gösteriyi tartışacağız kızlarla..."

Sartre gülümsedi:

"Kim iddia ediyordu bizim artık olayların içinde olmadığımızı? Castor, ben söylüyorum size, dünyayı şaşırtmayı bırakmadık henüz!"

•

Sartre, bazen yanılmak pahasına da olsa, bağlanma'sı yönünde gördüğü davaları savunmuştu hep. Sovyet gizli servislerinin terörist grupların manipülasyonunda oynadığı rolün bilincine Batı'nın henüz varmadığı bir dönemde, Sartre bütün kışkırtmalara yanıt veriyordu.

Baader-Meinhof grubununki en çok bilineniydi. 1972 yazında Alman teröristler tutuklandı. Dava, teröristlere çok yakın kabul edilen avukatlarca tekrar tekrar reddedildi. 1974'te birçok tutuklu, tutukluluk koşullarını protesto etmek amacıyla açlık grevi başlattı. Aralarından bi-

ri, Holger Meins, 9 Kasım 1974'te Wittlich Hapishanesi'nde öldü.[1]

Mahkûmların sözde maruz kaldığı, görünmeyen, izi olmayan işkenceleri protesto etmek için, Sartre 4 Aralık 1974'te, hapishanede Andreas Baader'le görüşmek üzere Stuttgart'a gitti. Daniel Cohn-Bendit'le birlikte bir basın toplantısı düzenledi, Alman entelektüellerden ülkelerinin siyasi tutuklularını desteklemelerini istedi.

Pek hoş görülmedi. Uluslararası basın Sartre'ı sertçe eleştirdi. Filozof aldırmadı. Fransız siyasi tutuklular Jean-Pierre Le Dantec, Michel Le Bris ve Alain Geismar'ı desteklemişti. Başka entelektüellerin de yardımıyla tutukluluk koşullarını iyileştirmeyi başarmıştı. Popülerliğini yitirmiş bir dava filozofu durduracak değildi, hakaretlere ve alaylara uzun zamandır alışıktı o. Bir kez daha Voltaire'in izinde yürüyordu. Sartre Avrupa'da adaletin emekleme döneminde olduğu bir sırada, Avrupa İnsan Hakları Konvansiyonu'ndan söz etti.

•

Paris'te Castor bütün cephelerde harekete geçmişti. Sartre onu çok teşvik ediyordu, MLF'nin eylemleri yoğunlaşıyordu. Castor'un çalışma masasında kâğıtlar birikiyordu. Kızları, hazırladıkları *Les Temps Modernes*'in özel sayısı için makaleleri gönderiyorlardı. Pazar toplantıları yeniden düzene girmişti. Bazılarında ateşli tartışmalar yapılıyordu. Simone zihniyetlerin yıldırım gibi değiştiğini gözlemleyebiliyordu, bazen daha iyi yönde, bazense hiç de o kadar iyi olmayan bir yönde bu değişimi tetikleyen kendisi olmuştu. Feminist hak talepleri konusundaki her gelişimle bütün bütüne hemfikir değildi. Nitekim, yeni bir edebiyat akımı beliriyordu; Annie Leclerc gibi genç yazarlardan oluşan bu akımda kadın bedenine, anneliğe, emzirmeye övgüler düzülüyordu. Çocuk sahibi olmayı reddeden Simone bu konuların kadınları eve

[1] Jean Servier, *Le Terrorisme* [Terörizm], PUF-Que Sais-Je?, s. 71-72.

hapsettiğini ve bağlanma'sına ters düştüğünü düşünüyordu. Onları yayınlamayı kabul etmiyordu.

Bereket versin ki başka makaleler cüretkârlığı ve sert tonuyla Castor'u cezbediyordu. Hatta şiire pek duyarlı olmamasına karşın dergide şiir yayınlamayı bile kabul etti.

●

Makaleler hazırdı. Karar verilmişti: *Les Temps Modernes*'in o özel sayısının başlığı 'Perturbation ma sœur, les femmes s'entêtent' (Düzen Bozulacak Kızlar, Ayak Diriyoruz) olacaktı.

Kızlardan biri, ışık saçan, gözü pek Marie-Jo, herkesin dudaklarını yakan soruyu sormaya cesaret etti.

"Bir başyazı düşündünüz mü?"

"Elbette! Fransız dilinin söz hazinesine saldırmak niyetindeyim. Nötr değil. Cinsiyet ayrımı amacıyla kullanılmasını eleştireceğim. Erkeği kadına üstün gören şu kaleyi zedelemeye can atıyorum."

Kızlar bunu onayladılar. Gerçekten de söylenecek o kadar çok şey vardı ki. Cesaretlenen Marie-Jo daha da yakıcı bir başka soru sordu:

"Çok önemsediğimiz bir konu daha var. Hiç sözünü etmediğiniz bir konu. Belki de bu sayıda o konuya değinmenin tam zamanıdır."

Simone'un bakışı katılaştı, ses tonu sertleşti.

"Tam olarak neyi düşünüyorsunuz?"

"Eğer bir eşcinsel ilişki yaşayıp yaşamadığınız sorulsaydı, yanıtlamaya hazır olur muydunuz?"

Castor'un sesi heyecanlıydı:

"Neden böyle bir soruya yanıt vermem gereksin ki?"

"Çünkü kadın eşcinselliği erkek eşcinselliği kadar kabul görmüyor daha. Eğer açıkça biseksüel olduğunuzu söyleseydiniz, kadın kadına aşk olasılığını kabul ettirmeye katkısı olurdu bu açıklamanın."

Simone'un yüzü kıpkırmızı kesildi; daha kesin bir ifadeyle:

"Bir kadınla hiç mahrem bir ilişki yaşamadığıma göre nasıl öyle bir açıklama yapabileceğimi bilemiyorum. Buna elbette karşı çıkmadığımı bilin, ama beni içermiyor bu durum," dedi.

Çevresinde oturan kızlar bakışlarını yere indirdiler. Günün birinde gerçeği öğrenecekler miydi? Pazar toplantısı coşkusuz bir şekilde devam etti. Castor birdenbire çok bezgin göründü.

Kızlar her zamanki saatte Castor'un yanından ayrıldılar. Kapı son tabunun üstüne kapandı. Yazarın biseksüelliğini ortaya seren mektuplar ancak on beş yıl sonra yayınlanacaktı.

•

Lizbon'da askerlerin başı çektiği Karanfil Devrimi, Salazar'ın rejiminden miras kalan diktatörlüğü devirdi. Simone, kırk sekiz yıl süren bir diktatörlüğün sona erişinin kutlandığı Portekiz'e Sartre'la birlikte gitti. Poupette ile Lionel savaştan hemen sonra onu ağırladığından beri, otuz yıldır gitmemişti oraya.

Ülke daha da yoksullaşmıştı. Simone'un kitapları yasaklanmıştı. İtalya'da el çantasını çalan kapkaççılara karşı kendini savunurken yaralandığı için Simone'un bir kolu alçıdaydı. Lizbon hastanesine alçısını çıkarttırmaya gittiğinde, kocasından dayak yemiş, vücutlarının çeşitli yerlerinde ezikler bulunan kadınlar gördü çevresinde.

Soğuk Savaş'ın böldüğü Avrupa'da kendini hâlâ canlı hissetmekten mutlu, özgürlüğe susamış birçok Portekizli entelektüelle konuştu Sartre. Castor ise başka ülkelerin kadınlarını özgürlüğe kavuşturmak için katedilmesi gereken uzun yolu ölçüp biçiyordu bir kez daha.

•

21 Haziran 1975'te, Sartre yetmişinci yaşgünü vesilesiyle, Michel Contat'yla bir söyleşi yaptı, söyleşi *Le Nouvel Observateur*'de yayınlandı. Komünizmin çöküşünden on beş yıl önce, filozof Marksizm'le arasına mesafe koyu-

yordu.

XX. yüzyıl tarihini anlatacağı televizyon dizisi projesi başarısızlığa uğradı. Sartre bir basın toplantısında, seyircilere tarihe ilişkin konformist olmayan bir bakış açısı sunmasının engellenmek istendiğini ilan etti.

Bununla birlikte, Fransa'da durum değişiyordu. Simone Veil, düşmanca ve bazen de densiz davranan milletvekillerine karşı tek başına yürüttüğü mücadeleyle, Millet Meclisi'ndeki tartışma sırasında, kürtajı suç olmaktan çıkaran yasayı oya sunmayı başarmıştı. Kadın hareketinin kızları halka ayrılan sıralarda yer alamamıştı. Fransa'da yılda sekiz yüz bin yasadışı kürtaj son bulsun diye yıllardır mücadele eden bu kızların, kendisi de savaşmaktan hiç korkmayan bu kadına manevi destek vermesi engellenmişti.

●

Simone dergiyi titreyerek açtı. Gözünün önünden genç ve çıplak kadın resimleri geçiyordu birer birer. Aldırmadı. Bir erkek arkadaşının *Playboy*'u satın almasını o resimlere bakmak için istememişti.

İki çıplak fotoğraf arasında, aradığı birkaç sayfalık makaleyi buldu. Bayılacak gibi oldu. Düşündüğünden de beterdi.

Koşulların Gücü'nün yayınlanmasından on yıl sonra, Nelson Algren yaşadıkları serüvene ilişkin kendi versiyonunu anlatıyordu. Sözcüklerinden hınç ve kin fışkırıyordu. Okuru tavlamak için yapılmış desende, bir deve gövdesinin üstünde Simone'un suratı vardı. Castor gözyaşlarını tutamadı.

Kapı çaldı. Pazar toplantısı için kızların buluşma vakti gelmişti.

Simone bir sıçrayışta mendilini aldı, gözlerini kuruladı, dergiyi de manüskri yığınının içine sokuverdi.

●

"Hadi bakalım, oturun!"

Simone bana neredeyse aşırı bir nezaketle hitap ediyordu. Hareme girmek istemediğimi fazla açık bir şekilde gösterdiğim o rahatsız edici sahnenin anısı yüzünden mi böyleydi? Grup tarafından onun evine gönderilmiştim. Nobel Akademisi Simone'un adaylığını öneriyordu. Bir kez daha terslenmeyi istemedikleri için, jürinin saygıdeğer üyeleri ödül konusunda Simone'un Sartre'la aynı görüşlere sahip olup olmadığını bilmek istiyorlardı.

"Ödülü reddetmeyeceksiniz, değil mi?"

"Reddetmeye hiç niyetim yok ki!"

"Söz veriyor musunuz bize?"

Fransa'da kadınların durumunu değiştirme mücadelesi verdikten sonra, Castor'un, içinde yer aldığı hareketin müthiş yankı uyandırmasını sağlayacak bir ödülü reddetmesi söz konusu değildi. 'Kızlar' coşkularını saklamıyorlardı.

"Eğer olursa nasıl da kutlayacağız bunu!"

Simone coşkum ve gençliğim karşısında gülümsedi. Sartre'ın ödülü reddettiği 1964 Kasımı'ndan beri ne çok yol alınmıştı! Şimdi ödül Simone'a öneriliyordu.

Ben de Simone'u gözlemlemekten kendimi alamıyordum. MLF'nin başından beri, beş yılda, büyük hanım incelmişti. Bakışları daha neşeli görünüyordu. Etekleri dolaba kaldırılmış, onların yerini zarif, kesimi güzel, hatlarını uzun gösteren pantolonlar almıştı.

Nobel ödülü onda eksik kalan tek kutsanma biçimiydi. XX. yüzyıl kadınları arasında, ülkesinde hüküm süren adaletsizlikleri ifşa etme cesaretini gösterdiği için en çok hakarete uğrayan, en çok küçük düşürülen o olmuştu. Erkeğin ve kadının haklarını savunma mücadelesindeki cesareti ve kararlılığından ötürü dünya çapında en çok tanınan, en çok saygı gören Fransız kadını da oydu. Bu ödül bana son derece yerinde gözüküyordu.

Çıkışa doğru ilerleyerek mırıldandım:

"İyi şanslar Simone!"

Haber ertesi gün geldi. Nobel Edebiyat Ödülü bir

İtalyana, Eugenio Montale'ye verilmişti. Söylentiye bakılırsa, BM tarafından 1975 yılı uluslararası kadın yılı olarak seçildiğinden, jüri üyeleri 'mükerrer iş yapmamak için' Simone'a ödül vermemeyi yeğlemişlerdi.

Simone de Beauvoir ödülü hiç alamadan, on bir yıl sonra hayata gözlerini yumdu. Aslında, 1975-1986 arası hiçbir kadın Nobel'e layık görülmedi. Stockholm'deki kürsünün basamaklarını çıkma hakkı sadece erkeklere verildi. Yüzyıl içinde çok az kadın, en fazla on kadın, Nobel aldı.

Hayatının son saatlerine yaklaşan Colette, Nobel Edebiyat Ödülü'nün bir Fransız yazara verildiğini öğrendiğinde ne hissetmişti acaba? Meslektaşlarını ve yurttaşlarını çok şaşırtmıştı bu haber. Ödüle layık bulunan talihli, François Mauriac'tı. Mauriac'ın ilk yaptığı şey, Palais-Royal bahçelerini geçip bir nezaket ziyaretiyle büyük Colette'e özürlerini sunmak olmuştu. Mauriac ödülü kendisinden çok Colette'in hak ettiğini belirtmişti. Colette onu zarafetle ağırlayacak gücü buldu. Kedileriyle.

Simone'un Nobel'i kaçırdığı sırada bir başka kadın Fransız edebiyatında kendini kabul ettiriyordu. Aristokrat bir aileden gelen, babası tarafından eski Yunan ve Roma öğrenimine yöneltilen Belçikalı Marguerite Yourcenar, çok klasik esinli bir yapıtı kaleme almaya başlamıştı. Üslubuyla herkesin beğenisini kazanan *Les Mémoires d'Hadrien* (Hadrianus'un Anıları) içeriğiyle eleştirmenleri ürkütemezdi. *İkinci Cins*'in ve Simone'un öbür feminist açıklamalarının yanında, Marguerite'in yapıtı, en geleneksel Fransızların içini rahatlatırdı ancak.

•

Bu sırada Sartre'ın sağlığı kötüye gidiyordu.

Ömrü boyunca burjuvaziye olan düşmanlığını, nişanları ve kurumları küçümseyişini haykırarak duyuran Sartre, André Glucksmann ve Raymond Aron'la birlikte devlet başkanına komünist rejimden kaçan Vietnamlı

boat people'a[1] yardım etmesi talebinde bulunmak üzere 26 Haziran 1979'da Élysée'ye gitmeyi kabul etti.

Saat 20 haberlerinde Fransızlar yaşlanmış, zar zor yürüyen, genç filozofun destek olduğu bir Sartre gördüler. Seine'in öte tarafına geçmeyi, sağ yaka iktidarının nefret edilen sembollerinden birine gitmeyi nasıl kabul edebilmişti? Bir uzlaşma işareti miydi bu, yoksa eleştiri kapasitesinin zayıfladığını mı gösteriyordu? Yoksa çevresindeki yeni kuşağın etkisi miydi?

Sartre ve Aron. Bütün Fransa, eski ENS'li bu iki devin ağır adımlarla, biraz şaşkın, Élysée'nin basamaklarında ilerleyişini seyretti. İnsan haklarına bağlılıkları, kalem kavgasıyla geçen yıllardan sonra en sonunda onlara uzlaşma fırsatı veriyordu.

Fotoğrafta biri eksikti: Castor. Filozoflar dünyası sadece erkeklere mi aitti? İnsan haklarının aynı zamanda kadın hakları da olması için köprünün altından daha çok sular akması gerekiyordu.

•

Aylar akıp gidiyordu. Sartre gitgide güçsüzleşiyordu. Sağlığı hızla kötüye gidiyordu. Kör, hasta, bitikti. İnsanlık durumu üstüne sekreteriyle söyleşerek geçirdiği saatler onu rahatlatıyordu. Pierre Victor yanındayken hâlâ yaşadığını hissediyordu.

Genç adam Sartre'a, söyleşileri *Le Nouvel Observateur*'de yayınlamayı önerdi. Önceki bir deneme Castor'un öfkesini tetiklemişti ve Castor projeyi altüst etmişti. Pierre Victor üstadını, metin yayınlanmadan Castor'un müdahalesini engellemeye ikna etti. Bir başka deyişle Castor'u devreden çıkarmaya ikna etti. Dergi, Sartre ve *Les Temps Modernes* ekibi arasında gizli bir köşe kapmaca yaşandı.

Birkaç ay önce, Sartre'ın İsrailli ve Filistinli entelektüellerle buluşmaya götürdüğü Victor, İsrail dönüşü dergide Sartre'ın ve kendisinin imzasını taşıyan bir yazı ya-

[1] *Boat People*: (İng.) Teknede yaşayan insanlar. (Yay.)

yınlatmak istemişti. Ama makale kötü bulundu ve basılmadı. Eski Mao'cu buna kırıldı. Aşırı solcu gruplarda tartışmasız emir vermeye alışkın Victor sert tepki göstermişti.

Simone buna üzülmüştü ve olayı anlattı:

"Kısa süre önce benim evimdeki bir toplantıda Victor, Pouillon ve Horst arasında, son ikisinin berbat bulduğu bir makale konusunda çekişme yaşandı. Victor onlara hakaret etti, sonra hepimizin birer ölü olduğunu söyledi ve bir daha da toplantılara adım atmadı."[1]

Sartre haftalık derginin yazı işlerine ısrar etti ve söyleşiler herkesi hayrete düşürerek yayınlandı. İhtiyar filozof özgürlük felsefesini yadsıyor, ona pek uymayan belli belirsiz bir mesihçilik üstüne konuşuyordu. Dahası Victor, Castor da dahil bütün yakınlarına siz diye hitap eden filozofa sen diyerek gerçek bir saygısızlık sergiliyordu. Çiftin entelektüel bağlanma'sında kendini dayatmayı başardığı izlenimi mi vermek istiyordu?

Okurlar bu söyleşilere çok şaşırdılar. Pek az kişi filozofun sağlık durumundan haberdardı. Yeni görüşleri gerçekten bunlar mıydı? Her taraftan eleştiriler yağıyordu. Kadın hareketinin kızları, özellikle de Sartre'ın buyruğunda militanlık yapmış olanlar öfkelerini gizlemiyorlardı.

Evinde, yakınlarının çevresini aldığı Simone gözyaşlarını tutamıyordu artık. Hayat arkadaşı dinin karanlık yanları ve gizemleri üstüne söyleşmeyi kabul ederek umarsız biçimde kendine ihanet etmişti. Özgürlük davası uğrunda mücadelelerle ve yazılarla geçen koca bir hayatı bir makalede yok etmişti. Simone bunu Sartre'a sertçe söyledi.

Sartre kendini tükenmiş, mahvolmuş hissetti. Hayatta ilk kez Castor onu beğenmiyor, kınıyordu.

Âşıklar yeniden buluşacak mıydı?

---

[1] Simone de Beauvoir, *La Cérémonie des adieux*, suivi des *Entretiens avec Jean-Paul Sartre*, s. 140.

VIII. Bölüm
Son Öpücük

Pierre Victor, Sartre'ı kendini yadsımaya sürüklemek için tam zamanını seçmişti sanki. Ömrü boyunca Tanrıtanımazlığı dedikodulara konu olmuş ama şimdi ölüm döşeğinde yatan zenginleri, varoluşlarının tuzu biberi, değeri olan görüşlerden vazgeçirmenin inatçı umuduyla, onların başucunda bekleyen kurnaz papazlar gibiydi biraz. Sartre'ı, bir ayağı çukurdayken, XXI. yüzyılın manevi bir yüzyıl olup olmayacağı konusunda Malraux'yla görüş birliğine vardıracak kişi olmak, aman ne büyük şan şeref! Filozofu tanıyan ve böylece en parlak zekâyı, en bağımsız kafayı bile yaşlılığın nasıl düşkünleştirdiğini gören herkesin tüylerini diken diken edecek türden bir şey. Pierre Victor'un kendince nedenleri vardı. Ama bugün onu kim hatırlıyor?

Hélène'le Lionel'in birkaç günlüğüne tatil yaptığı Trebiano'daki büyük evde telefon çaldı. İtalya'nın baharı ışıl ışıldı. Simone'du arayan. Hélène'e basında çıkan Sartre-Victor söyleşisinin büyük bölümünü okudu. İnanmazlık ve keder söyleşinin her noktasında doruğa çıkmıştı. Sanki Sartre kendini ölmeden mezara gömmüş gibiydi:

"Ne iğrenç bir ihanet!" diye içini çekti Hélène haberi öğrenen herkes gibi.

Tam Goxwiller'e dönmek üzerelerdi ki telefon yine çaldı. Hélène ablasının kaygıdan değişen sesini zar zor tanıdı:

"Sartre hastaneye kaldırıldı. Gel, bu sefer sonu geldi."

Simone ne yapacağını, ne söyleyeceğini bilemez haldeydi. Tıpkı bir uğursuzluk habercisi gibi, Pierre Victor sanki bütün umutların bittiğini gösteren çanı çalmıştı. Sartre'ın, son yayınlananların yarattığı feci etkiyi düzeltemeden böyle ölmesi çok korkunç olurdu.

Hélène ilk trene bindi. En sadık yakını olarak, varlığı Simone için çok güven verici olacaktı. Ama henüz nelerle karşılaşacağını kafasında canlandıramıyordu, çünkü âşıkların çevresindeki insanların oyunu hangi kurallara göre oynadıklarını bilmiyordu artık. Çok uzun zamandır kocasına Viyana, Belgrad, Milano'da, sonra Strasbourg'da Avrupa Konseyi'ndeki kültür görevlerinde eşlik etmişti. Son yıllarda, Simone'la buluşmalarının çok azı baş başa görüşmelerden oluşuyordu.

Sartre hastaneye yatınca Beauvoir klanı birbirine dayanak oldu, güçlendi. Hélène yanı başında olunca Simone iyi bir destekçiye sahip olmanın güvenini duyuyordu. Hélène benim evime yerleşti:

"Birkaç günlük bir şey."

Ama altı haftadan daha uzun süre kalmak zorunda kaldı.

Bu meydan savaşı ortamında Sartre'ın çevresindekiler parçalanmıştı ve bir daha asla bir araya gelemeyeceklerdi. İki klan karşı karşıyaydı: eskiler ve yeniler, *Les Temps Modernes* kuşağı ve savaş sonrası kuşağı. Castor'a düşen, destekçilerini sayıp güçlerini toparlamaktı. Pouillon, Lanzmann, Bost ve tabii bir de Sylvie son kareyi oluşturuyordu.

Gerçek bir güçlük vardı ortada. Yakınları artık birbiriyle hemen hemen hiç konuşmazken, hastanın başucundaki nöbet sırasını düzenlemek nasıl mümkün olacaktı? Yasal açıdan Simone'un hiçbir varlığı, hiçbir meşruiyeti yoktu, oysa öbür klandan Arlette, Sartre'ın evlatlığı olmuştu. Castor sadece şöhreti sayesinde, güçlük çekmeden Sartre'ın odasına girebiliyordu. Hastanenin içinden geçerken, yaşın ve kaygının kırılganlaştırdığı Si-

mone'un yüreği sıkışıyordu. Koridorda kiminle karşılaşacaktı acaba? Bu düşünce onu iyice zayıf düşürüyordu. Hélène buna çok endişeleniyordu. Simone akşamları bitmiş tükenmiş, sinirleri laçka olmuş bir halde eve dönüyor, üzüntüden yığılıp kalıyordu.

Hayat arkadaşının ondan önce bu dünyadan göçüp gideceği düşüncesi ömrü boyunca yakasını bırakmamıştı. Anılarındaki birçok bölüm de bunu göstermektedir. Sartre'ın varlığından, sevgisinden ve yakınlarının saygısından yoksun kalacağını düşünmüş müydü? 1968 kuşağının bazı üyeleri Sartre'ı benimsiyor ama Simone'u kabul etmiyordu. Sartre Mao'cu gruplara önderlik ettiği sırada, özellikle Pierre Victor belirgin kadın düşmanlığıyla öne çıkıyordu. Hélène'e Mao'cu gruplardan boşu boşuna, nedensiz yere ayrılmadığımızı anlatmıştım, hatırlıyorum. Kadınlara karşı küstahlıkları ve aşağılamaları dayanılmaz boyuttaydı.

İki kardeş sık sık bu meseleyi konuşurdu. Castor Bibliothèque Nationale'de kadınların durumuna ilişkin yazdığı yazıları satır satır biliyordu. Her şey doğruydu ve çoktan belliydi. Castor'un sağlam kozları vardı: en sadık destekçisi Sylvie Le Bon ve 'kızları'. Simone'un bir ihanet gibi gördüğü o söyleşilerin yayınlanmasını ilk protesto edenlerdendi. *Le Nouvel Observateur*'e mektup yazmışlar, telefon etmişlerdi ama işe yaramamıştı.

Feministlerin gözünde Arlette militanlar arasında değildi. Sartre birçok vesileyle ona parasal destek vermiş olsa da 'kızı' kesin sonuca götüren eylemlerin hiçbirine katılmamıştı. İlişkiler Michelle Vian'la daha kolay olmuştu. MLF'de aktif olan Vian davaya hep son derece sadık kaldı. Sadece rakibesinin evindeki pazar toplantılarına katılmaktan kaçınıyordu. Bir kez gitti Schoelcher Sokağı'ndaki o daireye. Simone dişlerini sıktı. Michelle gülümseyerek, şakalar yaparak Simone'un gerginliğini gidermeye çalıştı ama boşuna.

Öbür feministler gibi Delphine Seyrig de Sartre'ın

hastanede yattığını öğrenmişti. Ama kesin bir talimat verilmişti: Basında hiçbir haber yer almayacaktı. *Le Monde* ve *Libération* gibi bazı gazeteler bu anlaşmaya uydular. Dedikodular dolaşıyordu ama yaşlı adam saygı uyandırmaya devam ediyordu.

•

Oda aşırı ısıtılmıştı. Sartre'ın sabah bile kendini kötü hissetmesinde şaşılacak bir taraf yoktu. Castor saatlerdir başucundaydı. Çevrelerindeki insanlar mırıldanıyor, kıpırdanıyor, Simone'u yerinden kaldırmaya cesaret edemiyordu. Elini o her zamanki yatıştırıcı hareketle Sartre'ın elinin üstüne koymuş bekliyordu Simone. Sartre gözlerini açarsa yanında olacaktı. Olması gerekiyordu. Castor'u geceleyin filozofun yanından ayrılmaya ikna etmek öbür günlerden daha zor oldu. Sartre rahat uyuyamıyordu, güçlükle soluk alıp veriyordu. Güçsüz düşen Castor, ikisine pusu kurmuş felakete yenik düşmemek için zihninin bütün güçlerini seferber etmişti. Sartre mahvolmuştu ve Castor bunu biliyordu.

Yorgunluk baskın çıkıp da oturduğu yerde sallanmaya başlayınca saatine baktı. Yakında kolundaki alet Sartre'la bir sonraki randevusuna kaç saat kaldığını göstermez olacaktı. Yıllardır Castor'un saat takıntısı Sartre'a olan aşkını ifade etmenin sessiz bir biçimi değil miydi? Onların bütün yaşamı, bütün düşüncesi, bütün eylemleri bir sonraki randevularının saatine göre ayarlanmıştı. Sartre'la buluşmadan önce olanlar vardı, Simone'u gördükten sonra olacaklar vardı. Bu açıdan, birçok meşru çiftten daha fazla çift sayılırlardı. Zaman hep Castor'un müttefiki olmuştu. İnsanların gözünde olmasa da sonsuzluk karşısında birlikteliklerini meşru kılan zaman. Üstelik Castor daha bu konuda son sözünü söylememişti.

Usulca mantosunu giydi, artık tutacak gücü kalmamış o çok sevilen ele son bir öpücük kondurdu. Çabuk

davranmalıydı, yatağın başucundaki koltuğa Arlette'in yerleştiğini, Sartre'ın yanındaki yerini onun aldığını görmeden uzaklaşmalıydı.

Dairede boğuk bir sessizlik egemendi. Sanki eşyalar bile haber bekliyor gibiydi. Her eşya Castor'a Sartre'la geçirdiği bir ânı hatırlatıyordu. Telefon çalar çalmaz açtı. Sartre o gittikten kısa bir süre sonra son nefesini vermişti. Sartre'ın gözlerini kapatacak kişi Simone olmayacakmış demek. Yeniden hastaneye gidip dostlarıyla birlikte ölünün başında nöbet tutmak istiyorsa hazırlanacak zamanı pek azdı. Koca bir gece, bitmek bilmez bir gece uzanıyordu önünde. İki âşığın son gecesiydi bu.

•

Paris'e yağmur yağıyordu. Kortej yola çıkmadan epey önce, kalabalık, gruplar halinde geldi. Eski 68'liler vardı, aynı zamanda işçiler, toplumun her tabakasından, kimisi kucağında çocuğuyla, erkekler, kadınlar, büyük olaylarda görülen kargaşa içinde yan yanaydılar. Bazıları birbirini tanıyıp selamlaşıyordu: Yıllardır görüşmemişlerdi.

Broussais Hastanesi'nin önündeki kaldırımları dolduran bu kalabalıktan uzakta, Simone çoktan gelmişti. Yanında Lanzmann, Sylvie ve *Les Temps Modernes* ekibindekiler duruyordu. Hepsi de oradaydı, çevresine duvar örmüşlerdi. Simone'un buna çok ihtiyacı vardı.

Hastanenin soğuk ve kişiliksiz odasında Simone'u hayat arkadaşından ayırmak isteyenler sinirli sinirli gidip geliyordu. Karlara fırtınalara dayanarak elli yıldan fazla süren bu aşkı kıskanıyorlar mıydı? Arlette ve Pierre Victor, Simone ve Sartre'ın eski dostlarının karşısındaydı, boğaz boğaza gelmeye hazırdılar. Hélène de geldi, ablasını öptü ama Pierre Victor'a selam vermeme kararındaydı. Yaralar çok tazeydi. *Le Nouvel Observateur*'de o malum makaleler çıkalı daha bir ay olmuştu.

Sartre kendini inkâr edeli daha sadece bir ay olmuş-

tu! Onu bu entelektüel intihara itenler, tabutunun önünde, haklı ve üstün olduklarından emin, bekliyorlardı. Hélène, ablasının yerine birlikte bir öğle sonrası geçirdiği o çok çirkin ama çok çekici delikanlıyı hatırlıyordu. Sartre'ın eski dostlarıyla neler paylaştığı konusunda şu küstah gençlerin en ufak bir fikri nasıl olabilirdi ki? Geçmişe bir sünger çektiğini ileri süren bu kuşak, Sartre'ı güçsüz, etki altında kalmış, her tür uzlaşmaya hazır göstererek filozofun dehasının üstüne bir çizgi çekiyordu neredeyse. Tabutunun çevresinde hangi mucize eseri hiç çarpışmadan yan yana durabiliyorlardı? Neyse ki oda büyüktü.

Simone'un kederi bitmiyordu. Yasal açıdan hiçbir şey iddia edemezdi. Castor filozofun karısı olmamıştı, Sartre da hiçbir vasiyet bırakmamıştı. Tek mirasçısı Arlette'ti. Gömme töreni Arlette'le Lanzmann arasında görüşülmüştü. Yine de birçok defa Simone'a başvurulmuştu. Devletin en üst noktasından telefon edilmişti: Cumhurbaşkanı Valéry Giscard d'Estaing'in Broussais Hastanesi'ne gelmesini, düşünürün naaşı önünde saygı duruşunda bulunmasını ister miydi Castor?

"Hayır," diye yanıt verdi yazar, her zamanki açıksözlülüğüyle. Sartre'ın kalan son gücüyle reddedeceği nişanları, taltifleri onun adına Simone talep ederek filozofa ihanet edecek değildi.

Ama Sartre'ın başında bütün gece nöbet bekledikten sonra, ertesi gün birkaç saatliğine dinlenmesi gerekiyordu. Hastaneye geri döndüğünde, hemşireler çok heyecanlıydılar, bir kaynaşma içindeydiler, koşuşuyorlar, fısıldaşıyorlar, telefon ediyorlardı. Sonunda, Cumhurbaşkanı saygı duruşunda bulunmaya gelmişti! Kim izin vermişti ona?

Simone öfkeden deliye döndü. Sartre ömrü boyunca unvanlardan, aldatıcı görünüşlerden, nişanlardan nefret etmişti. Nobel ödülünü reddettiyse, son nefesini verirken sevmediği bir devlet adamı onu ziyaret etsin diye de-

ğildi. Onun itirazını çiğnemeye nasıl cüret etmişlerdi? Abla-kardeş bunu anlamaya çalışıyordu.

•

Sartre'ın toprağa verilmesinden önceki akşam, Simone'un evinde benim de katıldığım küçük bir toplantı düzenlendi. Simone sakin görünüyordu, sanki uyuşturulmuş gibiydi. Sağ tarafında, sedirin üstünde, parmak ucuyla dokunduğu ama okumadığı telgraflar yığılmıştı. Simone için tek önemli olan, ertesi günkü korkunç deneyimin nasıl geçeceğiydi. Binlerce bakışı, kalabalığı, Sartre'ın bazı yakınlarının hıncını, başlangıcından beri yaşamlarını simgeleyen her şeyi göğüslemek için çok güçlü olması gerekiyordu. İlk kez geri dönüşsüz biçimde ayrılmışlardı. O zamana kadar aralarında incecik ama kopmaz bir bağ olmuştu hep. Elli bir yıl hep devam eden yazışmalar, öbüründen haber almalar, hiçbir şeyin, hiç kimsenin engelleyemediği buluşmalar. İlk kez Sartre yoktu.

Bu son veda, halka açık bir veda olacaktı. Castor gibi edepli, sakınımlı biri için tam bir işkence.

"Güvenliği kim sağlayacak?" diye sordu Hélène.

"Öyle bir şey olmayacak, ben polis bulunmasını istemiyorum," dedi Simone kararlı bir ses tonuyla.

Ona, MLF'den kızlar cenaze arabasının iki yanında dursun önerisinde bulunduğumu hatırlıyorum. Küçük bir baş hareketiyle kabul etti.

Radyo ve televizyonlardaki hareketlilik, çalan telefonlar, ziller, postacılar yatışmamıştı daha. Gece olurken Hélène'le birlikte Simone'un dairesinden ayrıldık. Endişe içindeydik.

•

Lanzmann, Sylvie ve Hélène'in çevresini sardığı Simone, ezelî ve ebedî hayat arkadaşını son kez görebildi. Arlette'in önünde zayıf görünmeme isteği onu çelik gibi dimdik tutuyordu. Dişleri sıkılı, yüzü kaskatıydı; tıpkı savaş alanında uyuşturulmadan kolu bacağı kesilen ve bu

sırada düşman harekete geçmesin diye bağırmamaları söylenen askerlerin cesareti vardı onda. Saygı duruşu sırasında, bir an için, odada bulunan herkes aynı acıyı, aynı kederi hissetti. Hepsi, bir tek Castor dışında, yaşamda olduğu gibi ölümde de benzersizliğini koruyan bir bağla Sartre'a bağlı olan Castor dışında. Küçük adamın, yanında olmamasının, tıpkı olması gibi çok belirgin biçimde kendini duyuracağını anlamış mıydı Castor? Şimdi uzman ellerin törenle mühürleyip kapattığı tabutun kapağı altında, Castor'un önemli bir parçası yok olup gidiyordu.

Cenaze arabası onları bekliyordu. Sylvie ve Hélène'in yardımıyla Simone arabadaki yerini aldı, Arlette de bindi. Montparnasse Mezarlığı'na giden yolda iki kadın yan yana oturacaktı. Hélène, Simone biraz daha fazla acı çekmesin diye aralarına oturdu.

Araba hastaneden çıkınca şoför frene bastı. İlerlemek mümkün değildi. Bir saati aşkın bir süredir bekleyen kalabalık Simone'u selamlamak istiyordu. Herkes onun acısını tahmin edebiliyordu. Aralarından pek çoğu mahvolmuştu. Siyah arabanın içinde, Sartre'la birlikte düşlerinin ve gençliklerinin bir bölümü de uzaklaşıp gidiyordu. Yüzyıla biraz insanlık, biraz akıl vermeye çabalamış olan adam yoktu artık.

Korteji korumak üzere, erkekler ve kadınlar kaldırımlar boyunca kendiliğinden bir zincir oluşturdular. MLF 'kızları' bir duvar örerek cenaze arabasının iki tarafına geçtiler.

Simone, arabanın camlarından, dışarıda tanıdık yüzler seçiyordu, onu seven yüzler. Sartre'ı ve Simone'u, bütün o ortak mücadele yılları boyunca taşıyan şu kalabalığın gerçeği buydu. Simone arabadan, sessiz ve ağırbaşlı kalabalığa bakıyordu görmeden, güller takmış liseliler, omuzlarına çocuklarını almış anne-babalar...

"Tam Sartre'm seveceği türden bir cenaze töreni," dedi Hélène boğuk bir sesle.

Arabayı itiş kakıştan koruyan kızlara birer birer bak-

tı, "Ne kadar yorgun görünüyorlar, herhalde pek uyumamışlardır," diye mırıldandı.

Fransa gençliği, aynı zamanda öbür ülkelerin de gençleri 'büyük adam'a eşlik ediyordu. 1968'in ve 1970' lerin militanları, blucinler, kazaklar, spor ceketler giymiş, el ele tutuşmuştu. On iki yıl önce Quartier Latin sokaklarını arşınlıyorlar, Saint-Germain ve Saint-Michel bulvarlarında kaldırım taşlarını söküyorlardı. 1980 yılının o gününde aynı şeylerin tekrarlanması olanaksız gibiydi. Simone'un isteği üzerine polis ortada görünmüyordu. İki kuşak aynı tempoda ilerliyordu. Cezayir Savaşı sırasında yirmi yaşında olanlarla Mayıs 68'de dünyayı değiştirdiğini sananlar.

Kalabalık büyüyordu. Cenaze arabası Montparnasse Bulvarı'nın köşesini döndü. Şimdi Sartre'ın 1968 yıllarında yaşadığı Raspail Bulvarı 222 numaralı binaya yaklaşıyordu. O zamanlar yukarıdaki dairesinden, artık kendisinin de yatacağı Montparnasse Mezarlığı'ndaki mezartaşlarını görürdü Sartre.

Filozof yaşamının son yıllarında mezarlığa daha da yaklaşmıştı, Edgar-Quinet Bulvarı'nda küçük, sade döşenmiş, keşişlerin hücrelerine benzer bir daireye taşınmıştı. Yazarlık yaşamını mezarlığın iki tarafında geçirmişti. Kendi mezarı, biyografisini yazdığı Baudelaire'in mezarına yakın olacaktı.

Sartre, Père-Lachaise'e gömülmek istemiyordu, çünkü Paris'in sol yakasına bağlı olduğunu, iktidarı ve parayı temsil eden ne varsa barındıran sağ yakayı küçümsediğini dile getirmişti hep. Dahası, üvey babasının yanında yatarken düşünemiyordu kendini.

Nitekim, Claude Lanzmann ve Arlette, Montparnasse Mezarlığı'nın müdüründen bir mezar ayarlamak için randevu aldıklarında adam hiç şaşırmışa benzemiyordu:

"Sartre'ın bana geleceğini biliyordum,"[1] dedi.

[1] Annie Cohen-Solal, *Sartre*, s. 663, Jean Pouillon'un tanıklığı.

Kortej şimdi de La Rotonde Kafesi'nin bulunduğu, Simone ve Hélène'in doğduğu binanın önünden geçiyordu. Sonra bütün bakışlar Montparnasse Bulvarı'nın öbür tarafına yöneldi. Kortej şimdi de Sartre ve Simone'un kırk yılı aşkın bir süre öğle yemeği yediği La Coupole'ün önünden geçiyordu. Garsonların hepsi de kafenin dışına çıkmış, kaldırıma yan yana dizilmişti, dimdik, yüzleri ciddi ve saygı dolu bir ifade içinde, bükülü sol kollarına peçeteleri asmış duruyorlardı. Hiçbiri kıpırdamıyordu. Kimisi Sartre'ı otuz yıldan fazla bir zamandır tanıyordu.

Sartre kafede masalar arasında, ellerinde tepsileriyle, dinç, hızlı ve saygılı bir biçimde kilometrelerce yol gidip gelen bu adamları severdi. Hem sonra, kendinden iki yüzyıl önce Voltaire gibi, o da kalemiyle adaletsizliğe karşı ve insan onuruna saygı gösterilmesi için mücadele eden biri değil miydi?

Cenaze arabasının güzergâhını ağır ağır hatıralara yapılmış bir yolculuk gibi gören Simone "Sadece garsonların kendisini 'Maître' (üstat) diye çağırmalarına izin verirdi," diye mırıldandı. Simone için hiç öyle bir mesele olmamıştı. Kimse onu 'Maître' ya da 'Maîtresse' diye çağırmak gibi bir fikre kapılmamıştı. Cenaze arabası yavaş yavaş ilerliyordu. Kalem erbabı bir kadına hitap edildiğinde saygı sözcüğünün dişili yok Fransızca'da, diye düşündü Castor. Bazılarında, dostlukla aşağılama arasında geçişler sonsuzdu. O kişiler için Simone'u Matmazel de Beauvoir ya da Madam de Beauvoir diye çağırmak aynı anlamı taşımıyordu. Öte yandan, eğer birisi tartışmayı 'Matmazel' diyerek başlatırsa –uzun zamandır Matmazel değildi Simone–, yazar kaskatı kesiliyordu. Haklı olarak, düşmanca bir tavır olarak algılıyordu bu hitabı. Artık, düşmanca tavırlarla pek sık karşılaşacaktı.

Simone bir daha hiç eskisi gibi olmayacak o mekâna doğru çevirdi başını. 'Üstat' ve Madam de Beauvoir 13.45'e doğru La Coupole'de öğle yemeği yerlerdi. O sırada etraftaki masalarda oturanlar öğle yemeğini bitirip

kahveye geçmiş olurlardı.[1] Üzerlerine yönelen bakışlara aldırmadan masaların arasından geçerdi ünlü çift.

Arkalarından, dimdik ve vakur bir havayla, La Coupole'ün sahibi yürür, kimse tarafından rahatsız edilmediklerinden emin olurdu. Sartre ve Simone'un masasının yanındaki masa hep boş bırakılırdı, saygısız kulaklardan, meraklı bakışlardan böylece korunurlardı. Yıllar boyu huzur dolu bir limanda yemek yediler ama 1968' den sonra, *La Cause du Peuple* ve *Libération*'un kuruluş yılları sırasında sivil polisler La Coupole'ün yönetimini o komşu masayı kendilerine ayırmaya zorladılar. Bu provokasyon pek sürmedi. Âşıklar kurnazlık edip gerekirse masa değiştiriyorlardı.

Kortej mezarlığa doğru gitgide daha ağır ilerliyordu. Kalabalık büyüyordu. Güvenliği sağlayan erkekler ve kadınlar denetimi kaybetmişti. İşsiz güçsüz gezenler ne pahasına olursa olsun Castor'u görmek, kederine tanık olmak istiyorlardı. Castor uyandırdığı merakın farkında mıydı? Feministler endişeleniyordu:

"Burada boğulacağız!" diye haykırdı cama yakın yürüyen bir feminist.

•

Mezarlığın girişinde kalabalık hem yolu hem kaldırımı işgal etmişti. Oraya park etmiş arabalar salkım salkım insanlar altında kaybolup gitmişti âdeta.

Ağaçlara ve metrelerce yükseklikteki duvarlara tünemiş fotoğrafçılar avlarını bekliyorlardı. Sartre'ın tabutunun fotoğrafını çekmek değil, amaç umutsuz bir kadının fotoğrafını çekip en çok para verene satmaktı.

Simone arabadan iner inmez düşecek gibi oldu. Feministlerden biri bir çığlık attı. İyi bir kare peşindeki fotoğrafçılar Simone'un çevresindeki kadınları uzaklaştırmak için sağa sola dirsek atıyorlardı. Hangi yöntemle olursa olsun, amaçları, bu saçma itiş kakış içinde kendi-

[1] Claudine Monteil, *Simone de Beauvoir, le mouvement des femmes*, s. 179.

sini korumaya çalışan 'kızlarından' başka bir şey duymayan, bir şey görmeyen, yürüyemeyen kadına yaklaşmak için, feministlerin oluşturduğu zinciri aşmaktı.

Bunun üzerine kalabalıktan bir başka adam çıktı, Simone'un vaktiyle sevdiği bir adam. İriyarı cüssesi, yüksek ses tonuyla Claude Lanzmann, Simone'u kolundan tuttu, başındaki türbana dikkat etmeden kolunun altına aldı ve sağa sola yumruklar yağdırarak gösteriye gelenleri uzaklaştırdı.

Mezara yaklaştıkça Claude'un da daha sert mücadele etmesi gerekiyordu, yol açmak için bütün gücünü kullanıyordu. Daha da sıklaşan kalabalık, korteji takip eden, şimdi de mezarlığa girmek isteyenler tarafından itiliyordu.

"Güvenliği sağlayacak kimse yok mu?" diye sızlandı 'kızlardan' biri, iki taraftan böğrünü dirsekleyen adamlardan kurtulmaya çalışıyordu. Hayır, yoktu. Castor sadece mezarlığın içinde, belli olmayacak bir koruma sağlanmasını kabul etmişti. O koruma da sağlanmamıştı. Hiçbir çit, hiçbir güvenlik gücü görünmüyordu ortada.

Sylvie ve Arlette'in yanında Lanzmann ve Simone'u zar zor takip eden Hélène, "Simone'u boğacaklar!" diye korkuya kapıldı.

Cenaze işlerini düzenleyen adam boğazını yırtıyordu:

"Lütfen geri çekilin, yaşlılar var aramızda."

Sonunda Simone'u mezarın önüne götürmeyi, açılır kapanır bir sandalye vererek oturtmayı başardı. Hélène, Sylvie, Lanzmann, Sylvie ve Arlette yaklaştılar. Hélène elini ablasının omzuna koydu ve yanağını okşadı. Sylvie, Simone'a bir gül uzattı, Simone da bu gülü kısa bir sessizlik ânında mezarın içine attı. Saygı duruşu vakti gelmişti. Simone başını eğiyordu, çukura indirilen tabuta kilitlenmişti gözleri. Çevresinde çoğu genç erkekler, tanınmış-tanınmamış kadınlar gözyaşı döküyorlardı. Âşığını, kardeşini, dostunu, yazı ve hayat arkadaşını sonsuz-

luğa uğurlayan kadını rahatsız etmemek için usul usul ağlıyorlardı.

Sartre ve Simone elli yıl boyunca neredeyse hiç ayrılmamıştı birbirinden. Aralarındaki anlaşma acılı sınavlardan geçmişti ama her şeye karşı koymuş, ayakta kalmıştı.

Sessizlik birkaç saniye sürdü, sonra kalabalık, yükselen bir deniz gibi yeniden uğuldamaya başladı. Mahvolmuş, donup kalmış, kameraların farkında olmayan Simone soluk soluğaydı. Artık mezarlıktan ayrılmak gerekiyordu. Claude Lanzmann onu oturduğu yerden kaldırdı. Bağrış çağrışlar işitildi. Yeniden itiş kakış başladı.

Ne tarafa yetişeceğini bilemez haldeki cenaze levazımatçısı hâlâ sızlanıyordu:

"Rica ederim, yaşlı kimselere saygılı olalım."

Saygı göstermenin sırası değildi. Lanzmann yine dövüşmek zorunda kaldı. 'Kızların' ceketleri yırtıldı, gözlükleri kırıldı. Kargaşa içinde Simone birdenbire kendini kötü hissetti. Mezarlıkta bir araba arandı. Olabildiğince çabuk çıkmak, Simone'un tekrar doğru dürüst nefes almasını sağlamak gerekiyordu. Sonunda Simone kaçıp kurtulabildi, itiş kakış saatlerce devam etti. Gençler, yaşı biraz daha geçkin olanlar, herkes, yazara son bir saygı duruşunda bulunmak istiyordu.

Pierre Victor yok gibiydi. Sartre'ın sekreteri, Simone'u hayat arkadaşı ölmeden bir ay önce umutsuzluğa sürüklemeyi beceren o adam ortada yoktu.

Kimse ona aldırmıyordu artık.

•

Lanzmann, Simone'u sağ salim mezarlıktan çıkarmayı başarmıştı ama sonraki günlerde yazarın durumunun kötüye gitmesini engelleyemedi. Acı çok kuvvetli, çok büyüktü. Simone'un çöküşü bedensel bir çöküşe dönüştü. Sartre'ın ölümüne bir de matem eklendi. Arlette filozofun tek mirasçısıydı. Simone hiçbir şeyde hak iddia

edemezdi. Sartre'ın evinde bıraktığı birkaç eşyasını ve kâğıtlarını, Sartre'a armağan ettiği babasından kalma tiyatro kitaplarını gidip almak istediğini belirtti.

Bu rica pek yankı bulamadı. Tek miras olarak, anılarını ve duygusal değeri daha düşük birkaç eşyayı saklayacaktı. En azından bu mirası kimse elinden alamazdı.

•

Simone gömme töreninin akşamı gücünü yitirmişti. Bitkinliğine karşın yakınlarını, *Les Temps Modernes* ekibini, Lanzmann, Sylvie ve kız kardeşini, Alésia Kavşağı'ndaki Zeyer Lokantası'nda akşam yemeğine davet etmek istedi. Dünya televizyonları haberleri Jean-Paul Sartre'a ayırmışken Simone yemek yedi, içki içti, sonra da yorgunluktan ve kederden yığılıp kaldı. Endişe içindeki dostları, yazarın acısına çareyi içkide aradığını görüyorlardı. Artık her gününe viski ve votka eşlik edecekti.

Sonraki günlerde Simone telefonları açmaz oldu. Kaygılanan Lanzmann ve Sylvie evine gittiler ve onu, felç olmuş, bir başına yerde yatarken buldular. Simone, Cochin Hastanesi'ne kaldırıldı. Haber basında yer almadı. Sylvie, Lanzmann ve Hélène sırayla başında nöbet tuttular. Doktor Hélène'i çağırdı. Simone'u kurtarabileceği umudunu taşıyordu ama alkol bir zamanlar sportif olan bu bedeni yıpratmıştı. Kız kardeşinin isteği üzerine, Simone'a yiyecek ve içecek getirilmesi yasaklandı. Böylelikle hastanede yattığı on beş gün boyunca alkol almamış oldu, öyle zayıf, öyle narindi ki sağ kalmayı başarıp başaramayacağını kimse bilmiyordu.

Hastanedeki odasına kapatılmış, çevresindeki karmaşa ve kavgalardan korunmuş bir halde Simone usul usul güç topladı. Bu beyaz hapishaneden çıkar çıkmaz yeniden yazmaya koyuldu. Matemini tamamlamak için başka bir çare bilmiyordu.

•

Aylar geçti. Simone kız kardeşine gitti. Hélène, Goxwiller'deki evin girişindeki basamakları çıkabilsin diye ablasına yardım etti; morsalkımlar hâlâ çiçek açmış haldeydi. Simone, Tiokta ve Pimpernel adındaki iki Habeş kedisinin kendisini kütüphaneye kadar takip etmesine ses çıkarmadı. Kedilere baktı, sonra kitaplarla çevrili küçük döşeğe uzandı. Daha az korkak olan Pimpernel gelip ona süründü. Genellikle Algren'in ve Hélène'in kedilerine pek tahammül edemezdi Simone, o gün hayvanların oynaşmasını eğlenerek seyretti.

Bir zamanlar Raspail Bulvarı'ndaki evde duran kırmızı koltukların bulunduğu koyu ahşap kütüphanede Hélène ve Lionel'in bir eski kitap koleksiyonu vardı. Özellikle de Voltaire'in ve XVIII. yüzyıl filozoflarının ciltli yapıtları. Voltaire'in kitaplarının yanına Sartre ve Beauvoir'ın kitapları konulmuştu. Simone bu tanıdık şeyler karşısında gülümsedi.

Sartre'ın ölümünden kısa süre sonra Sylvie'yi evlatlığı yapmak için Hélène'in rızasını istedi. Sartre gibi, kendi ölümünden sonra genç birinin yapıtlarıyla ilgilenebilmesini istiyordu. Çocuğu olmayan Hélène bunu kabul etti.

•

Poupette çay servisi yaptı ve ablasına kulak verdi. Yunanistan'a iş gezisine giden Lionel 'bacanağının' cenaze törenine katılmak için Avrupa'yı katetme zahmetine girmemişti. Simone buna kırılmış görünmüyordu. Yirmi yıldır yerleşmiş olan 'sonbaharda Alsace yolculuğu' geleneğine göre, Simone gidiyordu Hélène ve Lionel'e. Bu kasabada huzur içinde yaşayabilirdi.

Goxwiller sakinleri Simone'un geldiğini biliyorlardı. Televizyonda Sartre'm gömülme törenini izlemişlerdi, Madam de Roulet'nin Simone'un yanağını okşayışını görmüşlerdi. Gece oldu. Kardeşinin koluna sarılan Simone kasabanın sokaklarında yürümeye çıktı. Aile dos-

tu ve komşu Madam Gruckner tarlalardan eli kolu çiçeklerle dolu döndü:

"Buyrun, bunlar benim bahçemden," diyerek çiçekleri Simone'a uzattı.

Simone kızardı, teşekkür etti. Evin önünden birkaç traktör geçti. Sonra sessizlik hâkim oldu. Kasaba, Simone'un matemine ve ailesiyle birlikte çıktığı gezintilere saygı gösterdi. Hélène'le konuşmalarında sürekli bir soru gündeme geliyordu. Sartre olmadan Simone nasıl yaşayacaktı?

Lionel her akşam Avrupa Konseyi'ndeki bürosundan dönüyordu. Sanki gençlikleri geri gelmiş gibiydi. Uzun bir hikâyenin ardından yegâne sağ kalanlar olarak, üçü de orada, bir aradaydı.

•

Simone sükûnetine ve iştahına biraz kavuşmuştu. O evde alçakça darbeler, sinsi artniyetler yoktu. Artık alışık olmadığı dingin bir dünyaydı burası. Yıllarca ailesine tepeden bakmıştı. Bugün Hélène ve Lionel ona, çocukluğundaki Limousin'i, öğrencilik dönemindeki Paris'i, Portekiz'i, eski günlerin tazeliğini ve duruluğunu hatırlatıyorlardı.

Kendisinin ve hayat arkadaşının yazılarıyla çevrili olarak gecenin sessizliğinde bir başına uyuyakalıyordu. Sabah kahvaltısında Hélène kızarmış ekmek hazırlıyor, ekmeğin kokusu uyandırıyordu Simone'u.

"Yeniden yazmaya başladım," dedi Simone bir sabah tereyağlı ekmeğini yerken. "Sartre'ın yaşlılığı üstüne yazıyorum."

Hélène gülümseyerek karşıladı ablasını. İyi haberdi bu.

Günler geçti. Castor ona esin veren kareli kâğıtlara yazıyordu. Sevilen varlık üstüne yazmak, yine yazmak, onu yeniden canlı kılmak, ona yine aşkını ilan etmek değil miydi?

Birkaç ayda, artık dünyada olmayan filozof üstüne iki yüzü aşkın sayfa doldurdu. Onun da hakkı vardı Sartre'ın son yılları hakkında kendi versiyonunu yazmaya, hem de herkesten daha çok. Öyle yaptı.

•

Simone gazeteyi açtı. Haber suratında bir tokat gibi patladı. Sartre'ın ölümünden birkaç ay sonra, Nelson Algren de, tam başarıyı yakalayacağı sırada, hayata gözlerini yummuştu. O gün ABD Akademisi'ne kabul edilecekti. Alkolün pençesine düşmüştü. Evlenmeden boşanmaya, tutkudan ayrılığa, Algren de bir baştan bir başa katetmişti o yüzyılı, ardında yazılar bırakarak. Bir yıldan kısa bir sürede Simone iki aşkını birden yitirmişti.

Nelson onca sevmiş olduğu kadınla barışmadan göçmüştü. Simone usul usul ağladı. Gazetenin üstünde parmaklarıyla Algren'in güzel yüzünü okşadı.

Bu kez Algren'in çekinmesine gerek yoktu. Simone âşığının ölümü üstüne yazmayacaktı. Ölüm sessizliğine parmağında onun yüzüğüyle giderek ona kavuşmakla yetinecekti.

•

Bir yıl sonra Simone'un yapıtları arasında en önemlilerinden biri olan *La Cérémonie des adieux* (Veda Töreni) yayınlandı. Kitap bir kez daha polemiklere neden oldu. Birinci bölüm Sartre'ın yaşamının son yıllarında nasıl bir bedensel çöküntüye girdiğini anlatıyordu. İkinci bölümde Sartre ile Beauvoir arasındaki, daha önce yayınlanmamış, olağanüstü bir söyleşi yer alıyordu.

Simone düşkünlük içindeki bir insanın mahremiyetini anlatmaya nasıl cesaret etti diye ayağa kalktı bazı eleştirmenler; acısını dışa vuran bir kadının yazdıklarını karalamaktan fazlasıyla memnundular.

Veda Töreni'nde Simone ona çok acı çektirmiş ama en büyük mutluluk anlarını, XX. yüzyılın kargaşasında

bölünen hayatlarının serüvenini tattırmış olan adama son aşk mektubunu yazıyordu. Ne pahasına olursa olsun, gelecek kuşaklara izini bırakmak istediği bu aşkı yüksek sesle haykırıyordu; kitabı, 'Sartre'ı sevmiş olanlara, sevenlere ve seveceklere' ithaf etti.

Kitapta Pierre Victor'dan pek kısa söz ediliyordu. Simone'un gözünde, hiç bırakmaması gereken yeri alıyordu yeniden o adam: bir tiyatro oyununun ikinci sınıf aktörü.

Sartre'ın, sekreteriyle yaptığı, yazarın ölümünden bir ay önce yayınlanan otuz sayfalık söyleşiye, Simone ince elyazısının kararttığı altı yüz sayfayla karşılık veriyordu. O adam Sartre'a sen diye hitap ederek beklenmedik bir yakınlık sergilerken, Simone'un yayınladığı söyleşilerde, sizli bizli konuşma ekleniyordu aralarındaki aşka.

Bununla birlikte Castor küçük adamı terslemekten geri durmuyordu. Kürtaj gibi tabu konulara el atmaktan hiç korkmamıştı, edepsiz ya da utanç verici diye nitelenmekten çekinmiyordu. Nitekim, örneğin, Sartre cinsel edimle aşırı derecede ilgilenmediğini itiraf etmişti. Simone bir başka tabu konu olan erkek frijitliğinden konuşmak için bu fırsattan yararlanmıştı. Sadece kadınlar frijit olmakla suçlanıyordu. Erkeklerin her cinsel edimden haz aldığı kabul ediliyordu. Castor, Jean-Paul Sartre' la yaşadığı cinselliğe değinerek bu mitosu yok ediyordu. Küçük adam gerçek anlamda bir cinsel ilişkidense okşamaları tercih ettiğini gizlemiyordu. Belli ölçüde frijit olduğunu kabul mü etmiş oluyordu böyle? Çirkinliği ve cinsel ilişkiden zevk almaması konusunda içinin rahatlamasını sağlayan baştan çıkarmayla sınırlıydı demek ki aldığı haz.

Aşk ilişkisinde vazgeçilmez bir öğe de güzellikti. Bu güzelliğin yansıması ona dış görünüşünü unutturuyor, kendi gözünde ve başkalarının gözünde değer kazanmasını sağlıyordu.

Simone kendisine cinsel hazzı keşfettirenin küçük adam değil Nelson Algren olduğunu saklamıyordu. Jean-Paul Sartre'ın sevdiği tek nüfuz etme biçimi, düşünceyle nüfuz etmekti kuşkusuz. Yıkıcılık Simone'a bedeninin başka vesilelerle bulamadığı hazzı mı sağlıyordu yoksa? Soru sorulmuştu.

Simone hiç gevşemeden, rahatsız edici bakış açılarını savunuyordu. Bu söyleşiler, Sylvie, Simone'un hayatında ağırlıklı bir yer edindiği, MLF'teki 'kızlar' Simone'u sevgiyle sarmaladığı bir sırada kaydedilmişti. Pazar günleri hepsi Simone'un evinde toplanıyor, tabuları sarsmak, klasik, gülünç konularla alay etmek, gençliğin verdiği güçle, dünyayı değiştirmek (ve bunu devrim diye adlandırmadan değiştirmek) üzere bir araya geliyorlardı.

•

Sartre öleli bir yıl olmuştu. Yazarın çalışma masasında sayfalar birikiyordu. Fransa gerilimli bir seçim kampanyası yaşıyordu. Simone yeniden François Mitterrand'a destek verdi.

Kederine karşın yaşamdan yeniden zevk alıyordu. Sylvie rahatlatıcı bir dostluk ve sevgi çemberiyle sarıyordu onu. Simone'un yüz hatları yavaş yavaş gevşiyordu. Gülümsüyor, daha dingin görünüyordu.

Bir tür rahatsızlık duyarak 'dullar' diye nitelediği öbür Sartre kadınları yaşamından çıkmıştı. Soluk alabiliyor, Sylvie'yle yolculuk edebiliyor, kır gezintilerinin zevkini yeniden bulabiliyordu. Mücadele duygusu yok olmamıştı. 'Choisir' derneğinde Gisèle Halimi'yle birlikte çalıştıktan sonra, Anne Zelensky'yle birlikte Fransız yasalarını değiştirme amacı güden Kadın Hakları Derneği'ni kurmuştu. Mücadele her zamankinden daha coşku vericiydi. Yeni ve ilgi çekici insanlar çıkıyordu karşısına. Sözgelimi Yvette Roudy'yle kısa sürede dost oldu.

•

İktidarla eskiden gerilimli olan ilişkileri yeni bir dönemece girdi. Ömrünün alacakaranlığında Valéry Giscard d'Estaing'le görüşmeyi kabul eden Sartre gibi Simone da François Mitterrand'ın bir öğle yemeği davetini kabul etti. Başka entelektüellerle Yakındoğu'da barış üstüne konuşulacaktı.

Her zamanki canlılığıyla, devletin en yüksek konumundaki kişiyle diyaloğa hazır olarak gitti davete. Cumhurbaşkanı'nın sağına oturduğunu, konuşmayı dinlemekle yetinmek zorunda kaldığını söyledi bana daha sonra. Kadınlar kendini ifade edebilsin diye ömrü boyunca mücadele etmiş Simone sofrada olduğu halde François Mitterrand konuşmayı tekeline mi almıştı? Simone bu yüzden Mitterrand'a diş bilemedi. Sadık dostu Claude Lanzmann'ın filmi *Shoah*'nın gösterimi dolayısıyla yine Élysée'ye gitti Simone. Claude bu tanıklık üstünde on yılı aşkın bir süre çalışmıştı.

Simone *Le Monde*'a *Shoah* hakkında bir yazı yazdı, on yıl süren çekime verdiği destekten söz etmedi yazısında. Cömertliği konusundaki hakikat bir gün öğrenilecek mi? Onun kurtardığı kadınlara (aralarında Violette Leduc de vardı) durum hiç söylenmedi. Simone tam anlamıyla ketumdu. Bağışın koşulu buydu.

•

Yvette Roudy karşıtı kampanya sosyalistlerde kaygı uyandıran bir boyut kazanmıştı. Hükümetteki ilk değişiklikte Roudy bakan vekili konumunu yitirdi. Onu fazla feminist bulan milletvekili meslektaşları Meclis'in kafesinde Roudy'nin sözleriyle alay ederek eğleniyorlardı. Birkaç hafta sonra Simone de Beauvoir Cumhurbaşkanı'yla görüşme talebinde bulundu. Sessiz kalmak istemiyordu. François Mitterrand, ağzının kenarında ufak bir gülümseme, sessizce izliyordu yazarı. Yanında, zekâsıyla onu eğlendirmeyi bilen kadınların bulunması hep hoşuna gitmişti Cumhurbaşkanı'nın.

İkinci Cins'in yazarı yetmiş beş yaşına yaklaşıyordu ve yavaş yürüyordu. Bacakları ağrıyordu. Simone bakışlarını Mitterrand'a dikti, gözlerini hiç ayırmadan söz aldı. Bu kez sesini duyuracaktı. Kadın haklarını savunması öngörülen bir hükümet üyesi bu işi yerine getirmeliydi. Daha yapacak çok şey vardı. Simone tıpkı Bobigny davasında yargıçların önünde yaptığı gibi, açık, mantıklı ve kesin kanıtlamalarla bir süre konuştu.

Cumhurbaşkanı dinliyordu. Sartre'ın muhalefetine karşın bu kadının 1974'te, sonra da 1981'de kendisine oy verme çağrısında bulunduğunu biliyor muydu? Mitterrand'ın seçilmesinde kadınların oyları belirleyici olmuştu. Yeni bir kampanyada yine kadınların oylarına ihtiyacı olabilirdi. Çalışma odasının kapısına kadar eşlik etti Simone'a. Simone sarayın önündeki basamakları birer birer indi. Burada oturan Sfenks'i ikna etmeyi başarmış mıydı? Konuşmalarının sonucu hakkında kaygı duyarak Montparnasse'a döndü. Aylar geçti. Bakan değişiklikleri yapılırken Yvette Roudy terfi etti. Bakan oldu.

Anne Zelensky'yle de bağlantı kurarak, birlikte çalıştılar. Hükümet kadınların durumunu iyileştirecek kanunların kabul edilmesini sağladı. Simone, Christine Delphy'yle birlikte *Les Nouvelles questions féministes* dergisinin kurulmasına katkıda bulundu. Ömrünün son yaz mevsiminde, 1985 yılında, Sylvie'yle birlikte Anne Zelensky ve Emmanuelle Escal'le buluşmak üzere Re Adası'na gitti. Geziniyor, gevşemiş, gülümser, sanki rahatlamış görünüyordu. Alkol sorunları sanki biraz düzelmişti.

•

18 Şubat 1986'da yasama meclisi seçimlerinde sosyalistlerin bozguna uğramasından bir ay önce Yvette Roudy, Kadın Hakları Bakanlığı'nda, Hélène de Beauvoir'ın retrospektif sergisi için bir açılış kokteyli düzenledi. Paris'ten, Fransa'nın, Avrupa'nın, ABD ve Kanada'nın bü-

yük kentlerinden yüzlerce kadın gelmişti.

Simone, Hélène'in koluna yaslanmış ilerliyordu, kardeşinin yeni tablolarını gördüğü için çok mutluydu. Güçsüz bedenine karşın kardeşinin yapıtlarını hayran hayran seyrederek epey ayakta kaldı.

•

Telefon çaldı. Arayan kuşkusuz Simone'du. Bahçenin ucundaki atölyesinde bulunan Hélène koşup açtı. Sylvie'nin sesini duyunca bayılacak gibi oldu. Simone, Cochin'de hastaneye kaldırılmıştı. Ameliyat edilmesi gerekmişti. Günlerden 2 Nisan 1986'ydı.

Ertesi gün Hélène ablasının başucundaydı. Palo Alto'daki sergisinin açılışı için ilerki günlerde San Francisco'ya gitmeyi planlıyordu. Hasta yatağında Simone kardeşinin uçak biletini nasıl ayarlayacağı konusunda endişeye kapıldı:

"Sen endişelenme," dedi Hélène, gözyaşlarına boğulmasına ramak kalmıştı.

Altı yıl önce doktorlar ablasının sağlık durumu konusunda birçok çekince ileri sürmüşlerdi. Çok iyi hatırlıyordu. Simone'un birkaç yıl daha yaşamasını sağlayacak hüneri göstermişlerdi. Şimdi bu durum sonun başlangıcı mıydı yoksa?

Sylvie, Hélène ve Claude Lanzmann Simone'un başucunda sırayla nöbet beklediler. Birkaç gün durumu iyiye gitti. Doktorların onayıyla Hélène California'ya uçtu, her gün benimle temasa geçiyordu. 14 Nisan günü sabah erkenden Sylvie'nin telefonuyla uyandırıldı. Simone öğleden sonra hayata gözlerini yummuştu. Abla-kardeş birbirlerine veda edecek zaman bulamamışlardı.

Hélène Paris'e döndüğünde Lionel'in ve benim kollarıma yığılıp kaldı.

•

Cenazeden önceki gün Cumhurbaşkanı'nın bir danışmanına özel bir öğle yemeği için davet edildim. Matig-

non ile Élysée arasında gerilim rüzgârları esiyordu. Yasama Meclisi seçimlerinde sosyalistlerin bozguna uğramasından sonra, François Mitterrand'ın ikinci kez yedi yıllığına seçilmesi tehlikeye girmişti:

"Yarın Simone de Beauvoir'ın cenaze törenine geliyorsunuz değil mi?" diye sordum.

Danışman rahatsız olmuşa benziyordu.

"Şöyle ki ben kent dışına gitmeyi planlamıştım..."

Koltuğumdan sıçradım. Konuştuğum kişi eski bir aile dostumuzdu. Böyle sıyrılamazdı işin içinden.

"Birçoğunuz Sartre'ın cenazesine gelmiştiniz! Sartre sadece bir kez François Mitterrand'a oy verme çağrısında bulundu! Oysa Simone, Mitterrand lehine defalarca açık açık tavır koymakta tereddüt etmedi. Sosyalist bir hükümet iktidara gelsin diye Sartre'a bile mesafe aldı. Kadınların oylarını kısmen ona borçlusunuz. Herkesten çok o hak ediyor minnetarlığınızı!"

Cumhurbaşkanı'nın danışmanı bakışlarını indirdi, sonra öksürdü:

"Ne yapabiliriz bakacağız..."

Buruk ve yılgın, yanından ayrıldım. Basında her tarafta, radyolarda, televizyonda Simone'a gösterilen saygı ve ilgi Sartre'a gösterilenden daha sönük kalıyordu. *İkinci Cins*'i yazmış oluşu hiç affedilmedi. Hélène şöyle diyordu:

"Fransız erkekleri bu kitabın kişisel olarak kendileri aleyhinde yazıldığını sanıyor. Bir kez daha şu saçma hınçlarını gösteriyorlar."

"Élysée'deki görüşmeniz nasıl geçti?" diye sordu Hélène, bir elinde mendilini sıkıyordu. Benim dairemde, divanın üstüne uzanmış, güçlükle soluğunu düzenlemeye çalışıyordu. On üç saat uçmuş, San Francisco'dan alelacele dönmüştü, dokuz saatlik bir saat farkı, sonsuz bir keder. Sağlam yapılı biri olan Hélène yetmiş altı yaşında olmasına veriyordu bitkinliğini.

Çay koyarken sorusunu yanıtladım:

"Size taziyetlerini bildiriyorlar."

"Cenaze törenine gelecekler mi?"

"Muhtemelen..."

Konuyu değiştirmeyi yeğledik. Umut etmekten başka çare yoktu.

•

"Gördünüz mü Hélène, geldiler."

Sartre'ın naaşı önünde saygı duruşunda bulunmayı dileyen Valéry Giscard d'Estaing'in tersine, François Mitterrand en yüksek devlet görevine seçilmesine katkıda bulunan kadına son görevini yapmaya gelmemişti. Çevresindeki başka kimseler, Yvette Roudy, Lionel Jospin, Laurent Fabius ve Jack Lang gelip son kez selam durdular Simone'a.

Claude Lanzmann sürekli ağlıyordu.

Dışarıda kalabalık büyüyordu. Hareket saati yaklaşıyordu. İtirazlara ve gözyaşlarına karşın tabut kapatıldı. Onlardan sonsuza dek ayrılıyordu Simone, Nelson Algren'in armağan ettiği Meksika yüzüğünü yanında götürerek. Ayrılıklarına, kavgalarına karşın, mektuplarında 'kocam' ya da 'timsahım' dediği bu âşığının alyansını sol elinden hiç çıkarmamıştı.[1]

Hélène, kuzini Jeanne ve Simone'un eski bir arkadaşı olan Gégé Pardo'yla birlikte cenaze arabasının arka tarafına bindi. Ben öne, şoförün yanına yerleştim. Sylvie, Lanzmann ve *Les Temps Modernes* ekibi dışarıda, konvoyun arkasında kaldılar. Yürümeyi tercih ediyorlardı.[2]

Cenaze arabası, kolları çiçeklerle dolu kadınların işgal ettiği hastane avlusundan hareket etti. Kapı, kalabalığın tıkadığı Faubourg-Saint-Jacques Sokağı'na açıldı. Kadınlar, çocuklar, ayrıca farklı yaş ve kuşaklardan erkekler vardı. Binlerce insan Simone'a son görevini yapmak için gelmişti.

[1] Claudine Monteil, *Simone de Beauvoir, le mouvement des femmes*, s. 176.
[2] *A.g.y.*, s. 178.

Konvoy Montparnasse Bulvarı'na, Port-Royal'e ve La Closerie des Lilas'ya güçlükle ulaştı. Raspail Bulvarı'ndaki bina ve La Rotonde Kafesi göründü. Hélène doğdukları odaya doğru kaldırdı bakışlarını. Cenaze arabasının çevresinde güvenliği sağlayacak görevliler yoktu. İnsanlar birbirleriyle konuşarak ağır ağır yürüyorlardı. Kimileri yıllardır, çoğunlukla Sartre'ın ölümünden sonra görüşmemişti. Liseli ve üniversiteliler, ellerinde bir gül, vakur ve heyecanlı, ilerliyorlardı. Kalabalığın arasında, tanınmamış kişilerin ortasında sessizce yürüyen Régis Debray ve Michel Rocard seçiliyordu.

Kortej daha sonra La Coupole'ün önünden geçti, garsonlar daha önce Sartre'a yaptıkları gibi, kollarında peçeteleri, sessiz ve heyecanlı bir şekilde kaldırıma dizilmişlerdi. Bu dolaşma bir saat sürdü, öyle sakindi ki eski bir akrabaya pazar ziyareti yapılıyor gibiydi âdeta. Hélène dünyanın dört bir yanından Simone'u uğurlamaya gelen kadınlara bakıyordu. Uzun geniş tunikler giymiş güzel, iriyarı Afrikalı kadınlar kollarında çiçekler taşıyorlardı. Biri ağlıyordu. Biraz ileride, küçük etekler, okul gömlekleri, soket çoraplar, siyah pabuçlar giymiş Japonlar yan yana yürüyor, fotoğraf çekiyordu.

Onları Amerikalı kadınlar izliyordu. Biri bir kovboy şapkası takmıştı, öbürü de Feminist Women's Health Center'ın (Feminist Kadınlar Sağlık Merkezi) tişörtünü giymişti. Yanlarında yürüyen Avustralyalı kadınların kolları Sydney ve Melbourne kadınları adına çiçeklerle doluydu. Sarili iki Hintli kadın, yanlarında aileleriyle, Cezayirli ve Tunuslu kadınlara eşlik ediyordu. Beş kıtadan gelmiş, kederin bağladığı bu kadınlar, renkli, çok ırklı bir ortamda buluşmuş, birkaç kelime konuşarak yürüyorlardı. Bu kaynaşma, bu sıcaklık Simone'un çok hoşuna giderdi.

Araba Sartre'ın yaşadığı son binanın önünden geçti. Mezarlığın girişi birkaç metre ilerideydi. İyice büyüyen kalabalık kapıya doğru itildi. Hélène solgunlaştı. Veda

ânı yaklaşıyordu. Açık mezarın yakınına bariyerler konulmuştu, gazeteciler uzak tutulmuştu. Hélène ve *Les Temps Modernes* ekibi arabadan indiler. Lanzmann, âşığı ve daha ziyade dostu olduğu kadının anılarından kısa bir bölüm okudu. Flaşlar patlıyor ve söylediklerinin anlaşılmasını engelliyordu. Önemi yoktu. Ses tonu iç rahatlatıcıydı, tok, sevgi ve coşku dolu bir ses.

Sessizlik hâkim oldu, sonra birdenbire kalabalıktan ninni gibi bir mırıltı yükseldi. Şimdi sevgilerini gösterme sırası kadınlara gelmişti. Simone'u uyandırmamak için, usul usul, feministler MLF marşını söylediler. Simone marşın sözlerini çok beğenirdi. Erkekleri eleştirmişti ama sevmişti de Simone. Dahası, *İkinci Cins*'i okuyarak kendi yaşamlarını seçme gücü bulan binlerce kadının yaşamını değiştirmişti.[1]

Hélène ve Sylvie birbirlerine yaklaştılar. Tabut sessizce çukura indirildi. Hélène mezara bir gül ve bir öpücük fırlattı. Sonra bana döndü ve yığılıp kaldı. Kalabalık sıkışıyor, Castor'a son görevini yerine getirmek istiyordu. Vakur bir kalabalıktı bu, ağır ağır ilerliyor, Castor'un son sadık izleyicilerini itiştirmekten sakınıyordu.

Hélène akşam Lionel'le buluştuğunda, "Güzel bir veda töreni oldu," diye mırıldandı.

Artık âşıklar birlikte yatıyorlardı.

•

Fransızlar François Mitterrand'ı ikinci kez göreve getirdiler. Yvette Roudy bakanlık görevini kaybetmişti. Yaklaşık on yıl boyunca kadınlar iktidar kulisleriyle pek ilgilenmeyecekti. "Beauvoir'ın modası geçti!" dendiği işitiliyordu sık sık.

Fransa'da 80'li yıllara, Deirdre Bair'in yazdığı biyografi dışında, Beauvoir adına ilişkin bir suskunluk damgasını vurdu. Bu ilgisizlik ülkede feminist hareketin etkisinin azalmasına tekabül ediyordu. 1974'te çıkan, gebeliğe

[1] Claudine Monteil, *Simone de Beauvoir, le mouvement des femmes*, s. 182.

isteyerek son verilmesi hakkındaki yasalar militanların hızını kesmişti. Buna karşılık hem Fransa'da hem de başka ülkelerde Jean-Paul Sartre üstüne yüzlerce makale ve kitap yayınlanıyordu.

İkilinin mektuplarının yayınlanması şaşkınlık yarattı. Bu aşk mektuplarında aşk oyunları da anlatılıyordu, Sartre'a yaklaşmış genç kadınları bazen yaralayan oyunlardı bunlar. İnsanoğluna saygıyı bunca övmüş olan yazar ile filozof, kötülük ve manipülasyona yatkın kimseler olarak beliriyordu yazışmalarda.

ABD'de bu mektuplar Fransa'dakinden daha kuşkuyla, daha sakınımlı karşılandı. Basında ve üniversiteliler arasında öfke ve reddediş tepkileri yarattı.

•

Âşıklar arasındaki yazışmanın yayınlanması Goxwiller'de yıkıcı sonuçlar doğurdu. O dönemde Hélène'e gittiğimde, daha görür görmez değiştiğini fark ettim. O sırada yetmiş sekiz yaşındaki ressam gülümseyişini ve sesini yitirmişti. Fısıldadı:

"Gelin odaya gidelim..."

Sessizce çayımızı içtik. Yatağın kenarında Simone' un Sartre'a yazdığı mektuplar duruyordu.

Yatağa yaklaşarak "Neler oluyor?" diye sordum.

Hélène bezgin bir hareketle çay fincanını masaya bıraktı.

"Hayatımın en büyük kederlerini yaşadım bitti sanıyordum," dedi. İç çekerek konuşmasını sürdürdü: "Eh, yanılmışım. Şu mektuplarda Simone hiç durmadan beni çekiştiriyor! Oysa ben onun beni sevdiğini sanırdım!.."

Hıçkırmaya başladı, sonra da boğuk bir öksürük tuttu Hélène'i.

"Hélène, dert etmeyin. O cümlelerin hiç önemi yok. Sizin yanınızda mutlu olmasını ve sizi sevmesini engelleyen şeyler değil. Sizinle birlikte hareket ettiğini ben gördüm. Sizi seviyordu, anlıyor musunuz beni?"

Nasıl anlayabilirdi ki? Yakında seksen yaşına girecekti ve hayatı yıkılmıştı. Ablasına tapmış, hayranlık duymuştu. Kuşkusuz o mektuplarda Simone, Lionel'in resmî görevlerine açıkça kızıyordu. Hélène ve Lionel'i bir burjuva çifti olarak gördüğü doğruydu. Bununla birlikte Simone'un yargıları uzlaşmadan uzak, kestirip attığı yargılardı, ama kız kardeşini sevmediği anlamına gelmiyordu bu.

"Simone ve Lionel benim hayattaki iki büyük aşkımdı," dedi Hélène hıçkırarak. "Ben hâlâ hayattayken bu pasajların yayınlanmasına nasıl izin verilebildi? Ben bunu hak edecek ne yaptım? Ne suç işledim?"

Yüzünü mendiline gömerek daha uzun, daha çok ağladı. Hélène'in sorduğu soruyu başka birçok kişi de sordu. Yazarın kız kardeşine, ailenin son üyesine, son tanığa bu derece mi diş bileniyordu?

"Oysa Simone anılarında benim hakkımda öyle sıcak, sevecen şeyler yazmıştı ki." Konsolun çekmecesini açtı: "Alın bakın, bana yazdığı mektupları okuyun. Şu tatlı sözlere, şu sevgi ifadelerine bakın!"

Sararmış kâğıdın üstünde Simone'un uzun ve sivri elyazısı uzanıyordu. Peş peşe sevgi sözcükleri vardı. Mizahî anekdotlar serpilmişti anlatılanların içine. Poupette devam etti:

"Benim için bu sözler korkunç. Bir daha hiç kendime gelemeyeceğim. Simone ve Lionel gittiler. Şimdi bu mektuplar... Her şeyimi kaybettim ben. Her şeyimi."

Tek arzusu, öldüğünde Simone'un ona yazdığı mektupların araştırmacılar yararlanabilsin diye Bibliothèque Nationale'e verilmesiydi.

•

Sessizlik konuşmaları böldü. Bir perdenin ardından çıkıveren Emmanuelle Escal, Simone'a ithaf ettiği şarkıyı söylemeye başladı: "Simone size öyle çok şey borçluyum ki..."

La Coupole'ün alt katında heyecandan yürekler sıkışmıştı. MLF'nin kuruluşundan beri otuz yıl geçmişti. Yeni bir kuşak, yetişkin yaşa erişmişti. Daha gençler dinliyorlardı, bayrağı devralmaya hazırdılar. Tiyatro oyuncuları Malka Ribowska, Marie-France Pisier ve Danièle Lebrun teker teker *Bir Genç Kızın Anıları*'ndan bir alıntı okudular.

Simone Kadın Hakları Derneği'nin başkanlığını yapmıştı. O ölünce yerine Anne Zelensky geçmişti. Zelensky ayağa kalktı ve akşam yemeğine gelen genç kadınlara seslendi. Kadın Hakları Derneği, *İkinci Cins*'teki ünlü cümleden ('Kadın doğulmaz, olunur' – 'Simone de Beauvoir'ın bu cümlesi bugün size ne esinliyor?') yola çıkarak bir heykel, bir resim, bir şiir, bir deneme, bir öykü üreten liseli genç kızlara ödüllerini dağıtıyordu.

Kimi güleç kimi çekingen genç kızlar vardı salonda. Yirmi yaşında bile değildiler daha. Çevrelerinde iki yüz kadın, bir araya gelmekten mutlu, gevezelik ediyordu. Anne toplantıdakilere doğru döndü:

"Bu ödüller bundan böyle her yıl verilecek. Üçüncü binyılda görüşürüz!"

•

Sartre'ın birkaç saatlik ömrü kalmıştı. Hastane yatağında yatan filozof Simone'un elini tuttu ve bir öpücük istedi. Soluk soluğa bir sesle mırıldandı:

"Sizi çok seviyorum Castor'cuğum..."[1]

Simone usulca ona doğru eğildi. Dudakları son bir veda öpücüğünde birleşti.

[1] Simone de Beauvoir, *La Cérémonie des adieux*, suivi des *Entretiens avec Jean-Paul Sartre*, s. 155.

SIMONE DE BEAUVOIR'IN YAPITLARI

Gallimard Yayınları'ndan çıkanlar:

Roman:

L'Invitée, 1943 (*Konuk Kız*, Çev. Bertan Onaran, Payel Yayınları, İst., 1971, 1. Basım)

Le Sang des autres, 1945 (*Başkalarının Kanı*, Çev. İpek Babacan, Ataç Kitabevi, İst., 1966, Payel Yayınları, İst., 1990)

Tous les hommes sont mortels, 1946 [Tüm İnsanlar Ölümlüdür]

Les Mandarins, 1954 (*Mandarinler*, Çev. İlkay Kurdak, Liz Behmoaras, Kelepir Kitaplar, İst., 1991)

Les Belles Images, 1966 (*Güzel Görüntüler*, Çev. Dilber Can, Gül Yayınları, İst., 1992)

Quand prime le spirituel, 1979 [Tinselin Önceliği]

Anlatı:

Une Mort très douce, 1964 (*Sessiz Bir Ölüm*, Çev. Bilge Karasu, Bilgi Yayınevi, 1966, İletişim Yayınları, İst., 1989)

Öykü:

La Femme rompue, 1968 (*Yıkılmış Kadın*, Çev. Harika S. Şeren, Doğan Yayınevi, Ank., 1973, Kaynak Yayınları, Ank., 1983)

Tiyatro:

Les bouches inutiles, 1945 [Lüzumsuz Ağızlar]

Deneme-edebiyat:

Pyrrhus et Cinéas, 1944 (*Pyrrhus ile Cineas*, Çev. Asım Bezirci, De Yayınevi, İst., 1963, Payel Yayınları, İst., 1989)

Pour une morale de l'ambiguïté, 1947 [Bir Muğlaklık Ahlâkı İçin]

L'Amérique au jour le jour, 1948 [Günbegün Amerika]

Le Deuxième Sexe, I ve II, 1949 (*Kadın, İkinci Cins*, 3 Cilt, *Genç Kızlık Çağı, Evlilik Çağı, Bağımsızlığa Doğru*, Çev. Bertan Onaran, Payel Yayınları, İst., 1970)

Les Memoirs d'une jeune Fille Dérangée, I ve II, 1949 (*Bir Genç Kızın Anıları*, Çev. Seçkin Selvi, Payel Yayınları, İst., 1971)

Privilèges, 1955. Idées dizisi içinde *Faut-il brûler Sade?* adıyla yeniden yayınlandı. (*Sade'ı Yakmalı mı?*, Çev. Cemal Süreya, Fahir Onger Yayınları, 1966 / YKY, İst., 1997)

La Longue Marche, Çin Üstüne Deneme, 1957 [Uzun Yürüyüş]

Mémoires d'une jeune fille rangée, 1958 (*Bir Genç Kızın Anıları*, Çev. Seçkin Selvi, Payel Yayınları, İst., 1971-1. Basım, 1994-5. Basım)

La Force de l'âge, 1960 (*Olgunluk Çağı*, Çev. Betül Onursal, Payel Yayınları, İst., 1991)

La Force des choses, 1963 (*Koşulların Gücü*, Çev. Betül Onursal, I. Cilt, Payel Yayınları, İst., 1995, II. Cilt, 1996)

La Vieillesse, 1970 [Yaşlılık]

Tout compte fait, 1972 [İyice Düşününce]

Les écrits de Simone de Beauvoir, Claude Francis ve Fernande Gontier, 1979 [Simone de Beauvoir'ın Yazıları]

La Cérémonie des adieux, suivi des *Entretiens avec Jean-Paul Sartre*, 1981 (*Veda Töreni* ve *Jean-Paul Sartre'la Söyleşiler*, Çev. Nesrin Altınova, Beyhan Kayıhan, Varlık Yayınları, İst., 1983)

Lettres à Sartre, cilt I, 1930-1939; cilt II, 1940-1963, Sylvie Le Bon de Beauvoir tarafından sunulmuş, hazırlanmış ve notlandırılmış basım, 1990 [Sartre'a Mektuplar]

Un amour transatlantique, lettres à Nelson Algren 1947-1964, Sylvie Le Bon de Beauvoir tarafından sunulmuş, hazırlanmış ve notlandırılmış basım, 1997 (*Aşk Mektupları*, Tülay Evler, Pınar Öztamur, Gendaş Kültür, İst., 2001)

Tanıklık:

Djamila Boupacha, Gisèle Halimi ile birlikte, 1962

Senaryo:

Simone de Beauvoir, yapımcılar Josée Dayan ve Malka Ribowska, yönetmen Josée Dayan, 1979

JEAN-PAUL SARTRE'IN YAPITLARI

L'Imagination, PUF, 1936 [İmgelem]

La Transcendance de l'Ego, Vrin, 1937 (*Ego'nun Aşkınlığı*, Çev. Serdar Rifat Kırkoğlu, Alkım Yayınları, İst., 2003)

La Nausée, Gallimard, 1938 (*Bulantı*, Çev. Selâhattin Hilâv, Ataç Kitabevi, İst., 1961; Can Yayınları, İst., 1997)

Le Mur, Gallimard, 1938 (*Duvar*, Çev. Vedat Gülşen Üretürk, Ataç Kitabevi, İst., 1964 / Çev. Eray Canberk, Can Yayınları, İst., 1994)

Esquisse d'une théorie des émotions, Hermann, 1939

L'Imaginaire, Gallimard, 1940 [İmgelem]

L'Être et le Néant, Gallimard, 1943 [Varlık ve Hiçlik]

Les Mouches, Gallimard, 1943 (*Sinekler*, Çev. Selâhattin Hilâv, Dönem Yayınları, İst., 1965)

Huis clos, Gallimard, 1944 (*Gizli Oturum*, Çev. Bertan Onaran, De Yayınevi, İst., 1965)

Les Chemins de la liberté, cilt I: *L'Âge de raison*, Gallimard, 1945 (*Hürriyetin Yolları*, Cilt I, *Akıl Çağı*, Çev. Gülseren Devrim, Nobel Yayınları, İst., 1964 / *Özgürlüğün Yolları*, Çev. Gülseren Devrim, Can Yayınları, İst., 1996)

Les Chemins de la liberté, cilt II: *Le Sursis*, Gallimard, 1945 (*Hürriyetin Yolları*, Cilt II, *Yaşanmıyan Zaman*, Çev. Gülseren Devrim, Nobel Yayınları, İst., 1964 / *Özgürlüğün Yolları*, Can Yayınları, İst., 1997)

L'existentialisme est un humanisme, Nagel, 1946 (*Varoluşçuluk*, Çev. Asım Bezirci, Ataç Kitabevi, İst., 1961 / Say Yayınları, İst., 1999)

Morts sans sépulture, Gallimard, 1946 (*Mezarsız Ölüler*, Çev. Adalet Ağaoğlu, Meydan Sahnesi Yayınları, 1962)

La Putain respectueuse, Gallimard, 1946 (*Saygılı Yosma*, Çev. Orhan Veli Kanık, Ataç Kitabevi, 1965)

Réflexions sur la question juive, Gallimard, 1946 (*Yahudi Sorunu*, Çev. Emin Türk Elçin, Ataç Kitabevi, 1965 / Çev. Serap Yeşiltuna, İleri Yayınları, İst., Nisan 2005)

Baudelaire, Gallimard, 1947 (*Baudelaire*, Çev. Bertan Onaran, Sait Maden, De Yayınevi, İst., 1964 / Çev. Alp Tümertekin, İthaki Yayınları, İst., 2003)

Situations I, Gallimard, 1947 (*Yazınsal Denemeler* başlığıyla seçki, Çev. Bertan Onaran, Payel Yayınları, İst., 1984)

Les Jeux sont faits, Nagel, 1947 (*İş İşten Geçti*, Çev. Zübeyir Bensan, Varlık Yayınları, İst., 1955)

Les Mains sales, Gallimard, 1948 (*Kirli Eller*, Çev. Berin Nadi, İzlem Yayınları, İst., 1965)

L'Engrenage, Nagel, 1948 (*Çark*, Çev. Tahsin Saraç, Toplum Yayınları, İst., 1964)

Situations II, Gallimard, 1948

Les Chemins de la liberté, cilt III: *La Mort dans l'âme*, Gallimard, 1949 (*Hürriyetin Yolları*, Cilt III, *Yıkılış*, Çev. Gülseren Devrim, Nobel Yayınları, İst., 1965 / *Özgürlüğün Yolları*, Cilt III, *Yıkılış*, Can Yayınları, İst., 1997)
Situations III, Gallimard, 1949
Entretiens sur la politique, Gerard Rosenthal ve David Rousset ile birlikte, Gallimard, 1949 [Siyasi Söyleşiler]
Le Diable et le Bon Dieu, Gallimard, 1951 (*Şeytan ve Yüce Tanrı*, Çev. Eray Canberk, Ataç Kitabevi, İst., 1964)
Saint Genet, comédien et martyr, Gallimard, 1952 [Aziz Genet, Oyuncu ve Çilekeş]
L'affaire Henri Martin, Gallimard, 1953 [Henri Martin Olayı]
Kean, Gallimard, 1954 [Kean]
Nékrassov, Gallimard, 1956 [Nekrasov]
Les Séquestrés d'Altona, Gallimard, 1960 (*Altona Mahpusları*, Çev. Mahmut S. Kılıççı, Dönem Yayınları, İst., 1964)
Critique de la raison dialectique, précédé de *Questions de méthode*, Gallimard, 1960 (*Yöntem Araştırmaları: Diyalektik Aklın Eleştirisi*, Çev. Serdar Rifat Kırkoğlu, Ağaoğlu Yayınevi, İst., 1981)
Les Mots, Gallimard, 1964 (*Sözcükler*, Çev. Bertan Onaran, De Yayınevi, 1965 / Çev. Selâhattin Hilâv, Can Yayınları, 1999)
Situations IV, Gallimard, 1964
Situations V, Gallimard, 1964
Situations VI, Gallimard, 1964
Les Troyennes, Gallimard, 1965 [Troyalı Kadınlar]
Situations VII, Gallimard, 1965
L'Idiot de la famille, cilt I ve II, Gallimard, 1971 [Ailenin Budalası]
Situations VIII, Gallimard, 1972
Situations IX, Gallimard, 1972
Situations X, Gallimard, 1976
L'Idiot de la famille, cilt III, Gallimard, 1972
Un théâtre de situations, Gallimard, 1973 (Bir Durumlar Tiyatrosu)
On a raison de se révolter (Philippe Gavi ve Pierre Victor ile birlikte), Gallimard, 1974 [Başkaldırmakta Haklıyız]
Œuvres romanesques, Bibliothèque de la Pléiade, Geneviève Idt ve George H. Bauer'in katkılarıyla Michel Contat ve Michel Rybalka tarafından hazırlanan basım, Gallimard, 1981 [Toplu Romanlar]
Les Carnets de la drôle de guerre, Gallimard, 1983 [Garip Savaş Defterleri]

Cahiers pour une morale, Gallimard, 1983 [Ahlâk Yazıları]
Lettres au Castor et à quelques autres, cilt I ve II, Gallimard, 1983 [Castor'a ve Diğer Birkaç Kişiye Mektuplar]
Le Scénario Freud, J.-B. Pontalis'in önsözüyle, Gallimard, 1984 [Freud Senaryosu]
Critique de la raison dialectique, Arlette El-Kaïm-Sartre'ın hazırladığı yeni basım, cilt I ve II, 1985

ÖNERİLEN KAYNAKÇA

Biyografiler:

BAIR, Deirdre, *Simone de Beauvoir, une biographie*, Fayard, 1991
COHEN-SOLAL, Annie, *Sartre*, Gallimard, 1985
GERASSI, Jean, *Jean-Paul Sartre, conscience haïe de son siècle*, éd. du Rocher, 1992

Başka yapıtlar:

ADLER, Laure, *Marguerite Duras*, Gallimard, 1998
ASABUKI, Tomiko, *Vingt-huit jours au Japon avec Jean-Paul Sartre et Simone de Beauvoir*, L'Asiathèque, 1996, Langues et Mondes dizisinden
ASTARITA PATTERSON, Yolanda, *Simone de Beauvoir and the Demystification of motherhood*, UMI Research Press, Ann Abor/London, 1984; Simone de Beauvoir araştırmalarının editörü
ARON, Raymond, *Essai sur les libertés*, Calmann-Lévy, 1965
—, *Mémoires*, Julliard, 1983
AUDRY, Colette, *Sartre et la réalité humaine*, Seghers, 1966
BARTOSEK, Karol, *Les Aveux des archives*, Le Seuil, 1996
BEAUVOIR, Hélène de, *Souvenirs, propos recueillis par Marcelle Routier*, Librairie Seguier, Garamont/Archimbaud, 1987
BERBEROVA, Nina, *C'est moi qui souligne*, Actes Sud, 1989
BERIA, Sergo, *Beria, mon père*, Plon/Critérion, 1999, Fr. çeviri, notlar ve önsöz: François THOM
BERTIN, Célia, *Femmes sous l'Occupation*, Stock, 1993

CAYRON, Claire, *La Nature chez Simone de Beauvoir*, Les Essais, Gallimard, 1973
Chronologie du XXe siècle, Larousse, 1990
CONTAT, Michel, ve RYBALKA, Michel, *Les Écrits de Sartre*, Gallimard, 1970
— Sartre araştırmaları grubunun haber bülteni.
— *Sartre: Bibliographie 1980-1982*, CNRS yayınları, edebiyat/felsefe dizisi, 1993
—Jean-Paul Sartre'ın *Œuvres romanesques*'ini içeren La Pléiade basımı, Geneviève IDT ile birlikte.
DELPHY, Christine, *L'ennemi principal*, Syllepse, 1998, Simone de Beauvoir tarafından kurulan *Nouvelles Questions Féministes*'in editörü
DESANTI, Dominique, *Les Staliniens*, Marabout, 1975
DUBY, Georges, PERROT, Michelle, *Histoire des Femmes*, Plon, 1991-1992
EAUBONNE D', Françoise, *Une femme nommée Castor, mon amie Simone de Beauvoir*, Encre, 1986
FALLAIZE, Élisabeth, *The Novels of Simone de Beauvoir*, Routledge, 1998
FONTAINE, André, *Histoire de la guerre froide*, Le Seuil, 1967
HALPERN-GUEDJ, Betty, *Le temps et le transcendant dans l'œuvre de Simone de Beauvoir*, Günter Narr Verlag, Tübingen, 1998
GALSTER, Ingrid, *Le théâtre de Jean-Paul Sartre devant ses premières critiques*, Günter Narr Verlag, Tübingen, Jean-Michel Place, Paris, 1986.
GANDILLAC, Maurice de, *Le Siècle traversé*, Albin Michel, 1998
JELEN, Christian, WOLTON, Thierry, *L'Occident des dissidents*, Stock, 1979
HAMON, Hervé ve ROTMAN, Patrick, *Les Porteurs de valise*, Albin Michel, 1979
JEANSON, Francis, *Sartre par lui-même*, Le Seuil, 1955
— *Sartre dans sa vie*, Le Seuil, 1974
— *Simone de Beauvoir ou l'entreprise de vivre*, Le Seuil, 1967
KARNOW, Stanley, *Paris in the fifties*, Times Book, 1997
KLAW, Barbara, *Le Paris de Simone de Beauvoir*, Syllepse, 1999
KRAVCHENKO, Victor A., *J'ai choisi la liberté*, Self, 1947
— *L'épée et le serpent, j'ai choisi la justice*, Self, 1950
KROUCHTCHEV, Nikita, *Souvenirs*, Robert Laffont, 1970

LACOUTURE, Jean, *André Malraux, une vie dans le siècle*, Le Seuil, 1973
LAMBLAIN, Bianca, *Mémoires d'une jeune fille dérangée*, Balland, 1993
LAZAR, Liliane ve DORMOY, Nathalie, *À chacun sa France, Entretiens avec des écrivains*, Peter Lang, 1990
LE DANTEC, Jean-Pierre, *Les Dangers du soleil*, Presses d'aujourd' hui, 1978
LE DOEUFF, Michèle, *Des femmes, de la philosophie*, Seuil, 1989
LOTTMAN, Herbert R., *Albert Camus*, Le Seuil, 1978
— *La Rive gauche; du Front Populaire à la guerre froide*, Le Seuil, 1981
MASSON, Nicole, *L'École Normale Supérieure, les chemins de la liberté*, Gallimard, 1994
MOBERG, Asa, *Simone and I, Thinking about Simone de Beauvoir*, Stockholm: Norstedts, 1996
MOI, Toril, *Simone de Beauvoir, conflits d'une intellectuelle*, Pierre Bourdieu'nün önsözüyle, Diderot, 1995
MONTEIL, Claudine, *Simone de Beauvoir, le mouvement des femmes, mémoires d'une jeune fille rebelle*, Stanké, 1995 (Montreal), Le Rocher, 1996 (Paris)
— "Une femme en mouvement, par Michel Braudeau", (Simone de Beauvoir ve Mayıs 68 üstüne söyleşi), Le Monde, 23 Mayıs 1998
— Asa Moberg'le Beauvoir kardeşler üstüne söyleşi, Aftonbladet, 1998 (İsveç)
—"Simone de Beauvoir and the Women's Movement in France: An eye witness account", *Simone de Beauvoir Studies*, no 14, 1997
NADEAU, Maurice, *Grâces leur soient rendues, Mémoires littéraires*, Albin Michel, 1990
NIEDZWIECKI, Patricia, *Hélène de Beauvoir peintre*, Côté Femmes, 1987
NIZAN, Paul, *Aden-Arabie*, Jean-Paul Sartre'ın önsözüyle, éd. François Maspéro, 1960, Cahiers libres no 8.
PLIOUTCH, Leonid, *Dans le carnaval de l'histoire, Mémoires*, Le Seuil, 1977
SAKHAROV, Andreï, *Un an de lutte*, Le Seuil, 1978
SAVIGNEAU, Josyane, *Marguerite Yourcenar*, Gallimard, 1990
SCHWARTZ, Laurent, *Un Mathématicien aux prises avec le siècle*, Odile Jacob, 1997

SCHWARZER, Alice, *Simone de Beauvoir aujourd'hui, Six entretiens*, Mercure de France, 1984
SENDICK-SIEGEL, Liliane, *Sartre, image d'une vie*, Gallimard, 1978
SERRE, Claudine, *L'évolution du féminisme à travers l'œuvre et la vie de Simone de Beauvoir*, Université de Nice, 1984
— Hélène de Beauvoir'la söyleşi: "Les Beauvoir", *Le Monde*, 20-21 Nisan 1986
— "L'engagement d'une œuvre et d'une vie (obsèques de Simone de Beauvoir)", *Le Monde*, 20-21 Nisan 1986
SIRINELLI, JeanFrançois, *Sartre et Aron, deux intellectuels dans le siècle*, Hachette littérature, Pluriel dizisi, 1995
SOLJENITSYNE, Alexandre, *L'Archipel du goulag*, cilt I, II, III, Le Seuil, 1974-1976
THOM, Françoise, *La Langue de bois*, Julliard, 1987
— *Le Moment Gorbatchev*, Hachette 1989
— *Les Fins des communismes*, Criterion, 1994
TRICOT, Bernard, *Mémoires*, Quai Voltaire, 1994
TRISTAN, Anne, PISAN, Annie de, *Histoires du MLF*, Simone de Beauvoir'ın önsözüyle, Calmann-Levy, 1977
— *Le Sexisme ordinaire*, Simone de Beauvoir'ın önsözüyle, Le Seuil, 1977
Les Temps Modernes, 1945-1999, Jean-Paul Sartre tarafından kurulan dergi, Gallimard
WOLTON, Thierry, *Le KGB en France*, Grasset et Fasquelle, 1986

Plak:
ESCAL, Emmanuelle, "Simone je vous dois tant..."

Film:
ASTRUC, Alexandre, CONTAT, Michel, *Sartre par lui-même*, 1972-1976, Éditions Montparnasse, iki videoluk set.

İÇİNDEKİLER

Önsöz 9
Giriş 11
I. Bölüm: Tanışma 13
II. Bölüm: Özgürlük Âşıkları 50
III. Bölüm: Bağlanma'ya İnanmış Bir Çift 92
IV. Bölüm: Soğuk Savaş'la Gelen Bölünmeler 141
V. Bölüm: İtaate Hayır 166
VI. Bölüm: Zafer 203
VII. Bölüm: Son Öpücük 258
Kaynakça 287

CLAUDINE MONTEIL

ÖZGÜRLÜK ÂŞIKLARI

CAN

BİYOGRAFİ

Simone de Beauvoir ile *Jean-Paul Sartre*'ın birlikteliği, 20. yüzyılı bir uçtan öbür uca geçen bir aşk hikâyesi, bir dava yoldaşlığı. Aralarındaki, evlilikten çok daha güçlü bir bağ; başka aşkların, uzun ayrılıkların koparamadığı bir ilişki. İnsan hakları savunuculuğundan özgürlük yoluna adanmış bir edebiyata, Cezayir bağımsızlık savaşı ve Vietnam'dan kadınların özgürleşme hareketine kadar birçok kültürel kavgada, siyasal davada birlikte savaşarak güçlendirdikleri bir can yoldaşlığı. *Beauvoir*'la birlikte uzun yıllar kadın hakları uğrunda savaşım vermiş olan **Claudine Monteil**, bu iki özgürlük âşığının çapraz biyografisinde, hem büyük bir aşk öyküsünü romansı öğelerle dile getiriyor, hem de 20. yüzyıla damgasını vurmuş iki aydının yazınsal ve düşünsel serüvenlerini aktarıyor. ***Özgürlük Âşıkları***'nın öyküsünü, Sartre'ın doğumunun 100. yılında *Elif Gökteke*'nin Türkçesiyle sunuyoruz.

ISBN 975-07-0564-5

9 789750 705649

http://www.canyayinlari.com

KDV İÇİNDEDİR